

TAB'Î, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI

Nejla KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

AFYONKARAHİSAR

2009

T.C.
AFYONKARAHİSAR KOCA TEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TAB'Î, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI

Hazırlayan
Nejla KAYA

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

AFYONKARAHİSAR 2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak sunduğum Tab‘î, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2009

Nejla KAYA

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı :Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

.....

Jüri Üyeleri :Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY

.....

Doç. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

.....

Yrd. Doç. Dr. H. Feridun GÜVEN

.....

Yrd. Doç. Dr. H. İbrahim HAKSEVER

.....

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nejla KAYA'nın Tab'î, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı başlıklı tezi 14/09/2009 tarihinde, saat 14.00'te Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ
Enstitü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

TAB'Î, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI

Nejla KAYA

Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eylül 2009

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

Tab'î, 18. yüzyılda yaşamış bir divân şâiridir. Çalışmamızda Tab'î'nin hayatı, sanatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilerek divânının transkripsiyonlu metni oluşturulmuştur.

Tab'î'nin divânından başka bir eseri bilinmemektedir. Divânının büyük bölümünü târihler oluşturmaktadır. Divânda bu tarihlerin yanı sıra kaside, gazel ve bentlerle kurulan nazım şekillerinden olan tahmisler de yer almaktadır.

Tab'î geniş kelime hazinesini şiirlerine yansıtmış bir şâirdir. Birçok dile vâkıftır. Bunun yanında deyimlere de sıkça yer vermiştir. Ayrıca tasavvufa pek değinmemiş ve şiirlerinde iç içe geçmiş mânâlara çok yer vermemiştir.

18. yüzyıl şiir anlayışının ortaya konulmasında ve o dönemin sosyal hayatının anlaşılmasında hazırladığımız Tab'î Divânı'nın küçük de olsa fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Neticede Tab'î'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilerek onun kültür ve edebiyat dünyamıza kazandırılmasına çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tab'î, 18. yüzyıl, divân, târih, tahmis.

ABSTRACT

THE LIFE OF TAB‘Î LİTERARY PERSONALITY AND TEX OF HIS DIVÂN

Nejla KAYA

Afyonkarahisar Kocatepe Universty

The Institue of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

September 2009

Advisor: Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

Tab‘î is a “divan” poet who lived in 18th century. In this study a transcription text is formed by giving information about Tab‘î’s life . Art and his literary characteristics.

No other work of Tab‘î is known except from his “Divan” is mostly consists of the dates. In “Divan” besides these dates , also “tahmis” -one of the versifications formed by eulogy, odes and items- are exist.

“Tab‘î” is a poet who reflected his huge vocabulary to his poems. He is aware of many languages. Besides these he also mostly uses idioms. On the other hand he does not refer to Islamic mysticism and explanations which intervine in his poems.

Our project of “divan” of Tab‘î is thought to help to understand the poetry concept and social life of 18th century. After all we try to gain Tab‘î to our culture and literature by giving information about Tab‘î’s life and works.

Key words: Tab‘î, 18th century, divân, dates, tahmis.

ÖNSÖZ

18. yüzyıl, Türk dünyasının en büyük gücü Osmanlı'nın gerileme devridir. Aynı zamanda da bu gerilemenin önüne geçebilmek için çarelerin arandığı ve ıslahatların yapıldığı bir yüzyıldır. Buna rağmen Divân Edebiyatı alışlagelmiş düzenini korur ve kendi geleneği içerisinde başarılı şâirler yetiştirmeye devam eder. Sebki Hindî akımıyla yazılan şiirlerin yanı sıra Mahallileşme Cereyanı ile yazılan şiirler bu yüzyıla damgasını vurmuştur. Nedîm ile Şeyh Gâlib bu dönemin büyük şâirleri olarak edebiyat tarihlerine geçmiştir. Yine bu yüzyıl bilim, kültür, mimari, estetik ve eğlence dönemi olarak adlandırılan “Lâle Devri” dönemidir.

Ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışma 18. yüzyıl şâirlerinden biri olan Tab'î ve Divânî'dir. Tab'î Divânî'nin tek nüshası Millî Kütüphane yazmaları F216 demirbaş numarasıyla kayıtlı Fahri Bilge Koleksiyonunda bulunmaktadır.

İlk olarak divânı okunarak, transkripsiyonu yapıldı. Şairin edebî şahsiyetini ortaya çıkarmak için divân şekil ve içerik bakımından incelendi. Şairin hayatı hakkında bilgi verildikten sonra, dünya görüşü üzerinde duruldu. Ardından edebî şahsiyeti başlığı altında kullandığı vezinler, redifler ve ahenk unsurları belirtildi ve kullandığı deyim, atasözü ve veciz sözlerden tespit edilebilenler üzerinde duruldu.

İçerik konusunda Din, Tasavvuf, Cemiyet, İnsan ve Tabiat genel başlıkları hakkında görüşlerini aksettiren örnekler verildi. Şairin edebî yönüyle ilgili verdiğimiz örnek metinlerin sonunda sırasıyla şiir numarasıyla beyit numarası örnekteki (5/41-20) şekliyle birinci numara şiir numarası, ikinci numara şiirdeki toplam beyit numarası ve son numara da örnek gösterilen beyit numarası olmak üzere gösterildi.

Gerçe, *bilemaz* şeklinde yazılan kelimeler günümüz Türkçe'sine uygun olarak *gerçi*, *bilemez* şeklinde yazıldı. Divân okunurken eksik olduğu düşünülen heceler köşeli parantez [...] içerisinde belirtildi. Okunamayan kelimeler ise parantez içerisinde soru işareti şekliyle (?) verildi. Divânda sadece birkaç beyit farklılık arzeden 1 ve 62 numaralı şiirlerden örnek beyitler verilirken birinci şiir esas alındı. Divân orijinal şekliyle verildi.

Sonuç kısmında divân genel hatları ile değerlendirildi. “Kaynakça” kısmında ise çalışmamız esnasında birebir yararlandığımız eserlerin yanı sıra genel olarak yararlandığımız eserler de belirtilmiştir.

18. yüzyıl eski dönemlere göre edebî, siyasî, askerî ve sosyal anlamda daha yoğun gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Tab‘î bu sosyal ortamda yetişmiş ve bu yüzyıla tanıklık etmiş bir şahsiyettir. Bu noktadan hareketle Tab‘î Divânı devrin edebî zevki ve şiir anlayışı hem de devrin siyasi ve sosyal konuları hakkında fikir yürütmemize faydası olması amacıyla incelenmiştir. Ayrıca Tab‘î’nin hayatı ve edebî yönü hakkında bilgiler verilerek, onu kültür ve edebiyat dünyamıza kazandırmak da bu tezin amaçları arasındadır.

Çalışmalarım esnasında bana yardımını esirgemeyen, değerli vaktini bana ayıran değerli hocam Prof. Dr. A. İrfan AYPAY’a, metni okuma konusunda yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. H. İbrahim HAKSEVER’e ve büyük bir sabır ve metanetle yanımda olan, görüşlerinden yararlandığım kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI’ya şükranlarımı sunarım.

Nejla KAYA

İÇİNDEKİLER	Sayfa
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR TABLOSU.....	xii

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TAB‘Î‘NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. TAB‘Î‘NİN HAYATI.....	3
2. DÜNYA GÖRÜŞÜ	6
3. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	9
3.1. NAZİM VE NESİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	9
3.2. KULLANDIĞI VEZİNLER	10
3.3. DİLİ VE ÜSLÛBU	11
4. DEYİMLER, ATASÖZLERİ VE VECİZ SÖZLER.....	12
5. DİVÂNDA KULLANILAN DİLLER.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

DİVÂN İNCELEMESİ

1. DİN.....	18
1.1. ALLAH	18
1.2. MELEKLER	20
1.3. KUR‘ÂN-I KERÎM.....	21
1.4. ÂYETLER, HADİSLER.....	21
1.5. PEYGAMBERLER	22
1.5.1. Hz. Muhammed	22
1.5.2. Hz. İsa.....	23
1.5.3. Hz. İbrahim.....	24
1.5.4. Hz. Musa.....	24

1.5.5. Hz. Süleyman.....	25
1.5.6. Hz. Davud.....	25
1.6. DİĞER DİN BÜYÜKLERİ	26
1.6.1. Hızır	26
1.6.2. Lokmân.....	26
1.7. KAZA VE KADER	27
1.8. KİYÂMET, HAŞR.....	27
1.9. ÂHİRETLE İLGİLİ MEFHÛMLAR.....	28
1.9.1. Cennet, Firdevs	28
1.10. DİĞER İTİKÂDİ MEFHUMLAR.....	29
1.10.1. Ruh	29
1.10.2. Seyyid.....	29
1.11. DİN İLE İLGİLİ DİĞER MEFHUMLAR.....	29
1.11.1. Din.....	29
1.11.2. İslâm	30
1.11.3. Şerâat.....	30
1.11.4. Kulluk.....	30
1.11.5. Oruç, Savm	31
2. TASAVVUF.....	32
2.1. TARİKATLA İLGİLİ MEFHUMLAR.....	32
2.1.1. Pîr, Şeyh	32
2.1.2. Dergeh, Dergâh, Tekye, Der	32
2.1.3. Hevâ, Nefs	33
2.1.4. Dünya	34
3. CEMİYET	35
3.1. ŞAHISLAR	35
3.1.1. Hükümdarlar	35
3.1.2. Şâirler	36
3.1.3. Filozoflar, Sanatkârlar.....	37
3.1.4. Tarihi ve Efsanevi Şahsiyetler	38
3.1.5. Masal, Hikâye Kahramanları	39
3.2. ÜLKELER, ŞEHİRLER	40

3.2.1. Genel Mekânlar (Büyük Ülke ve Şehirler).....	40
3.2.2. Küçük Mekânlar (Kazalar, Limânlar, Mahalleler, Ovalar).....	41
3.3. İCTİMÂÎ HAYAT	43
3.3.1. Mimâri	43
3.3.2. Devlet	44
3.3.3. Divân'da İsmi Geçen Kitaplar	45
3.3.4. Merâsim Günleri.....	46
3.3.4.1. İd (Bayram).....	46
3.3.4.2. Sünnet Merâsimleri.....	47
3.3.4.3 Doğumlar	48
4. İNSAN.....	49
4.1. SEVGİLİNİN SAÇLARI (KÂKÛL, ZÛLF)	50
4.2. KAŞ, EBRÛ	50
4.3. GAMZE	50
4.4. MÜJGAN	51
4.5. LEB	51
4.6. SÎNE.....	52
4.7. ZENEHDÂN	52
5. TABİAT	53
5.1. ZAMAN VE ZAMANLA İLGİLİ MEFHÛMLAR	53
5.1.1. Zaman	53
5.1.2. Sâl (Yıl, Sene).....	55
5.1.3. Mevsimler.....	55
5.2. HAYVANLAR	56
5.2.1. Kuş ve Kuş Türleri.....	56
5.2.2. Dört Ayaklılar	57
5.3. BAĞ, ÇEMEN, ÇİÇEKLIK VE İLGİLİ UNSURLAR.....	57
6. DİVAN TAVSİFİ.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVÂN

1. TAB'Î DİVÂNİ.....	61
----------------------	----

SONUÇ	253
KAYNAKÇA.....	254
EKLER.....	256

KISALTMALAR TABLOSU

bb	: Başka başka
Bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Nu.	: Numara
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesâir
Yay.	: Yayını, yayınları
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Altı yüzyıl Türk toplumunun bedî zevini yansıtmış olan Divân Şiiri kendine has özellikleri içerisinde barındıran bir şiir geleneğidir. Bu gelenek içerisinde bütünüyle Türk toplumunun hayatı vardır. Yani bu edebiyat bizimdir, özbenliğimizdir ve yaşantımızdır. Kapılar ardında kalan, belirli kalıplar halinde olan, sadece aşkı ve şarabı anlatan, anlaşılması imkansız bir edebiyat değildir.

18. yüzyıl, Osmanlılar açısından, kısa bir dönem olarak yaşanan Lâle Devri (1718-1730) hariç tutulursa, hâlâ çeşitli cephelerde mücadelelerin verildiği bir asır olmuştur.

18. yüzyıl, çoğu aydın görüşlü, sanattan anlayan, şâir, musikişinas, sakin yaradılışlı fakat savaştan kaçınan padişahların devlet idaresinde olduğu bir asır olmuştur. Eski gücünü yitiren Osmanlılar, yeni felaketlerin yaklaştığı bir dönemde, Batının bilim ve teknik olarak her gün biraz daha ilerlediğini, savaş araç-gereç ve yöntemlerinde üstünlük sağladığını görmüş, bunun sonucu olarak da kötü gidişe dur diyebilmek ve gerilemeyi önleyebilmek adına Batı ile ilişkilerini arttırmak zorunda kalmıştır.

18. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasi ve sosyal yaşamda büyük güçlüklerle karşılaştığı bir yüzyıl olmakla birlikte, yukarıda da değindiğimiz üzere yenilik hareketini idrak ettiği bir devir olmuştur. Osmanlı'nın bu yüzyılda yaşadığı siyasi ve sosyal çalkantılar, edebî hayatı da etkilemiştir. Bu yüzyıl edebiyatı, geçmiş dönemlerin edebî geleneğini esasta devam ettirmiş olmanın yanında bir takım değişikliklerin, yumuşamaların ve kırılmaların da meydana geldiği bir devir olmuştur. Gerek 17. yüzyılın, gerekse bütün Türk edebiyatının iki büyük şâirinden Nedim asrın ilk yarısında, Şeyh Gâlib ise ikinci yarısında yetişmiştir. Nitelik bakımından bu iki şâir seviyesinde olmamakla birlikte, bu yüzyılda yetişen şâir sayısı, nicelik olarak diğer asırlara nazaran verimlilik göstermiştir.

18. yüzyıl başında edebiyatta *Nâbî Mektebi* hüküm sürmekteydi. Nabi Mektebi, mesnevi türünde aşk ve tasavvuf konularından uzak eserler vücûda getirirken gazellerde hikemî bir üslûp oluşturmuştur. Geleneğin şiir anlayışından ayrılmamakla birlikte, onun içinde bir mektep meydana getiren Nâbî'nin düşünce ve hikmet tarzını benimseyen pek çok şâir onun takipçisi olmuştur.

Asrın başında yetişen Nedim, meydana gelen yeni hayat tarzının ifade edilmesinde sembol bir şâir olarak görülmüştür. O, Lâle Devri'nin sosyal hayatını, saray âdetlerini, lâle sefâlarını ve Sa'dâbâd eğlencelerini şiire yansıtıırken kullandığı dil ve üslûp ile devrindeki şâirlere örnek olmuştur.

18. yüzyılın ve bütün edebiyatımızın en büyük şâirlerinden birisi olan Şeyh Gâlib, Nâbî ve Nedim tarzı şiirlerden etkilenmekle beraber, şiirde yaşanan durgunluğu aşmada yaratıcı bir tavır sergilemiştir. Yüzyılın ikinci yarısında Koca Râgıp Paşa etkisinde şiirler söyleyen Haşmet ve Fıtnat Hanım yetişmiştir. Esrar Dede ise Mevlevî çevrelerce tanınan bir şâir olmakla birlikte aynı zamanda tezkire yazarı olarak da bilinmektedir.

18. yüzyıl edebiyatı, şiirde olduğu gibi mensur eserler bakımından da verimli bir dönem geçirmiştir. Biyografiler, şuarâ tezkireleri, tarihler ve sefaretnâmeler tercih edilen türler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmamızda bu sosyal ortamda yetişmiş olan Tab'î ve Divânı hem kültür hem de edebiyat dünyamıza faydalı olması için incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAB‘Î’NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1. TAB‘Î’NİN HAYATI

Divânını incelemeye çalıştığımız şâirin asıl adı Siyâhî-zâde Ali Efendi'dir. Tab‘î mahlasını kullanmıştır. Şâirimizin hayatı hakkında tafsilatlı bir bilgiye ulaşamadık. Tab‘î mahlaslı birçok şâir kaynaklarda geçmesine rağmen (Tuman, 2001; Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1977), bu şâirlerin hiçbiri divânını incelediğimiz şâirimizle örtüşmedi.

Divânından yola çıkarak Tab‘î'nin İstanbul ve çevresinde hayatını devam ettirdiğini söylebiliriz. Tarih düşürdüğü köşk, sebil, çeşme vb.'nin hepsi İstanbul'dadır. Zaten devletin ileri gelenlerinin yaptırdığı mimâri eserlere tarih düşmüştür.

Seyr eyleyüp eṭrâfını bu zîb ü ziynet tākını

Ṭab‘î didi târîhini ic ‘ anberîn Kevşer gibi (53/13-13)

Olup mi‘ mâr-ı Ṭab‘îden bu resme naḳş-ı târîhi

Büyür köşk-i şafâ fahde hevâ-yı kesble sulṭânım (59/20-20)

Bir beytinden anladığımız kadarıyla Tab‘î'nin saçı sakalı artık ağarmıştır.

Nefs-i emmârem günâha tâze dil çabük kıyâm

Yüz dutar mı tâ‘ ata oldı şaḳalım saçım aḳ (1/48-4)

Tab‘î elli yaşını geçmiştir. O şahından ihsan umar. Artık kerem umduğunu ifade etmesine gerek olmadığını çünkü yaşının ilerlediğini ifade eder.

Ellisini gecse yemek olur helâl nân u nemek

Ḳalmaz aña hic şu dimek şâhdan kerem umar gedâ (31/11-8)

Kendini aciz olarak gören Tab‘î Şerif Paşa’dan onu hizmetine kabul etmesini istemektedir.

Du‘ ā-gūyān-ı nāçiziñ derinde şad hezārānı
Faķīrin de du‘ āñızda ķuluñdur eyle istiħdām (4/50-47)

Kendisinin sülūk erbâbından olduğunu ifade eder.

Değil ĥaddim şikāyet belki eşğâlden ĥikāyetdir
Sülūk erbâbına gelmez riyāzetden perişānī (8/26-22)

Devletin ileri gelenlerine tarih yazan Tab‘î, İbrahim Efendi’den ihsan gördüğünü, yazdığı tarihin bazı beyitlerinden anlıyoruz. Tab‘î’yi akranları arasında yücelten İbrahim Efendi’dir. O’nun ihsanlarına boğulduğunu ve bu ihsanlarla geliştiğini belirtmektedir.

Niçe dil eylesesün ĥayr-ı du‘ āda tekrār
İden aķrān arasında beni sensin i‘lā (11/51-44)

Seniñ iħsānına müstağraķım ey baħr-ı kerem
Seniñ elťāfiñ ile bulmadayım neşv ü nemā (11/51-45)

Tab‘î anlaşıldığı üzere tarih düşürmede ünlü bir zâttır. Aşağıdaki beyitte de Kuyumcu Başı damad-ı muhteremleri Seyyid Ali Efendi Hazretleri’nin doğan oğlunun doğumu için , çocuğun annesinin ve babasının , kapısına tarih yazmasını rica etmek için geldiğini söylemektedir.

Vālideyni bāb-ı luťfa geldiler tārīħ deyü
Yā Muħammed eyle imdād nāmdāşın şāķire (47/13-13)

Tab‘î ismini 62. şiirin başlığında ve aşağıdaki beyitlerde zikreder.

‘‘MERHÛM HAREMEYN YAZICISI ‘ABDULLAH EFENDİNİN
KETHÛDÂLIGI VE UMÛRUNU GÖRMEKDE MUHTEMEDİN
‘ALEYHLİĞİ HİDMETİNDE OLAN ŞÂHZÂDE VEKİL-İ HARCİ
MOLLÂ İSMÂ‘İL VESÂTETİYLE ŞEREFYÂB-I ZUHÛR OLAN
HİDMET-İ FİRÂŞET-İ CELİLE BU ‘ACEZİNİ ÂDEM VE AĖĖAR-I
‘ÂLEM VE AĞVEC-İ VE EFKARİYYETİ MÛSELLEM **SIYÂHİ-ZÂDE**
‘ALİ ‘AFÂ ANHÛM EL-MELİKÛ’L KÛVÂ EL-‘ULÂ YERİNE ‘ARZ-I
VÂRİD OLDUĞUNDA ‘İNÂYET U ‘AVN-I HÂZRET-İ BÂRİ YÂRİ
OLICAĞ İŞBU MİDĖAT-I Şİ‘ÂR-I EŞ‘ÂRİ BER-VECH-İ KAŞİDE İNŞÂ
VE BU MAĞALLE KAYD VE İMLÂ OLUNDI VE VAĞT-İ NEŞİDEDE
TARAF-I MÛMÂ-‘İLEYH MERHÛM ‘ABDULLAH EFENDİ HAYÂTTA
OLMAĞIN BÂ YED-İ MÛŞÂRÛN-‘İLEYH MOLLÂ ‘İSMÂ‘İL İRSÂL
ŞUD SENE 1180’’

Sebkiniñ hÛsni bedihi-i celî

İsm-i şâriğ ki miğdârı ‘Ali

(64/27-14)

Talebe kıldı simâţ âmâde

Kilk-i nigîn-i Siyâhî-zâde

(64/27-15)

Tab‘î ellisini geÇmiş, sakalı ve saçı ağarmış ve bir kişidir. Devletin ileri gelenlerinin hizmetine girmek istemektedir. İbrahim Efendi’den ihsanlar görmüş ve hayatını bu şekilde idâme etmiştir. Tarih düşürmede nâm salmış bir şahsiyettir. Lakabı ise Siyâhî-zâde’dir.

2. DÜNYA GÖRÜŞÜ

Divânında başta tarih olmak üzere kaside, gazel ve tahmis bulunan Tab‘î’nin şiirlerine baktığımızda Tab‘î’nin kitaplara değer verdiğini kütüphane redifli şiirinden yola çıkarak söyleyebiliriz. Kütüphanede var olan kitapları anlatması onun dünyasında ilme verdiği önemin bir nevi göstergesidir.

Gül-i esrâr-ı bismillah gülistânı kütüphâne

Mağâm-ı Hamdulillahîñ fetih-h‘ânı kütüphâne (2/19-1)

Görüldüğü üzere yukarıdaki beyitte Tab‘î besmelenin sırrı olarak kütüphaneyi görmektedir. Besmele bilindiği üzere Kur‘an-ı Kerim’de sûrelerin başında, Hûd Sûresi 41. âyette ve Neml Sûresi 30. âyette geçer(Sarı, 2007:71). İslâm’da yapılan her işe Allah’ın adıyla başlanması gerektiği inancından ötürü İslâm âleminde geniş bir kullanım alanı vardır. Bununla birlikte gündelik hayattaki kullanımında her zaman âyetin tamamı tekrarlanmaz. Çoğunlukla Bismillah (Allah’ın adıyla) olarak kısaltılır.

Yine Tab‘î’nin “Kahve” redifli kasidesinde rindane bakış açısını görebilmekteyiz. Kahve ile gönül almaya gelen bir sâkî tasviri ile karşı karşıyayız.

Güher ma‘ den Cem-i muşkâbile reftârı hoş sâkî

Göñül almağa mı geldiñ elinde armağan çahve (16/21-20)

Ardından onu takip eden “Kâküliyye Kasidesi” yine bir sevgilinin kâkülünü övecek kadar rindane bir bakış açısının temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tab‘î sevgilinin bir tel saçına kıymet veremeyecek ölçüdedir. Buna Çin ve Hıtâ ülkelerinden getirilen mallar dahi paha olarak yetmez.

Bir tel-i müşginine kıymet bulunmaz irmez el

Mâl-ı Çîn ile Hıtâ yetmez bahâ a‘ lâ deger (17/31-12)

Birçok divân şâiri gibi zaman zaman Tab‘î de halinden şikayetcidir. Talihin gülmediğinden bahseder ve böyle gelmiş böyle gider diyerek hâlinden şikayet eder. Talihin kötü, feleğin devri zaten böyledir. Şâir bu yüzden artık kabullen demek istemektedir.

Ṭālî‘ in keĵ Ṭab‘ iyā sanĵi mudārāt-ı felek
Baĵt müsā‘ id olmayınca böylölur böyle gider (67/12-9)

Yine Tab‘î insanların kötü haber verdiklerine aldanmamak gerektiğini; çünkü dünyada her zaman böyle hased insanların olacağını, buna pek şaşırılmamak gerektiğini, bunların birer kedi misali olduğunu ve arada olacaklarını yaptığı tahmiste söyler.

Ṭab‘î ĵaber-i ŗımı eger virse rediler
Aldanma ŗaĵın kaŗdı kim eyler ĵasediler
Eksik mi olur arada hiç böyle gidiler
‘Ulvî ĵulını ĵıŗmile dūr itdi didiler
Ol ŗāh-ı keremden bu edālar hic umulmaz (72/5-5)

Tab‘î’nin aŗağıdaki beyti onun hakka hukuka ne kadar önem verdiğini göstermesinin yanı sıra insanın yaşamı boyunca yüzünün ak olması gerektiği düşüncesine sahip olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

Ķul ĵaĵķını ĵaĵķe’l-yaĵin yevmü’l-ĵisāb ĵaĵdır ŗoran
Zulmi bıraĵ kıl yüzün aĵ ŗurduĵda Ħaĵķ mizān begim (21/21-6)

Aŗağıdaki beyite baktığımızda Tab‘î garibanların halinden anlar bir tablo çizmektedir.

Ķavaĵda ĵaĵ dise māĵcūlu cülle
Ķarīb bāñlar deyü diñler ĵurābān (22/86-12)

Yine Tab‘î insanların gereksiz bilgiçliğe yer vermelerine adeta kızar. Bilgisi ve birikimi olmayan insanların iş yapılmaya gelindiğinde bir şey başaramadıklarını, ama söze gelince baskın bir karakter olmalarından bahseder. Sanki burada Tab‘î

insanlar hakettiği ya da sahip oldukları bilgi ve beceri ölçüsünde konuşmalıdır der gibidir.

Bir ā' yānlığa kadar merdleri yok
Söze geldikde her biri bir ā' yān (22/86-16)

Aşağıdaki beyitte Tab'î kaderci bir bakış açısıyla karşımızdadır. O yaradanına sığınmış bir kuldur. Herşey O'nundur, hüküm de ferman da...Böylece şâirimizin yukarıdaki beyitlerdeki teslimiyetçi halinden hayata ümitle bağlanmış olduğunu söyleyebiliriz.

Ümidim kesmezem yā Rabb senden
Seniñdir kul seniñdir hüküm ü fermān (22/86-84)

Ama başına gelen kötü bir olay karşısında yine bir serzenişe başlar ve feleğin ona verdiklerini tekrar geri aldığını söyler.

Felekde binde bir düşmez kişiye böyle bir fırsat
Niğār āmādedir meclis ele girmiş iken ruḥşat
Yine çok gördi bu luḫfi bize devrān-ı genc-sîret
Ola cānāna vü peymānede el virmeye vuşlat
Nedir bu cevriñ ayā ey sipihr-i dūn nigūn-sār ol (82/6-5)

Yukarıda verdiğimiz örneklerden yola çıkarak Tab'î'nin hayatında kitapların ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz. Kütüphaneye bismelenin sırrı olacak kadar değer verir. Öyleyse entelektüel bir bakış açısına sahiptir diyebiliriz. Yine Tab'î , divânı boyunca rindane bir bakış açısı sergiler. Sevgilinin kakülüne kaside yazar ve ona değer biçemeyecek kadar rind bir tip sergiler. Zaten rindlere göre de dünyanın pul kadar değeri yoktur. Öyleyse sevgilinin kâkülünün de bir karşılığı olamaz. Tab'î felekten de şikayet eder ve talihinin iyi olmadığını söyler. Bunu divân boyunca ara ara vurgular. Felek ona verdiklerini ara ara geri alır. Ayrıca her zaman hased insanların, ara bozucuların var olduğunu da söyler ve şaşırmmamak gerektiğini söyleyerek hayata karşı bir duruş sergiler. Tab'î iyilikten yana biridir. Zulmü sevmez ve kişinin hayatı boyunca yüzü ak bir şekilde yaşaması gerektiğini düşünür. Tab'î dürüsttür . İnsan hileye sapmadan, yanlış işler yapmadan bir ömür sürmelidir.

Entelektüelliğinin yanında garibanların halinden de anlar. İnsanların hadlerini aşmasından hoşlanmaz. İnsanı adeta bilgisi nispetinde değerlendirir. Sonuçta Allah'a sığınan bir kul portresi çizer. Herşeyin Allah'a ait olduğunu bilir. Ara sıra gel-gitler yaşayarak ümitli bir yapıdan karamsar bir yapıya da geçer ama neticede Allah'a sığınır.

3.EDEBÎ ŞAHSİYETİ

3.1. NAZIM VE NESİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

“Fahriye” olarak adlandırılan övünme, divân şâirlerinin çoğunda görülür. Kendi eserine güvenen her sanatkâr haklı olarak kendini övmüştür (Ölümünün Üçyüz Ellinci Yılında Nef'î, 1991: 61) . Övünme deyince akla gelen Nef'î kadar olmasa da Tab'î de yer yer övünmelere rastlıyoruz. Her övünmenin altında da aslında şâirlerin bir nevi şiire dair bakış açılarını sezebilmekteyiz.

Tab'î kendini bülbül edalı olarak nitelendirir. Bilindiği üzere bülbül divân şiirinde sevgilinin güzelliklerini anlatan bir âşıktır.

Müferrih dil-güşâ u hürrem efzâ-yı şâda menşe' dir

Yüri bülbül edâ Tab'î nevâ kıl bu gülistandır (15/21-21)

Tab'î'de aşağıdaki beyite istinaden bir özgüven görmekteyiz. Kendi nazmını inci kadar kıymetli görür. İsterse daha fazla da yazabileceğini de sezdirir ancak daha fazla yazamamasının nedeni olarak kâfiyesinin dar olmasını sebep olarak gösterir.

Rişte-yi medhe daği çok nazm-ı dürr eyler idim

Kafiyem tenk neyleyim ellerde fâk dilde tuzak (1/48-42)

Söylediği Arapça sözün mânâsının bin tane olduğunu söyleyerek hem bilgisine dikkat çeker hem de kendini över.

Ma' nâsı biñ lafzıñ al aña ' Arab dilinden

Bir ' anberince târih nüş eyle mâ-yı kevşer (41/14-14)

Yine şâirliğini över. Kendi şâirliğini diğer şâirlere göre cevher saçıcı olarak niteler.

Güher rîz eyledin Ṭab'î gedâni şâ'irân içre
İdelden kalıb-ı deycür mey-i 'aşkın firûzâne (64/14-8)

Divân boyunca yukarıdaki örneklerde olduğu gibi kendini açıkça öven beyitlerin yanında Tab'î, kimi zaman aşağıda örnek olarak verdiğimiz beyitteki gibi sezdirerek kendini över.

Şeker güftârı gördüm Ṭab'iyâ reftâr-ı tûṭide
Gül içre bülbül-i güyâ iken sünbül hevâ oldum (70/7-7)

Neticede Tab'î kendi şiirini övmüş, kendini sevgilinin güzelliklerini öven bir bülbül gibi görmüştür. O, şiir konusunda özgüvenli bir şâirdir ve şiirleri birer inciye benzemektedir. Ayrıca kendini geliştirmiş bir şâirdir ve bunu da beyitinde belirtmiştir. Diğer şâirlere göre kendini cevher saçan bir şâir olarak nitelendirmiştir.

3.2. KULLANDIĞI VEZİNLER

Tab'î şiirlerinin genelinde daha çok Remel, Hezec, Recez bahirlerinin sık kullanılan kalıplarını tercih etmiş ve vezinleri şiirlerinde başarıyla kullanmıştır.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün : 22

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün : 27

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün: 6

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün: 5

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün: 3

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün: 2

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün: 9

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün: 1

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Fā'ilün: 1

Mefā' ilün Fa' ülün Mefā' ilün Fa' ülün: 1

Mefā' ilün Mefā' ilün: 1

Müfte' ilün Fā'ilün Müfte' ilün Fā'ilün: 1

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün: 2

3.3. DİLİ VE ÜSLÛBU

Tab'î Nedim gibi bir şâirin şiirine tahmis yazmakla beraber dili sade olarak adlandıramayacağımız bir dildir. Çok fazla halk söyleyişine rastlayamadığımız divânda karşılaştığımız Ermenice, Tatarca, Rumca, Boşnakça ve Kürtçe ifadeler dikkatimizi çekmiştir. Bu, şâirin genel kültür seviyesinin yüksek olduğunu göstermekler beraber, Tab'î'nin farklılığını da bir nevi ortaya koymaktadır. Yine *olaldan, görelden, irgür-, kucmaga, alaldan* gibi arkaik yani az kullanılan kelimeler ile Arapça yazılmış tarihler ara ara karşımıza çıkmaktadır. Ama Tab'î bunu zorlama değil de kendi bilgi-kültür seviyesinde dile getirmiş gibidir. Tab'î de bunların yanında temiz İstanbul Türkçe'sine de rastlamaktayız. Şiirde ahengi sağlamak ve söyleyiş rahatlığı yaratmak amacıyla ses ve kelime tekrarları da karşımıza çıkmaktadır.

Melek hûber melikdir ey melik mülküne mâlik kıl

Serîr-i saltanatda ber-devâm it haşre-dek ânı (8/26-6)

Fevc fevc nevbet-be-nevbet giceler tâ şubha dek

Bir alâr gadar-ı rakîbe âh-ı uşşâkdan kıpar (17/31-28)

Divâna kâfiye bakımından baktığımızda Arapça ve Farsça kelimelerin karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bazı şiirlerinde redif kullanan Tab'î'nin şiirlerinde rastladığımız redifler: Kütüphane, eyyâmıdır, Kerbeniş, kahve, Muhammeddir, begim, geldi, ferah, bâd, Osmanî, gibi, Horasani, oldum, sen, gelmez, bigâne, gider, ilâc, neylersin; i, -dır, rîş, -en, -e/-a, -ım, -maz, mi, ol gibi kelimeler ve eklerdir. Redifler görüldüğü üzere karşımıza ek ve kelime olarak çıkmaktadır ve çeşitlilik arz etmektedir. Özel isimlerin yanı sıra, fiil, edat, cins isimler de yer aldığı gibi ek şeklindeki redifler de divân boyunca karşımıza çıkmaktadır.

Yine Tab'î şiirlerinde deyimler ve atasözlerine de yer vermiştir. Tespit edebildiklerimizi aşağıda belirttik.

Tab'î'nin divânına baktığımızda tasavvufî özellik arzedecek derece de derinliği olan şiirlere rastlamadık. Bunun nedeni belki divânın büyük çoğunluğunun tarihlerden oluşmasıdır.

4) DEYİMLER, ATASÖZLERİ VE VECİZ SÖZLER

Divân şâirleri divânlarında deyimler, atasözleri ve veciz sözler kullanarak halk söyleyişine yakın bir söyleyiş elde etmeye çalışmışlardır. Tab‘î de divânında aşağıda belirttiğimiz üzere bu sözlerden yararlanmıştı.

-DEYİMLER-

Dili tutulmak (Tutuldu dili) :

Bir işâretle tutuldu femde bu cihâñ dili
Söyledi insan gibi üstür feşâhât inñitâk (1/48-17)

Can ve ciğere geçmek (Geçdi ta can u ciğer):

Telhi-yi zehr-i mu‘ âşi geçdi tâ cãn u ciğer
Yalnız dil neylesün oldı hevâ nefis irtifâk (1/48-20)

Ayağı tozuna yüzler sürmek (Hâkine yüzler sürüp):

Ravza-yı cennet-meşâmiñ hâkine yüzler sürüp
Lihye mi çarüb idüp silsem süpürsem tâz-ķāk (1/48-24)

Ömrü feda etmek (Ömrü kıldım feda):

Vâr-ı ‘ ömrü bahşile kıldım fedâ bu hâke cãn
Büy-ı müşgin müjdeden kes-i dimâğ oldun dihâk (1/48-30)

Haddini aşmak (Haddin aş-):

Haddin aşmışdır kuşurum ‘ afv-ı Mevlâdır niyâz
Na‘ re-yi eyne’l-meferri duymaya ‘ âsi ķulaķ (1/48-43)

Yerleri öpmek (Zeminin būs it-):

Niçe Belhi Buhâri Tirmizi mekki ulü‘l-elbâb
Zeminiñ būs ider yer yer cem eyvânı kütüphâne (2/19-7)

Yüz sürmek (Yüz sür-) :

Eşigine yaşdanup hâk-i ķadem pâkine yüz sürmüş
Edüp fenniñ temâm itmiş hıred-mend u hüner perver (5/33-21)

Uğruna canlar vermek (Uğruna canlar vir-):

Ḥilmī İsmāīl edā ‘ālem fedā

Uğruna cānlar virür her şeyḥ u şāb (6/21-5)

Yüzü ak olmak (Ola yüzler ag):

Dü ‘ālem ola yüzler aĝ meserretle vücūdlar şaĝ

Keder hatvī ‘adū meşvi şafālar ola ruḥānī (8/26-25)

Uğruna dünyayı feda etmek (Yoluna âlem feda):

Ḥazret-i sultān ‘Oşmān Ḥalledallāh tā ebed

Yoluna ‘ālem fedā başdı ḳadem iddir bu dem (10/47-18)

Yere geçmek (Geçsün yere):

Ĝarḳa-yi ĝayyā-yı ĝam olsun ‘adūlar ser-nigūn

Ḳahr olup düşmenlerin geçsün yere dirhem direm (10/47-42)

Cihanı tutmak (Tutdı cihanı):

Ḳıl ḳadar küstürdi evc tutdı cihānı velvele

Ḥalk aña ḥalka begūş olsam deyü hep cān atar (17/31-3)

İşleyip geçmek (İşler geçer):

Tārumār itme amān vir rıfḳile gör ḳaydını

Bu fitil-i turre tā cānhāneye işler geçer (17/31-6)

Kılı kırk yarmak (Kılı ol kırk yarar):

Şöyle üstād u müdeḳḳiḳdir ki fenn-i fitnede

Bī-nażirdir şīve baḥtında ḳılı ol ḳırḳ yarar (17/31-7)

Yüzü kızarmaz (Yüzi kızmaz):

Ḳovarlar geh döverler geh nedir avdan gelür bī-ār

Yüzi kızmaz gözi şızmaz ḫayaḳ iskelesi dizmān (19/34-10)

Burnu kafta olmak (Kâfda burnı):

Bir gönül var kâfda burnı ser gönüllüyüm deyü

Beş hazānıyla qaralar yıkmada ol müfteci° (20/50-27)

Güler yüz göstermek (Göster güler yüz):

Vaqt işin atma yarına göster güler yüz cārına

Kevniñ inanma varına raḥmetlidir yol ğurbete (29/16-7)

Çocukluk etme (İtme çocukluk):

İtme çocukluḡ yeter gel kendine

Bu imiş k̄anūn-ı üslūb-ı ḥasen (46/32-22)

Dünyanın gözü aydın (Çeşm-i âlem rüşna):

Yemen-i teşrīfine tārīḡ Ta° biyā

Çeşm-i ° âlem rüşnā ceyyed-i lenseb (38/19-19)

Yağ misali üstün olmak (Ola üstün yağ misâli):

Mazḥar-ı tevḥik-i yezdānı olup

Ola ef° âlinde üstün mişāl-i yağ (35/11-8)

-VECİZ SÖZLER-

Kılıçtan keskin , kıldan ince (Kılıcdan akta u kıldan dahi ince):

Ḳılıcdan akta° u Ḳıldan daḡi ince şırāṡ üzre

Ḳul ile müheyyā Ḳıl Kerīmā bu maṡāyāyı (9/42-11)

Mübârek ola:

Mübârek ola bu cāh-ı feraḡ-gāh-ı şıḡar āhiñ

Daḡi günden güne olsun ziyāde devletiñ evfer (5/33-27)

Püsküllü belâ:

Başına ehl-i sevâdañ bu da püsküllü belâ

Ûîl u ñal eksik degil   âlem hevâsında döner

(17/31-17)

-ATASÖZLERİ-

Bugünün işini yarına bırakma (Vakt işin atma yarına):

Vaqt işin atma yarına göster güler yüz cârına

Kevniñ inanma varına raĥmetlidir yol ğurbete

(29/16-7)

D) DİVÂNDA KULLANILAN DİLLER

Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca birçok millete ev sahipliği yapmış bir devlettir. Hiçbir millet arasında ayırım yapmadan onları bir ana şefkatiyle kucaklamış, devlet kademelerinde önemli görevler vermiştir. Dillerini asimile etmek yoluna gitmemiş, kendi aralarında bu milletler dillerini özgürce kullanmışlardır.

Tab'î Divânı'nda Ermenice, Tatarca, Kürtçe, Yunanca, Boşnakça ifadelere rastlarız. Bunlar gelenekselin dışında dillerdir. Tab'î zaten divânı içersinde Arapça ve Farsça'yı sıkça kullanmıştır ki birçok divân şâiri zaten bu dillere hakimdir. Bu iki dilin yanında bu dilleri de kullanması Tab'î'nin bu dillere ilgi duyduğunun , öğrenmeye çalıştığının da delilidir.

Ermeni zarâfeti gör hûlu bûdi hûya câh
Göre âhyâr cıka pâre div çağırır müncedi^ç (20/50-33)

Çuğacı Abrâmda dir ki abbûnu başum için
Çeh rezîku manğakazlar için oldum mücteyi^ç (20/50-34)

Sebzevâncı başısı icbîn çıkar konı nûrı
Vâle hâ hâ kâra lahnâ pârâ ister der veli^ç (20/50-35)

Bir de cündî başı Türk dirmân kuğuz nitdin duñuz
Kaç kızân zûz zünûzı avçasın ci^ç bire ci^ç (20/50-36)

Çalıcı mehter başı orman işi maymûn nefer
Der kôpan cüz pükerezmiñû çerez ayu Tabi^ç (20/50-37)

Zinciribaş çavuşı harr u verru **kürd** çağırır
Hâş-ı harru u parru veru memmû uru beggu kerî^ç (20/50-38)

Bağcivân **Sakızlı Yorgi** der püpâj o bî-re şey
Ligür ilâ ân dağa filor-i najmâtû sevi^ç (20/50-39)

Ser delil **Boşnaqdadır** ki celbireh uqlān cūvāh
Çal cülünci türç cetürsün pāre etmec müncemiç

(20/50-40)

Dir ki **Tatar** ağası buyurğa biz kelgandalı
Pargā yol körmide ğız alğan cırıķ buzğan zeriç

(20/50-41)

İKİNCİ BÖLÜM DİVÂN İNCELEMESİ

1. DİN

1.1. ALLAH

Divânımızı incelediğimizde Allah, zât isimleri ve Esmâ-yi Hüsnâ isimleri olmak üzere şu isimleriyle yer almaktadır: Aziz, Allah, Bârî, Azim, Celîl, Kerîm, Hakk, Mütâ‘alî, Malikü’l Mülk, Gafûr (Yahya, 2008), İlâh, Mevlâ, Yezdân, Settâr.

Aziz :

Ekremullah nuşret âyât-ı ilâhî gülân

‘Azizullah ‘âlemi hıfz u şıyânetde Etemm (10/47-21)

Allah:

Bârekallah ki liķâ-yı şâh-ı ferhunde şiyem

Dîde-i rûşen derûn şen kıldı teşrîf-i kadem (10/47-1)

Bârî:

Şükr hıtt-ı hümâyünile sulţân ‘inâyet kıldı sen ihsân revâyâ

Bu uz mâ ni‘mete irgürdi Bârî hemîn it secde-i şükre bî-nih‘ ayet (63/26-24)

Kerîm:

Kılıcdan aķta‘ u kıldan daħi ince şırâţ üzre

Ķul ile müheyyâ kııl Kerîmâ bu maţâyâyı (9/42-11)

Hakk:

Böyle ‘âlî hıdmete lâyıķ mıyım elţâf-ı Hıķķ

Hıdmet-i şükriyle şeb-rüz eyledim teşmîr-i sâķ (1/48-32)

Mütâ‘alî:

Olasın mazhar-ı tevfiķ-ı Hıdâ-yı Mütâ‘âl

Keder u ĝamm u elem görmeyesin sen aşlâ (11/51-40)

Azim:

‘Azmullah menba‘ dād u ‘adāletdir gülān
‘Ömrullah böyle sulṭāna du‘ā farz u ehemm (10/47-22)

Celīl:

Ƙıldılar kırklar du‘ā tāriḥ deyüp
Yaşını itsün ferīd Ḥaqq-ı Celīl (48/18-16)

Malikü’l-mülk:

Rāyet- efrāz-ı nübüvvet server-i peygamberān
Mālik-i mülk-i şefā‘ at şāhib-i tāc u Burāq (1/48-23)

İlāh:

Be her ān mazhar-ı elṭāf-ı ilāhī olasın
Bu da bir luṭf-ı azīmdir idemez kimse añā (11/51-19)

Mevlā:

Haddin aşmışdır kuşurum ‘afv-ı Mevlādır niyāz
Na‘re-yi eyne’l-meferri duymaya ‘āsi kulaq (62/48-43)

Yezdān:

Açılsun gönçe-i baḥtñ gülistān-ı maḳāşiddan
Elemlerden kederden gec nazardan ḥıfz ide Yezdān (19/34-2)

Settār :

Ƙarīni Ḥızr ile İlyās mu‘īni Ḥazret Settār
Vücūdı müstedām olsun felek itdikce cevlanı (8/26-13)

Gafūr:

Ḥürmet-i bedr-i dücā şems-i duḥā nūr-ı Hüdā
Sa‘yini meşkur ide luṭf-ı Ğafūr eyyāmıdır (3/11-8)

1.2. MELEKLER

Divânda dört büyük melekten sadece Cebraîl zikredilmektedir.

‘ Aceb mi nuşret-i Bârî irişse dehre bu yüzden

Alemdârı anıñ **Cibrîl** Emînullah melek leşger (5/33-11)

Rıdvân ise bilindiği üzere cennetin kapıcısı olarak bilinen büyük melektir. Yine divânda da bu haliyle tasavvur edilmiştir.

Cennet mi açıldı bilemem yoħsa ki **Rıdvân**

Ĝafletde olup hūr-ı cinân taldı bu şahrâ (12/29-24)

Rıdvân yine aşağıdaki beyitte bu göreviyle ele alınmış, şeytânı cennetten sürmüştür.

Nihâyet maķşad-ı Tab‘î şıyânetdir hıyânetdir

Yaķışmaz cennete şeytân sürer elbet anı **Rıdvân** (19/34-32)

Bilindiği üzere melekler İslâm dininde yemeyen, içmeyen, erkeklik ve dişiliği olmayan, uyumayan, günah işlemeyen, gözle görülmeyen, nurdan varlıklar olarak nitelenmiştir. Dünyayı ise dokuz felek çevreler. İşte Tab‘î melekleri bu kavramlar içinde düşünerek yani felekleri meleklerle dolu olarak düşünür ve duasının kabul olmasını ister.

Nüh felek geldi **melek** amîn için

Tab‘îyâ olsun du‘âlar müstecâb (6/27-19)

Hârût sihirde meşhur bir meleğin adıdır. Mârût ile beraber Bâbil’de bir kuyuda asılı oldukları düşünülür ve her zaman büyü ve sihirle birlikte anılırlar. Burada da Tab‘î sihirde ve fitnede Mârût ’a benzeyen dilberi Muhammed olarak adlandırır.

İki lebler kızıl yâķut sihirde dîdesi **Hârût**

Füsün u fitnede **Mârût** olan dilber Muħammeddir (18/29-6)

Yine sihir kelimesiyle beraber Hârût’un beraber anıldığını görüyoruz.

Sihri **Hārūt** ile mi efsün-ı Bukrat ile mi
Keffe-i berber bakıtılmaz tahta-yı avdı kapar (17/31-24)

1.3. KUR'ÂN-I KERÎM

Bir çok divânda Kur'ân sahifesi sevgilinin güzelliği ve yüzü için benzetme unsuru olarak yer alır (Sefercioğlu, 2001: 23). Fakat Tab'î divânında Kur'ân dini olgusuyla ele alınmıştır. Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm Divân şiirinin en önemli kaynakları arasındadır. Birçok şâir şiirlerinde bolca iktibâs yaparak kullanmıştır. Divânda Kur'ân-ı Kerîm'in diğeri bir adı olan Furkân da karşımıza çıkmaktadır.

Mu' cizât-ı beyyinatîñ ebheri **Furkân** berî
Parmagın çarbyyla oldu gökdeki mâh inşikâk (1/48-13)

Muħakkaħ Câmî' ül-**Qur'ân** durur hıfzındadır **Furkân**
Kılar taħsîn cezûli görse bu şânı kütüphâne (2/19-2)

Hezâr miħnet meşakkaħtla girer bir bâba elbette
İmâmet hidmetiñ eyler henüz bilmez nedir **Qur'ân** (19/34-9)

1.4. ÂYETLER, HADİSLER

“Kâbe- Kavseyn” iki yay aralığı kadar anlamındadır. Bu söz “Fe kâne kâbe kavseyni, ev ednâ: (Böylece peygamberlere olan mesafesi) iki yay arası kadar, yahut daha az oldu.” şeklinde Necm/9 (Sarı, 2007: 80) âyetinde geçer. Genelde Mi'rac gecesi anlatılırken kullanılır.

“Sübhâne' llezî esrâ” ise İsrâ sûresini anlatır. “Her türlü kusur , ayıp ve eksiklikten uzak olan O (Allah) yürüttü (Yılmaz, 1992: 147) .” anlamını içerir. İsrâ kelimesi, geceleyin yürümek mânâsına gelir. Hz. Peygamber'in Mi'rac mucizesinin Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmı bu sûrede anlatıldığından, sûre “İsrâ” adını almıştır.

Mihr-i raħşân-ı cihân kâbe- kavseyn irtifâ'
Bedr-i “**sübhâne' llezî esrâ**” maħâm-ı ibtilâk (1/48-9)

“Levlāk” kelimesinin geçtiği beyitlerde “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım (Yılmaz, 1992: 113). ” hâdis-i kudsîye telmihler yapılır. Özellikle na‘tlarda karşımıza çıkmaktadır.

Dinmese **levlāk levlāk** kanda ins ü cān melek
Şem‘ -i zātîñ olmasa dönmezdi fânūs-ı felek (71/7-3)

“Hakke’l-yakîn” doğruluğundan şüphe olmayan bilgi (Yılmaz, 1992: 60) anlamındadır ve beyitlerde birçok şâir bu sözü şiirlerinde kullanmıştır. “Yevmü’l- hisâb” ise kıyâmet günü (Yılmaz, 1992: 185) anlamındadır.

Kul hakkını **hakke’l-yakîn yevmü’l-hisâb** hakdır şoran
Zulmi bırak kıl yüzüñ aç turduğda Hakk mizân begim (21/21-6)

“Yevmü’t-talak” da kıyâmet günü (Yılmaz, 1992: 185) anlamındadır.

Şad şalâtile taḥiyyât şad selâm ile dürüd
Zâtına eşḫâbına olsun ilâ **yevmi’t-talak** (62/48-35)

“Lâ-havfün ‘aleyhim ”(Yılmaz, 1992: 100) Ahkâf sûresine telmih yapıldığında kullanılır. Bu âyette İslâm dininin kurallarına sınımsız olarak bağlı yaşayanların iki dünyada da rahat edecekleri anlatılır.

Dost bārîsin ki **lâ-havfün ‘aleyhim** müjdesi
Şâmil-i zātîñ olıcağ saña agyârdan ne gam (10/47-36)

1.5. PEYGAMBERLER

1.5.1. Hz. Muhammed

Allah’ın resûlü ,peygamberlerin sonuncusu ve en üstünü, insanların efendisi ve en mükemmelidir. Bütün insanlığa ahlâk ve fazilet örneğidir. Âlem onun için yaratılmıştır (Tolasa, 2001: 44). Hz. Muhammed ; şefkat, merhamet, cömertlik, hoşgörü... gibi bilinen, tanınan her türlü erdem de en yetkin temsilcisidir. Onu anlatmak için kullanılacak olan birçok sıfat ve pâyeye vardır: Hâtemü’n-nebiyyîn (peygamberlerin sonuncusu) (Devellioğlu, 2000: 339), Seyyidü’l- mürselîn (bütün peygamberlerin efendisi) (Devellioğlu, 2000: 948), Seyyidü’l- kevneyn (dünya ve ahiretin efendisi) (Devellioğlu, 2000: 948), Resûlü’s- sakaleyn (insanların ve cinlerin

peygamberi) (Devellioğlu, 2000: 914), Kân-ı kerem (cömertlik pınarı) (Devellioğlu, 2000: 486) bu sıfat ve payelerdendir. O'nun isimleri, her türlü sıfatı ve mucizeleri beyitleri süslemiştir. Savaşları, yaşamı birçok edebî esere konu olmuştur. Tab'î de divânında sık sık peygamberimizi anmış, O'nun isimlerini ve mucizelerini ele almıştır.

Onu Allah'ın resûlu olarak söyledikten sonra O'nun Ahmed ismini anmıştır.

Mu' cizâtın ' adı yok ez-cümle āhū nuṭṭ irüp

Ḥaḫ resûlsun nāmîñ ey **Aḥmed Muḥammed** didi çāk (62/48-15)

Peygamberimizin temiz ellerinde konuşan zehirli kuzu ve parmak aralarından akan su mucizeleri beyitlerinde ele alınmıştır.

Dest-i pākinde tekellüm eyledi bî-dil hicr

İşba' -ı sîminden aḫdı çeşme-i āb-ı revāk (1/48-16)

Peygamberimizin en çok bilinen mucizelerinden ayı ikiye bölmesi (şakk-ı kamer) de beyitlerde ele alınır.

Mu' cizât-ı beyyinātîñ ebheri Furḫān berî

Parmağın darbıyla oldu gökde ki māh inşikāk (1/48-13)

Tab'î beyitlerinde peygamberimizin diğer peygamberlerin başı olduğunu, şefâat sahibi olduğunu ve Burāk'ın sahibi olma özelliklerinden bahseder.

Rāyet-efrāz-ı nübüvvet server-i peygamberān

Mālik-i mülk-i şefā' at şāhib-i tāk u Burāk (1/48-23)

Muḫtedā-i faḫr-ı kevneyn Muṣṭafā

Muḫtedā-yı heft aḫālîm dem mücāb (6/27-10)

1.5.2. Hz. İsa

Edebiyatta birçok yönüyle ele alınan İsa peygamber Tab'î Divânı'nda daha çok ölümlere nefes üflemeyle ele alınır. Divân şâirleri daha çok sevgilinin dudağını can bağışlatıcı yönüyle Hz. İsa'ya benzetmişlerdir.

Şâf dil Hârûn-veş Mûsâ kelâm
‘Âlemi ihyâda ‘İsî dem ‘ucâb (6/27-6)

Saĥn-ı luţf ‘amîmiñ dem-i ‘İsî el-Ĥaĥĥ
Niçe biñ cāna bilâ şeh odur rûĥ-ı efzâ (11/51-14)

Tab‘î bir de Hristiyanları İsvâî olarak adlandırır. Bilindiĝi üzere Hz. İsvâ Hristiyanlara gönderilmiştir. Tab‘î onları düşman olarak görür.

Müdemmer eyle yeksân it cemî‘ an düşmeni ĥâke
Ki İsvâî vü Mûsâvî olan küffâr-ı ĥaşyâyı (9/42-22)

1.5.3. Hz. İbrahim

Hz. İbrâhim Tab‘î Divânı’nda Halil ismiyle anılır ki Hz. İbrâhim sofrası itibariyle bereketiyle anılır ve Halil İbrâhim sofrası sözü günümüzde de kullanılmaktadır. Yine oĝlu İsmâil’i kurban etmek isteyişi yönüyle de edebiyatımızda yer aldığı gibi Tab‘î Divânı’nda yer almıştır.

Ol İbrâhim Ĥalilîñ Ĥaĥĥ resûlûñ ĥaĥĥıçûn yâ Ĥaĥĥ
Efendi ĥâzretine kıl kerem bu ‘îd şafâyâyı (9/42-29)

Hz. İbrâhim bilindiĝi üzere Ka‘be’yi inşa eden kişidir ve Ka‘be’de makam-ı İbrâhim diye bir yer vardır (Pala, 2007: 226). Tab‘î de beyitinde peygamberin bu yönlerini vurgulamıştır.

Mürde ĥaĥĥı Kâ‘be vaşlıñ şafâ virmekdedir
El-Ĥaĥĥ İbrâhim maĥâmı nevre müstaĝraĥ bu dem (10/47-5)

1.5.4. Hz. Musa

Divânda Hz. Mûsâ’nın “yed-i beyzâ” mucizesine telmihte bulunulur. Hz. Mûsâ elini koynuna sokup çıkardığında eli nurlanmıştır. Tab‘î de bu mucizeye işaret etmektedir.

Dest-i beyzâdan kerem Mûsâlanup
Ola ‘âlem ĝarĥa-ı nûr zeheb (38/19-12)

Yine edebiyatımızda Hz. Mûsâ'nın en çok ele alınan mucizelerinden biri olan asasının ejderha haline dönerek sihirbâzların ipten yaptıkları yılanları yutması ele alınarak telmihte bulunulmuştur.

‘Aşâ-yı mu‘ciz-i Mûsâ edâ ejderlenüp çıksa
Karâ-i ‘aynü’l-‘ayn a‘dâ gelür mişâķ u peymâna (50/19-6)

1.5.5. Hz. Süleyman

Hz. Süleymân, Tab‘î tarafından bir beyitinde hükmetmesi yönüyle ele alınmıştır. Hz. Süleymân'ın üzerinde İsm-i Azam yazılı yüzüğüyle rüzgâra ve cinlere hükmetme yetkisi varmış. Hayvanların dilinden anlarmış (Pala, 2007: 411). Şâirimiz de Hz. Süleymân'ın hükmünden bahsetmiştir.

Hemîşe şark ile ğarba Sikender gibidir hûkmüñ
Süleymân-veş olup fermân berin eliyle cân qahve (16/21-4)

Yukarıda değindiğimiz üzere Hz. Süleymân hayvanların dilinden anlarmış. Ordusuyla ezmediği karınca sürüsünün liderinin hediye ettiği çekirge budunun duasıyla bereketlenmesi sonucu Hz. Süleymân beyitlerde yer yer bereket ile beraber anılır.

Leţâfet bād u ābında nihāyet haddine bāliĝ
Gerek lafzen gerek ma‘nen bu berkāt-ı Süleymāndır (15/21-7)

1.5.6. Hz. Davud

Tab‘î Divânı'nda ele alınan peygamberlerden biri de Dâvud peygamberdir. Peygamberliği hükümdârlığı şahsında toplamıştır (Pala, 2007: 108). Divânın muhtelif yerlerinde zikredilmiştir.

Hānķāh-ı Hāzret-i Dāvud nebi
Himmetiñle oldı ihyā buldı tāb (6/27-23)

Çekilmiş beyza-ı anķā güherden tiĝ-i yektā kim
Ne görmüş dāde-i Dāvud ne geçmiştir Süleymāna (50/19-4)

1.6. DİĞER DİN BÜYÜKLERİ

1.6.1. Hızır

Divânda sıkça karşımıza çıkan diğer peygamber de Hz. Hızır'dır. Hz. Hızır darda kalanlara, sıkışan insanlara yardıma gelmesiyle bilinir. Dualarda rehber ve yardımcı olması dilenir. Halk arasında birçok rivâyeti vardır. Özellikle beyitlerde İlyâs peygamber ile beraber ile anılır. İçtiği “ab-ı hayat” da en çok konu edilen unsurlardan biridir.

Karîni **Hızır** ile İlyâs mu‘îni Hâzret Settâr
Vücûdı müstedâm olsun felek itdikce cevânı (8/26-13)

Hâzret-i **Hızır-ı** nebî olsun refîki rehberi
Seb‘a iklimi şân-ı kuvveti olsun e‘amm (10/47-24)

İç‘âfiyetler olsun âb-ı hayât-ı **Hızır**
Cânîñ göziñ açılsun seyr eyleyim aḡzer (41/14-13)

1.6.2. Lokmân

Lokmân hekim Divân Edebiyatımızda en fazla ele alınan şahıslardan biridir. Kur‘ân’da Lokmân Hekim’den Lokmân Sûresi’nde (Pala, 2007: 290) bahsedilir. Allah tarafından Lokmân’a hikmet verildiği belirtilir. Oğluna verdiği öğütler anlatılır. Lokmân Hekim’in ölümsüzlük iksirini bulduğu ancak formülü kaybettiğine dair efsaneler mevcuttur. Bir efsaneye göre içinde ölümsüzlük iksiri bulunan şişeyi köprüden geçerken düşürüp kaybetmiş, bir başka efsaneye göre ise eline yazdığı ölümsüzlük formülü yağmurda silinmiştir. Bir rivâyete göre de iksir, Allah’ın emriyle Cebrâil tarafından yok edilmiştir. Divân Edebiyatı’nda da Lokmân hekim dertlilere çare olması yönüyle sık sık ele alınmıştır.

Derilmişlerdir elṭâfına derdi olan diller
Hekîmâne edâ tebdîr ile senin aña **Lokmân** (19/4-3)

Olur metlûvv hayâl mûr-ı kâdem saṭr-ı güher şânı
İrerse çeşm-i İdrîsile hikmet-bin-i **Lokmâna** (50/19-5)

1.7. KAZA VE KADER

İmânın şartlarından biri kaza ve kadere inanmaktır. Tab‘î de divânında kaderci bir anlayış çizer. O her gece kadere niyâzlar eden bir müslümandır ve ettiği niyazların boşa gitmesini istemez.

Du‘â -y1 Tab‘îyâ her şeb ola gündüzleriñ ‘îdın
İrüp her giceler **kadere** niyâzlar olmaya zâyi‘ (39/14-13)

Bazen kader Tab‘î’nin istediği gibi gitmez. Yolunda giden şeyleri bozabilir.

Hayy üçler nev hayât bulmuş iken nitdi **kader**
Gitti elden mateminde kaldı erbâb-ı hüner (68/12-1)

1.8. KIYAMET, HAŞR

Terim olarak daha çok tasavvufî edebiyatta ele alınan kıyâmet hakkında birçok âyet de vardır. Tab‘î divânında kıyâmet kelimesini dünyanın sonu olarak ele almıştır.

Şeh-i vâlâ hışm-ı sulţân Hamîd Hân
Vücûdı ola bâkî tâ **kıyâmet** (66/21-15)

Hân-ı ‘Oşmân-ı ‘Abdullah devletse
Saltanatda tâ **kıyâmet** ola şağ (35/11-5)

Divânda kıyâmet anlamına gelen haşr da sıkça kullanılmış o da dünyanın sonu olarak ele alınmıştır.

Muhtâr ile mâh-ı şiyâm olsun şefî‘ rûz-ı kıyâm
Tâ **haşre** dek devlet-ıyâm manşûba ‘izz u beğâ (7/22-20)

Kıyâmet günü birçok âlâmetin gerçekleşileceğine ve karışıklık çıkacağına inanılır. Dünyanın yerle bir olacağı tasvir edilir ve ele alınır. Şâirimizde kıyâmetler koparmak deyimini bir tahmininde kullanmıştır.

Qıyāmetler kopardın bād-ı şar şar kayda uğratdın
Meta^ç şabr-ı ^ç uşşākı perīşān hāceye şatdın
Hile tār itmege cem^ç iyyet efkārı cān atdın
Varıp gīsū-yı zūlf-i yāri birbirine kətdın
Yine bir fitne taḥrīk eyledin ey bād neylersin (81/7-5)

1. 9. ÂHİRETLE İLGİLİ MEFHÛMLAR

1.9.1. Cennet, Firdevs

İnanışa göre cennetin sekiz kapısı vardır. Her kapı da farklı cennetin var olduğuna inanılır.

Qapandı bāb-ı heftī dūzahıñ gitdi kederler hep
Gelinec nev sene açdı sekiz **cennetleri** Mevlām (4/50-9)

Tab^ç î yer yer benzetmelerde de cennet kavramını kullanmıştır.

Bāğ-ı **cennet** oldı ġāziler yeri
Vaşfını şerḥe gerek niçe kitāb (6/27-24)

Sevgili ya da kişinin yüzü güzelliği itibâriyle çoğu kez cennete benzetilir.

Yüzi **cennet** gülistānı ruḥı şem^ç -i şebistānı
Zerāfet bülbülistānı sūzı güher Muḥammeddir (18/29-7)

Firdevs kelimesi de divānda ara ara kullanılmıştır. Cennette var olan sekiz kapıdan birinin adıdır ve cennet kelimesinin yerine kullanılmıştır. Kevser havuzu da -ki peygamberler içindir (Pala, 2007: 88)– beyitlerde yerini almıştır.

Müferriḥ dil-güşā pāyū dilā reşk er midir bu
Nişānı bāğ-ı **firdevsiñ** hevāsı nefḥa-ı gülbū (52/17-1)

^ç Adil **bāğ**-ı Firdevse bu ḥavz-ı Kevşer āşār kim
Saçar zemzem miyānından şeş eṭrāfı kılar ābād (14/20-12)

1.10. DİĞER İTİKADİ MEFHURLAR

1.10.1. Ruh

Tab‘î Divânı’nda tasavvufî unsurlara pek fazla rastlayamadık. Bu yüzden ele aldığı itikâdî unsurları birincil anlamlarında kullanmıştır. Ruh kavramını genelde insanın canlılığını sağlayan unsur olarak ele almıştır. Aşağıdaki beyitte ise Hz. İsa’nın mucizesine telmih yapılmış, can anlamında kullanılmıştır.

Misk-i rûmı kokuşudup burnuna çarh-ı felegin
Rûh-ı İsâca buhûr-ı merîm olur nefha-ı reşûş (36/18-14)

Ten-i ‘aşıkda **rûh** ancak ‘aşkıdır gerçe şadıkça
Saña rûhânî dem kâfi hafifâne hafıyyâne (58/57-40)

1.10.2. Seyyid

Peygamberimizin torunu Hz. Hüseyin soyundan gelen kimselere verilen addır. İki cihanın seyyidi ise peygamberimiz Hz. Muhammeddir.

Seyyid-i kevineyn imâm-ı kibleteynsin muktedâ
Uydular cem‘-i rûsûl şaf şaf saña aşhâb-ı siyâk (1/48-7)

Yine seyyid kelimesi divânda karşımıza çıkmaktadır.

‘İzz-i yeminile miyân-ı şâha seyf-i şevketiñ
Seyyid-i sadat sâadet bendeni itdi kavîm 28/23-15)

Duğul-ı halka-ı ders-i huzûr-ı hazret-i sultân
Olinca **seyyid** ‘Abdullah Efendi-i Karaman (61/19-13)

1.11. DİN İLE İLGİLİ DİĞER MEFHURLAR

1.11.1. Din

Tab‘î din mefhûmunu divânında inançlı bir müslüman olarak ele almıştır. O dini insanlara gönderilen iman ve itikât bütünü olarak divânında belirtmiştir ki divân şâirlerinin çoğu inançlı müslümanlardır ve sevgililer gibi kâfir değildirler.

Fatiha-ı mushaf-ı şer‘i mübin hâdi-i **dîn**
Hatime-i defter-i peygamber-i yasin bî-şîkâk (62/8-7)

Maṭla‘-ı bedr-i velād-ı neyyir-i kevneyn eyle
Şāh-ı **dīn** şādīde a‘ dāye fütür eyyāmıdır (3/11-5)

Żiyā-yı ṭal‘ atla kāināt müstağrağ-ı envār
Emīn-i **dīn** ü devlet rükn-i himmet pertev-i ilhām (4/50-31)

1.11.2. İslām

Tab‘î Divânı’nda İslām kelimesini dört büyük dinden biri ve bu dine mensûp kişiler olarak ele alınmıştır.

İftihār-i ‘ālemin bel ‘ālemīn
Şeyḫ-i dīn u şeyh-i **İslām** bī-merīb (32/15-9)

Düşünce işbu nev-āme bu lafz-ı pāk ile tārīḫ
Tefe‘ül naşşla geldi bu il gālib eyle **İslām** (4/50-31)

Dögünsün taş alup dest-i şeķāvet-kārīne şeytān
Soruldı bezm-i **İslāmdan** tırād-ı muğūyān geldi (23/17-12)

1.11.3. Şerīat

Şerī‘at peygamberler vasıtasıyla ortaya konulan İlâhi kanunlar olarak tanımlanır. İslam dininine göre tek şārī‘ yani şeriat koyucu Allah’dır. Tab‘î de bu yönüyle ele almıştır.

Şadrında **şerī‘at** yeriniñ olsa ‘aceb mi
Her dem ki anıñ ḫıdmetidir şer‘-i müzekkā (12/29-13)

Şerī‘atle muṣahhar nuşrete mazhar kılup dā’im
Hemīşe askerīn münkād muṭī ile reāyāyım (9/42-18)

1.11.4. Kulluk

Kul , Allah katında bendedir, köledir. Allah’ın cömertliğine, esirgemesine ve affına muhtaçtır. Tab‘î divânda da bu yönüyle ele almıştır.

Du‘ā-gūyān-ı nāçiziñ derinde şad hezārānı
Faķırin de du‘āñızda **ķuluñdur** eyle istiħdām (4/50-47)

Çün başı̄r bi-l ibād Mevlā **ķulı** çekmez esef
Dest-girindir seniñ Ėaķķ dā’imā ey hoş hıyem (10/47-37)

1.11.5. Oruç, Savm

Tab‘î Divānı’nda savm kelimesine sıkça rastlamaktayız. Oruç, İslāmın şartlarından biridir. O, oruç tutan kişinin ağızının anber koktuğunu söyleyen bir kişidir. Oruç ayı Ramazan ayında hilâlin görünmesiyle başlar. Yok olan hilâl tekrar görününce oruç da biter.

Şavmı hülüşla tutan oldur femi ‘anber düten
Bu māh **şavmı** Ėaşşeten kıldı Ėabîbine ‘aā (7/22-3)

Nihāyet leyl-i **şavmıñ** Ėürmetine
Ėitāmım şon nefesde eyle imān (22/86-86)

2. TASAVVUF

2.1. TARİKATLA İLGİLİ MEFHURLAR

2.1.1. Pîr, Şeyh

Pîr, tasavvufun genel amacını gerçekleştirmek üzere kendine özgü yollar oluşturmuş tarikatın ilk kurucularıdır (Pala, 2007: 371). Bütün pirlere peygambere bağlıdır. Kendi yollarınca insanlara Hak yolunu insanlara gösterirler. Tab‘î Divânı daha önce de zikrettiğimiz üzere tasavvufî mahiyette bir divân değildir. Sadece birkaç yerde kendine öğütler verir. Kanaat pîrine hizmet etmesi gerektiğinden bahseder.

Tekye-i uzletde hıdmet kıl kıanâat **pîrine**
Şabrile faqr hânede post-nişin ol münevverî

Yine pîr kelimesini benzetmelerde kullanır.

Eger şürîde dil-i şeydâ gönlün **pîri** gülşen ol
Habîbiñ çün mürid oldı teselli ile şeyhâne (58/57-37)

Tab‘î yine ocak pirlere bahseder. Cebehâne-yi ‘Âmire-i Kadîm Ocağı çorbacılarından Bağdâdî Mehmed Ağa’nın yeni doğan oğluna ocak pîrine karşı nasıl olması gerektiğini söyler.

Bil ocağın **pîrini** al ele tedbîrini
Hoşca güzel **pîrini** tutmağa sa‘y it hemîn (60/16-7)

Şeyh kelimesini mezhep lideri olarak ele alır.

Şeyh-i sünnî **şeyh**-i sünnî şeyh-i dîn
Şekl-i ekmel üzere her müşkil mucîb (32/15-3)

Yine bir tasvirinde çiçeklerin şeyhinden bahseder.

Gej külâhîle çıkup **şeyh-i şükûfe** gülerek
Elde sünbül teberi var el virir ise konuş (36/18-15)

2.1.2. Dergeh, Dergâh, Tekye, Der

Tasavvufî unsurlarda şeyhten bahsedilmişse muhakkak onun bulunduğu yer olan tekke de yer alır. Bu şeyhin bulunduğu yerdir. Bazen bunun adı dergâh, dergeh,

der de olabilir ama bahsedilen aynı yerdir. Bu şeyh sevgili olarak ele alınmışsa bile âşık daima sevgilinin kapısında bir mürid edasında yer almak ister.

Hz. Muhammed'den bahsederken onun ihsanlarını dergâha benzetir ve her şahın ve kulun muhtaç olduğunu söyler.

Dergeh-i ihsânına muhtâc seniñ şâh u gedâ
Cümleye kehf-i imân ol dergeh-i luğf-ı ittisâk (1/48-10)

Burada da Tab'î kendine seslenir ve Allah'ın dergâhına şehe bekâ vermesi için yalvarıp yakarmasını söyler.

Tab'î niyâz ol **dergehe** virsün beğâ zât-ı şehe
Niçe bu emsâli mehe irgöre Hâkğ celle alâ (7/22-21)

Burada da dua ehlinin işlerinin düzgün gitmesi için gece gündüz dergâhının etrafında gezmeleri , yani dergâhta dua etmeleri gerektiğini söylemiştir.

Cevlân ide **dergâhını** şubh u mesâ ehl-i niyâz
Her işleri bulsın nizâm luğfuñ ola şâyân begim (21/21-2)

Bu beyitte sevgilinin saçını tekke hayâli çerçevesinde görüyoruz. Saç telleri ise birer mürid olarak düşünülmüştür.

Tekye-i zülfünde her mû post diler perîşân iken
Rağbeti yoğ 'âşığa göstürmedi bir câna yer (17/31-19)

Der kelimesi aşk kapısı olarak ele alınmıştır.

Der-i 'aşkından ayrılmam sen ister ise cevvar ol
Hücüm-ı nâle-i şebgîr iden zalâm haberdâr ol (82/6-1)

2.1.3. Hevâ, Nefs

Nefs ruhun kendisi olmakla beraber ruhun kötü işlere yönelmesidir. Tasavvufta da genelde insanın kötü şeyler istek duyması şeklindedir. Nefs-i emmâre ise kötülüğü emreden ve bundan zevk alan nefise verilen isimdir.

Nefs-i emmârem günâha tâze dil çabük kıyâm
Yüz dutar mı tâ' ata oldun şağalım saçım ağ (1/48-4)

Bazen nefisini bitirmek ister ki bunu mecazî anlamda değil gerçek anlamda söylemektedir.

Hażm-ı **nefs** itmek için söylerim bu haķikatdır ki mecāzî dimezem
Sözlerim dilde hemān dilde degil elde bir hoş görünür eyledede degil (65/22-9)

Hevâ kelimesini ise tasavvufî anlama gelecek şekilde kullanmamış , direkt olarak hava anlamında kullanmıştır.

Hevāsı hoş leb-i deryā
Sezā naķş eylese Bihzād (56/24-12)

2.1.4. Dünya

Tab‘î dünyā kelimesine de tasavvufî anlam yüklememiş, onu üzerinde yaşadığı toprak parçası olarak ele almıştır.

Ĥudā eksikligin göstürmesün **dünyāda** sulţānım
Cihānda şağ ide Mevlā vücūduñ ey kerem kanī (8/26-19)

3. CEMİYET

3.1. ŞAHISLAR

3.1.1. Hükümdarlar

Osmanlı Devleti 18. yüzyıl padişahları aşağıdaki gibidir.

1. II. Mustafa (1695-1703) (IV. Mehmet'in oğlu)
2. III. Ahmet (1703-1730) (IV. Mehmet'in oğlu)
3. I. Mahmûd (1730-1754) (II. Mustafa'nın oğlu)
4. III. Osmân (1754-1757) (II. Mustafa'nın oğlu)
5. III. Mustafa (1757-1774) (III.Ahmet'in oğlu)
6. I. Abdülhamid (1774-1789) (III.Ahmet'in oğlu)
7. III. Selim (1789-1807) (III.Mustafa'nın oğlu) (Efe, 2000)

Tab'î Divânı'nda en çok zikredilen padişahlardan biri Mahmut Hân' dır. Çok zeki, anlayışlı, hamiyetli, lutufkâr ve merhametli bir zat olan padişah , yeniliği çok sever ve memleketi bu yoldan yükseltmeye gayret edermiş. İlim, sanat, edebiyat meclislerindeki sohbetlere katıldığı ve Sebkatî mahlası ile şiirler yazdığı bilinmektedir.

Şehinşâh-ı 'ulâ **Sultân Maḥmûd Ḥân Gâzi** kim

Bahar-ı 'adlidir hoş-bü iden ezhârî hep yer yer (5/33-5)

Pâdişâh-ı baḥr u ber şevket maḥarr

Gâzi Sultân Ḥân Maḥmûd cûd-riḳâb (6/27-9)

Sırr-ı çâr-yâr irüp târiḥine

Dest-i **Maḥmûd** ile fetḥ oldu bu bâb (6/27-27)

Mu'azzez saltanat-ı sultân-ı **Maḥmûd Ḥân Gâzi** kim

Ulurv-ı şân-ı şevketle buyurdı ḳaşr ola bünyâd (14/20-9)

III. Osman hayatının çoğunu sarayda hapis geçiren padişahlardandır. Divânda en çok anılan padişahlardan bir diğeridir. Kendisi haric eşi Leyla Baş Kadın'ın yaptırdığı iki çeşmenin târihi de divânda mevcuttur.

Ḥazret -i Sultān ‘Oṣmān ebedullah devletse
Şākirāne mevlidiyye okudur eyyāmıdır (4/11-7)

Ḥazret-i Sultān ‘Oṣmān Ḥalledallāh tā ebed
Yoluna ‘ālem fedā başdı ḳadem iddir bu dem (10/47-18)

İşmet-i ridāye iffet oldı izār-ı rif‘ at
Leyli Ḳadın ḥazreti ḳıldı bu ḥayrı yekser (41/14-9)

Divân’da ismi geçen diğerk bir padişah olan Sultān Mustafa’dır. Çok çalışkan ve cömert bir insan olan Sultān Mustafa’nın bilhassa şiirde büyük kabiliyeti olduğu bilinir. Cihāngir mahlasıyla yazdığı şiirler bilinmektedir. Tab‘î üç tarihinin başlığında bahsetmiştir.

Çok hassas ve nazik bir insan olarak bilinen I. Abdülhamid’in annesi ona kuvvetli bir tahsil yaptırmıştır. Zamanındaki mevcut tarihlerin, hepsini gözden geçirdi. Hat sanatı ile de meşgul oldu.Divân da anılan diğerk bir padişaktır.

Şeh-i vālā ḥışm-ı sultān **Ḥamīd Ḥān**
Vücūdı ola bākī tā ḳıyāmet (66/21-15)

Şecā‘atlü mehābetlü şehnişāh
Ḥamīd Ḥān ḥazretine ṭur du‘āya (63/26-13)

3.1.2. Şâirler

Tab‘î Efendi, divânında Bahâî Efendi, Emîn Efendi, Peyâmi Çelebi, Ulvi Efendi, Nâdiri Efendi, Fazıl Mezâḳı Efendi, Üsküdâr Levendi ve Nedîm’in şiirleri ile toplam on iki tane tahmis yazmıştır. Bilindiği üzere edebiyatımızda her şâir kendi çağdaşı veya kendinden önceki bir şâirin beğenilen bir gazelini tahmis etmiştir. Burada da şâirimiz ismi geçen kişilerin şiirlere yazdığı tahmislerle bir nevi beğenisini dile getirmektedir.

Divânda dikkat çekici ifadelerden biri Bâkî'nin adının geçmesidir. Yazdığı kasidede kişiyi överken onun şiirini Bâkî'ye benzetir. Bilindiği üzere Divân şiirinin en büyük üstadlarından biridir. 16. yüzyıl Osmanlı sahası Türk Edebiyatı'nın en büyük şâiridir. Döneminde Sultanü'ş-Şu'ara ünvanını almıştır (Mengi, 2000: 158-159). Bâkî Osmanlı'nın en güçlü devirlerinden birinde yaşamıştır, bu da pekâla onun şiirlerine ve şiirlerinde kullandığı temalara yansımıştır. Çok şâir tarafından üstâd kabul edilmiştir. Emin Efendi'nin nazım ilminde irfanının Bâkî kadar olduğuna şaşılmaması gerektiğini söyler.

‘İrfânı ‘aceb fenn-i nazımda hele **Bâkî**
Şi’ rinde mu‘âdil bulunur mı aña ayâ (12/29-9)

3.1.3. Filozoflar, Sanatkârlar

Divânda Aristo, Eflâtûn, Gazâli gibi filozoflara rastlamaktayız. Eflâtûnu mensup olduğu millet ismiyle beraber zikreder.

Fiyâgores hüner kuşvâ-ı ‘iber zihni **Aristâlis**
Sikender-i menkıbet diğkat eşer-i hikmetde Lokmânî (61/19-2)

Zihî bîmâr gâm-ı mirzâ-yı ekdâra devâ bahşîñ
Kılar şād u ferağ merhem bu **Eflâtûn-ı Yunândır** (15/21-4)

Gazâli kalıb-ı bî-ruhla âmâde olsaydı
Ulûmuñla olur ihyâ bulur cānı kütüphâne (2/19-9)

Sanatkâr olarak Mâni ve Bihzâd divânda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bihzâd bilindiği üzere büyük Türk minyatür ressamıdır. Çok taklit edilmiştir (Pala, 2007: 72). Divân şâirleri tarafından sıkça ele alınmıştır. Mâni ise Maniheizmin kurucusu, Çinli ressam ve nakkaşın adıdır. Edebiyatta sevgilinin güzelliği bahsinde, çok sözü edilen bir imajdır (Pala, 2007: 297).

Giderse Çine taşviri serâdır böyle kâşânîñ
Pesend eylerdi görseydi eger bu mu‘cizi **Bihzâd** (14/20-11)

Taḥsîn iderdi **Bihzād** göreydi böyle şekli
Çār kūşe cihānda yoḡdur bu ṭāḡa hem-ser (41/14-6)

Mücessem çizi taṣvīrde hünerver **Māni ü Bihzād**
Ḥayātı mūti ġamzendir taṣvīr-i cismāna (58/57-51)

Sanatkârlarda dikkat çekici olanlardan biri Mimâr Sinan'dır (Bk. Günay, 2005) .Osmanlı baş mimarı ve inşaat mühendisidir. Osmanlı padişahları I. Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde baş mimar olarak görev yapan Mimâr Sinan, yapıtlarıyla geçmişte ve günümüzde dünyaca tanınmıştır. En büyük başyapıtı, “ustalık eserim” dediği Selimiye Camisi'dir. Yapılan kemerin çok güzel olduğunu üstâd Mimar Sinan'ın da görse afferin diyeceği kadar iyi olduğu şeklinde ifade etmiştir.

Görse bu ṭāḡı dirdi **Mi' mār Sinān** aferin
Uymaz bu resm-i pāke bir rūsūn-ı kühen ver (41/14-4)

3.1.4. Tarihi ve Efsanevi Şahsiyetler

Hâtem-i Tayyî Arap kabilelerinde zenginliğiyle meşhur bir zâttır. Edebiyatta cömetliğiyle ele alınmıştır.

Bu dehrîñ **Ḥâtem-i Ṭayyî** ferîdi aḡsen-i ḡulḡî
Mekârim ānda ḡatm olmuş meḡās avdine micmer (5/33-24)

Saḡāñ ṭayy itdi defterden keremde **Ḥâtem-i Ṭayyî**
Silindi ḡâtem-i evvelsin oldun ḡâtem-i ṡānî (8/26-18)

Kârûn, Kur'ân-ı Kerîm'in üç âyetinde adı geçen, zenginlik ve zenginliğe dayalı büyüklenmenin simgesi olan kişidir. Edebiyatta zenginliğin ve cimriliğin sembolü olarak kullanılmıştır.

Fethi müṡkül bir defîne daḡme-i **Ḳarûn** gibi
Ṭılsımdır ṡāna bî-pervā ' acāib tez açar (17/31-21)

İrânlı meşhur padişah Ferîdûn ise adalet timsali olarak ele alınır.İskender ise hakkında efsane ve rivâyetlerin çok olduğu şahsiyetlerden biridir ki Kur'ânda da hayatı geçer. Hızır ile “ab-ı hayatı” bulması, “âyîne-i İskender” ile anılması, cihângirliği, dünyanın pek çok yerini fethetmesi edebiyatımızda sıkça karşımıza çıkar.

Zi-şâh-ı **Ferîdûn**-fer hudâvend-i **Sikenderdir**

Ki zât-ı pâkiñe teşhîr olunmuş emr ile icâd (14/20-2)

Hemîşe şark ile ğarba **Sikender** gibidir hükmüñ

Süleymân-veş olup fermân berin eliyle cân çahve (16/21-4)

Behrâm, Pers mitolojisinde gezegenlerin ve zaferin tanrısıdır. Şâirler de kahraman ve savaş ilâhı olarak ele alırlar. Behmen de İrân mitolojisine göre İsfendiyâr'ın oğlu Erdşir'in lâkabıdır (Pala, 2007: 62-63). Efrâsiyâb ise Alp Er Tunga'nın Şehnâme'deki ismidir. Edebiyatta kahramanlığın sembolüdür.

Mâh-ı gerdûn ihtîşâm **Behrâm** merâm

Bendes **Behmen** ile **Efrâsiyâb** (6/27-14)

3.1.5. Masal, Hikaye Kahramanları

Divânımızda bu başlık altında Divân Edebiyatı geleneğinde büyük yeri olan hikâye kahramanları çıkmaktadır. Tab'î yer yer Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn, Ferhât ile Şîrîn hikâye kahramanlarının ismini kullanarak telmihte bulunmuştur.

Siyeh ebrûları mevzûn kalem haqqıçün anlar nûn

Ki **Leylâyı** kılan **Mecnûn** o tāvus-per Muḥammeddir (18/29-18)

Göreldeñ kamet-i **Leylî** edâ-yı kadd-i hûrunuñ

Ne ğam küh-i miñen içre tavaṭṭun itse **Mecnûnuñ**

Reh-i ṭal' at-ı medâra munṭazır ḥasretle meftûnuñ

Olaldan tâ ḥayâl-i dîde būs-ı la' l-i mey-günüñ

Ĝam-ı ' aşkınla oldum ey sitemker hem-dem u hem-râh (74/7-2)

Yār-ı **şīrīn** leb içün kesmekdeyim seng-i miḥen
Eyledi **Ferhād**-veş üstād-ı şan^ç at Kerbeniş (13/38-14)

Şükr çīz gehī uşşāķına ol **Hüsrev-i Şīrīn**
Dehenden buseler iḥsān ider hindi civān ḳahve (16/21-7)

3.2. ÜLKELER, ŞEHİRLER

3.2.1. Genel Mekânlar (Büyük Ülke ve Şehirler)

Anadolu, Cezâyir, Çin, Hitâ, Kayser, Rûm İli, Horâsan, Şîrâz...

Anadolu ülke olarak ifade edilmiş, Bolu gibi bir sancağın Anadolu'da olmadığını söylenmiştir.

Yokdur Bolı sancāğı-veş **Anaṭolıda** bir livā
Olmaz şaķın üç tuğludan voyvoda noķşān (21/21-17)

Cezâyir'e beyitlerde rastlarız.
Dāyī kesīm āfetleri güyā ki **Cezâyir**
Bend eylemede keşti-i ^ç uşşāķını cānā (12/29-23)

Kerbeniş vilâyetine yeni Cezâyir dense bu isme lâyıḳ olacak bir vilâyet olduğunu belirtir.

Anı sim-i berrāķ cism-i dāyī kesm-i āfet resim
Nev **Cezâyir** dinse lâyıḳ bir vilâyet Kerbeniş (13/38-19)

Çin ve Hitâ ülkelerini barındırdıkları kıymetli eşyalar yönüyle ele almış, sevgilinin saçına ne kadar kıymetli olurlarsa olsunlar değmeyeceklerini belirtmiştir.

Bir tel-i müşginine kıymet bulunmaz irmez el
Māl-ı **Çin** ile **Hıtâ** yetmez bahā a^ç lâ deger (17/31-12)

Kendisinin Çin ve Hitâ ülkelerindeki vadinin kasırgası olsa buna şaşılmaması gerektiğini belirtir.

Hevālindim şemīm-i zülf-i müşgīn-i dil-ārādan
^ç Aceb ben gird-bādı vādī-y **Çin** u **Hıtâ** oldum (69/5-2)

Rûm ili ile İstanbul ve çevresi kasdetilmiş bunun yanı sıra Tab‘î Divânı’nda Rûm kelimesi ülke yanında dil ismi olarak da kullanılmıştır.

Rûm-ı sühân açup dehen virdi lisânile cevâb
Denğar aftu fotye ‘ aşaklı mıkre ğoryet Kerbeniş (13/38-37)

Misk-i **Rûmı** koğudup burnuna çarğ-ı felegin
Rûh-ı İ̄sâca buğûr-ı merîm olur nefha-ı reşüş (36/18-14)

Kayser, Roma ve Doğu Roma (Bizans) imparatorlarına verilen *Caesar* ünvanının İslâm ülkelerinde kullanılan biçimidir. Osmanlı sultanları II. Mehmet’ten başlayarak resmî sıfatları arasında Kayser-i Rûm ünvanını da kullanmışlardır. Divân şiirinde ise Bizans imparatorluğunun kurulduğu coğrafyayı anlatır.

Zemîn-i **Rûm-ı Kayşerde Taraklı**
Hevâsı bādı hoş âb-ı hayât şân (22/86-4)

Şirâz ve Horâsân ve Van bilginleri yönüyle ele alınmıştır.
Eger dâna-yı **Şirâz u Ğorâsân Van** ğuluñ olsa
Saña cânbaşile ğidmetler erzânı kütüphâne (2/19-18)

3.2.2. Küçük Mekânlar (Kazalar, Limânlar, Mahalleler, Ovalar)

Kerbeniş, Taraklı, Sâfir, Vidine, Virânşehir, Öküz Limânı, Üsküdâr, Bülbül Deresi, Köprü Ovası...

Kerbeniş Rûm ilinde var olan bir kaza olarak anlatılmıştır. Ayrıca Kerbeniş redifli bir kasidesi de vardır.

Vādî-i ğam küh-ı âlâm genc-i miğnet **Kerbeniş**
Dil-i esîr ğayd-ı hicrân sahn-i ğurbet **Kerbeniş** (13/38-1)

Anadolu’da gezerken bütün esnafı kaşıkçı ve tarakçı olan ve adı Taraklı olan bir kazaya uğrar.

Zemîn-i Rûm-ı Kayşerde **Taraklı**
Hevâsı bādı hoş âb-ı hayât şân (22/86-4)

Sakız'ın vergi tahsildârlığı verilen Ahmed Ağa'yı anlatırken Sâfir mahallesinden bahseder.

Muḥaṣṣal oldı **Sâfir** nām maḥalle ḥil' atnı giydi
Biçilmiş ḥaftını uymuş baş endāmına dirler (5/33-26)

El-Hac Muhammed Efendi'den ve kadılığında bahsederken tarihinin başlığında Vidine kazasından bahseder. Ama isim olarak şiirinde zikretmez.

Virânşehir'den Voyvoda Ahmet Bey'in oğlu Yusuf Bey'e yazdığı tarihte bahseder.

Gerçi kıoymuş bu beldenin vâz' adın **Virânşehir**
Cidd eyle kim sa' yın ile ma' mür ola virân begim (21/21-9)

Öküz Limânı'ndan ki İstanbul'dadır. Sultân Osmân'ın Yazıcı İbrâhim Efendi'ye bahsettiği yalıdan bahsederken yazdığı tarihin başlığında bahseder.

Genelde başlıklarda zikrettiği Üsküdâr'dan aşağıdaki beyitte derelerinden, bülbül seslerinden bahsederek anar.

Üsküdârın deresi bülbüli elḥânı ne hoş
Diñler ağâzelerin her işiden tayr-ı vühüş (36/18-1)

Köprü Ovası'ndan ise yapılan kasr'a tarih düşürdüğü zamanda bahsetmiştir. Köprü Ovası Rûm İli'nde bulunan Vüdine kazasının mesire yerlerinden biridir. Orada fazlaca köşklerin olduğundan bahseder.

Mesire kühlerinden bir küh nāmı **Köprü Ovası**
Dü şad heftâd çınârın yaşıdanur serv-i ḥırâmânı (59/20-10)

Mevlûd-ı Şerif ziyâfetine katıldıkları Üsküdâr'da bulunan bir yerin adı olarak tarihinin başlığında bahseder.

Kadırga Limânı'nı da iki aded tarihinin başlığında zikretmektedir.

3.3. İCTİMÂİ HAYAT

3.3.1. Mimâri

18. yüzyılda mimârlık eserleri daha çok Lâle Devri'nde ve III. Mustafa zamanında meydana getirilmiştir. Camiler, köşkler, çeşmeler, imâretler yapılmıştır. III. Ahmed Çeşmesi, Nuruosmaniye Camii, Lâleli Camii vb.

18. yüzyılın ilk çeyreğinde, özellikle Lâle Devri denilen 1718-1730 yılları arasında, Kâğıthane deresi ve Boğaz kıyıları güzel köşkler, yalılarla, çiçek bahçeleriyle dolmuştur. Sadâbad Kasrı yapıldı. Çeşmeler, fiskiyeli havuzlar, lâle ve sümbül bahçeleriyle, çimenlikleriyle geniş seyir ve piknik yerleri düzenlendi. Boğaz kıyısındaki yalılar ve çeşitli semtlerdeki kasırlar ve köşkler, geniş ve güzel bahçeleriyle birer cennet köşesi gibiydiler.

Tab'î Divânı'nda mimâri önemli yer kaplar; çünkü Tab'î Efendi birçok mimâri esere tarih düşürmüştür. Divân da 14, 25, 41, 42, 53, 56, 59 nolu şiirleri buna örnektir.

Mahmûd Hân tarafından yaptırılan havuzlu köşk tarihinden örnek bir beyiti aşağıya örnek olarak aldık.

Mu'azzez salţanat-ı sulţân-ı Maĥmûd Ĥân Ėazi kim
Ulurv-ı ŗân-ı ŗevketle buyurdı kaŗr ola bünyâd (14/20-9)

Üçler Mescidi'nin tamirine de tarih düşürmüştür.

Didi üçler yediler def' a def' a
İbâdetgâh-ı üçler oldı ma' mûr (25/28-23)

Leyli Baŗ Kadın'ın -ki Sultân III. Osmân'ın eşidir- yaptırdığı çeşmeye tarih yazmıştır.

Dergâh-ı ĥaĥda maĥbûl olsun bu ĥayr-ı cârî
Aĥdıĥca âb-ı çeŗme ĥayr ile dola defter (41/14-10)

Leyli Baŗ Kadın'ın yaptırdığı diĥer çeşmeye de tarih düşürmüştür.

Ĥıdmet-i tevarîĥ ile Ťab'î du'â meŗĥûl iken
Düşdi bir meŗrebce târiĥ câm-ı kevŗer ile nûŗ (42/9-9)

Sultân Mahmûd Hân'ın Aksaray'da yaptırdığı sebile tarih düşmüştür.

Seyr eyleyüp eṭrâfını bu zîb ü ziynet ṭâķını

Ṭab'î didi târîḫini ic' anberîn Kevşer gibi (53/13-13)

Yaptırılan konağın büyük odasının penceresinin üzerine de tarih düşmüştür.

Uğurlu ola her barî

Ḳonağ-ı nev feraḫ evtâd (56/24-24)

Köprü Ovası'na yapılan kasra tarih düşmüştür.

Olup mi' mâr-ı Ṭab'îden bu resme naḫş-ı târîḫi

Büyür köşk-i şafâ faḫde hevâ-yı kesble sultânım (59/20-20)

3.3.2. Devlet

Devlet, ortak bir hayatı ve kültürü paylaşan bir toplumda, bu toplumu düzenleme, bu topluma güvenlik, refah ve huzur sağlama amacı olan bu amaca yönelik olarak kanun koyan, bu kanunları uygulayan, yargılayan kurum olarak tarif edebiliriz.

Gerçekten Osmânlı Devleti de tarihin en uzun ömürlü, en haşmetli, en düzenli devletlerinden biriydi. Eminliğin simgesiydi. Günümüzde hâlâ devlete olan güven geçmiş yüzyılların bir nevi devamıdır.

Ṭab'î Divânı'nda devlet yukarıdaki tanıma uygun kullanılmıştır. Ṭab'î'ye göre devlet toplum huzurunu sağlar, kanun koyan ve uygulayan siyasal birliktir.

Raḫmetenlil' âlemiñ ḫürmetine yâ ilâh

Devletini eyle müzdâd' ömrini ber insimâḫ (1/48-38)

Ṭab'î aşağıdaki beyitte bir nevi devletin tanımını yapmıştır.

Dilâ **devlet** saña şâh-ı kerem ḫurb-ı civârıdır

Ki oldur mücellâ bî-kes mu' ayyen u me' men-i eytâm (4/50-30)

Osmânlı'da din ve devlet her zaman iç içedir. Halifeliğin Osmânlı Devleti'nde olması beyitlerde beraber anılmalarına neden olmuştur. Tab'î de divânında Şerîf Paşa'yı överken onu dinin ve devletin eminini olarak nitelemiştir.

Žiyâ-yı ƒal' atla kâinât müstağrağ-ı envâr
Emîn-i dîn ü **devlet** rükn-i himmet pertev-i ilhâm (4/50-31)

Ak kelimesiyle devlet beraber anılmıştır. Yine devlet siyasal birlik olarak anılmıştır.

Sefîd-i **devlete** gelmiş değil böyle dürr-i yektâ
Vezîrâne edâ âşafıanur hoştavır ile ahkâm (4/50-37)

Devlet, ülke anlamında kullanılmıştır.

Ey şehinşâh Süleymân iktidâr
Devletinde râhat 'âlem emniyâb (6/27-22)

Ülke düşmanları söz grubu çerçevesinde devlet ülke anlamında kullanılmıştır.

Gerek dîn düşmeni cümle gerek devlet ' **adüsü** hep
Helâk u derd-nâk olsun bulup 'aynında 'amyâyı (9/42-27)

3.3.3. Divân'da İsmi Geçen Kitaplar

İbrahim Müteferrika, Lâle Devri olarak bilinen dönemde, 1727 yılında matbaasını kurmuştur. Matbaasında basılan ilk kitap Kitab-ı Lûgat-ı Vankulu'dur. Tab'î de yazdığı kasidesinde bu sözlükten telmih yoluyla bahseder.

Eger dâna-yı Şirâz u Horâsân **Van kuluñ** olsa
Saña cânbaşile hîdmetler erzânı kütüphâne (2/19-18)

Tasavvuf edebiyatının başlıca eserlerinden olan Mantık'ul-Tayr'da kuşlar ile ilgili bir hikâye kullanılarak, çeşitli semboller aracılığıyla tasavvufun temellerini, önemli prensiplerini ve tasavvufî yaşam ile inancı anlatılmaktadır. İranlı sûfî şâir Gülşehri tarafından kaleme alınmış bir manzûm eserdir.

Dil-â-dil **Mantıku'l-Ṭayride** işler zü'l-cenâheyndir
Güşâ per ƒâir-i gülşen mezâk icrâda her yanı (58/57-8)

3.3.4. Merâsim Günleri

3.3.4.1. İd (Bayram)

Tab‘î Divânı’nda bayramlar önemli yer tutar. Bayramlara denk gelen olayları anlatırken değindiği bayramların yanı sıra, yazdığı “iydiye” (Dilçin, 2000: 129) de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra dualarında id sözcüğünü kullanmaktadır.

Divândaki 8 numaralı şiir bir “iydiye”dir.

Müezzinler maḥāfilde şalâ-yı ‘id idüp dirler

Olun āgāh ibādullah Ḥudāniñ irdi iḥsānı (8/26-2)

Kurban bayramını anlattığı 9 numaralı şiirinde Hz. İbrâhim’e telmihler vardır.

Ol İbrâhim Ḥaliliñ Ḥaḥḥ resülün ḥaḥḥiçün yâ Ḥaḥḥ

Efendi ḥazretine ḳıl kerem bu ‘id şafâyâyı (9/42-29)

Fedâda kebş-i İsmâil gibi ‘âlem olup teslîm

Boyun virsün ḳoyun âsâ müselleḥ ḳıl şu âyâyı (9/42-30)

Bazen padişahın bir yere gittiği zamanları bayram ilan eder. Çünkü o Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir.

Ḥazret-i Sulṭân ‘Oşmân Ḥalledallâh tâ ebed

Yoluna ‘âlem fedâ başdı ḳadem ‘iddir bu dem (10/47-18)

İd-ı Fıtır (Ramazan Bayramı)’da Emin Efendi’nin yaptığı imamlığa tarih düşmüştür.

Teşrîfi sa‘âdetle olup ‘ide muşâdif

Düşdi der-i şebâsına a‘lâ eyle ednâ (12/29-17)

Taraklı’da misafirken bir bayram geleneğine dikkat çeker. Beyitten anladığımız kadarıyla insanlar bayram zamanı birbirlerini yemeğe davet etmektedirler.

Kaçan ‘îd olsa beşden bir maħalle
İder ğayrileri da‘ vet düşer nân (22/86-65)

Yeni senenin her gününün bayram tadında geçmesini ister.
Haşşeten olsun sa‘îd her günü nev sâln îd
Şâh-ı cihâna medîd ire müdâm her feraħ (24/29-12)

Üçler Mescidi’ni tamir ettiren İbrâhim Efendi’ye her gününün bayram gibi geçmesi şeklinde duada bulunur.

Beķâ-yı ‘izzile devlet-i sa‘âdet
Ola ‘îd her günüñ her giçeler sūr (25/28-19)

3.3.4.2. Sünnet Merâsimleri

Divânda dikkat çekici unsurlardan biri Tab‘î’nin bir çocuğun ağzından sünnet merâsimini anlatmasıdır. İslâmiyette büyük önemi olan sünnetin toplumsal yaşamın aynası olarak divânda yer alması Divân Edebiyatı’nın hayatın ne kadar hayatın içerisinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Demek ki Divân Edebiyatı söylenildiği gibi toplumdan uzak bir edebiyat değildir. Şâirler içinde yaşadıkları toplumun ve devrin dertlerini, ıstıraplarını, sevinçlerini, ihtiraslarını; her türlü yaşayış (Sarı, 2007a: 10) ve duyuşunu, inancını , zevkini, eğlencesini şiirlerinde konu edinmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamberin sünnetli doğduğuna inanılır.

Ṭutdılar el üzre şâhîn-veş bizi
Biz ise bir gözi bağluca toğan (46/32-15)

Ağzımıza ṭat çalup sūkker gibi
Şoñra acı ağuyı bizdik yudan (46/32-16)

Bir şadâyı Allah Allah kōpıcaķ
Şît-ı şıbyâna kulaķ ṭutdı geçen (46/32-17)

Şad hezârân ħamd ile tariħimiz
Sünnet-i âbıñ kıldık icrâ ṭıfl iken (46/32-27)

3.3.4.3. Doğumlar

Tab'î , doğumla ilgili olarak döneminin önde gelen kimselerinin çocuklarının doğumlarına tarih düşürmüştür.

İbrâhim Efendi'nin oğlu İsmâil'in doğumuna düşürdüğü tarih:

Yemen-i teşrifine târih Tab'îyâ

Çeşm-i 'âlem rüşnâ ceyyed-i lenseb

(38/19-19)

İbrâhim Efendi'nin ikinci oğlu Muhammed için düşürdüğü tarih:

Du'â -y1 Tab'îyâ bu kabûle ire târih

Sa'id ola hemîşe ki tal'at-1 Muḥammed

(45/9-9)

Seyyid Ali Efendi'nin oğlu Muhammed için düşürdüğü tarih:

Vâlideyni bâb-1 luḫfa geldiler târih deyü

Yâ Muḥammed eyle imdâd nâmdâşın şâkire

(47/13-13)

Selim Efendi'nin yeni doğan çocuğuna düşürdüğü tarih:

Ḳıldılar kırklar du'â târih deyüp

Yaşını itsün ferîd Ḥaḳḳ-1 Celîl

(48/18-16)

Şehzâde Mahmûd Hân'ın dünyaya teşriflerine düştüğü tarih:

Tab'îyâ târihini dir müjde gūyan feraḫ

Nâmdâşın şâhib Ḳur'an Muḥammed Muştafâ

(54/22-22)

Şehzâde Selim'in doğumuna düşülen tarih:

Güsteride nūr-1 şems târ-1 ḫaş ber rûy-1 arz

Bes be-mâ zıll-1 selîm tariḫ-i vaşfeş kerdem arz

(55/13-12)

Bağdâdî Mehmet Ağa'nın oğlunun doğumuna düşülen tarih:

Bir diziliş pâk-1 nizâm cevher-i târiḫ-i tamâm

Ola keremde müdâm zât-1 Muḥammed Emîn

(60/16-16)

4. İNSAN

Tab'î Divânî'nin çoğunu tarihler oluşturduğu için bu başlık altında inceleyebileceğimiz sevgili karakterini pek fazla ayrıntıya inmeden genel anlamda ele almaya çalışacağız.

Sevgili divânda cânân, nigâr, dilber, yâr, şuh vb. şeklinde ifade edilmiştir.

Uruldum gânze u ebrû-yı **cânân** simm kîşe
Diriğa zaḥm-ı ḥâr-ı nāvın ḳavs-i ḳazâ oldum (69/5-3)

Ruḥları âl ender âl sükker dehân olmuş gider
Lebleri mercân o **cânân** tuḥfe cân olmuş gider
Sünbül-i kâkül perîşân-ı gül nişân olmuş gider
Mest gördüm yârı aşup cihân olmuş gider
Ḥaçer-i bürrân elinde bî-amân olmuş gider (78/5-1)

Fütâde dilleri sūzende ḳıldı hicriniñ nârı
Reh-i 'aşḳında pā-mâl oldı 'ömrüm 'ömrümüñ vârı
Göñül ümmîd iderken mû miyân-i cilve-i **yârı**
Şeref-yâb eyledin 'uşşâḳa ḳarşu bezm-i aḡyârı
Nedir ḳaşrıñ bu vaz' -ı nâ-sezâdan olmadıḳ âḡâh (74/7-3)

Mâh-ı be-meh dört kerre divân itmede zülf-i **nigâr**
Ref' idüp pūşidesin arza girer ehl-i iber (17/31-22)

Leb-i **dilber** ucundan ḳavrılıp 'aşḳ-ı nârına her dem
Olur miskin şan' at sūz-ı elemle nâgehân ḳahve şūḡ (16/21-16)

Müjgen-i ḳattalıñ âlât-ı hicâzî ḳullanup
Ârzüsü cânâ dek ol bî-niyâzı ḳullanup
Ṭab'îyâ ol **şūḡ** 'inân-ı 'işvebâzı ḳullanup
Ol şehi gördüm Peyâmi esb-i nâzı ḳullanup
Râh-ı istingâ ṭutmuş kâmrân olmuş gider âfet (78/5-5)

4.1. SEVGİLİNİN SAÇLARI (KÂKÛL, ZÛLF)

Divân şiirinde saç en çok ele alınan unsuru sayılabilir. Rengi, kokusu, şekli vs. yönlerden birçok beyte anlam verir (Pala, 2007: 384). Saç karadır, dağınıktır, her telince yüzlerce âşık asılıdır. Kokusu o kadar güzeldir ki misk ve anber bile bu kadar güzel kokamaz. Şeklen yılan, bend, yol vb.'ye benzetilir.

Sevgili'nin bir tel saçı o kadar değerlidir ki Çin ve Hıtâ ülkelerinin malları bile bir tek teline değmez.

Bir tel-i müşkinine kıymet bulunmaz irmez el
Mâl-ı Çin ile Hıtâ yetmez bahâ a' lâ deger (17/31-12)

Sevgilinin dağınık saçları bir mecmuâ gibidir. Yalnız her sayfasında yüz binlerce âşık vardır.

Turre-i evrâk-ı perîşân bir siyeh mecmû' a kim
Her varağda kayd olunmuş şad hezâr er oğlu er (17/31-12)

Tarak bile sevgilinin saçlarını gördüğünden beri ayrılıktan dolayı vücudu parça parça, cismi ise perişandır.

Görelde **kâkûl**-i cânânı şâne-i gamm hicr ile
Vücûdı çâke çâk ancak zihî cismi perîşandır (15/21-13)

Rengi itibariyle mâtem rengindedir. Zindan gibidir. Acımasızdır.

Zülfüne dil bağlayan deycûra mâtemdedir
Kendü rahm itmez şabâda uğrayup vermez haber (17/31-8)

4.2. KAŞ, EBRÛ

Yay gibidir. Bu eğrilik onun davranışlarında da vardır. Sürekli fitne çıkarır. Çoğu zaman hançer gibidir. Âşıklar kaşlara vurulurlar. Birçok teşbihe ve istiâreye konu olmuştur.

Tab'î de sevgilinin kaşlarına vurulmuştur.

Uruldum gamze u **ebrû**-yî cânân simm kişe
Diriğa zağm-ı hâr-ı nâvın kavş-i kaçâ oldum (69/5-3)

4.3. GAMZE

Yan bakış anlamına gelen gamze gözden çıkararak âşığa yönelir. Ona ızdırıp verir. Divân şiirinde genelde kirpikler yönüyle oka benzetilir. Hedefi âşığın canı, gönlü, ciğeri, yüreğidir.

Tab‘î gamzeyi ciğerden kan döken yezide benzetir. Çünkü yezid Hz. Hüseyin’in ölümüne sebep olmuştur. Bu yüzden acımasız anlamında da kullanılır.

Ġamze-i h ner yeziddir l hdı ciğerden kan d ken

Dide-i giry n ider dem dem nuh set Kerbeniş (13/38-29)

4.4. M JGAN

Div n Őiri’nde m jg n Şekil olarak oka benzetilmiştir. Renk olarak sa gibi karadırlar. G z kapaklarına dizilmişlerdir.  şığın y reğini yaralarlar.

Tab‘  de tahmisinde m jg nın yaptığı yaradan bahseder.

Zenaħd n  zre h l enc m şum rım ş m-ı z lf nde

Dim ğı ĥastene ancağ dev  bu k m z lf nde

Geince zaħm-ı **m jg n n** idem  r m-ı z lf nde

Dil-i mecr huma raħm eylese  alsun d m-ı z lf nde

Şikeste b l olan olan murđı id p az d neylersin (81/7-3)

4.5. LEB

Div n Edebiyatı’nda en ok ele alınan g zellik unsurlarındandır. Renk itibariyle l ‘l’e benzer. Aşağıdaki beyitte olduğu gibi bazen mercana da benzetilir.  şığa can bağışlar, bazen de ilatır. G r nmeyecek kadar k  kt r, bir noktadır (Pala, 2007:285).

Tab‘  tahmisinde dudakları mercana benzetir .

Ruħları  l ender  l s kker deh n olmuş gider

Lebleri merc n o c n n tuħfe c n olmuş gider

S nb l-i k k l perifş n-ı g l niş n olmuş gider

Mest g rd m y rı aşup cih n olmuş gider

Haer-i b rr n elinde b -am n olmuş gider (78/5-1)

4.6. SÎNE

Sîne kalbi barındırmasıyla hayati önem arzeder. Sevgilinin kirpikleri burayı hedef alır. Sîne hep kanla doludur. Çünkü âşık sînesini dövünerek kanlı hale getirir.

Aşağıdaki tahmiste Tab‘î sîneyi yasemin kokusuyla ele almıştır.

Ney gibi nâle-i dil **sîne**-i semen-bulara mı

Çeşmi âhûlara dil-cûlara dārā-fere mi

Ârzū-yı bezm-gehi hūr-ı irem manzara mı

Teşnelik dilde ‘aceb būs leb-i kevşere mi

Bilemem bâdeye mi sâķî-i gül-ruhlara mı

4.7. ZENEHDÂN

Çene olarak geçen zenehdân kelimesi çene ortasındaki çukurluğa dayanılarak şâirler tarafından kuyuya veya zindana benzetilir (Pala, 2007: 489). Genelde Hz. Yusuf ile anılır. Âşığın gönlü kuyuya düşer. Âşık bu durumdan şikayetçi değil aksine memnundur.

Aşağıdaki tahmiste çene çukuru üzerinde var olan ben anlatılmıştır.

Zenaḥdân üzre ḥâl encüm şümârım şâm-ı zülfünde

Dimâġı ḥastene ancaķ devā bu ķâm zülfünde

Geçince zaḥm-ı müjġanıñ idem ārām-ı zülfünde

Dil-i mecrūḥuma raḥm eylese ķalsun dām-ı zülfünde

Şikeste bāl olan olan murġı idüp azād neylersin

(81/7-3)

5. TABİAT

5.1. ZAMAN VE ZAMANLA İLGİLİ MEFHÜMLER

5.1.1. Zaman

Tab'î Divânı'nda zaman önemli bir mefhûm olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü divânın çoğunu tarihler oluşturmaktadır.

Tab'î divânında tarihler başlıklarda ayrıntılı olarak verilmiştir. 38. şiirin başlığında “Sene fî 1170 Cemâziyü' levvel 11 Yevm-i Selâse Vakt-i Ezân-ı Magrib” şeklindeki ayrıntılı ifadelerle rastlamaktayız.

Tab'î Divânı'nda zaman ifade eden kelimeler şunlardır: Eyyâm, dem, zaman, hengâm, vakt, yevm, leyâl, gün, devr, asr...

Divânda eyyâmıdır redifli bir şiir bulunmaktadır.

Yâ resûlullah şefâ' at yâ benîyullah meded
Şefkat ancak ümmete haşr u neşür **eyyâmıdır** (3/11-10)

Sultânı için gece gündüz vücudunun dâim olmasını dilemektedir.

Ĥudâ eksikligin göstermesün bir ferde sultânım
Vücûduñ dâ'im olsun ĥurtuğunca **şeb ile eyyâm** (4/50-43)

“Her zaman Allah yardımcın olsun” temennisinde bulunur.

Mazhar ola Ĥaĥķıñ kerem u luĥfuna dâ'im
Her **demde** refiķi ola tevfiķ-ı Te'âlâ (12/29-16)

Zaman zaman papağan gibi dilinden şeker akmaktadır demektedir.

Ĥütî meşel **dem-be-dem** sükker aķar dilinden
Ĥāvusça per-ferin ķumrıca ķulķul eyler (41/14-3)

Her dem ve zaman kelimelerine aşağıdaki beyitte de rastlamaktayız.

Dilde şenâ Ĥab'iyâ **her dem** u her ĥâyla
Nâmla şân-ı bî-riyâ tola **zamân** u zemîn (60/16-15)

Zamanın sahibi ifadesi kahveye atfedilmiştir.

Serîr-i salţanat sîmîn kademde şâh-ı temkînsin
Musah har emrine    lem ay  ş hib-i **zam n**  ahve (16/21-3)

Heng m-ı asr n sabahın ilk saatleri anlamındadır. A ağıdaki beyitte g n, kuşluk, heng m ve asr n kelimeleriyle ten s p sanatı yapılmıştır.

Bu **g n** mişli ikinci **g nde** b yle
Biri **kuşluk** biri **heng m-ı asr n** (22/86-71)

Kendine seslenen ş ir hayır duasının vakti olduğunu ifade eder.
Vaktid r  ıl  ab   y  hayr du a tekr rını
Geldi   n ri kat der na d de-i d i  ye nem (10/47-44)

Vakti gelince m ezzinin ez n okuduğunu ifade eder.
Nid  eyler m ezzin **vakt** olunca
 m mı  ahveden  ıkmaz gel p yan (22/86-28)

Burada da ‘‘Bug n n işini yarına bırakma’’ atas z n  g rmekteyiz.
Vakt işin atma **yarına** g ster g ler y z c rına
Kevni  inanma varına ra metlidir yol  urbete (29/16-7)

Gece-g nd z ifadesini de kullanmıştır.
Yevm u ley l h liy  vakt-i si r b -rey 
Bu niy z-ı  ab   y  sen olasın der-ferah (24/29-24)

‘Kıy met G n ’ gibi kalıplaŐmıŐ ifadeler i erisinde de g n kelimesini g rmekteyiz.

Şad Őal tile ta ıyy t Şad sel m ile d r d
Z tına eŐ abına olsun il  **yevmi’t-talak** (62/48-35)

Devr ve asr kelimelerine div nda rastlarız.
Meh-i t b n-ı Şevket mihr-i ra Ő an cih n-d r 
Fer d-i d vir-i **devr**-i zam ne a sen-i enz m (4/50-12)

Ferīd-i ‘ömr ide Hakk ferīd-i aşr ola ol

Qarīn-i yümn ü tevfiq ola ebī feraḥ ced (45/9-7)

5.1.2. Sâl (Yıl, Sene)

Divânda sâl, yıl ve sene kelimesine sık sık rastlamakdayız. Özellikle tarih başlıklarının tümünde sene kelimesi vardır. Yıl ve sal kelimesi ise daha çok şiirlerde kullanılmıştır.

Mehter başı Ahmed Ağa’ya verilen Sakız vergi toplayıcılığı görevine yazdığı tarihte onun yıllardır mehter başı olduğunu ifade eder.

Sezā-vār idi Hakkā olduğu bu luḥ u iḥsāna

Niçe **sâldır** kapusunda anıñ olmuşdı ser-mehter (5/33-20)

Yeni yılda cennetin sekiz kapısının da açıldığını ifade eder.

Cinānıñ çün sekiz bābı açıldı bu yeñi **sâlda**

Gülistān ermeden rahmet ezhārı olur işmām (4/50-25)

Qapandı bāb-ı hefti düzahıñ gitdi kederler hep

Gelince nev **sene** açdı sekiz cennetleri Mevlām (4/50-9)

5.1.3. Mevsimler

Divânda zaman ifade eden kelimelerden biri olan mevsim kelimesi fazla kullanılmamıştır. Sadece iki beyitte tesadüf ediyoruz.

Eger bāğ **mevsimi** olsa muşādif

Qoyun qızı hezārān bāğda püryān (22/86-62)

Mir āḥūr fuşqısın bāğcılara tevzi‘ idüp

Mevsiminde müşterek ānlardan emvāl-ı münbezi‘ (20/50-30)

5.2. HAYVANLAR

5.2.1. Kuş ve Kuş Türleri

Kuş, umûmî olarak mürğ-i dil, mürğ-i can gibi ifedelerle beyitlerde yerini almıştır. Can bir kuş gibi ele alınmıştır. Ten kafesi içerisine kapatılmıştır.

Çü mādām **mürğ**-i cān tende saña Ṭab'î olur bende
Kerem bābıñ açup sende disünler Muḥammeddir (18/29-27)

Birçok divân şâiri gibi Tab'î de gönlü kuşa benzetmiştir.

Cebîn-i şem' -i kâfura fitil-i turre zi-bende
Görünce **mürğ**-ı dil uçdı hevâ-yı sünbülîstāna (58/57-47)

Divân Şiiri'nde kuş denilince akla ilk gelen tür bülbül olsa gerek. Çünkü Divân Şiiri'nde en fazla ele alınan unsurlardan biridir. O, şakıyılarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arzeden bir âşığın timsalidir. Bazen âşığın kendisi, bazen canı, bazen de gönlü olur. Bülbül güle âşık kabul edilir. Bu durumuyla âşığa çok benzer. Üstelik güzel sesi de âşığın güzel sözleri, şiiirleridir. Gülün dikenleri nasıl bülbülün ciğerini delerse, sevgilinin eziyetleri de âşığın bağırını deler. Kısaca bülbülün her özelliği âşıkta mevcuttur (Pala, 2007: 77).

Tab'î de divânında bülbülü hem bülbül hem de andelib şekliyle sıkça zikretmiştir.

Bülbüllerin güzel ötmek yerine figan etmelerine sebep olarak tabiatın olmayışını gösterir.

Çemen-zârında **bülbüller** figānda
Ṭab'iat yok ki gūş ide hoş elḥān (22/86-9)

Üsküdar'ı anlatırken bülbüllerinden bahseder.

Üsküdārıñ deresi **bülbüli** elḥānı ne hoş
Diñler ağāzelerin her işiden ṭayr-ı vüḥūş (36/18-1)

Andelib şeklinde zikretmiştir.

‘ **Andelīb**-i elhānla sūkker dile

Niçe elṭāf-ı ni‘ am olsun sebīl

(48/18-8)

Bazen kendini konuşan bülbül olarak görür.

Şeker güftārı gördüm Ṭab‘ iyā reftār-ı tūtīde

Gül içre **bülbül**-i güyā iken sünbül hevā oldum

(70/7-7)

Kuş türlerinin divānda zikredilen diğer üçü de tâvus, papağan (tûtî) ve kumrudur.

Tâvus bilindiği üzere çok güzel bir kuştur. Kanatları ve kuyruğu süslüdür. Kumru ise güvercin familyasından , ötüşüyle ünlü ve halk arasında hikayelere konu olan bir kuştur.

Ṭūtî meşel dem-be-dem sūkker aḡar dilinden

Ṭâvusça per-ferīn **ḡumrıca** ḡulḡul eyler

(41/14-3)

5.2.2. Dört Ayaklılar

Tab‘î şîr (aslan) ve esb (at) gibi hayvanları genelde benzetmelerinde kullanır. Allah’ın aslanı Hz. Ali efendimizdir. Genelde aslan kelimesiyle beraber anılır. Burada da Tab‘î, efendimizin adlarından biri olan Haydar kelimesiyle aslan kelimesini beraber zikredilmiştir.

Dilīr-i **şîr** şîfat Ḥayder zafer peyā ḡad bu şevket

Musaḡḡar emrine ‘ âlem bütün dünyā muṭī‘ münḡād

(14/20-7)

Bir diğer benzetme de nazı bir at gibi düşünmüş teşbih sanatı yapmıştır.

Ḥırām-ı şāḡ-ı gül reftār ile hem-dest olup āḡ

Süvār-ı **esb**-i nāzile gelürsün hem-‘ inān ḡahve

(16/21-18)

5.3. BAĞ, ÇEMEN, ÇİÇEKLİK VE İLGİLİ UNSURLAR

Tab‘î Divânında bağ unsuru benzetmenin yanında şâirimizin gezdiği yerleri tasvirlerinde sıkça kullanılmıştır. Bu başlık altında bağ, bahçe, bostan, gülşen, ravza, çemen, gülzâr ve ağaç çeşitlerinden servi, şimşir ve nihâl’e örnekler vereceğiz.

Tab‘î Taraklı’yı anlatırken gerçekçi bir tasvirle bu yerleşim yerinin kenarlarının bağ, bahçe ve gül bahçeleriyle dolu olduğunu ve etrafında bostanların olduğunu ifade eder.

Kenârı **bâğ** u **bâğçe** dürlü **gülşen**
İçinden şu aķar eṫrâfı **būstân** (22/86-6)

İrem bağı da Tab‘î tarafından yer yer zikredilmiştir.
Nağme-i şādide bülbül-veş bu dil eyler neşâṫ
Dem bu demdir hoş güşâ gül gönçe-i **bâğ-ı irem** (10/42-2)

Gazilerin bulunduğu yeri cennet bağına benzeter.
Bâğ-ı cennet oldı ġâziler yeri
Vaşfını şerḫe gerek niçe kitâb (6/27-24)

Yine bir tasvirde bağ ve bostan kelimelerine rastlıyoruz.
İderler başķa başķa da‘ vet anı
Gezerler niçe niçe **bâğ** u **būstân** (22/86-60)

Ravza kelime itibariyle yeşilliğı bol olan ve içi ferahlatan bahçe, bağ demektir. Bu nedenle uluların mezarı ve cennet bahçeleri için ravza tabiri kullanılır (Pala, 2007: 375).

Ravza-yı cennet-meşâmîñ ḫâkine yüzler sürüp
Liḫyemi çarûb idüp silsem süpürsem tâz-ķâķ (1/48-24)

Maķşad ancaķ intisâbdır âsitân-ı **ravzaya**
Eşigin bâlin zîbâ pisterim ḫâk-ı iltişâķ (1/48-31)

Çemen-zar yeşillik anlamındadır.

Çemen-zârında bülbüller figânda
Ṭabiât yok ki güş ide hoş elḫân (22/86-9)

Musalla yerini gülşen yani gül bahçesi olarak adlandırır. Böyle dese de şaşırılmaması gerektiğini ifade eder.

Gülşen dir isem cā-yı muşallāya ‘aceb mi
Ser-tā-be-ḳadem oldı güşā gonçe-i ra‘ nā (12/29-22)

Gül bahçesi anlamında olan gülzarda bu bülbül gerçekten bulunmazsa ayıp mı diye sorar.

Gülzārda bulunmazsa becidd tañ mı bu bülbül
Āvāzıñ ile ṭoldı emīn-i ‘īdde muşallā (12/29-29)

Divân Şiiri’nde bazen sevgili ya da aşağıdaki beyitte olduğu üzere övülen şahsın yüzü cennete benzetilir.

Yüzi cennet **gülistānı** ruḫı şem‘ -i şebistānı
Zerāfet bülbülistānı sūzı güher Muhammeddir (18/29-7)

Divân şiirinde boy anlatılacağı zaman servi ağacı ve nihâl çok kullanılır. Hatta Divân Şiiri’nin temel benzetme unsurlarından ve en önemlilerinden biri “serv”dir. Servi demektir. Sevgilinin boyu için hem benzeyen hem de benzetilendir. Hafif rüzgarla salınışı sevgilinin yürüyüşünü andırır (Pala, 2007: 400).

Niçe **serv** -ḳad gül-ruḫ ḳaşı yā dest-i yasemenden
Mu‘ aṭṭar keyf gelür ancaḳ virir feyz-i nihān ḳahve (16/21-21)

Nihâl, taze ve düzgün fidan demektir (Pala, 2007: 359).

Ḳaşı ḡara-ı hilāl ancaḳ yanaḡı al al ancaḳ
Ḥırāmānı **nihāl** ancaḳ būyı ‘ar‘ ar Muhammeddir (18/29-2)

Divân Şiiri’nde boy için bir diğer benzetme unsuru şimşir ağacı’dır. Beyitlerde şimşâd olarak geçer.

Niyāz itdim bu deñlü rüz-ı firḳat ḳadd-i **şimşāda**
Reh-i peygāmını manzār düşürme çeşm-i nā-şāda
Ne hoş va‘ dine ḥulf itdin ḡamınla ey perī-zāda

Peyām-ı vaşl için oldı berīd dilde āmāde
Velī kōrķum budur ki oldıķı cāna gider gelmez (76/5-2)

Karabaş otu ve papatya da beyitlerde geķen diğer unsurlardır.
Sebz-i gūn pisteriniñ kisteri papadya u pād
Karabaş yaşdığına koydu kelķebekleri dūş (36/18-11)

6. DİVÂN TAVSİFİ

Tab‘î'nin elde bulunan tek eseri divânıdır.

06 Ank. Mil. Ktb. Yz. FB 216 ,Tab‘î Siyâhî-zâde Alî Efendî
(1189/1775'de sağ)

Yaprak: 49

Hat: Nestalik

Müstensih: Müellif Hattı

İstinsah Tarihi: Yok

Ölçü: Dış: 217mmx150mm: İç: 150mmx100 mm

Satır: bb (21-22)

Kâğıt: Harf marka ve taķ filigranlı. Kağıtlar yer yer silinmiş ,43a-43b
silik,okunmuyor.

Cilt: İlk iki sayfa cetveller ve söz başları kırmızıdır. Sırtı siyah meşin
kapakları koyu kahverengi pandizot bez kaplı mukavva bir cilt içerisinde.

Baş:

‘Azm-ı iħrām-ı şenā-dil baş açık yalın ayak

Ṭā’if-i şükr be-fi ‘adem ser be-ħāk-ı iştiyāk

Son:

Nedimāniñ budur ancaķ sözi ey āfet-i devrān

Gözüñ gibi beni bî-mār kıldıñ sende bîmār ol

Divānda73 tarih, 12 tahmis vardır. 1 adet Mekki Beyzade Yahyanın mülkiyet
kaydı vardır. Fahri Bilge varislerinden satın alınmıştır.

Millî Kütüphanen internet sayfasından aldığımız yukarıdaki bilgilerin aksine
şiiir türleri farklılık arzeder. Divân okunduktan sonra :

10 kaside, 4 gazel, 12 tahmis, 56 tarih bulunduğu anlaşılmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİVÂN

1.TAB'Î DİVÂNİ

Bismillahirrahmanirrahim

Miftâh-ı ebvâb-ı şenâ-yı kerîm

1

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1b
1. 'Azm-ı iḥrâm-ı şenâ-dil baş açık yalın ayak
Ṭâ'if-i şükr be-fi 'adem ser be-ḥâk-ı iştiyâk
 2. Ḥayli dem ki dîde-i dildir esîr-i intizâr
Ġulle ḥasret şelâsil nâḥîdem hicr i' tinâk
 3. Dest-i zî-himmetle muḥall oldun aġlâl-ı ġumûm
Ḥamd ola eşref menâle neyl ile kıldı ' atâk
 4. Nefs-i emmârem günâha tâze dil çabük kıyâm
Yüz dutar mı tâ' ata oldu şaḫalım saçım aḫ
 5. Şâhib-i mi' râc ki şâh-ı taht u tâc-ı enbiyâ
Cevher-i iklîl-i ser hayl-i rûsul bi' l-ittifâk
 6. Fatiha-yı mushaf-ı şer' i mübin hâdî-i dîn
Ḥatime defter-i peygamber-i yasin bî-şîḫâk
 7. Seyyid-i kevneyn imâm-ı kibleteynsin muktedâ
Uydular cem' -i rûsul şaf şaf saña aşḫâb siyâk

8. Neyyir-i eflāk peygāmhā-yı şıdķ āşār-ı dīn
Dürr-i yektā-yı biḥār-ı mevczen şıddīķ u şāk
9. Mihr-i raḥşān-ı cihān-ı ķābe- ķavseyñ irtifā^ç
Bedr-i “sübhāne^ç llezî esrā” maķām-ı ibtilāk
10. Dergeh-i iḥsānına muḥtāc seniñ şāh u gedā
Cümleye kehf-i imān ol dergeh-i luḥf ittisāk
11. Ḥutbe-i levlāk ezānın işidüp ezān-ı ḥalk
Ba^ç de-zīn geldi vücūda ^ç arş u ferş seb^ç ṭabaķ
12. Ḳurretü’l-^ç ayn el-nebiyyin nūr-ı çeşm-i mürselīn
Ḥātem-i ḥatmüñle oldı eb irsāl-i infilāk
13. Mu^ç cizāt-ı beyyinātıñ ebheri Furķān berī
Parmağın ḍarbıyla oldı gökde ki māh inşıkāk
14. Mu^ç cizātıñ ^ç addı yok ez-cümle āhū-yı nuṭķ irüp
Ḥaķ resūlsun nāmıñ ey Aḥmed-i Muḥammed didi çāk
15. Niçe sāl ki sebze ḥāl vādī-i berrīden şecer
Nuṭķ irüp taşdıķe geldi ķa^ç r-ı ḥāki yer taraķ
16. Dest-i pākinde tekellüm eyledi bī-dil hicr
İşba^ç -ı sīminden aķdı çeşme-i āb-ı revāk

17. Bir işâretle tutuldu femde bu cihâñ dili
Söyledi insan gibi üştür feşâhât inñitâķ
18. Z̄ātı nūr āyātı nūrı dergeh düşmez sâyesi
Mehcemâlin görüp inkâr idene nârdır tırâķ
19. Na‘ tınıñ haķķın edâ mümkün midir kân-ı kemâl
Her ne deñlü olsalar meddâhların medh-i iştibâķ
20. Telhi-i zehr-i mu‘ âşi geçdi tâ cân u ciger
Yalıñız dil neylesün oldı hevâ nefsi-irtifâķ
21. Dest-i hırmân u helâke dil-i girîbânımı virir
Elde iken halka-ı bâb-ı şefâ‘ at i‘ tilâķ
- 2a 22. Ümmetinden olduĝum devlet yeter imân ile
Dest-i ümmîd-i ‘ inâyet dâmen-i luşf irtitâķ
23. Râyet-efrâz-ı nübüvvet server-i peygamberân
Mâlik-i mülk-i şefâ‘ at şâhib-i tâc u Burâķ
24. Ravza-yı cennet-meşâmîñ hâkine yüzler sürüp
Lihyemi çarûb idüp silsem süpürsem tâz-ķâķ

25. Cān u ruḥum āstān-ı rif^ʿ atıñ yaşdanmada
Bu vücūd-ı ma^ʿ şiyet ālūd ise düşdi uzaq
26. ^ʿ Arz u semt-i Ḥicāza ol tehī sermāyeden
Gıtmede İrān u Tūrāndan saña ehl-i ^ʿ ırāq
27. Efdāl-ı ins ü meleksin mürsel-i insan u cin
Ümmetiñ ḥayr-ı ümem bendeñse ḥayrū'l-çülāk
28. Cürm ü ^ʿ işyān ile memlū defterim ser-tā-be-pā
Sen şefā^ʿ at kânına qaldı işim menzil ırāq
29. Vaqfa minā-yı kensiyyetde nev bütdār iken
Geldi peygām-ı firāset müjdesiyle ittīlāk
30. Vār-ı ^ʿ ömrü baḥşile kıldım fedā bu ḥāke cān
Būy-ı müşgin müjdeden kes-i dimāğ oldı dihāk
31. Maqşad ancaq intisābdır āsitān-ı ravzaya
Eşigin bālin zībā pisterim ḥāk-ı iltişāk
32. Böyle ^ʿ āli ḥidmete lāyık mıyım elṭāf-ı Ḥaqq
Ḥidmet-i şükriyle şeb-rüz eyledim teşmīr-i sāk

33. Ey ḥabīb-i Rabb-ı ʿizzet ey ṭabīb-i her ḳulūb
El-meded senden ŧefāʿ at olmayam nār iḥtirāḳ
34. ŧad ŧalātile taḥiyyāt ŧad selām ile dūrūd
Zātına aŧḥābına olsun ilā yevmi't-talāḳ
35. Rütbe-i vālā-yı mevʿūd menzīl-i Maḥmūda ḥaḳ
İdicek mebʿūs seni ʿālem ŧefāʿ at irtibāḳ
36. ʿArz-ı aʿlāyı ferāset neyyir-i aʿzam gibi
Maŧrıḳ-ı ufḳ-ı süḥādana buldı zavʿ-ı inŧirāḳ
37. Luṭf-ı ʿAbdullah Efendi ḥazreti dāʿim ola
Bir çerāḡ efrūḥte ḳıldı lemʿası eflāk sebāḳ
38. Raḥmetenlilʿālemiñ ḥürmetine yā İläḥ
Devletini eyle müzdād ʿömrini ber insimāḳ
39. Dest-i İsmāīl Efendi ile geldi destime
Elleri var olsun anıñ dilleri sükker mezāḳ
40. ŧöyle mesrūr oldu dil taḳrīrini taʿbīr maḥall
Ḥaḳḳ Teʿālāya ŧād u ḥandān eyleye biʿl-intibāḳ

41. Secde-i şükr ile rüyuñ hāke sürsem Ṭab‘iyā
‘Uhdenden gelmege ni‘metiñ kadar mı yak
42. Rişte-i medhe daği çok nazm-ı dürr eyler idim
Kafiyem tenk neyleyim ellerde fāk dilde tuzak
- 2b 43. Haddin aşmışdır kuşurum ‘afv Mevlādır niyāz
Na‘re-yi eyne’l-meferrî duymaya ‘āsi kulak
44. Böyle elfāz-ı perīşāndan merām-ı basit dil
Bir bahāne ola mı ğufrāna böyle intisāk
45. Hāzret-i şāh-ı risālet hürmetiçün Rabbenā
Nağş-ı rahmetile ferrîn ola bu āmāl-ı tāk
46. Baħr-ı fażl u rahmet u ğufrāna yoğdur intihān
Her ne deñlü olsa cürmile ğünāha iğtırāk
47. Oldum vaħşetfezā kim cümle vā-nefesi diye
Ey diyān vā-ümmeṭi senden meded ‘āl-inṭāk
48. Tā-be-maħşer gice gündüz ola ebhā-yı selām
Ravza-yı zī-şānına her dem irüşsün bil-fevāk

3a (Boş sayfa)

3b

ASİDE-İ MÜŞTEMİLE BERĀY-I ESĀMİ-İ KÜTÜP Kİ BEHER
YEK İSM RĀ MANĀ-YI MŪNĀSİB ŐUD BE-MAĀM VE
ZİMNEŐ TĀRİ-İ KÜTÜPHĀNE-İ OŐMĀNİYYE DER Z(?)
KĀTİBŪL AREMEYN İBRĀHİM EFENDİ

Mefāilŭn Mefāilŭn Mefāilŭn Mefāilŭn

Ente ayyŭn ve māsivāk fānī

Rametŭn minke fi d-dāreyni kefā nī

1. Kŭl-i esrār-ı bismillah gŭlistānı kŭtŭphāne
Maām-ı amdulillahın feth-i hānı kŭtŭphāne
2. Muaa cāmi ŭl-ur ān durur ıfzındadır Furān
ılar tasīn cezŭli gŭrse bu Őānı kŭtŭphāne
3. Eger keş itse maŐŭduŭ budur keŐŐāf her mŭŐkŭl
Ma ālim-i mutemī allāme-i kāŐānı kŭtŭphāne
4. anīfi urubī āzin olurdu irse bu kenze
Uyŭn-ı ilmile sīretde ayyānı kŭtŭphāne
5. Arŭsān-ı tefāsiri eger azra niāb ire
Gŭrŭrse bil arāisden geer vānı kŭtŭphāne

6. Meşārıkdır zihî envār-ı fenn envā^ç -ı bisyāre
Meşābîhdır kılar rüşen her ezhānı kütüphāne
7. Niçe Belği Buhāri Tirmizi mekki ulü^ç l-elbāb
Zemīniñ būs ider yer yer cem eyvānı kütüphāne
8. Kelām-ı faħır-ı ^ç ālemler ferrīn tāk-ı ālāsı
Suyūtı cāmī^ç aynidir dü meydānı kütüphāne
9. Gazāli qalīb-ı bī-ruħla āmāde olsaydı
Ulūmuñla olur ihyā bulur cānı kütüphāne
10. Fuşuş-ı hātīm-i hikmet güherle zeyn-i engüşter
Qılup İbnü'l-^ç Arap illerde destānı kütüphāne
11. Dürer dir bu muħiṭ içre ayā ğavvās cevher-i hāş
Yenābī^ç la^ç lümüñ baħır-ı ummānı kütüphāne
12. Uşülde bu menār-ı mebnā gibi minn ref ī^ç olmaz
Vüşül-ı sirre tavzīh-i qarāmānı kütüphāne
13. ^ç Aqīdeñ olmada miski hıtām şerh-i maqāşıdla
İder ^ç aşrında Sadeddin Seni şāni kütüphāne

14. Maşārī' -i bedī' -i ebvābı miftāḥ-ı belāğatle
Açar ḳâhır edā izāḥ ider anı kütüphāne
15. Muṭavvel olsa da zıkrıñ sezādır aña aḥvālin
Geçilmez muḥaşsar vaşfiñ firāvānı kütüphāne
16. Ser-ā-pā mantıḳıñ tezhīp ider mīr u gedānıñ hep
Bu ādāb ile men' eyler naḳīzānı kütüphāne
17. Sa' iddir aḥter-i ḥādimleri ibn-i ferīşte ceh
Şıḥāḥ-ı cevher anlarda güher kāni kütüphāne
18. Eger dānā-yı Şirāz u Ḥorāsān Van Ḳuluñ olsa
Saña cānbaşile ḥidmetler erzānı kütüphāne
19. Didi seyr eyleyen fāzıl-ı belāğatde esās Ḥaḳḳa
Ḳamu emşāline fāiḳ ferīdānı kütüphāne

3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 4a
1. Āl dīn şoḥbet-i yaḳīn Ferḥat ḳarīn oldu hemīn
Toğdı çün şems-i cihān ziynet-i şuūr eyyāmıdır

2. Velvele ŧaldı zemīn ũ āsmāna mũjde gũlar
Ŧođdı ŧāfi‘ ki aña ‘ālem nũhũr eyyāmıdır
3. Aħmed u Hāmid Muħammeddir toğan ŧallũ-‘ aleyh
‘Aleme irdi sũrũr a‘yũn ħurur eyyāmıdır
4. ŧad ŧalāt u ŧad taħiyyat ŧad selām u ŧad ŧenā
Rũz u ŧeb vird-i lisān ħāħır-ı haħũr eyyāmıdır
5. Maħla‘ bedr-i velād-ı neyyir-i kevneyn ile
ŧāh-ı dīn ŧādīde a‘dāye fũtũr eyyāmıdır
6. Hũsrev-i Cem ‘adl ‘ālem nuŧret ħıŧım Rũstem ŧiyem
Ola Manŧũr u muzaffer dil-i ŧũtũr eyyāmıdır
7. Hāzret -i Sulťān ‘Oŧmān ebedullah devletse
ŧākirāne mevlidiyye oħudur eyyāmıdır
8. Hũrmet-i bedr dũcā ŧems-i đuhā nũr-ı Hũdā
Sa‘yini meŧkũr ide luťf-ı Ğafũr eyyāmıdır
9. ŧaf-be-ŧaf ehl-i semā āmīne geldi Ŧab‘ıyā
Ķıl du‘ā āmīn disũn ğılmān u ħũr eyyāmıdır

10. Yā resūlullah şefā‘ at yā benīyullah meded
Şefkat ancak ümmete haşr u neşür eyyāmıdır
11. Kurre-i ‘ayn-ı rūsül nūr-ı sübül üstād-ı küll
Bendegāna luţf idüp ‘afv-ı kuşur eyyāmıdır

4

ŞERİF PAŞA‘YA SENE-İ CEDİD TĀRİHİ ZİMNİNDA
TAHMĀSİŅ İNHİZĀM U İZMİHLĀLİNİ İMĀYI MÜŞTEMİL BİR
NEŞİDEDİR MUĞARREM 1158

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Saña der hamd ile medᖓ u şenālar ey ‘aziz ‘allām
Zihī ezmānı hoş taķsimle kıldın şeb u eyyām
2. Yedd-i kudretile cem ittiñ esābi‘ içre evķātı
Be her üsbü‘-yı çār üzre yeñi meh eylediñ itmām
3. Anāşır-veş çehār üsbü‘ ilm-i tertib olan māhi
Kılup eşnā-yı aşr terkible ta‘ dādımı a‘ vām
4. Şehinşāh-ı kamer efser bu māha nüh Muᖓarremdir
Señindir gibi vermekte şehvere dā’im istiᖓkām
5. Şalāt ol şāha olsun kim muallā hicret-i pāke
Bu tārīᖓ şerefim ‘adde bedāyet dirledi el-selām

6. H̄abīb-i ḥāzret -i ʿizzet ṭabīb-i illet-i ümmet
Şeh-i eyvān-ı ḥatmiyyet şanki vā-şıdķ-ı peygām
7. Emān-ı maşrıķ-ı mağrib emīn-i Yeşrib ü Baḥḥa
Ne ḳadar medḥetiñ şebte niçe şad şad hezār aḳlām
- 4b 8. Muʿazzez hicret-i aʿlālarından ḥūn geçüp elfi
Şad u ḥamsīnle sebʿa senin oldu ḥitām-ārām
9. Ḳapandı bāb-ı hefti dūzahıñ gitdi kederler hep
Gelince nev sene açdı sekiz cennetleri Mevlām
10. Hezārān müjde peygāmın tağıttı semt semt hātif
Güli ḥoş-büy-ı nuşretler olur elbette istişmām
11. Hemīşe mażhar-ı elṭāf-ı Rabbāni ola her-dem
Şehinşāh-ı Ferīdun fer zemīne zıll-ı zü'l-kirām
12. Meh-i tābān-ı şevket mihr-i raḥşān cihān-dārī
Ferīd-i dāvīr-i devr-i zamāne aḥsen-i enzām
13. Şeh-i vālā güher sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzi kim
Göreydi ḍarbet-i gürz-i girāniñ māt olur Behrām

14. Ziyā-yı hañçeri rūy-ı zemīne pertev-i enver
Ġubār-ı askerī zāl-ı sipihre ııtre-i meşām
15. Cenāb-ı hażret -i kādır zāhir olsun aña nāşır
Şikār-ı tīg-i pürrānī ola aı dā-yı bed-fercām
16. Fütühātile nuşretler bu nev-ām içre der bī-şek
Getürdi naşş-ı kātıı da cemīı -i ğābi-i allām
17. Sinīn-i sābıka tā sābiı a irince pāyānı
İrer pāyāna iı mār-ı cünūd-ı Rāfizi bed-nām
18. İşāret naşş-ı kātıı la bunı imā ider Haqqā
ı Ayāndır ehl-i imāna bilā-şekk ü bilā ibhām
19. Geçen ahyānda aı dāniñ olan hāliñ beyān eyler
Muqaddem buyurılan āyātla Mevlā ider ifhām
20. Ki min baı di ğaleb dindi zamīr-i cemı -i ğāı ible
ı Aķıbinde buyurdu Haqq seyağlibün ile iı lām
21. ı Aķıbatan zıkr olan naşşı ğesāb-ı ebcedi üzre
Tamām biñyüz dağı elli sekizdir ı addi bā-erķām

22. Düşünce işbu nev-āme bu lafz-ı pāk ile tārīḥ
Tefā'ül naşşla geldi bu il ġālib gele İslām
23. Ḥudāya kuvvet u ḳahrıñ ziyād it āl-i 'Oşmānıñ
Mehābetlerle manşūr it şecā' atlerle ḳıl ikrām
24. Be-Ḥaḳḳ Aḥmed-i Muḥtār be-Ḥaḳḳ çār-ı ġüzīn aḥyār
Mu' azzez eyle her eyyām muḳaffer eyle her a' vām
25. Cinānıñ çün sekiz bābı açıldı bu yeñi sālda
ġülistān ermeden raḥmet ezhārı olur işmām
26. Ḳamu bīçāre u bīkesleri geldi server vaḳtı
Elif olmaḳdadır şimdengerü bu demde ḳaddi lām
27. Ḥuşuşā bende-yi dīrīne u bī-baḥt u nā-kāmıñ
Felek-i innişāne-i bārīna döner gamınca bu hüner kām
28. Muḥaddiṣ vaiz ü ders ām iken ābā ile ecdād
Dilzārım ayaḳlarda şehābi nām u bī-endām
- 5a 29. Yetimāne tefekkür eyleriken ġüşe-i ġamlara
Derüne āsmāniden ṭulū' itdi bu nev ihām

30. Dilā devlet saña şāh-ı kerem kıurb-ı civārıdır
Ki oldur mücellā bī-kes mu‘ ayyen u me‘ men-i eytām
31. Ziyā-yı ıal‘ atla kāināt müstağrağ-ı envār
Emīn-i dīn ü devlet rükn-i himmet pertev-i ilhām
32. Şeci‘ Rüstem ki dünyāyı tutar yek dest-i tedbīrle
Müsaḥḥar emrine ‘ ālem ser-ā-pā olmada hemrām
33. Şabā-yı cūd ile coşa gelince baḥr-ı iḥsānı
İder yek laḥzada ālāf kesi ğarğ-ı yem-i en‘ ām
34. Enīs-i rif‘ at u şavlet celīs-i ‘ izzet u devlet
‘ Avālī kıudrete nuşret düşer elbet zevı‘ l-erhām
35. Meh-i sa‘ d-ı şerāfet ol cenāb-ı kethüdā biñ kim
Yed-i beyzāsıdır cūd-ı saḥāda her seḥer her şām
36. Saḥası şā’im tayy kıaydını tayy itdi escālden
Kerem nağşın rağam itmek ne mümkün şad-be-şad rağğām
37. Sefid-i devlete gelmiş degil böyle dürr-i yektā
Vezīrāne edā āşaflanur ḥoştavır ile aḥkām

38. Müreddet-i mehemmī cūd-ı Rüstemi er-ekremī
Terahhüm tıynet-i aşıli 'atā bāb-ı elūf akşām
39. Bu 'aynıñ nīm nigāhı 'ālemine kimyā derler
N'ola bir kaçre kılsan āhen-i iflāsıma ızmām
40. Eger nīm gūşe-yi gūşide ışfāye mesāğ olsa
Şadā-yı nāle-yi dil-sūzumuz her dem qarın ālām
41. Şehā emvāc luḫfuñ sehl-i endāz-ı meserret kıl
Civārında ğarībiñ bīkesiñdir Ṭab' iyā nā-kām
42. Ferahnāk eyle bu ḫāk-ı gamum eslāki şād eyle
Niçe demdir dū pā-yı bende derbend-i keder evhām
43. Ḥudā eksikligin göstermesün bir ferde sulṭānım
Vücūduñ dā'im olsun ṭurtuğunca şeb ile eyyām
44. Sa' ādetle cemāliñ āfitābından şalup pertev
Münevver ola eyvān-ı felek her ān u her nev ām
45. İrüşsün şarka ol tiğ zerāfşān-ı zafer necatıñ
Müdemmer eylesün cünd-i kızılbaşı idüp sersām

46. Z̤afer nuşret yem̄ininde hışm ʿ izzet yes̄arında
Ola tevfiķ-i Rabbāni muvāfiķ dā ʿimā ber-kām
47. Duʿ ā- gūyān-ı nāçiziñ derinde şad hezārānı
Faķirin de duʿ āñızda ķuluñdur eyle istiħdām
48. Elimde h̄āme ki tūṭı olur ki bülbül-i gūyā
Gehi gülrenk olur müşķin ü ʿ anber fām
49. Degildir mümķün elṭāf-ı firāvāniñ hesāb itmek
Huşāta cümle bārānı iderse ķarb ulüʿ l-elhām
- 5b 50. Göñülde ķalmadı bir ārzū ancaķ şu ķaldı kim
Eşiginde ķoyup başı eydim teslīm ser encām

5

ŞERİF PAŞA MERHŪMUÑ İC MEHTER BAŞISI AĖMED AĖAYI
PAŞA-YI MŪMĀ-İLEYH SAĖIZ MUĖASSILLİĖ İLE ÇERĀĖ
BUYURDIĞLARINDA İNŞĀ ŞUD

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. İlähı minneti her dem saña eyler şeh-i çāker
Seniñdir hüķm ü fermān dü-ʿ ālem emre fermāndır
2. O emr ile fūheyyātını icrā için h̄alkā
ʿ Adālet-pışe sultān-ı cihānı eyledin zıll-ter

3. Hudāvend-i zamāna kahramān-ı arşa-i merdi
Mükerrem pertev-i zulmet zidā-yı nūr-ı peygamber
4. Yegāne tācdār-ı āsmān rif' at refi' ü'ş-şān
Şeh-i meydān-ı kerrārı şecā' atde hemīn Hāyder
5. Şehinşāh-ı 'ulā Sultān Maḥmūd Hān Gāzi kim
Bahar-ı 'adlidir hoş-bū iden ezhārı hep yer yer
6. Ziyā-yı şubḥ-ı mihri nūr-baḥşı kişver-i re' fet
'Adūya kuvvet-i destile urmaḳda müdām ḥançer
7. Cihānda bir vekīl mutlaḳa mālīkdir ol şeh kim
Bu taht-ı kubbe-i aḥlasda hiç bu kadar aña hemser
8. Vezīr-i a' zamı şāhibkırānı aşaf-ı dehri
Emīn-i mülk ü millet hemīmin dīn ü devlet-fer
9. Nazarda bī-nazīr şāhib-i seyr ferḥunde kevkebirdir
Zafer eşheb kazanfer leb mehīb ejder ki şāf şafdır
10. Ser-efrāz-ı ümem 'ālī himem server Hāsan Pāşa
Ki düstūr mükerrem şadr-a' zam hoş feraḥ aḥter

11. ‘ Aceb mi nuşret-i Bārī irişse dehre bu yüzden
Alemdārı anıñ Cibrīl Emīnullah melek leşger
12. Hūdānıñ luţfuna maţhar olup tevfiķine makrūn
Şerāfet-i şānile tedbīrde yektā zāta mālīkler
13. Ki oldur melce’ bī-kes mu’ ayyen-i ‘ āmme-yi ‘ ālem
Emīn-i dīn u devlet rükn a’ lā pertev-i enver
14. Yed-i Beyzā-yı hūb re’yi yedi ıķlīm tutmaķda
Ser-ā-ser emrine ‘ ālem muţī her bende u kemter
15. Himem bād ile mevc ursa anıñ ummān-ı ihsānı
Niçeler lahza-yı yekde olur ğarķ-ı yemm-i aħfer
16. Celīs-i ‘ izzet u devlet cenāb-ı ketħudā beg kim
Kerem naķşın raķam itmek ne mümķüñ hūame-yi zergir
17. Der-i şehbāsına mensūb olan nā’ il merām oldı
Nigāh-ı nīmi kimyādır ğubār-ı min’ ali güher
18. Çerāğ-ı bende-i hāk-ı deri gerçi hezārānı
Yazılsa cem’ ine ķābil degil şad elif şad mıstar

6a

19. Huşūşā bāb-ı ʿizzinde olan ser-mehterān-ı ic
Kuluñ alāy-ı çerāğ itdi o zāt mekremet manzār
20. Sezā-vār idi Haḫḫa olduḫı bu luḫ u iḫsāna
Niçe sāldır ḫapusunda aniñ olmuşdı ser-mehter
21. Eşigine yaşdanup ḫāk-i ḫadem pākine yüz sürmüş
Edüp fenniñ temām itmiş ḫired-mend u hüner perver
22. ʿAceb düşmüş midir vālā vere bir böyle dürr-i pāk
Rükkaz zātıdır cūd u saḫā luḫ u kerem ziver
23. Maʿālī rütbe ālişān uzun Aḫmed Ağa kim ol
Cihānda cümle aḫrāna ser-efrāz u firāzı ser
24. Bu dehriñ ḫātem-i Ṭayyī ferīdi aḫsen-i ḫulḫī
Mekārim ānda ḫatm olmuş meḫās ʿavdine micmer
25. Ne mümkün zıkr evşāf-ı cemīliñ böyle yektāniñ
Şıḫar mı olsa dünyāniñ ağac yapraḫları defter
26. Muḫaşşal oldu Sāfir nām maḫalle ḫilʿatıñ giydi
Biçilmiş ḫaftını uymuş baş endāmına dirler

27. Mübârek ola bu cāh-ı feraḥ-gāh-ı şıḡā rāhıñ
Daḡı günden güne olsun ziyāde devletiñ evfer
28. Vücūduñ dā'im olsun döndükce nüh felek ḡod-şud
Murādıñ özde kām almaḡ müyesser ola ser-tā-ser
29. Maḡāmiñ dem-be-dem ālī ide 'ömrüñ ziyād-bārī
Yüzünden niçe bī-kesler merāma vāşıl olsunlar
30. Kerem mevc-i biḡārıñ sāḡil-endāz server itdin
Kitābetde olup müstaḡdemiñ bu Ṭab'iyā çāker
31. Zuhūr-ı ni' met-i ḡayr-ı muraḡḡıbdır bu ḡidmet kim
'İnāyet ḡazret-i ḡaḡdan sebep sensin feraḡ aḡter
32. Hemişe ḡazret-i Bārī muvaffaḡ ide her bārī
Saña şādi kıilup Bārī ola zātıñ şafā me'ser
33. Gelüp bir elif ḡāmet 'ālem-i ḡaybdan didi tārıḡ
Muḡaşşıl ḡāhice aḡbābına ṭatlu saḡız çigner

6

BĀ EMR-İ ḡAZRET-İ SULTĀN-I ĠAZİ MAḡMŪD ḡĀN
TA'MİR-İ CEBE-ḡĀNE-İ BİRŪN ŞUDE VE FETH-İ BĀB-I
CEDĪD KERDE Kİ BERĀY-I ĀN SENE İNŞĀ ŞUD 1164

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Faḥr-ı ādem ḥayr-ı maḳdem müsteṭāb
Niçe şāhān bende-yi ṭā'at me'āb
2. Siret İskender ḥıṣım Loḳmān hekim
'Adli İshāḳ-ı nebī Yaḥyā cevāb
3. İlmi İdrīs kef Şu'ayb Şālih amel
Meh-cebinī Yūsuf ancaḳ gül-niḳāb
4. Ḥaḳ Celili behce İbrāhim ziyā
Müstefid-i nūr-ı vechi māhtāb
- 6b 5. Ḥilmī İsmāil edā 'ālem fedā
Uḡruna cānlar virür her şeyḡ u şāb
6. Şāf dil Hārūn-veş Mūsā kelām
'Ālemi ihyāda 'İsī dem 'ucāb
7. Nām-dāş-ı ḡāzi-i bedr-i ḥuneyn
Nām-dār u kām-kār u kām-yāb
8. Ḥāzret-i zıll-ı ḥudā nūr-ı hüdā
Dürr-i deryā-yı 'aṭā bī-irtiyāb

9. Pādişāh-ı baħr u ber Şevket maķarr
Ĝāzi Sulţān Ğān-ı Maħmūd cūd-riķāb
10. Muķtedī-yi faħr-ı kevneyn MuŐtafā
Muķtedā-yı heft aķālim dem mūcāb
11. Re'y u tebdīrinde Őiddiķ-ı Őafī
Ğūkmüne 'ālem muķī' Fārūķ Ğiķāb
12. 'Ayn-ı zū' n-nūreyn edā manzar meħīb
Zū-zafer Ğayder hūner 'āli-cenāb
13. Őāh-ı vālā Ğazlet Őānı 'azīm
Ğahramān-ı salţanat mālīk riķāb
14. Māh-ı gerdūn iķtiŐām Behrām merām
Bendesı Behmen ile Efrāsiyāb
15. Ğūsrev-i 'āli nazār Őāħib Ğur'ān
Mevc-i tīĝi ķarĞa virdi izķırāb
16. Ğuvvet-i ķahrile cūd-i Rāfızī
Ğamdulillah oldı yeksān-ı tūrāb

17. Kerremullah pençesiyle Nemçeli
Tār-mār itdi Һarāb- ender- Һarāb
18. Farz-ı ‘ayn itmek du‘ā ol şāha kim
Bārgāhı āsmān-ı raḥmet seḥāb
19. Nüh felek geldi melek āmīn için
Ṭab‘iyā olsun du‘ālar müstecāb
20. Luṭf-ı Bārī dest-gīr olup zāhīr
Baḥt-ı devlet ‘izz-i nuşret hem-rikāb
21. ‘Ömr-i Nūḥ olsun saña ḥaḳdan atā
Dā’im ol ṭurduḳca iş bu nüh ḳubāb
22. Ey şehinşāhı Süleymān iḳtidār
Devletinde rāḥat ‘ālem emniyāb
23. Ḥānḳāh-ı ḥazret-i Dāvud nebī
Himmetiñle oldı iḥyā buldı tāb
24. Bāğ-ı cennet oldı gāziler yeri
Vaşfını şerḥe gerek niçe kitāb

25. Hoş sezā-vār idi aña iltifāt
Bir eşer oldu bu kim āli nişāb
- 7a 26. Çün şedef āsā kalem açup dehen
Şebt-i itmāmına saçdı dürr habāb
27. Sırr-ı çār-ı yār irüp tārīhine
Dest-i Maḥmūd ile fetḥ oldu bu bāb

7

TEBRİKİYYE-İ RAMAŽĀN-I ŞERĪF Kİ ZAMĀN-I SALTANAT-I
HAŽRET -İ SULTĀN-I OŞMĀN ḤĀNDA YAZICI İBRĀHİM
EFENDİ'YE İRSĀL ŞUD BĀ-ṬALEBEŞ SENE 1168

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Şükr hezārān hezār ḥamd firāvān bişmār
Ānā-yı leyl taraf neḥār yezdānedir behīd şenā
2. Kıldı bizi ḥayr-ı ferīḫ elṭāfına ġarḫ-ı ġarīḫ
Bu ümmete farz-ı ḥaḫīḫ kıldı şıyām lāzım edā
3. Şavmı ḥulūşla eyle tutan oldur femi ' anber düten
Bu māh şavmı ḥaşşeten kıldı ḥabībine ' aṭā
4. Her enbiyādan efḍal ol her aşfiyādan ekmel ol
Yusūf nebīden ecmel ol aşīḫ aña her evliyā

5. Şad şad şalâtile selâm olsun müdâm damü'l-çalâm
Mādâm diye diller kelâm tâ kim ola rûz-ı cezâ
6. Şad şad taḥiyyât medîd olsun dürüd bî-‘adîd
Olduḡca leyl eyyâm cedîd tâ kim ola keşf-i livâ
7. Şad şad şalât-ı lâ-yuadd olsun selâm-ı lâ yuḡddır
Olduḡca bu evḡâta med tâ kim tuda ‘arz u semâ
8. Bu meh şehinşâh-ı şehver çirk-i maâşşî-i zuhûr
Luţf-ı ‘amîm ânda zuhûr itmekdedir şubḡ u mesâ
9. Rûzı şafâ leyli ḡadar şâ’imlerin meyli ḡadar
Şadrı ḡadar zeyli ḡadar alây ḡadar ser-tâ-be-pâ
10. Şavmıñ hilâli ḡürmeti arşıñ zılâli ḡürmeti
Faḡrıñ belâli ḡürmeti gitdi keder geldi şafâ
11. Yârab cihân ḡâḡanıñ işbu dehr sulţânını
Rûy-ı zemîniñ ḡânını eyle müḡâm nuşret güşâ
12. Şâh-ı Selâḡin-i zamân ‘adliñ aḡâlîme revân
Ey Ḥazret-i ‘Oşmân Ḥân olsun bu meh meymûn saña

13. Yāver ola nuşret zafer a‘ dā diye eynü’l-meferr
Olsun müdemmer-i men küfr sen ğalib ol dā’im şehā
14. Olsun mübārek hem bu meh erkānına ey şāh-ı şeh
Yümne irüp aşhāb-ı ceh dilşādola bāy u gedā
15. Şāh-ı şehverin hürmeti ‘avn u zaferle nuşreti
Bulsun efendi hāzreti luţf-ı ilāhiden ğadā
16. Mevlā anıñ bahtıñ güşād itsün müdām mesrūr u şād
Her bir umūrunda reşād olsun sedādında nümā
17. Qadriñ ola şems irtifā‘ senden ide halk intifā‘
Her bār müracāt-ı iştifā‘ kılsun bu bāb içre verā
- 7b 18. Qadriñ seniñ ‘ālem ‘arīf dirlerse Hakk zāt-ı şerīf
Hakka laţif hakka zarīf yoqdur qarīn olmaz saña
19. Niçe kesān mūna‘ amterīn elţāfla mūkerremterīn
Qılma hazin bu kemterīn ihsānına idüp sezā
20. Muhtār ile māh-ı şıyām olsun şefi‘ rüz-ı kıyām
Tā haşre dek devlet-hıyām manşūba ‘izz u beķā

21. Tab' i niyāz ol dergehe virsün beķā zāt-1 ŧehe
Niçe bu emŧāli mehe irgöre Haķķ cello alā

22. Her cānibe irdi server geldi cihat-1 sitte nūr
Bu vechle tārīḡ olur ŧāh-1 ŧehver ŧad merḡabā

8

NEŧİDE-İ İDİYYE Kİ YAZICI-İ ḤARAMEYN-İ MUḤTEREMEYN
İBRĀHİM EFENDİ İSTİD' Ā' SIYLA İNŧĀ ŧUD DER
SALTĀNAT-I SULTĀN-I OŧMĀN ĞĀZİ

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Beḡamdullah olup zāhir zihī elḡāf-1 Rabbānī
Ziyā-yı ḡal' at-1 nev meh cihānı kıldı nūrānī
2. Müezzınler maḡāfilde ŧalā-yı ' id idüp dirler
Olun āgāh ' ibādullah Ḥudānıñ irdi iḡsānı
3. ŧadā-yı müjde ayyūķa çıķup ḡāķ-1 felek ḡoldı
Düşüندی arza envā' ni' am-1 elḡāf-1 raḡmānī
4. Çekildi ni' met-i Behcet yedi iķlīme dek mebzül
Daḡı çarḡ sefere aḡlasda dizdi necm-i ŧādānī
5. ŧeref buldı hilāl-1 ' id sa' d-1 eŧref meḡālī' le
O ŧāh-1 Cem ḡıŧım Rüstem ḡıyem ki zıll-1 sübhānī

6. Melek hūber melikdir ey melik mülküne mālīk kıl
Serīr-i salṭanatda ber-devām it ḥaṣre-dek ānı
7. Kerāmetde çü şıddıķı mehābet ʿ ayn-ı Fārūķī
Ḥalīmīyetde ʿ affāni ṣecāʿ at Ḥaydar-ı şānī
8. Zāfer aḡter şeh-i alāy nazār şāhibķırān manzar
Nigū server ki İskender-i seyr Manşūr-ı yezdānī
9. Meh-i burc-ı saʿ ādet şāh-ı dād girdār bülend eyvān
Cihānıñ qahramānı ḥüsrevi kerrārı ḥāķanī
10. Şeh-i züʿl-nūr edā zıll-ı ḥudā sulṭān-ı ʿ Osmān Ḥān
Aña meşmüldurur naşr-ı minallah naşş-ı Kıurʿ ānī
11. Şafā melbūs ola dāʿim libās-ı ʿ id maķal nev nev
Server meʿ nūs ola her bār ilāhī zāt-ı sulṭānī
12. Ḥudāya eyle manşūr u mużaffer ğalib aʿ dāya
Müdemmer ola qahr ola hemīşe cümle düşmānı
13. Kıarīni Ḥızr ile İlyās muʿ īni ḥazret Settār
Vücüdı müstedām olsun felek itdikce cevlanı

14. Meh-i 'id-ı şeref t̄ali' şalup pertev-i sa' âdetle
Ferah envârına şâyân kıla bi' l-cümle â' yâni
- 8a 15. Basî't-i sâye-i gülzâr-ı handânide her e'trâf
Neşât zıllında istizlâl ide e'srâf-ı erkânı
16. Hûşûşâ 'id ola sa' d u mübârek meymenet âşâr
Efendi hâzretine kim mehâsinde yok aqrânı
17. Sa' âdet bahrınıñ dürri semâhat bir cenk gurri
Kerem eflâkınıñ mihr-i ziyâ bahş dirahşânı
18. Şahân tayy itdi defterden keremde Hâtem-i Tayyî
Silindi hâtem-i evvelsin oldun hâtem-i şânî
19. Hudâ eksikligin göstermesin dünyâda sulţânım
Cihânda şağ ide Mevlâ vücûduñ ey kerem kanî
20. Niçe emşâl emşâliyle bu idin müşerref ol
Hemîşe hıfz ide bârî haţâdan sen nigû şânî
21. Seniñ vaşfında taşşîrât hezâr 'afvîñla setr eyle
Şıyâmıñ şugli ma' lûm ki perîşân eyler ezhânı

22. Degil haddim şikāyet belki eşgālden hikāyetdir
Sülūk erbābına gelmez riyāzetden perīşānī
23. Du‘ā güyān hayr encāmıñız bī-ḥadd u bī-pāyān
Ḥulūşāne ḥuşūşāne seher dāī‘ firāvanī
24. Ḳarīn isticābetdir du‘ālar Ṭab‘iyā bī-şekk
İcābet vaḳtidir ‘adnīñ bezendi ḥūr u ğilmānī
25. Dü ‘ālem ola yüzler aĝ meserretle vücūdlar şaĝ
Keder haṭvī ‘adū meşvi şafālar ola rūḥānī
26. Libās-ı ‘īdīñi nev nev feraḥ aḫter şalup pertev
Hilāl-i ‘īd-veş āli ola her luṭf u iḥsānı

9

NEŞİDE BERĀY-I ḲUDŪM İD-İ AḌHA Kİ DER ZAMĀN-I
SULṬĀN-I ‘OŞMĀN ḤĀN İBRĀHİM EFENDİ RĀ İRSĀL ŞUD
BĀ ṬALABEŞ

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. İlāha şubḥ u şām diller saña eyler şenāyāyı
Müzekkāya muallāya taḫiyyātdan hüdāyāyı
2. Kerīmā bāb-ı en‘āmıñ güşād erbāb-ı ḥācāta
Cezilāta celilāta viren sensin aṭāyāyı

3. Seniñ ihsāniña pāyān u ğāyet yok nihāyet yok
Hesāb olmaz hezārān kāt midād itsün bu deryāyı
4. ‘Aṭāna ḥadd u ‘ad olmaz lek el-ġama lek el-minne
Vuḥūş u ṭayr u ins u cān bulurlar senden ihyāyı
5. Ayā er-raḥm ayā ekrem çü sensin ḥālleri ‘ālem
Bu hengām-ı feraḥ içinde sa‘d eyle şüreyyāyı
6. Şerāfet metniniñ etrāfını şerrāḥ-ı dilşād it
Şad vere inşirāḥlarla şafāyāb kıl berāyāyı
7. Selāmet sāḥası fārislerin şafvet inān ile
Feraḥ-zīn şād qarīn behcet kemīn eyle cedāyāyı
- 8b 8. Faşl-ı emrini kevşerden icrāda olup ümmet
Akın itdi muşallāya kılar ‘īd-ı ‘aliyyāyı
9. Muṭī emr u enḥerdir boyun teslim idüp cümle
Nişābıñ bulıcaḳ eyler fedā aḥsen zaḥāyāyı
10. Elī el-yevm sünnet ḥüsnā-yı İbrāhim nebī der kim
Bu ümmet itmede intāc ol eşkālden zaḥāyāyı

11. Kılıcdan aḳtaḳ u kıldan daḫi ince şırâḫ üzre
Ḳul ile müheyyā ḳıl Kerīmā bu maḫāyāyı
12. Ayā ḫannān u yazẓān ola maḳbūl bu ḳurbānam
Denicek kişi Ḥaḳḳiḫün rızāda ḳıl fedāyāyı
13. Bu ḳıd ekberi saḳıde maḳarın ile feyzūñle
Emāññ ḫürmeti zeyn it emāññla bu dünyāyı
14. Hemumi her ḡamumı cümle ekdār ile ālāmı
Gider luḫfuñla defḳ eyle umūm özde belāyāyı
15. Refiḳ-i menzil-i şādide ābādan olup ḳālem
Cedīdāne ḫadīdāne feraḫ ḳıl zī alāyāyı
16. Ḥuḫūşā maḳ delet şāñı ḫilm kāñı şecī ḫāñı
Muḳ ammer eyle ḫül ile ḳıl elḫāf-ı ḫıḳāyāyı
17. Ki Sultān-ı Selāḫīñ-i cihāñı Ḥāñ-ı ḳOşmāñı
Muḳ ayyeni ol muẓaffer ḳıl o zāt-ı pāk-ı ḳulyāyı
18. Şerīḳ atle muẓahhar nuşrete maẓhar ḳılup dāḳim
Hemīşe ḳaskerin münḳād muḫi ile reāyāyı

19. Şecā' atle ' adāletle şafā bahş eyle raşta
Zamānında akalimi emīn it cümle kuşyāyı
20. Mehābetle kerāmetle fazīletlerde dā'ım kııl
Muvaffaķ kııl muħaķķaķ kııl amelde her mezāyāyı
21. ' Adūlar ra' d-ı ħavfindan ola lertzān u pūr-āħrān
Müyesser kııl musaħħar kııl bütün dünyāyı ħezeyāyı
22. Müdemmer eyle yeksān it cemī' an düşmeni ħāke
Ki İśāvī vü Mūsāvī olan küffār-ı ħaşyāyı
23. Meserretlerle şādlarla neşāt-fer eyle her āniñ
Fütūhātiple nuşretle leb-ā-leb kııl zevāyāyı
24. Münācātım ħabūl eyle vudūdā dāverā Ĥaķķa
Be-cāh-ı ħayr-ı ħulķallah bula ħayr-ı münāyāyı
25. Çehār yār aħyār ' aşķına yārini yār eyle
Şadāķatlerle meşħūn it derūnhā-yı ħavāyāyı
26. Felekde gün gibi her gün ħamer-veş giceler her-bār
Çü eyn-i nūrın abd-sermed leyāl eyyām kııl azyāyı
27. Gerek dīn düşmeni cümle gerek devlet ' adūsı hep
Helāk u derd-nāk olsun bulup ' aynında ' amyāyı
28. Feraħ-vār u neşāt eṭvār ola her şādık u şāf yār
Selāmet ' āfiyet ' izzetde kııl Yārab beķāyāyı

- 9a
29. Ol İbrāhim Ḥalilīñ Ḥaqq resūlūñ ḥaqqıçün yā Ḥaqq
Efendi ḥazretine kı l kerem bu ʿid şafāyāyı
30. Fedāda kebş-i İsmāil gibi ʿālem olup teslīm
Boyun virsün koyun āsā müselle m kı l şu āyāyı
31. Meserret şādmāniyyet-i neşātıyyetle şağ olsun
Muʿini ol zāhiri ol musahḥar kı l her eşyāyı
32. Meḥāsinde mekārimde ola eslāk u aḥlākı
Cemil-i lehce-i behcet-nümā eyle mirāyāyı
33. Dilsün ḥayyāk-ı beyāñ cihān taḥsīn idüp tavriñ
Vecih-i vechle ʿālem göre evceh-i muḥāyyāyı
34. Maḳāşid ḳabza-ı keff-i saʿādetde olup dem dem
Aña ḥayrū'l-muḥḥālibden Ḥudāya kı l müheyyāyı
35. Beher sū sāik-i Ferḥat selāmet sevḳ ide şıḥḥat
Şikāyet eyleye sākī neşāṭ işrāb-ı süḳyāyı
36. Muḥālifler mübāyinler muḡāyirler raḳibler hep
Zemīne giçe tā ānlar bulunca ḳaʿr-ı ḡayyāyı
37. Hemīşe kim şinān kemler kemīn-i arzda gum olsun
O numāmān u zumāmān bula zir-i rekāyāyı
38. Libās-ı id gibi nev nev ziyālansın feraḥ Ṭabʿi
Saʿādetle semāḥatle giyüp şıḥḥat sevāyāyı
39. Cihāna āb-ı luṭf olsun hemīşe su-be-su cārī
Şıvār ol şudan içsünler bütün şadyan u şadyāyı

40. Kisā-yı luṭf-ı mebzūluñ devāmān olup iksā
Mülebbes eylediñ ḳat ḳat pençe uryān u uryāyı
41. Cevāmi‘ de mecāmi‘ de du‘ ā -yı ḥayrīñ eyler dil
Du‘ ā ḥānemdedir üçler bıraḳmam Āyāşofyāyı
42. Emānet eyledim zāt-ı şerīfiñ ḥazret-i Ḥaḳḳa
Emīn itsün ḥaṭādan sen gibi bir zāt-ı ‘ ulyāyı

10

SULṬĀN-I ‘OŞMĀN ḤĀN YAZICI İBRĀHİM EFENDİNİÑ
ḲĀDIRĠA LĪMĀNINDA VĀḲĪ‘ ḲONAĠINA TEŞRĪFLERİNDE
MAḤŞŪŞ TAHT VAZ‘ OLUNIP OL TAḤTİÑ BĀLĀSINA ĀVĪZE
OLAN ḲASĪDEDİR KĪ BA-ṬALEBEŞ İNŞĀ ŞUD FĪ REBĪ‘Ü‘L-
EVVEL SENE 1169

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bārekallah ki liḳā-yı şāh-ı ferḥunde şiyem
Dīde-i rūşen derūn şen ḳıldı teşrīf-i ḳadem
2. Naġme-i şādide bülbül-veş bu dil eyler neşāt
Dem bu demdir ḥoş güşā gül gonçe-i bāġ-ı irem
3. Şevḳ-i ṭāvus-ı feraḥ ḳılsun şafā cevlanını
Nev-be-nev ziyetde diller şādile şāh-ı kerem
4. Rūşen itdi gün gibi virdi ziyā iḳbāl ile
Ṭālī‘ -i nūr ‘ ali-yi nūr maṭla‘ -ı lem‘ -i himem
- 9b 5. Mürde ḥaḳḳı Kā‘ be-yi vaşlıñ şafā virmekdedir
El-Ḥaḳ İbrāhim maḳāmı nevle müstaġraḳ bu dem

6. Yümn-i teşrîfiñ kılup rükn-i yemānī bitmez
Tāif-i dil sa^ç yine çekdik mehābetle harem
7. Hāk-ı na^ç l-i esb-i şāhı tūtiyā-yı dīdedir
İş bu hāk gevher gubārı tūtiyādır lā-cerem
8. Āfitāb-ı ^ç ālem ārā toğdı farq-ı tālī^ç a
Zerresi kuhl-ı cilādır sermedānı ^ç ayn-ı cem
9. Vechi var ol vech-i neyyirden alursa nūr-ı kamer
Kıldı mirāt-ı cemālīñ ^ç arz o zāt-ı muhteşem
10. Menzil-i bürc-i şerefden irdi rif^ç at menzile
Menzil-i ten rūh bulup geldi vücūda ez-^ç adem
11. Göricek gitti karar yüzler sürüp pāyine dil
Dir sürür süre id-ı ekbere ni^ç am-ül-ni^ç am
12. Bārekallah nefha-yı müşginle tōldı cihān
Eyledi ol hāki ^ç anber ki āña başdı qadem
13. Sīret İskender zafer nuşret eşer tal^ç at kamer
Padişāh-ı dād-ı kister hüsrev-i hūrşid-i ^ç alem
14. Şıdķ-ı şiddiķı şadāķat ibn-i hattāb ma^ç dalet
Hilm-i zū'l-nūrınla irfān-ı ali ālī kerem
15. Mecnū^ç -ı hulķ-ı hüsni evşāf-ı hüsnađa Hüseyin
İktibās-ı nūr-ı şer^ç -i Muşţafā-yı muhterem
16. Şarķ u ğarbtı tūtdı şit-i ^ç adl u dādı sū-be-sū
Kafdan kafa muṭī emr u fermānı ümem

17. Dāver ḥākan-ı satvet ḥüsrev-i Cem salṭanat
Server-i şāhān-ı ʿālem şāh-ı cemşīd-i ḥışm
18. Ḥāzret-i sulṭān ʿOsmān Ḥalledallāh tā ebed
Yoluna ʿālem fedā başdı ḳadem ʿıddır bu dem
19. Ebbedullah-ı pādişāh-ı heft kişverdir gülān
Eyyidullah itdi teşrīfi dāver dārā ḳadem
20. Ḥamdulillah maḫhar-ı tevfiḳ-i yezdāndır gülān
Şükürullah bendegānı ğarḳ-ı iḫsān u niʿam
21. Ekremullah nuşret āyāt-ı ilāhī gülān
ʿAzzimullah ʿālemi ḥıfz u şıyānetde Etemm
22. ʿAzimullah menbaʿ dād u ʿadāletdir gülān
ʿÖmürullah böyle sulṭāna duʿā farz u ehemm
23. Ḥaḳ Teʿālā ola her ḫālde muʿayyeni ḫāfızı
Dīn u devlet düşmeni cümle ola eʿami aşamm
24. Ḥāzret-i Ḥıızr-ı nebī olsun refiḳi rehberi
Sebʿa-yı iḳlīmi şān-ı ḳuvveti olsun eʿamm
25. Saʿyi meşḳūr zātı manşūr ola mesrūr dāiʿmā
Kim nazardan ola maḫfūz irmeye ol zāta kim
- 10a 26. Zıllını memdūd ide ḫaḳ medd-i zıll arşa dek
Sāye-i ʿadlinde rāḫat ola ʿālem bī-elem
27. Āfitāb-ı devleti raḫşān ola tā ḫaşre dek
Devletinde her ümem āsūde ḫāl ḫoş munṭazam

28. Ola ā' yān-ı düvel rükn-i milel emre muṭī
Zī-selāmet zī-sa' ādet ola eṭrāf u vaḥṣem
29. Cümleye tevfiḳ-i Bārī ola iḥsān-ı Cezāl
Ola dillerde şafā hic ırmeye bir bāle ğam
30. Rüşd u irşadı firāvān kıla erkāna ḥudā
Fıkr-i tam re' y-i şevāb olsun ḳamūya muġtenem
31. Faḥr-ı kevneyn ol ḥabīb-i ḳāb-ı ḳavseyn ḥürmeti
Ḳıl efendi ḥazretiñ yā Rabb bāḳī bi-l ḳalem
32. Luṭf-ı subḥānelezzī isrāya mazḥar ḥürmeti
Ḳıl 'aṭā elṭāfını eyle o zāt-ı müfteḥem
33. Nev-be-nev bulsun kemāl bin el-ricāl iḳbāl ile
Dā'im olsun devletile 'izzile şāḥib ḥadem
34. Ān-be-ān ḳıl yā mecīd fikriñ sedīd zıkrıñ medīd
Her meḥās her meḳarım ola āndan muḳtesem
35. Ḥamdulillah vaşf-ı ḥüsniyyatını vaşşāf cihān
Ḥaḳ bu kim evşāfını evrāḳa mümkün mi raḳam
36. Dost-ı bārīsin ki lā-ḥavfün 'aleyhim müjdesi
Şāmil-i zatiñ olıcaḳ saña agyārdan ne ğam
37. Çün başır bi-l 'ibād Mevlā ḳulı çekmez esef
Dest-gırindir seniñ Ḥaḳ dā'imā ey ḥoş ḥıyem
38. Dāne-yi tesbīḥ-i tizḳār edemez ad medḥini
Bī-ḥesab evrād-ı zıkrıñ her lisāna mutemem

39. Var mıdır dünyāda āyā görmemiş elṭāfını
Hātem-i ṭayy-ı zamānsın senden ḥatm oldu kerem
40. Ḥayy u ḳayyūm ide ʿāli rütbeni baḥtūñ saʿīd
Niʿmet-i ʿabher meṣām olsun be-ʿālem-i müṣtemem
41. Ser-be-ser ḥoṣnūd u rāzī ola vaṣfindan cihān
Ḳadrini aʿlā bile her müstākīm u müstākem
42. Ğarḳa-yi ğayyā-yı ğam olsun ʿadūlar ser-nigūn
Ḳahr olup düşmenlerin geḳsūn yere dirhem direm
43. Muẓmaḥill olsun o müfsid geh eyler sū-i ḳaṣd
Ola ʿamyā ḳeṣm-i aʿdā hem lisānı mübtekim
44. Vaḳtidür ḳıl Ṭabʿiyā ḥayr duʿā tekrārını
Geldi çün rikḳat derūna dīde-i dāiʿye nem
45. Yā mucībū'l-sāilin desti ğüşā sāil ḳuluñ
Sen seḥergāhı niyāzıñ ḳıl ḳabūl eyle kerem
46. Sen ğiyāşı ol o zāt-ı müsteĝiṣiñ nāşırı
Her umūruñ muḥkem eyle yā ḥekīm u yā ḥakem
- 10b 47. Şall-i yā Rabb-ı ʿali ḥayrū'l-derī sellem ʿaleyh
Bu duʿā maḳbūl eṣer oldı şalātla muḥtenem

1. Gel maḳṣūd-ı cihān ḳabz-ı seḫāvetle gūṣā
Yeñiden oldı ḫayāt ḡonçeye yer yer peydā
2. Ufḳ-ı űarḳ-ı semāḫatde toḡup neyyir-i nev
Heme rā virdi zıyā ḡurre-i ḫayr-ı ḡarrā
3. Virir ‘ālemde űafā teűne dile űāf űu gibi
Aḳın itse kerem-i nehr-i zāvı cūd u seḫā
4. Bula fer tāze vü ter bāḫire-yi zevāla baűār
Yed-i ḫazrile ola dīde-i aṱűān-ı bīnā
5. Baḳ o mirāt-ı ḫulūű ‘arefe u ḫāliű cerḫa
Göremez kimse bu āyīnede hec rüy-ı riyā
6. Gülűen-i aḫlāűı derdinle rızāen-lillāḫ
Bu saḫā dil aḳıűı sū-yı sebīlhā-yı ḫudā
7. Ney-i űad sālata ger ḳaṱre-i cūdı iriűe
Bütün ḳand-ı nebātter ola ānıda űehā
8. Reűeḫāt-ı ḳalemiñ eylesün iḫyā demidir
Ḫoű olur ḳā‘ide-i āb-ı ḫayātı icrā
9. Zihī kimyā-yı sa‘ādet naḫar-ı cūd eűeriñ
Kelimāt-ı güheriñ ‘ālemi itdi iḫyā
10. Ḳapunı ḫalḳa ḫudā eylemiű aḳűā-yı merām
Eűigine süre yüz űubḫ u mesā bāy u gedā
11. Ni‘metiñ ‘āleme mebzül görmek nāsa ‘amīm
Bu ḳapudan iriűür teűne dile feyż-i ‘aṱā

12. Ser-i işbı^ç le hemîn eylesin imâ-yı kerem
Tuta dünyâyı ni^ç am herkese hoş ide vefâ
13. Güher-i hâk-ı dürrüñ kühl-ı şafâhân-ı ^çuyün
O ğubâr-ı kademiñ dîde-i â^ç yâna cilâ
14. Saĥn-ı luţf-ı ^çamîmiñ dem-i ^çİsî el-Ĥaĥ
Niçe biñ câna bilâ şeh odur rûĥ-ı efzâ
15. Şu gibi luţfuna hoş ħanımda ^çâlem yer yer
Aĥan eţrâfa ^çaceb nehr-i vefâ baĥr-ı şafâ
16. Cereyân itdi derün şâfına ĥâlaş-ı niyyet
Ki aĥup âb-ı muşaffâ ola iĥyâ her câ
17. Zülümât-ı ^çaţşı tayyile vâdide Ĥızır
Yeridir mâ-yı ĥayât eyleye icrâ Ĥaĥĥa
18. Çü mine^ç l-mâ^ç ola ĥayy câmid ü zî rûĥ u nebât
Bir eşerdir bu ki olmaz daĥi cevandan a^ç lâ
- 11a 19. Be her ân mazĥar-ı elţâf-ı ilâhî olasın
Bu da bir luţf-ı azîmdir idemez kimse aña
20. Ola mı bu sencileyin ĥayr-ı cezîl ecr-cemîl
Bu ĥulûşa göredir virgi-i Ĥaĥ celle alâ
21. Tayanur mı iricek hec himmete hec taĥla taş
Himemiñ meşĥ-i cebelden ider âbı icrâ
22. İde Ĥaĥĥ soĥbetini meclis-i şâhide müdâm
Kerem-i sâyesini ide medîd zıll-ı ĥudâ

23. Z̤afer İskender eṣer-i server ferḥunde naz̤ar
Ṣanki ṣıdk-ı ṣafā ‘adl-i ‘ömr nūr-ı ḥayā
24. Ṣeh-i Cem ṣāh-ı kerem Ḥamza ṣiyem faḥr-ı ümem
Hüner-i ṣır-i dilir ile hemān Ḥayder edā
25. Melik-i dīn u düvel mālīk-i her mülk ü milel
Getürir emr-i hümāyünuna ṭā‘at-i dünyā
26. O ḥudāvend-i cihān Ḥazret-i Sultān ‘Oṣmān
O daḥi ḡıbtā idüp eyledi bu ḥayra ṣenā
27. Yed-i mu‘cizden aḳtesem deyü bu Kevṣeri ol
Niçe taḥṣinler ile ṣānına ḳıldı çü revā
28. Bu eṣer ḥayr-ı güzīn olduḡına ‘alem yaḳīn
Niçesi didi baña olsa müyesser ṣu binā
29. Der-i ṣāhīye idüp ‘arz-ı niyāzı dirler
Bize emr ile bu ḥayrı ḳılalım pādiṣāha
30. Zihī maḳbül-ı cihān ḥayr-ı ḥisān bī-aḳrān
Heme meftūn-ı binā-yı ḥüsnāt olsa n’ola
31. Ola mı dünyede hec böyle delilü’l-ḥayrāt
Ne sa‘ādetdir o kim ḡıbtā ide ṣāh u gedā
32. Ger ağaclar ḳalem evrāḳı daḥi kaḡıd ise
Yine ḳābil degil ecrinde aniñ noḳta ḳoya
33. Ṣuyı başdan gerek avcuñı meṣeldir ḳıdemi
Ḳademi rence ḳılup ḳadd-i naz̤ar vā keyf cerā

34. Olıcağ keşf ü ayān cemm-i ğafır eyle çü āb
Didiler zem zem edā şun içine sükker-i mā
35. Bu lezāventde ne mümkün ola şand ile ʿasel
İçimi hıffetle taʿmı nebāttan ahlā
36. Çü bu sırr oldı ʿayān keşfe denildi tāriḥ
Bugün icrāya duʿā oldı şuya cümle şenā
37. Gerek ezberleye dil şu gibi zıkrü'l ḥayrı
Be her ān farz-ı vāhhim ḥayr duʿā şubḥ u mesā
38. Seni hıfz ide ḥudā ḥazret-i sulṭānım efendi
Ola sağ zāt-ı şerif-i devlet ile tā ebedā
39. İre ḥağdan saña nuşretle iānet her dem
Niçe ğurretle ʿaziz eyleye dā'im Mevlā
- 11b 40. Olasın mazḥar-ı tevfiğ-ı Ḥudā-yı Müteʿāl
Keder u ğamm u elem görmeyesin sen aşlā
41. Dökeli düşmeniñ bağrına taş ola bu şu
Baṭa ḥalkum ʿadūya heme şu ḥançer edā
42. Şehā Ṭabʿi ḫulunuñ leyl ü nehār verdi bu kim
Ola devletde niʿam saña cevāb olmaya lā
43. Bu münācātım ola dergeh-i Mevlāda ḫabül
İde saʿd aḫterini ḥağ vire devletle şafā
44. Niçe dil eylesün ḥayr-ı duʿāda tekrār
İden aḫrān arasında beni sensin iʿlā

45. Seniñ ihsânına müstağrakım ey baħr-ı kerem
Seniñ eltfâfiñ ile bulmadayım neşv ü nemâ
46. Bu ni‘am şükrüne kadar mıyım ‘acizim zâhir
Seheri Hâkka tazarru‘ hürmet-i dil anca baña
47. ‘Atebeñ eyleye Hâk melce-i erbâb-ı niyâz
Aça kapuñı ħudâ ehl-i recâya ebedâ
48. Daħi ol nesl-i nesil-zâde-i pākize güher
Ola Mevlâya emânet kıla ħıfzında ħudâ
49. İrüp a‘lâ-yı rütbe-i devletle biñ yaşaya
Ola yektâ-yı aşr-ı zât-ı ma‘ârif-i dâñâ
50. Yed-i aşhâb-ı ħavâyic tuta dâmâniñ aniñ
İde ‘arz-ı ħâcetini aña a‘lâ-yı ednâ
51. Ne kadar kılsa du‘â dil yine taqşir eyle
Kerem it setr-i zelev ‘afv-ı ħaṭâ eyle şehâ

12

FEHİM İBRÂHİM EFENDİ-ZÂDE MÜDERRİSİN-İ KİRÂMDAN
İKEN EMİN EFENDİ KERBENİŞ NÂM MAHALDE VAQT-İ
HÜKÜMETLERİNDE İD-İ FİTR İMÂMETİÇÜN BELDE-İ
MEZKÛRE MUŞALLÂSINDA HİTÂBETLERİNİ AHÂLİ RİCÂ U
NİYÂZ EYLEDİKLERİNDE İKÂMET-İ İD BUYURDUKLARINA
KASİDE-İ TÂRİH

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fa‘ülün

1. Dil bülbülüne düşdi yine minnet-i a' lā
Āğaza ide gülşen-i midhatda ser-ā-pā
2. Şeydālığı kıomadı devriş şaklığa düşme
Ol zāt-ı laṭīfi ki ma' ārifle muḥallā
3. Zihninde ulūm-ı ' Arabī Farsile fāris
Yanında anıñ fetḥ-i dehenimi ide dānā
4. Mānendimi var kııl ḥazeri şarf-ı zihinden
Mey-i naḥvī ṭolu zihni anıñ cām muşaffā
5. Mantıkda tıyūr-ı dil atamaz olsa nevā-sāz
Ādābına ecmel-i naḳızı gelmeye aşlā
6. Ḥikmetde ḥekīm dem uramaz ḥikmeti vāziḥ
Hey'etde anıñ var mıdır eşkālne hem-pā
- 12a 7. Mekniyye ' ibārātı bedī' ane ma' ānī
Lafzında faşāḥatle belāğatle mücellā
8. Eflāke çıkar ' alemi anıñ naḳşı nücūma
Şemsile kıamer meşeli ayān ḥāşılı yektā
9. ' İrfānı ' aceb fenn-i nazımda hele Bāķī
Şi' rinde mu' ādil bulunur mı aña ayā
10. Ḥaḳķa ki uşūlāt u fūrū' ātle meşḥūn
Diḳķat idicek niçe ' ulūm eyleye peydā
11. İlḥām ḥudādan güle düşdi şöyle tefe'ül
Ṭālī' olıcaḳ dilde bu beyitin kıaḥr-ı āsā

12. Fıkhında derer güheridir kenz-i daķāyık
Hāķdan bu hedāye olıcaķ ol vire fetvā
13. Şadrında şerī^ç at yeriniñ olsa ^ç aceb mi
Her dem ki anıñ hıdmetidir şer^ç -i müzekkā
14. Nāşında da şāhib-i şer^ç a daħi hem-nām
İsminde maħall ki taħallüş-i emīnā
15. Bu sāl-ı feraħ Kerbenişin hūkm-i każāsı
Tefvīz olunup geldi o zāt-ı şeref efzā
16. Mazhar ola Hāķķıñ kerem u luţfuna dā[’]im
Her demde refiķı ola tevfiķ-ı Te^ç ālā
17. Teşriḫi sa^ç ādetle olup ^ç ide muşādif
Düşdi der-i şebāsına a^ç lā eyle ednā
18. Feth-i saħnı eylediler bāb-ı niyāza
^ç İdgehde imāmet görmek kıldılar enhā
19. Çün bād-ı şabā geldi seher-i nefħa-yı ^ç idle
Ziyetler ^ç aceb girdi yola niçe dil-ārā
20. Afāķ-ı melāħatde tūlū^ç itdi kevākıb
Toldı felegin ķubbesini ziyet-i zibā
21. Hoş cāme-yi atlas ile ol meh-i tābān
Lemeān idicek şabr ide mi āşık şeydā
22. Gülşen dir isem cā-yı muşallāya ^ç aceb mi
Ser-tā-be-ķadem oldu güşā gonçe-i ra^ç nā

23. Dāyī kesīm āfetleri güyā ki Cezāyir
Bend eylemede keşti-i ‘uşşāķını cānā
24. Cennet mi açıldı bilemem yoħsa ki Rıçvan
Ėafletde olup ĥūr-ı cinān ıoldı bu şahrā
25. ‘İdgehde niyāza ıudalum bağlıyalım el
Ol ıaşları mihrāba ıutup rüy-ı temennā
26. Bu gülşen-i ĥübāna gerek bir dili bülbül
Ađāza eyle bağş-ı şafā eyleye zibā
27. Ol ĥaşleti Maĥmūduña Muĥammed seyridir
Şadberg-i imāmetde nevā kıldı semensā
- 12b 28. ıab‘ı işidüp çāk giribān iderek deyü
Bu beyitle tārīĥiñ oıur her dil-i şeydā
29. Gülzārda bulunmazsa becidd tañ mı bu bülbül
Āvāzıñ ile ıoldı emīn ‘ıdde muşallā

13

KAŞİDE BERĀY-I RÜSTEM NĀM ĀFİTĀB-I CİHĀN Kİ ĀVĀZ -
I CEVĀNĀN KAŻĀ-YI KERBENİŞ EST DER RŪM İLİ ĀN
VAQTİ Kİ EMİN EFENDİ ĤĀKİMEŞ BŪD VE SĀKİNĀN-I İN
BELDE BE-ZEBĀN-I RŪMİ MŪKĀLEME KERGEND VE
BİSYĀR KESİ EZ-İŞĀN LİSĀN-I TŪRKİ

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Vādi-yi ĥam küh-ı ālām genc-i miĥnet Kerbeniş
Dil esir-i ıayd-ı hicrān saĥn-ı ĥurbet Kerbeniş

2. Eyledi çarh âkıbet ârâm-gâhı beytü'l-ğazen
Bu dil-i Ya' kûba oldu dâr-ı ħasret Kerbeniş
3. Bir yaña Şemşir-i firğat bir yaña tiğ-i sitem
Ola mı âyâ taħammül küh-i Őıķlet Kerbeniş
4. Dūd-ı âhımdır ol ebrü kim çekildi ser-te-ser
Dâ'imâ olmaz güşâ her bâri zülmet Kerbeniş
5. Şanma ğıl bârân yağar seylâb-ı eşkimdir revân
Mâcerâmız ħan ider âhirine minnet Kerbeniş
6. Âh kim bu çarh-ı gerdün verd-i ħandânım alup
'Andelibim miskin midir ħâr-ı vaĥřet Kerbeniş
7. Ĥaste dil bîkes yatur biçâre tenhâ bî-tabîb
Açmada sînemde şad şad dâğ-ı firğat Kerbeniş
8. Girye ü nâlâna şatdım bu metâ' -ı şabrımı
Bî-nevâ Ken'ânım bâzâr-ı ħayret Kerbeniş
9. Nağme-yi şafvet-i fezâ bülbülân der ğüş iken
Şimdi bu mestâne geldik kûy ħarabat Kerbeniş
10. Ey nesîm-i Őubĥ irişdir câna bûy-ı zülf-i yâr
Dil-i ħariķ nâr-ı hicret dâr-ı dehşet Kerbeniş
11. Bir hevâ-yı bād esüp nâgeh ħıřım-ı 'aşķile
Ehl-i derde urdı tâze zaĥmı ħat ħat Kerbeniş
12. Nev resîde fitne dîde nazrası âhü için
Böyle sengistâne düşdi şayd-ı fikret Kerbeniş

13. Dil ġarīb āvāre u ġayrān u ser kervān olup
Nağd-ı ‘ağlı kıldı yağma nehb u ġāret Kerbeniş
14. Yār-ı şīrīn leb içün kesmekdeyim seng-i miñen
Eyledi Ferhād-veş üstād-ı şan‘ at Kerbeniş
15. Tīr-i müjgān bir şeh-i dārā-yı kişver şaşına
Cism-i mecrūhı nişengeh kıldı āfet Kerbeniş
16. Sīmberin būy-ı semen ġonçe-i dehen Rūm sūhan
Ehl-i diltār acmağa aqşā-yı ġācet Kerbeniş
- 13a 17. Mehcebīn rūñ güll hemīn şoñbet nigīn cāna yakın
Zūlfi zincirine dil-bend dār-ı cennet Kerbeniş
18. Şeh-levend-i serv-bülend Yūsuf menend leblerde ġand
Āfitāb āsā ziyā revgān-ı ŗal‘ at Kerbeniş
19. Ānı sim berrāq cism-i dāyī kesm-i āfet resim
Nev Cezāyir dinse lāyık bir vilāyet Kerbeniş
20. Serde fes ġavlıya bes kılmış heves bülbul nefes
Ol şeh-i ġilmān edāya bāğ-ı cennet Kerbeniş
21. Anda yek rūyı melek dārā felek giymiş yelek
Dökmesi mercāna ummān-ı melāhat Kerbeniş
22. Levni aq bulursağ oymuş bu ġağ-ı atlas ġuşağ
Çifte bıçağıyla sīnem deldi ġāyet Kerbeniş
23. Ĥoş reviş āhū bağış sūnbül nağış giymiş benes
Şanğı açmış sūnbülüñ bāğına nisbet Kerbeniş

24. Nīm kere çerāğda giymiş o mehi şalvār siyeh
Ayağına yüz sürer   alem nihāyet Kerbeniş
25. Bārgāh-ı h sne m lik gelmemiş b yle melik
ş h-ı ıql m-i mel hat taht-ı devlet Kerbeniş
26. G rz-i s m-ı heybet anıla uşş k  kırup
Tiğ-i k sım m jgenile buldı ş hret Kerbeniş
27.  ahram n-ı milk-i  fetdir zam nında bedi 
H mza-veş ş hib kır na ferr-i şevket Kerbeniş
28.  ab   iy    aşk ile bağrın n ze-i R stem del p
S ne-i mecr ha urdı nev cer hat Kerbeniş
29.  amze-i h ner yeziddir l hdı ciğerden kan d ken
D de-i giry n ider dem dem nuh set Kerbeniş
30. Eşheb-i n za s v r olmuş gel r cilve-i in n
H kp sıyla   aceb mi bulsa rağbet Kerbeniş
31. Genc bege h dmetde g c şabr u s k n itmekde g c
 ali  midir ol sitemker d r-ı h dmet Kerbeniş
32. H r-ı y r ile cef -y  r zg r  hir dil 
Buldurur naşs-ı elemle bir kab hat Kerbeniş
33. Tekye-i ğamda tevekk l postıdır cezb-i mer m
Feth ide dil-riş-i   aşka b b u şal t Kerbeniş
34. Vardığında k y-ı dild de s r p p yine r 
Dergehinde eyleyem senden şik yet Kerbeniş

35. Ey gül-i bāğ-ı melāhat bülbül-i şūridene
Gönçe lebden zemzem etmez şikāyet Kerbeniş
36. Şabr u ārām u qarārım tārūmār itdi meded
La‘ l-i nābıñ nūşine virmezdi ruḥşat Kerbeniş
37. Rūm-ı sūḥan açup dehen virdi lisānile cevāb
Denqar aftu fotye ‘ aşaklı mıkre ḥoryet Kerbeniş
- 13b 38. Zīver-i güftār-ı yār ile müzeyyen naḥl- kām
Nev arūs elfadd-ı cāy-ı selāmet Kerbeniş

14

SULṬĀN MAḤMŪD SERĀY-I CEDĪDDE MŪCEDDEDEN BİR
HAVUZLU KÖŞK BŪNYĀDINDA İNŞĀ OLUNAN ḲASĪDE-İ
MUḤTEVĪYE BE TĀRĪḤ EŞ

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Şehinşāh-ı felek dergāh u vālā rütbe şāhibdād
Şehā ḥoş bŷy-ı ‘ adliñle heme dŷnyā mu‘ aṭtar bād
2. Zihī şāh-ı Ferīdŷn-fer ḥudāvend-i Sikenderdir
Ki zāt-ı pākīñe teshīr olunmuş emr ile icād
3. Hemīn şıdḳında şadīḳ-veş ‘ adāletde emir kendi
Yüzünden nŷr-ı ‘ Oşmāñi cihāna berḳ urur her bād
4. Şecā‘ atde Ebŷ-Ṭālib mŷkerrem vechi pāk a‘ lā
Semimī-şāh-ı peygamber feraḥ aḥter zevi‘ l-mŷcād
5. ‘ Acep alāy-nazar şāhib-ḳırāñ tācver-i dāver
Yegāne şaf-dār u mālīk riḳāb cŷmle-i ubbād

6. Serîr pādşāhide Süleymān-ı zamān-ı Hākka
Ki bād şeci' ile gerd-i fesādı eyledi berbād
7. Dilîr-i şîr şîfat Hāyder zāfer peyā had bu şevket
Musahhar emrine 'ālem bütün dūnyā muṭi' münkād
8. Cenāb-ı zıll-ı yezdānı medār-ı dîn ü devlet kim
Ser-efrāz serîr-efrūz 'alā şavlet mülk-i ecnād
9. Mu' azzez saltanat-ı sultān-ı Maḥmūd Hān Ğazi kim
Uluv-ı şān-ı şevketle buyurdu kaşr ola bünyād
10. Esās-ı bünye bir vaḳte muşādif oldu sa' d-el-sa' d
Şu resme şeklini kıṭ' a cihānda görmemiş üstād
11. Giderse Çine taşvîri serādır böyle kāşānî
Pesend eylerdi görseydi eger bu mu' cizi Bihzād
12. 'Adîl-i bāğ-ı Firdevse bu havz-ı Kevşer āşār kim
Saçar zezem miyānından şeş etrāfi kılar ābād
13. Şaḳın zann itme fevvāre du' ā gū zākîrin āsā
Derilmiş ḫalka-i dervîş mişāl zikriñle dil mu' tād
14. İbtitā ḫaşra dek devlet devāmına du' ā eyler
Her ağızın güşā itmiş köpürmüş itmeden feryād
15. Nazargāhı anîñ semt-i semā kim kıble-i ḫacāt
Degil ağlar ider tebşîr feraḫ encām server u şād
16. Laṭîfāne edā ol şu yukardan müfterîk inmek
Perîşāniyyet a' dā-yı dîni itmede ifād

17. İnce şuya her dane anıñ maḥv olmuş oldum
Cemī^ç ān düşmeniñ maḥv eyle yeksāniñ kılar irād
18. Feraḥ dem çekmek isterler dehen açmış bu çār ejver
Şüyūḥ-ı çār-ender-çār mişāl eyler şafā irşād
- 14a 19. Rükū^ç itmekde ejderler varırlar secdeye şular
Kıyām eyler imād şeş ne dem tekrār ola a^ç yād
20. Görünce Ṭab^ç iyā iş bu feraḥ ābādı dir tārīḥ
Lebinden aḳ aḳan abıñ lebinde ḳaşr nevā ricād

15

ESKİ DABḤĀNEDE VĀḲĪ^ç BİR BÜRĶĀNİ MECMĀİ EHL-İ
İRFĀN OLUP VESİM NĀMINDA BİR ZĀT VE DAḤĪ FERĪDĀ
MAḤLASINDA VESĀİRLER BİRER ḲASĪDE SERD İDÜP
FAḲİRDE FAḲİRĀNE BU EBYĀTİ İNŞĀ VE OL SÜLEYMĀN
CELBİNİN DÜKKĀNINA ĀVİZE OLDUḠDA SĀİR ḲAŞĀİD OL
MAḤALDEN REF^ç OLUNAN ŞÜRET-İ ḲAŞĪDEDİR

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

1. Bu kĀn-ı Ḥürrem ārā kim ^ç adil-i ḳaşr-ı şāhāndır
Be her rüz der-güşā ancaḳ mürettib yüce dīvāndır
2. Niçe ḥūri şan^ç at ḡilmāñ edāya cennet-i a^ç lā
Feşān-ı ^ç adl u firdevsin muḥaḳḳaḳ bāḡ-ı Rıḍvāndır
3. Şafā-yı reşk gülistāndır bahāristān ḥüsn içre
Zevi-l-^ç irfān bu gülzāra mişāl ^ç andelibāndır

4. Zihî bîmâr gâ-m-ı mirzâ-yı ekdâra devâ bahşîñ
Kılar şâd u feraḥ merhem bu Eflâtûn-ı Yunândır
5. Neşâṭ efrûz cemen-zârı belâgat bu neredir Ḥaḳḳa
Feşâḥat ‘ar‘ arı bād-ı zerâfetle ḥırâmândır
6. Zeliḥâ-veş düşerse ‘aşḳa yârân böyle maḥbûba
‘ Aceb Yûsuf gibi ḥüsn-i maḳâmıñ dilde destândır
7. Leṭâfet bād u âbında nihâyet ḥaddine bâliḡ
Gerek lafzen gerek ma‘nen bu berkât-ı Süleymândır
8. Bu şaḥn-ı gülşene ḥavz-ı mürebbi‘ kân ḥâḳanı
Derûnunda bu ḥavzıñ zeyn olan bir ḳaşr-ı sultândır
9. Geçüp taḥta şehi giymiş sere tâcıñ levendâne
Şaḳın fevvâre şanma kim o şâha heft nerîmândır
10. Degil lâle çehâr cânib-i kevşerde ziynet-i rû
Muḳîmdir şehriyâr âsâ muṭî‘ emr u fermândır
11. Figân-ı bülbüli beyhûde şanma her seḫer-gâhı
Dilinde yâd-ı raḥmetle du‘â-yı rûḫ-ı Selmândır
12. Setre-i sînesine üryân idüp meydâna geldikte
Ḳamu şâh u gedâ teslim ider ser ḳadri zî-şândır
13. Görelden kâkül-i cânânı şâne-i ḡamm hicr ile
Vücûdı çâke çâk ancaḳ zihî cismi perîşândır
14. Bu ḥaḳazıñ şarîriñ şanma bî mufî şadâ eyler
Görünce ḥaṭṭ-ı dildârı ḡamından zâr u nâlândır

15. Kaçan destine taşta alsa melek-simā gül-i ra' nā
O gonçe gülleri güllābına ol heşt gül-i ābdādır
16. Ol divāne-yi zūlf-i nigār zincire bend olmuş
Nazargāhı anıñ kākül-i şatlı-veş dāde-i giryādır
- 14b 17. Ele mirātı aldıçça melāhat mülkünüñ şāhı
Değil üftādeler ancak aña aksiyle hayrādır
18. Bu üstād-ı kemāle efrüz elinden çün tırāş olduñ
Efendi ola şihhatler hayāt nev nümāyādır
19. Ne mümkün zikr -i evşāf-ı cemīli böyle dükkānıñ
‘ Aceb kāşāne-i rif‘ at ki mesnedgāh-ı ‘ irfādır
20. Niçe ehl-i ma‘ arif mehdine itdi kaşāid-i serd
Maḥāldir midhat vaşfi bu ka‘ r-ı güher ummādır
21. Müferriḥ dil-güşā u hürrem efzā-yı şāda menşe‘ dir
Yüri bülbül edā Ṭab‘ ī nevā kıll bu gülistādır

16

KAŞİDE-İ KAHVİYYE Kİ O CĀLİB KEYF-İ EHL-İ DİLEST
HUŞŪŞĀ DER HENGĀM-I ŞUBḤ EZ DEST-İ ŞABİḤŪ‘ L VECH
TENĀVŪL MŪYESSER ŞUDE

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Habeş maḥbūbı āfet rū ‘ aceb şirīn zebān ḳahve
Yemen şāhı sezā dinse yakış saña zī-ḥüsn-vān ḳahve
2. Çeküp ḥatṭ-ı hümāyün zer ḳālemle taḥt-ı fağfürda
Muḥaḳḳaḳ heft iḳlīme ḥükm-i nev şirvān ḳahve

3. Serîr-i salţanat sîmîn  ademde Şâh-ı temkînsin
Musah har emrine   âlem ayâ Şâhib-i zamân  ahve
4. Hemîşe Őar  ile  arba Sikender gibidir h km n 
S leym n-veş olup ferm n-berin eliyle c n  ahve
5. Ser y-ı   aŐ ına   âlem dirilmiŐ pen e penc olmuş
Miy n n n  ucma a arz  ider u b da k n  ahve
6. Dil-i sevd -yı la  l-i  b-ı n b n  m nceli eyler
F mender H k ka elm s f rah g her feŐ n  ahve
7. Ő kr  iz geh  uŐŐ kına ol H srev-i Ő r n
Dehenden buseler i s n ider hindi civ n  ahve
8. Őaf  ba Őa zer fetde bir i im Şu le  fetde
Bu   âlem teşne-i   aŐ -ı lebindir bi-im n  ahve
9. İrem dirsene eger  b-ı hay ta m lk-i z lmetde
G r ol   İsa nefes ba Őı hay t-ı c vid n  ahve
10. Siyeh ba t  Őıkn ba rın ya ar kim h n-i vuŐlatda
Mu ibb-i Őadıkn n eyler dem- -dem imti n  ahve
11. D Ő p sevd -yı g s na cih n dil ba lasa l yık
Mel hatde adilin yok ay  r h-ı cih n  ahve
12. Şeb-i fir atde b - r m iken bu  alıb-ı fers d
ViŐ l-i r z-ı fir zda virirs n t ze c n  ahve
13. Alaldan  aŐn -i   anber Őem n n bezm-i iŐretde
BehiŐt-i k y-ı m Őgini n der ancak  aŐd hem n  ahve

14. Şunup peymāne-i sırr-ı muḥabbet dest-i mestāne
Ḳıllar gencīne-i rāzı beyāna tercümān ḳahve
- 15a 15. Görelden nüṣḫa-yı cāmīñ yed-i beyzā-yı sāḳīden
Ḳadeḫ-i zer-levḫalu ṣehinṣāḫa dildil dāstān-ı ḳahve
16. Leb-i dilber ucundan ḳavrılıp ‘aşḳ-ı nārına her dem
Olur miskin ṣan‘ at sūz-ı elemle nāgehān ḳahve
17. Duḫān āh-ı mührüdür derūnundan düten anıñ
Siyeh rūyunda ḳadd-i nihāl-i erguvān ḳahve
18. Hırām-ı ṣāḫ gül-i refṫār ile hem-dest olup āḫ
Süvār-ı esb-i nāzile gelürsün hem-‘ inān ḳahve
19. ‘Azīz-i Mıṣr-ı ḫüsn olduñ ruḫı Ken‘ an ey Ṭab‘ ī
Yemānī tāc-ı ‘aşḳındır kef-i dilberde ṣan ḳahve
20. Güher ma‘ den Cem-i muṣḳābile refṫārı hoş sāḳī
Göñül almağa mı geldiñ elinde armağan ḳahve
21. Niçe serv-ḳad-ı gül-ruḫ ḳaşı yā dest-i yasemenden
Mu‘ aṫṫar keyf gelür ancak virir feyz-i nihān ḳahve

17

ḲAŞİDE-İ KĀKÜLİYYE

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Sünbül-i ezfer-i mu‘ anber farḳ-ı serve çekdi ser
Kūşe-i vaḫdetde rif‘ at-i mezillet vālā maḳarr

2. Şemme-i aşkıyla âlem vâlih u hayrân u mest
İtr-ı bengâlı mıdır şâhı mıdır bu bûy-ı ter
3. Kıl kadar küstürdi evc tutdı cihânı velvele
Halk aña halka begüş olsam deyü hep cân atar
4. Halline kim kader ol ca' d-ı müselsil-i uqdesin
Çıksa destârdan o hayy âlem perîşânı giyer
5. Şerhalar açdı derûna tîg-i sünbül-târ ile
Çok çeker bu yâreyi dil böyle kalursa eger
6. Târumâr itme amân vir rıfkile gör kaydını
Bu fitil-i turre tâ cânhâneye işler geçer
7. Şöyle üstâd u müdekkikdir ki fenn-i fitnede
Bî-nazîrdir şive bahtında kılı ol kırk yarar
8. Zülfüne dil bağlayan deycûra mâtemdedir
Kendü rahm itmez şabâda uğrayup vermez haber
9. Halka-ı mergul mıdır kıvrılmış ol mârı şıfat
Nîşter-i sem ledgasıyla niçe biñ âdem kırar
10. Pençe-yi uqkâb-ı tâze girdi bu dürrâc-ı dil
Bir hevâ oldu hümâ-veş bu gidişle çok gider
11. Ugradır mı semtine üftâdesin tellendirir
Her ne çekse bendesi baht-ı siyâhından çeker
12. Bir tel-i müşginine kıymet bulunmaz irmez el
Mâl-ı Çîn ile Hıttâ yetmez bahâ a' lâ deger

15b

13. Turre-i evrāk-ı perīşān bir siyeh mecmū‘ a kim
Her varaķda kayd olunmuş şad hezār er oğlu er
14. Zülf-i ĥamd ede kemend-i gerden-ı teslīmiyān
Başına teller taķınsun yürüsün āvāreler
15. Rişte-i ümmīdi kesmez vaşl-ı merguldan gōñül
Olsada ĥātır-ı perīşān cem‘ ini me‘ mül ider
16. Şivesiyle sāye-yi gīsūda nāzı hem-nişin
Māverā-yı perdeden ‘ uşşāķına eyler nazar
17. Başına ehl-i sevādañ bu da püsküllü belā
Ķıl u Ķal eksik degil ‘ ālem hevāsında döner
18. Ef ā-ı şudġi şarılmış tā şaķiķden gerdena
‘ Ālemi Ķırdı geçirdi şahmerān-ı zehr-i fer
19. Tekye-i zülfünde her mū post diler perīşān iken
Raġbeti yok ‘ āşıķa gōstürmedi bir cāna yer
20. Ħalka ĥalka cıķsa meydān-ı ruĥa devvār iderek
Her taraftan na‘ ra-yı feryād yā hūlar Ķopar
21. Fethi müşkül bir define daĥme-i Ķarūn gibi
Tılsımıdır şāna bī-pervā ‘ acāib tez açar
22. Māh-ı be-meh dört kerre divān itmede zülf-i nigār
Ref‘ idüp pūşidesin arza girer ehl-i iber
23. Kimi mecnūn kimi meftūn kimi ĥayret-zede
Nefĥa-yı ‘ anber meşāmı micmer cānda düter

24. Sihr-i Hārūtile mi efsūn-ı Buḡraṭile mi
Keffe-i berber baḡıtmaz ṭabla-yı avdi ḡapar
25. Var mıdır iksir-i ekber bu cihānda ṭurre-veṣ
Zerresi kimyāḡer-i ‘aşḡ iḡre bin altun ider
26. Leṣker-i sevdā mıdır tarik-i serde bu sevād
Bir ḡaraltıdır görüñdi ḡalmadı gözlerde fer
27. Şāh-ı urbān sevād ḡurdı otaḡ-ı pür-fiten
Ḥıdmetinde ḡüsrev u ḡāḡan u ticānī ḡamer
28. Fevc fevc nevbet-be-nevbet giceler tā şubḡa dek
Bir alār ḡadar-ı raḡibe āh-ı uşşāḡdan ḡopar
29. Bu ocaḡ-ı ṭurredir bir ḡıl eder on bin eri
Sen daḡı ersen bedil ey dil budur ancak ḡüner
30. Müstaḡıll sāye-i ḡisū olursa Ṭab‘ iyā
Ser-firāz olur cihānda beynü‘ l-emsāl mu‘ anber
31. ‘Add-ı vaşfi ḡadd-i imkānda degil ki dil ide
Berr-i ezfer yemm-i aḡzar iḡre yektāyı ḡüher

18

NEŞİDE BERĀY-I HAMMĀMI BİN ḤAMMĀMI DER-MEYDĀN-
I KADIRĠA LĪMANI KĪ NĀMEŞ MUḤAMMED EST ḲARYE-YĪ
BEḲĀ SENE 1154

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

16a

1. Melāḡat mülkünüñ şāhı leḡāfet burcunuñ māhı
Dil-i ‘āşıḡ feraḡḡahı melek anzar Muḡammeddir

2. Kaşı ğara hilāl ancağ yanağı al al ancağ
Hırāmānı nihāl ancağ bŷyı ‘ar‘ ar Muḥammeddir
3. Cemāli şem‘ine ‘āşık yanar pervāne-veş şadıķ
Yolunda olmaga lāyık perī peyker Muḥammeddir
4. Hŷuten mŷşkī siyeh kākŷl mu‘ anber turre-i sŷnbŷl
Sŷḥan-ı tŷḥī dili bŷlbŷl ruḥı enver Muḥammeddir
5. ‘ Aceb şirīn edā yektā şedefde dŷrr-i bī-hemnā
‘ Uzv-ı olğun ķamŷ ser tā ķadem ḥoşter Muḥammeddir
6. İki lebler kıızıl yāķut siḥirde dīdesi Hārŷt
Fŷsŷn u fitnede Mārŷt olan dilber Muḥammeddir
7. Yŷzi cennet gŷlistānı ruḥı şem‘-i şebistānı
Zerāfet bŷlbŷlistānı sŷzı gŷher Muḥammeddir
8. Semen sāye gŷmŷş gerdan teni nāzik gŷl-terden
Aña āşık geķer serden şehi kişver Muḥammeddir
9. Gŷnŷlde la‘ liniñ fikri lisānda lebleri zıķri
Kılan ŷftādeye mekrī lebi Keşser Muḥammeddir
10. Cefāsı tıģiniñ zaḥmı artdı sīnede laḥmı
Gŷr ol bī-dād u bī-raḥmı gedā aldır Muḥammeddir
11. Ayağı tozı reyḥānı gŷze kuḥl-ı şafāhānı
Kŷl iden cŷmle şāhānı beğim server Muḥammeddir
12. Bir āfetdir ki bī-maḥcŷn şuver ķini şekl-i mēcŷn
Dudağı gŷheri ma‘ cŷn dili sŷkker Muḥammeddir

13. H̄ayāli dīdeden gitmez gönül ğayrıya meyl itmez
Felekde bir daħi bitmez gül-i Aħmer Muħammeddir
14. Der-i h̄üsnünde hep h̄übān miyānda el t̄urur divān
Sezā dinse āna sulṭān bülend aħter Muħammeddir
15. Ağız H̄aħķa la‘ l-vārī diři incū-yi devvārī
Pesendīde hoş eṭvārī o büt server Muħammeddir
16. Nezāketle leṭāfetle melāhatle z̄erāfetle
Belāgatle řerāfetle olan yekser Muħammeddir
17. řarāb-ı ‘aşķı ‘ uşşāķı ser-ā-pā mest iden sākī
Tutan h̄üsn ile āfākı o h̄āl ‘ anber Muħammeddir
18. Siyeh ebrūları mevzūn kalem h̄aħķıçün anlar nūn
Ki Leylāyı kılan Mecnūn o ṭāvus-per Muħammeddir
19. T̄uyulmaz cilve ü nāza laṭif H̄aħķa güzel tāze
Dehānı bülbül āġaza řafā ziver Muħammeddir
20. Levend-āsā geliř ki h̄ūnı kirpiġi h̄ancer
Teni pālūde-veř ditrer k̄amer efser Muħammeddir
21. Göremedi řāne-dil kārīn ṭolařmıř zülfüne yārīn
Kılan yağma dil efkārın o zülf-i ezfer Muħammeddir
- 16b 22. Kumaş-ı siyeh sini simīn doġunça ārızı rengān
Edā-yı řivede řīrīn sūhan-ı abķar Muħammeddir
23. O lebler lezzeti bihter nebāt-ı k̄and ile sūkker
Mehi enver perī manzar řafā rehber Muħammeddir

24. Şan' at hūrī melek çehre şeker güftār cebīn zühre
Olan şāh-ı cihān dehre o dārā fer Muḥammeddir
25. Esīr-i kākülūñ oldum ḥarīm-i sūnbülūñ oldum
Ruḥunda bübülūñ oldum fiḡān it der Muḥammeddir
26. Amān dād ey cefā evşāf yeter cevr eylediñ inşāf
Saña 'ālem didi dilşāf u luṭf āver Muḥammeddir
27. Çü mādām mürġ-i cān tende saña Ṭab' ī olur bende
Kerem bābiñ açup sende disünler Muḥammeddir
28. Simāt-ı ḥüsne mevsūf nigāh-ı luṭfla ma' ruf
Edāda rıfqla me'lūf ḥilm-i mü'esseṣer Muḥammeddir
29. Göñül iḥsānna maḡrūr olur elbette ol mesrūr
Ḥamīdāne fi' āl mebrūr 'ālem-i efḥar Muḥammeddir

19

RŪM İLİ CĀNİBİNDE VİDİNE NĀM KAZĀYA EL-ḤAC MUḤAMMED EFENDİ 1151 ZİLḤİCCESİNDE KAĐI OLUP OL MEVĶİ'YE VARILDIĐDA FAĞİRDE NĀ'İB BULUNUP MA'ZŪL OLAN KAĐI ABDULLAH EFENDİ NĀM KİMESNE MŪSİNN U İHTİYĀR U EYĀL EVLĀDİ BİLE VE OL VAĞİTDE ŐİTĀNİÑ ŐİDDETİ VE ALTI KARIŐDAN MŪTECĀVİZ KAR VE BİR DŪRLŪ YOLA ÇIKILMAK ANLARA GÖRE Bİ-İMKĀN OLDIĐINDAN A'YĀN-I VİLĀYET RİCĀSİYLA BİR MİĐDĀR MEKŐ OLDIĐI KONAĐINDA BİLĀ-NAĐL İZİN VE BİZİM OLDIĐIMIZ YER ALİNİÑ KONAĐI MAĐKEME İ'TİBĀR OLUNDUĐDA OL MA'ZŪL KAĐI GİCELERDE BA'Z UMŪR –İ

HÜKÜMETE MÜTE‘ALLİKA ŞEYLERE CESĀRETİNDE
VİLĀYET-İ A‘YĀNİ EL-ĦAC MUĦAMMED AĞAYA İNŞĀ ŞUD

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Sa‘id olsun sa‘adetle şabaññ müftehir a‘yān
Felekde kevkebiñ vefk-i merām üzre ide devrān
2. Açılsun gonçe-i bahtıñ gülistān-ı maķāşıddan
Elemlerden kederden gec nazardan hıfz ide Yezdān
3. Derilmişlerdir elťafına derdi olan diller
Hekīmāne edā tebdır ile senin aña Loķmān
4. Semmī-i şāh-ı peygamber sühāda hātem-i ekber
AĞayı kāmran el-ĥac Muĥammed emced-i aķran
5. Cihānda görmemiş ihsānını yokdur dilerenler çok
Çıķup ‘ayyūķa dek cavidañ şadāsı āsmān-ı mel‘an
6. Bu sinn u sāle dek dürlü garā‘ib dīdeden gecmiş
Ħuşūşā her gülān hükkām-ı şettā kāmda ki şeklān
7. Ayağından henüz atmış çıkarmış çarığın bir Türk
Külāh üzre siyeh destār abābüş bir cömez oĖlān
8. Olup bir medrese bevvābına ĥādım yā çār u şeş
Elif bā bilmeden bāb-ı kibārāne atar ol cān
9. Hezār miĥnet meşakķatle girer bir bāba elbette
İmāmet ĥidmetiñ eyler henüz bilmez nedir Ėur‘ān

17a

10. Kıovarlar geh döverler geh nedir avdan gelür bî-ār
Yüzi kıızmaz gözi şızmaz tayak iskelesi dizmān
11. Bir avuç sāl böyle hāl üzre alup levend u rehden yıllık
Çıkup sūhte kıyafetden efendilik yapar nādān
12. Dağı bir yıl mürürunda gelincek sevğine varup
Sekiz kez dudunca ferāha alur kırk paraya nev-pürān
13. Güveh otladığı şufdan behāsı beş bıçak pāre
Giyüp kavuk niyābetler için eyler o dem cevelān
14. Alur elbette bir semti bulur bir ketğüdā-yı mannāv
Olur Nāib Efendi bir kazāya hançal-ı hīzān
15. Başında kubbe-i hamka ebū cehli kıyāfetle
O günde çekmece başlar vilāyet itmeye ferīrān
16. Terāfu' da işāret akçeye kankı tarafdansa
Aña hük m eyleyüp bilmez ne yüzünden mādde-i haşmān
17. Sizin ma' zülñiz hāli dağı eşna' bu menkulden
Müsinn u ihtiyār olmuş bağar bir gözlüce civān
18. Çü geldi hākimü'l-vađtı görüñdi yol bu ma' zūla
Şitā eyyāmı kar etraf ne mümkün yol çekmeğe be-cān
19. Helāk olmak muğarrerdir deyü bu pīr için sizler
Ricāyı meks idüp vire yek aña bir ay kadar meydān
20. Kıocamış kendi hırşı genc olup artmış tama' kat kat
Ğarībāne edā zāhir derdüñi fitne-i şeytān

21. Cihānı geşt iden dürlü ‘ acāib seyr ider nev-nev
Ki her bir memleket içre olur nādīdeler seyrān
22. Bu şeh̄r-i dil-keş ābāda gelince görmemiş kimse
Ola şeb hākimi başka gice işler tuta pinhān
23. Göremedi merhāmet şefkat olur mı böyle nādāna
Bilür mı luḫf-ı mekşī ḫar olur bu ni‘ mete küfrān
24. Göñül āyīnesi muḡberr degil kār-ı denī kārđan
Murad ancak dil-i āḡāh cenāb-ı ḫāzret-i zī-şān
25. Güşā gūş-ı zemīn olmaz aña maḫfi cihān içre
Muḫaḫkaḫ böyle der bu Ḥaḫḫ Ḥudā ḫaḫḫı degil bühtān
26. Daḫi ol anıñ hāli mübeyyen cümleye ma‘ lūm
Ne ḫācet eylemek vaşf-ı ḫıyānetkārı i‘ lān
27. Şararmış cehresi fikr-i fiten ḫulyā-yı bed-kārđan
Şitā-yı illet-i aḫvā ider mekşinde şerr-i efşān
28. Anıñ ḫaḫḫında şādıḫdır bu ki lā-ḫayra fi‘ l-aşfer
Şaḫın gök gözlüden olma yaḫın tez irişür ḫızlan
29. E‘ ūzu besmele vird idelim gitmesin bu vādīden
Lāin evşāf gerekmez böyle ‘ āli evvelkide miḫmān
- 17b 30. Ne kemini anıñ aḫvāliñ idem sultānıma taḫrīr
Görüp ḫaydır hemiñ şimdi anı iḫrāca bul ekvān
31. Bu taşdı‘ den merām ol melānetkārıñ celāsıdır
Tamāmdır müddet-i ruḫşat yeter itdikleri noḫşān

32. Nihāyet maḳṣad-ı Ṭab‘i şıyānetdir hıyānetdir
Yaḳıřmaz cennete şeytān sürer elbet anı Rıdvan
33. Kirām-ı nās olan bir zāt-ı ‘ālisin kuşurdan gec
Zelev-i şāyestedir olmaḳ setir ‘afv u dāmān
34. Hudā maḥfūz ide ālām u ekdār u muḥāzinden
İdüp elṭāfına mazhar muvaffaḳ eyleye her ān

20

TEḲĀRİR-İ KEYFİYYĀT-I ‘AŞR VE TECĀRİR-İ MÜZEYYİFĀT-
I DEHR Kİ BE-ÇEŞM-İ ‘İBRET NİGERĀN DİḲḲAT YĀBEND

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eyleye luṭf u ināyet sırr u ğaybe maṭla‘
Olalar ‘avnile ‘ālem cümle ḥaḳḳı müstemî‘
2. Āl-i ‘Oşmāna hudā kılsun zafer-i nuşret kerem
Düşmen-i dīn ü düvel ḳahrında ola münserî‘
3. Her re’is geşti-i ‘ālem ṭuta dūnbāl-ı dürüst
Baḫr-ı ğamdan ḳurtula āil dilān u muḫṭarî‘
4. Naşş-ı settār ḳul-ı muḫṭār dīde-i dānāda var
Lafzı işfā‘ ber ṭaraf kūşende ma‘ nā-i mūndefî‘
5. Rehberi İblīs-i telbīs kārı tevsīs-i esīs
Cānib-i muḫaşşī müzeyyen gösterir bī-münşefî‘
6. Eylesin ḫāl-i vülāt ‘aşra ‘ibretle nazar
Cerr-i mālдан ğayrı kār yok olmaz anlar muḳtenî‘

7. Evvelān nām-ı kudūm-ı maḳdem-i taḫrīb eyle
Niçe bī-zād u maāşın cānını ol muḳtela^ç
8. Soñra buyurıldı firistād eyleyüp sancağına
Zehr-i ḳātil ekliçün māl-ı ḫazarlar müctemi^ç
9. Mişe-per aḳlandı teftiş itmelü ḫaydūd div
Niçe bī-ṭağyān ğarīb cürme eyler müfteri^ç
10. Berzah keşf-i Kilisā duzaḫında zemmiyān
Yanmada yaḳılmada oldu ^ç arūḳı munḳaṭi^ç
11. Bāc-ı züvvār nāmına espence dığla adına
Pençe-i lişi edā baṭş-ı ciğerde müşteci^ç
12. Resm-i ḳazğan-ı ^ç ırāḳ taltih-ı ḫınzırı icün
Bī-nevāz bi-şifat şavli cevride mütali^ç
13. Ḫarc-ı maṭbah ihtitābçün mübāsir gönderüp
^ç Āilāne ğurer ile nār-ı semūmı mültemi^ç
14. Semt semt ḳaftān bahā cem^ç ine ādemler şālup
Ateşin melbes hāzırlar rüz-ı ḫaşre mertavi^ç
- 18a 15. Ḳahvesiçün Rusiye müsveddeler neşr eyleyüp
Tābe zulmunde ^ç ālem ḳavrulur dil-i münhari^ç
16. İckilarına ger keder ṭatlu şerbetler deyü
Kāse-i cevri ṭolu zehr-i āb mār-ı mültesi^ç
17. Ṭaşrakıları içün dürlü zahāir cem^ç ine
Kūşe kūşe şaldırır şiddetlü baṭş-ı münsebi^ç

18. Bir bahāne aşlı yok ap ut getir omruğuna
Bir k r lt d r gider enc mı men r-ı m btela 
19. Nie m crim n mına b -curmi derbend eyley p
Bulduğın cebri alur azanmasında m bti 
20. Arz- l itse eger ehl-i a div nına
Ra  d ed  beri eşm g stermede r -y1 m nsati 
21. D rl   r y şler env   su ller m l iun
anı c nibden ola  y  ki r şvet manu 
22. adden efz n kend   ri d rl  ulm ketud 
Ol dai ta  d da gelmez c mlesi n -m şteri 
23. Ketud sı  zini itb   b t n cerr itmede
Yine olmaz bu az ne ber-mek n-1 m ttesi 
24. K tib div nı yazmada nauş-1 ma  şiyet
ile ağıdır urulmuş bir duzağ-1 m nadi 
25. apucılar ketud sına m n sib o apış
Evvelde ittib   ıyla başıka cem  -i m lda munamı 
26. Bir sel myla sel m ağası d ny y1 yıkar
Bu da bir g ne muarrib nie serler munadi 
27. Bir g n l var  fda burnı ser g n ll y m dey 
Beş az nıyla aralar yıkmada ol m fteci 
28. Ser t feng sin g rsen bir p l s-1 p laşkalı
Ben g m şle R m p laşkam d v altun m ştemi 

29. Dir āmīn arpası anbarımı delmiş sıçan
Hīle-yi tecdīd ile zūlm ictisārın muhteri^ç
30. Mīr āhūr fuşķısın bāğcılara tevzī^ç idüp
Mevsiminde müşterek ānlardan emvāl-ı münbezi^ç
31. Na^ç l-bend başıma çıķmıř na^ç l u mih yāre deyü
Ol dağı bir güne cevvr̄ar ğaret-i zer münbedi^ç
32. Der ki sāyis başı olmaz kebde fār-ı iķlīm
Ėahve mā-fiř hūd bu maıtrak fāre-ver tīz munđari^ç
33. Ermeni zārāfeti gör hūlu būdi hūya cāh
Göre āhyār cıķa pāre div çağırır mūncedi^ç
34. Çuķacı Abrāmda dir ki abbūnu başum için
Çeh rezīķu manıaķazlar için oldum mücteyi^ç
35. Sebzevāncı başısı īcbīn çıkar ķonı nūrı
Vāle hā hā ķāra lahnā pārā ister der veli^ç
- 18b 36. Bir de cūndī başı Türk dırmān ķuđuz nitdin đuñuz
Ėac ķızān zūz zūnūzı avçasın ci^ç bire ci^ç
37. Çalıcı mehter başı orman işi maymūn nefer
Der ķopan cüz pūkerezmiħū çerez ayu Ťabi^ç
38. Zinciribaş çavuşı ğarr u verru kürd çağırır
Ėāř-ı ğarru u parru veru memmū uru beggu kerī^ç
39. Bağcīvān Saķızlı Yorgi der pūpāj o bī-re şey
Ligūr ilā ān daķa filor-i najmātū sevi^ç

40. Ser delîl Boşnağdadır ki celbireh uqlân cüvâh
Çal cülünci türç cetürsün pâre etmec müncemi^ç
41. Dir ki Tatar ağası buyurğa biz kelgandalı
Pargâ yol körmide gız alğan cırık buzğan zeri^ç
42. Böyle eṭrâf ile büldân aḥterâni gün gibi
Ümm-i cevr olmağda şıbyân-ı faḳîri murtazi^ç
43. Hâzret-i ḥallağ-ı ^ç âlem herkesi bir-kâr ile
Eylemiş ḥâṭır teselli kesb-i yeddün münşebi^ç
44. Olmaya ^ç izzet cihânda gūşe-yi vaḥdet gibi
Başını cek hırḳaya bir loḳmaya ol münḳani^ç
45. Tekye-yi uzletde ḥıdmet kıl ḳanâat pîrine
Şabrile faḳr ḥânedede post-nişîn ol münevveri^ç
46. Ṭâ^ç at-ı Hâḳḳ çillesi muḥkem gerek sâliklere
Dilde tesbîḥ-i niyâz-ı ^ç afv-ı işyân müttebi^ç
47. Faḥr-ı semmûrdan gecüp sen mûrca olma dane-keş
Ḳısmet-i âzâlda ḳal zâtında olma müctezi^ç
48. Biñde bir luṭf-ı ḥudâniñ şükrüne ḳadar mı dil
^ç Ācizândır bu edâda cümle ni^ç met müntefi^ç
49. Rûz-ı vâdi layıḳındır iftaḥ ^ç ayniñ Ṭab^ç iyâ
Gicelerde tûbâile ola çeşmiñ mündemi^ç
50. Sa^ç d-ı dâreyn ile mes^ç üd eyleyüp Rabb-i vedüd
Zîr-i pâde ḳalmayup ḳılsun ḥudâ şân mürtefi^ç

BIYIQLI AḤMED AĠA SER-BERĀYIN DERĠĀH-I ‘ALĪ
MÜBĀŞĪR U MÜDERRĪSİNĪ KĪRĀMDAN İKEN FEHĪM-ZĀDE
EMĪN EFENDĪ MEVLĀLĪĠIYLA VĪRĀNŞEHİR NĀM QAḐA
VOYVODASINA VARILDIĠDA FĪ‘L AŞIL VOYVODA AḤMED
BEG OLUP OĠLU YŪSUF BEGE İNŞĀ OLUNAN QĀSĪDEDİR
Kİ BU FAĠİR OL VAĠĪT VEĠĀYĪ KĪTĀBETİLE GİTMİŞ İDİ

Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün Müstef‘ ilün

1. ḤaĠĠ ‘ömrini kılsun ferīd ol dā’imā ḥandān begim
Maḥfūz idüp ġamdan seni her ān kıla şādān begim
2. Cevlān ide dergāhını şubḥ u mesā ehl-i niyāz
Her işleri bulsın nizām luṭfuñ ola şāyān begim
3. Bī-keslere sen ol mu‘ayyen ḥilmi edā sa‘y it aña
Ancak saña rŪz-ı cezā bu maẓhar-ı ġufrān begim
- 19a 4. Bīçāre ü eytām için bezl it vŪs‘-i şarf it hemīm
Yanmış derŪn āh şaĠın alma tutar āhın ān begim
5. ‘Afv-ı kuşur serr-i küsur şabr-ı sŪkŪn lāyık saña
Gayzı Kazım ayīn olup mirāna bu erkān begim
6. Qul ḥaĠĠını ḥaĠĠe’l-yaĠīn yevmü’l-ḥisāb ḥaĠdır şŪrun
Zulmi bırak kıll yüzüñ aĠ turduĠda ḤaĠĠ mizān begim
7. ḤaĠĠ söz olur gerçe acısın kendine kendin acı
RŪz-ı kıyām ehl-i ḥuĠuĠ ḥaĠĠıñ alur inan begim
8. NuṭĠ-ı nuşḥ enṭāĠ-ı ḤaĠĠ olma şaĠın muġabber aña
Cevri ḥırām itdi ḥırām kullarına yezdān begim

9. Gerçi kumuş bu beldenin vaz' adın Virānşehir
Cidd ile kim sa' yîñ ile ma' mūr ola virān begim
10. Çünkü hamīd evşāfını gördüm süzüp inşāfını
Bu pendî dil inşāta kılup me' mül ider iz' ān begim
11. Cūd ü sühā bābı güşāsında atā hātem edā
Zatîñ zarīf na' tîñ laţif maḥşūr saña ' irfān begim
12. Tenhā nişin bu gūşe ' izzet-i serāda sür şafā
Göre mehābet-pîşede güyā yatur arslān begim
13. Sensin nigezbān-i ruāt şāyende der bîçāre kān
İtsün aķın dergāhına ' ālem bulup ' ünvān begim
14. Behcet karar bâğçe bi-ñār nām-ı mevķi' ñ bâğ-ı irem
Yektā serāy-ı hoş hevā yoķdur aña aķrān begim
15. Bu vādi-yi rif' at kemīn içre ' aceb ' āli binā
Tā āsmān çekdiyse ser Ḥaķķa sezā zi-şān begim
16. Oţuz iki etrāf każā zīr-yemīninde seniñ
Cümlesine hüķmüñ revān hep bende-yi fermān begim
17. Yoķdur Bolı sancāğı-veş Anaţolıda bir livā
Olmaz şaķın üç tuğludan voyvodalık noķşān
18. Hem bā-ḥuşuş zātîñ gibi gelmiş degil tedbīrde hic
Zabţîñ metīn rabţîñ çetīn sürmekdesin dīvān begim
19. Āşaf edā etvār ile ḥayl u ḥışm-ı Rüstem şiyem
Şöyle bahādırsın saña kıl olmada şüc' ān begim

20. Haddi degil Tab'î ide vaşfiñ seniñ bî-gāyedir
Kuldan du'ā farz u ehem mirānede ihsān begim

21. Tālî' sa'id 'ömrüñ mezîd devlet medîd kılsun mecîd
Vefk-ı merām üzre ide çarh-ı felek devrān begim

22

NEŞİDE DER-BEYÂN-I KEYFİYYET-İ TARAQLI Kİ UŞ EZ-
BÜLDÂN-I ANAṬOLU EST DER ĀN VAQTİ Kİ BE ṬARİḲ
MÜSĀFİRET GÜZER KER DEMEŞ Fİ CEMĀZİYEL EVVEL
SENE 1162

Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'ülün

- 19b
1. Seyāhatle kılan dünyāyı seyrān
Cihānda seyr ider envā'-ı büldān
 2. 'Acāib beldeler dürlü memālik
Görür seyyāh-ı ibret çeşm-i merdān
 3. Ne güne ülke ü şehri ne vāhî
Olur zir-i felekde 'ucbe sükkān
 4. Zemīn-i Rūm-ı Kayşerde Taraqlı
Hevāsı bādı hoş āb-ı hayāt şān
 5. Miyānıñ saqq idüp geçmekde nehrin
Biri aq şu biri koynuñdan aqan
 6. Kenārı bāğ u bāğçe dürlü gülşen
İçinden şu aqar etrāfı büstān

7. Mesîre kühleri ğāyet hevādār
Zılālinde şafā kesb itmede cān
8. Velākin ehl-i belde mişl-i berde
Şuvuq ef' āl ile ülfet perîşān
9. Çemen-zārında bülbüller figānda
Tabî' at yok ki gūş ide hoş elhān
10. Bu hāli añlamış gör bülbülānı
Anında şıklığı hüznüyle nālān
11. Ne añlar bülbülün ħurde dilinden
Gözün al mālına atmış pelidān
12. Kavaqda ğağ dise māhcūlu cülle
Ġarîbbāñlar deyü diñler gurābān
13. Eger bir qurbağı vaq vaq dir ise
Amān baq baq deyü tutmaqda gūşān
14. Belî hoş memleket kendüleri bed
Balıq-veş birbirin yirler bu türkān
15. Şafāsın bilmeyān bile fırqa bunlar
Yok ülfet birbiriyle cümle nādān
16. Bir ā' yānlığa qadar merdleri yok
Söze geldikde her biri bir ā' yān
17. Eger bir atlu gelse ehl-i 'örfden
Dir Āli Dāīye qonaq hazırılan

18. Ne aşlma irer var ne bilür var
Edā-yı def i bilmez sūzda insān
19. Hemān dört vaşfla mevşūf cemī an
Nifāķile ḥased ḥaķdile bühtān
20. Faķirāne kıyafet gösterürler
Ribā u ribḥle emvāl-i hezārān
21. Yaķalar yamalu yañlar üzölmüş
Bütün gidenleri iplükli ķaftān
22. Teşebbüh iderek bunlar faķire
Hemīşe cümlesi olmuş faķirān
- 20a 23. Evāilde gelüp Yūnus aġa nām
Bir ehl-i ḥayr olan zāt-ı kerem-kān
24. ‘ Aceb cāmi ‘ binā kılmış ki a ‘ lā
Maḥalline düşürmüş ḥoşca bünyān
25. Şalāt-ı ḥamsine dā ’im müsdāvim
Ahālī-yi vilāyet şeyḥ u şıbyān
26. Ne deñlü var ise anlarda bed ḥāl
Namāz ile ola maġfūr-ı Yezdān
27. İmāmı ḥoş şadā sultāna lāyık
Velākin dünbal u mühmil bed iḥvān
28. Nidā eyler müezzın vaķt olunca
İmāmı ķahveden çıķmaz gelüp yan

29. Geçer mihrāba āhir sūhteden bir
İmām olur cemāāt aña ol ān
30. Haṭībi nokṭasız işlerde kullān
Çelik let balṭasın hoş kırsun orman
31. Şıgırtmaca müşābih haydamağda
Bu kadardan seslenür geldikte kāvān
32. Cemād iken pend-i şıḳlette minber
Ḳadem başdığda ḡar olmağda lertzān
33. Müezzīn maḥfeli ḳarğa yuvası
Girde-yi saḳsağan üstünde cez' ān
34. Bir ehl-i ḡayr-ı āḡir ḡayra mazḡar
Gelüp bir medrese yapmış hoş erkān
35. Müderris naşb idüp bir mar' aşīden
Anıñ ün vānına uymaz bir ün vān
36. Namāza gider olduğda müderris
Çıḳarlar oṭalardan suḡte vatan
37. Ṭururlar her biri ḡücre önünde
Selām alup gider ardınca cem' an
38. Çü cāmī' den çıḳup sūḡte ser-ā-pā
Dizilüp kūzever çıḳsun sabıḳdan
39. Pā-püş çevrik müheyyā muntaḡırlar
Cemī' i el miyān ṭurmağda divān

40. Müderrisdir gelüp bir yol selāmlar
Egüp ser-cümlesi rencür ne kārān
41. Aña bir nāşih-ı hoş dil dimiş ki
Efendi bu edā beddir kııl im' ān
42. Nesin sen ki dizilsünler selāma
Bu eṭvāra sezā-vār anca şāhān
43. Gelüp kendine ol bī-faẓl u aḥmak
Ṭağıtdı sūhte[yi] kııldı perīşān
- 20b 44. Muḥaşşal sākinān-ı memleketden
Bulunmaz bir zārīf u ehl-i ' irfān
45. Ber-ā-berce gezerler ḳahve ḳahve
Küçük büyük efendi aḡa oḡlan
46. Aḡa eṭvār olan sivri ḳavuḳlu
Giyer yalnızca entāriyle nīmṭān
47. Elinde çıbıḡı gezdikde zūḳāḳ
Teḡāşī yoḳ vaḳār bilmez harīfān
48. Uşāḳlar fesle astārlı şarıḳlı
Belinde ḳuşaḡı altmış yatḳan
49. Yataḡan ḳabzası tā gerdanında
Daḡi çifte ṭabanca belde pinhān
50. Bütün eşnāfı ḳaşıkçı ṭaraḳcı
Müzeyyen sevḳi başdan başa dükkān

51. Metā' ı şāḥa Bağdāda Kıırma
Gider İstānbūla Mışra bāzargān
52. Niçe dār u diyāra rızkı şāyi'
Be her hefte çıkar elbet kārṽān
53. İçinde divede serdār u ḥākim
Yine zabtı çetīn çok ehl-i tuğyān
54. Nevāḥisinde var kuttā' u sürrāk
Çomuşlar yollarına niçe sekbān
55. Re' āyā der çeken zaḥmetleri hep
Keşifden ḥālī olmaz hic sebīlān
56. Derūn-ı şehri ancāk beş maḥalle
Velī bir ḥālde anlar hoş ḥısālan
57. Ağırlarlar misafirler konuğlar
Yidirmekde ta' āmı ehl-i meydān
58. Açıkdır oḡalar kapu kapanmaz
Buyur dirler gelür oldıķca yārīn
59. Eger maḥşūş gelüp seyre bir ādem
Ahālīden birine olsa mihmān
60. İderler başka başka da' vet anı
Gezerler niçe niçe bāğ u būstān
61. Ziyāfetler idüp türlü ta' āmlar
Düşerler ki aña yok ḥadd ü pāyān

62. Eger bāğ mevsimi olsa muşādif
Çoyun kızı hezārān bāğda püryān
63. Yedi ıqlımı şāyi' dir pilāvı
Bu arzıñ haşşasıdır olmaz aqrān
64. Şitāda andığı şöhet pilāvıdır
Pilāvına anıñ uymaz pilāvān
- 21a 65. Kaçan 'id olsa beşden bir maħalle
İder ğayrileri da' vet düşer nān
66. Giderler kuşluğunda dört maħalle
Maħallenıñ birine cümle ħullān
67. İzler cinsini cinsine ağalar
Efendileri beyit-i imāmān
68. Her eşnāf cinsine itmekde ol gün
Çekilmekde ta' am pır pır firāvān
69. Her etrāf u nevāhı ehl-i karye
Gelür maħşüş olurlar cümle şeb' ān
70. İkindü vaḳti bir āħir maħalle
Bi-aynihı böyle çekmekde ta' amān
71. Bu gün mişli ikinci günde böyle
Biri kuşluğ biri hengām-ı aşrān
72. Zıyāfet oldı dört hem dört maħalle
Üçüncü gün beşincide budur sitān

73. Beşinciye varup cümle ahâli
Du‘ â hatmi ider şıbyân u pîrân
74. Bu şehriñ haşşasıdır bu ziyâfet
Şen olur niçe niçe kalbi vîrân
75. Henüz ıssı ta‘âm hec görmeyan var
Gelür anlara bu ni‘ met hoş ihsân
76. Du‘ â-yı hayr iderler her yedikce
Niçe eytâm-ı bî-kes-i derd-mendân
77. Ahâli yeter yeter bu hayr ezkâr
Hudâdan irişe ‘afvile gufrân
78. Kabâih gerçe ki anlarda kat kat
Bunuñla umulur sırr ola noşşân
79. ‘Înâyet hazret-i Hağdandır ancak
Bu da a‘ lâ luğfudur bağş-ı mennân
80. Hezârân hamd u şükr-i bî-nihâye
Ola yâ Rab saña her ân her ahyân
81. Şalât ile selâm zât-ı resûla
Ola leyl u nehâr tâ haşr u mîzân
82. Daği alına aşhâb-ı güzîne
Taḥiyyât u şenâ her dem her avân
83. Şefâ‘ at fahr-ı ‘âlemden ‘aliye
İrerse Tab‘ iyâ her işler âsân

84. Ümidim kesmezem yā Rabb senden
Seniñdir kul seniñdir hüküm ü fermān
85. Benem ‘āşī u ‘āciz cürmi bī-ḥadd
Kerem kııl bendene elṭāfi ‘ummān
- 21b 86. Nihāyet leyl-i şavmıñ hürmetine
Ḥitāmım şon nefesde eyle imān

23

TEBERDĀR-I SERĀY-I ATĪK İKEN ḲABLE KĪTABETÜ‘L
ḤARAMEYN VE ḲABL-I ṬULŪ‘ ŞEMS-İ SALṬANAT-I
‘OŞMĀN ḤĀN İBRĀHİM EFENDİ ṬALEBİYLE İNŞĀ VE
ANLARA İ‘ṬĀ OLUNAN RAMAŽANİYYE 1166

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Sipās-ı şükr-i bī-gāye ḥudādan armağan geldi
Hilāl-i şavmı rü‘ yetle server-i ‘āşıkān geldi
2. Çekildi on bir ay ḥasret-i ḳudūmı iştiyākla
Yeñiden dādeye ferler vücūda tāze cān geldi
3. Şadā-yı dīdeler rüşen ile semt-i semā ṭoldı
Melāik fevc fevc tebrīkini müjde-resān geldi
4. Gözünden ḳan aḳan ḥasret keşin gitdi gözünden ḳan
Ġamūm-ı hicr ile rüy-ı sefīde şimdi kān geldi
5. Çekildi ülke-yi dilden ‘adū-yı ğuşsa maḥv oldı
Peyām-ı şād ile peyk-i şabāḥatde künān geldi

6. Zılām-ı leyle-yi firķat vişāl-i şubħla mehcūr
Togup ol neyyir-i ‘ālī maķām dūnyāya şān geldi
7. Ferādīs-i şafādan uçmadır bŭstān-ı ‘uşşāķa
Feraħ elħānla bŭlbŭl mişāl behcet-i lisān geldi
8. Fiġān-ı ‘andelīb-i zıkr-i temcīd-hān ile her şeb
Gŭl zībā şanar oldu ġüşāde-i ġŭlistān geldi
9. Mŭezzīn her maħāfilde olup tŭtī edā şīrīn
Dehān-ı tŭtīye lāyık ‘aceb sŭkker feşān geldi
10. Kudŭm-ı māh-ı şāh eşherle ‘ālem ġarķa-i raħmet
‘Aşānīñ ‘afv-ı ‘işyānı o mehde der-miyān geldi
11. ‘Ataķ encām olup ‘aşr-ı aħīri nār-ı dŭzaħdan
Kuyŭd-ı bend-i ecrāmdan ħalāş-ı mŭcrimān geldi
12. Dŭġŭnsŭn taş alup dest-i şekāvet-kārine şeytān
Soruldı bezm-i İslāmdan tırād-ı muġŭyān geldi
13. Tolup sicin sıķar ġŭvıl melā‘ ayndan elī-ŭ’l-ebvāb
Riķāb-ı dīv u ifrīte şedīd bend-i girān geldi
14. Ŭmemde bŭyle bu ŭmmet gibi mŭkrem cemāat yok
Ki anıñ muķtedāsı mufahħir-i kevn ŭ mekān geldi
15. Dŭrŭd-ı şad hezārān ol ħabīb ħazret-i Ĥaķķa
Ĥuşŭşiyle aña bu meh ħayāt-ı cāvidān geldi
16. Vişāl-i şāh-ı eşherle mŭşerref eyledi yārı
Peyām-ı mŭjde-yi tebrīk ile kerr ŭ beyān geldi

17. Du‘ā-yı Ṭab‘īyā bu kim irişdirsün Hudā ĩadre
İde ‘ulyā rüteb iřsān ĩabüle ĩoř zamān geldi

24

22a

TĀRĪḤ SENE 1170 FİRİSTĀDE ŞUD BE-CĀNĪB-İ KĀTĪBÜ‘L
ĤARAMEYN İBRĀHĪM EFENDİ

Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1. Şem‘-i delāl-i sürür lem‘-i hilāl-i sürür
Bāng-ı Bilāl-i sürür ĩutmada yer yer feraĥ
2. Sāl-ı cedīd meymenet ĥāl-i medīd meynemet
Fāl-ı sedīd meynemet ĩāf-ı Sikender feraĥ
3. Őād u neřāt hem-civār ĥande řafā hem-süvār
Böyle server ĩanda var bu sene hem-ser feraĥ
4. Māh-ı Muĥarrem sa‘īd sāl-i mükerrem sa‘īd
Kevkeb-i Ĥürrem sa‘īd ser-be-ser aĥter feraĥ
5. Eşhür u üsbü‘ řerīf ṭab‘ ile maṭbü‘ laṭīf
Tābi‘ u maṭbü‘ zārīf cümlede bihter feraĥ
6. Őevĥ ile her bir zemīn ‘ayn-ı řafāda hemīn
Őād-ı müdām derimin zevĥ ile dilber feraĥ
7. Leyl ü nehārı neřāt ĩıř u bahārı neřāt
Semt-i ĩehārı neřāt ‘āme-yi mübşer feraĥ
8. Zevĥe-yi bāğanda ĥoř řevĥe-yi efgānda ĥoř
Sübĥa-yı mürgānda ĥoř cilve-yi ‘ar‘ar feraĥ

9. Sa' d u semāhat bu sāl eminle rāhat bu sāl
Yümn u felāhat bu sāl eşref u ekber feraḥ
10. ' Anber-i ḥand fūḥı bu ' ālem-i şād rūḥı bu
Fülk-i neşāt Nūḥı bu saḥil-i aḥzer ferāh
11. ' Āleme şādī vişāl ḥayr ü sürür ittişāl
Ola mübārek bu sāl ' āmmeye hemser feraḥ
12. Ḥaşşeten olsun sa' id her günü nev sālın id
Şāh-ı cihāna medid ire müdām her feraḥ
13. Ḥān-ı cemil-i şiyem ḥüsrev-i dārā ḥiyem
Ḥātem aña şā' uyem luḫfi ' amim ber feraḥ
14. Zād ile şiddik edā dād ile Fārūk şadā
Ād ile zū'l-nūrında cūd ile Ḥayder feraḥ
15. Re' yi feḫānet nesak rüşd ü zekā müttesak
Dem-be-dem icrā-yı ḥak idicek eyler feraḥ
16. Emrine berrin muḫi' hükmüne baḫrın muḫi'
Emrine bedrin muḫi' baḫt-ı hüma-per feraḥ
17. Şāh-ı zemīn ü zamān Rüstem edā ḫahramān
Ḥazret-i ' Oşmān Ḥān ola feraḥ-be-feraḥ
18. Sāl-ı nevi Rabbenā eyle mübārek aña
Ola şafā iḫtinā niçe bu yıllar feraḥ
19. Şehr-i ḫırām ḫürmeti faḫr-ı kirām ḫürmeti
Rükn u maḫām ḫürmeti ire aña her feraḥ

20. Medd ide ʿömrüñ şamed devletile tā ebed
Çahr ola aʿdā-yı bed fer vire cevher feraḥ
21. Ey kef-i ḥātem vezān şānına maḥtūm ḥisān
Şübḥa-yı vird-i lisān baḥşa-yi dāder feraḥ
- 22b 22. ʿAvn-ı Ḥudā nāzırıñ ḥayy u kerīm nāşırıñ
Bāṭın ile zāhiriñ ṭola ser-ā-ser feraḥ
23. Devletiñ olsun medīd cümle fiʿālīñ sedīd
Ola bu sāl-ı cedīd meymenet aḥter feraḥ
24. Yevm u leyāl ḥāliyā vaḳt-i siḥr-i bī-reyā
Bu niyāz-ı Ṭabʿiyā sen olasın der-feraḥ
25. Vāşıl-ı iḥsānım naʿil-i baḥşanıñım
Zıkr-i cemīl ḥānım medḥiniñ eyler feraḥ
26. Neyiñ şenābındayım luṭfuñile ḥandeyim
Dāʿefgendeyim dil oḳur ezber feraḥ
27. Dāʿim ide ḥaḳ seni şād ide muṭlaḳ seni
Eyleye ancaḳ seni pūr zir ü zīver feraḥ
28. Ol emānet Ḥaḳḳasın zātıñ ola şağ esen
Naḳş-ı şaḥīfeñ ḥasen ḥāmene satır feraḥ
29. ʿĀleme nev ṭoğdı nūr sāl-ı cedīd pūr-sürür
Şādile tāriḥ oḳur nühker-i bihter feraḥ

KĀTĪBÜ'L ẖAREMEYNÜ'L-MUẖTEREMEYN İBRĀHĪM
EFENDĪ ÜÇLER MESCĪDİNĪ TA' MİRİNDE İNŞĀ VE İRSĀL VE
TA' LĪḲ OLUNAN ENVĀ' -I TEVĀRĪḲ-İ ŞETTĀ

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

1. Cenāb-ı ḥāzret-i zī-şān efendi
İdüp ḥayr-ı ḥasene bezl-i maḳdūr
2. Yeñiden buldı cān üçler maḳāmı
Bu ta' mīr eyledi taḥrībi mehdūr
3. Sezāvār idi üçler bu çerāḡa
Semāvāt-ı süḥādan toḡdı bu nūr
4. Dücā-yı ḥarbeti tarḥ itdi ta' bir
Şudūrı sūre-i imrānla maşdūr
5. Nuḳūş-ı luṭfuna çeşm atsa tāvus
Olurdu şavt-ı meddāḥīde aşfūr
6. Gül-i zībā miḥrābında bülbül
Seḫerde naḡmesiyle kendi meşhūr
7. Ferādīs-i çenāndan ravzadır bu
Cemaāti anıñ ḡılmān eyle ḥūr
8. Bu mescid Ka' be-yi ehl-i niyāzdır
İrer maḳşūda her şubḫ olsa maḫzūr
9. İcābet-i mevḳi' dir kıl tavāfı
Mücerrebdır bu ḥālet aña maḫşūr

10. Ziyād olmağda rūḥaniyet elān
Olaldan a‘ yün-i ā‘ yān manzūr
11. ‘ Acāib buldı ḥālāş-ı nev-ā-nev
Bu nazm āyāt olunca anda mastūr
- 23a 12. Muşallini sevādan itkāfda
Recā ḳadr-ı murāda zātı maḳşūr
13. Yemīnile şimāli ḳible-gāhī
Müzeyyen her taraf nev saṭr-ı meşhūr
14. Şenā-yı zāt-ı ḥayrāt oldı mefrūz
Du‘ ā -yı ḥayra olduḳ bizde me ’mūr
15. Kerem ḥātem şiyem sultānımı Ḥaḳḳ
Be her ḥayrında sa‘ yıñ ola meşkūr
16. Ḥaṭādan olasin maḥfūz-ı ḥaṭırdan
Ola zıkr-i cemīliñ dilde mezkūr
17. Hemīşe dostlar olsun şād u ḥandān
Ola düşmenlerin ser tā ḳadem ḥūr
18. Her ānda var ide Mevlā Te‘ āla
Vücūduñ sağ ide ḳalbini mesrūr
19. Beḳā-yı ‘ izzle devlet-i sa‘ ādet
Ola ‘ id her günüñ her giçeler sūr
20. Niyāz-ı Ṭab‘ iyā bu kim ḥudādan
Ḳıla bu ḥayrını ḥayrāt-ı mebrūr

21. Du‘ā -yı hayra amīne dizildi
Melā’ik-i āsmānda bir zemīn mūr
22. Hūdā me‘mūr ide dāreynde dārın
Haṭāyānı kıla ma‘füvv u mağfūr
23. Didi üçler yediler def‘a def‘a
İbādetgāh-ı üçler oldı ma‘mūr
24. Mescidü ḳad māle bi‘t-tahrībi meselen münşerifā
İstevet bünyānehü an-mün‘imin tābe’l-vefā
25. Rabb-i zid ‘ömrel-mu‘ammir bi’s-şafā bi’l-Muşṭafa
Kultü fi-tārīḫ hāzā hayru İbrāhim kefā
26. Kıldı ta‘mīrini nām-dāş-ı Hālil
Didi tārīḫini hoş maḳām-ı cemīl
27. Şiyem-i ḫātem mekārım pīşe İbrāhim Efendi
Kerem kıldı bu hayr-ı aḫsen ta‘mīre kendi
28. Gidüp kırklarla müjde geldi üçlerle nev tārīḫ
Cem-i ṭabīb revān üçler el-Ḥaḳḳ tāzelendi

(Bu beyitten sonra:

“Tārīḫ-i evvelī İbādetgāh-ı üçler oldı ma‘mūr

Tārīḫ-i Şānī Ḥayr-ı İbrāhim Kefā

Tārīḫ-i Sālīs Ḥoş maḳām cemīl

Tārīḫ-i rābi‘ Cem-i ṭabīb revān üçler el-Ḥaḳḳ tāzelendi.

Sene 1170 Şafer 14 ” şeklinde bir not vardır.)

ÜSKÜDÂRDA SÂBIKÂN ĐARBĤĀNE EMİNİ ‘ABDULLAH
EFENDİNİN ÖKÜZ LİMĀNINDA KĀİN YALISI CĀNĪB-İ
MİRİDEN OŤUZ KİSEYE EYTĀMI YEDİNDEN BA‘D-EL-
İŞTİRĀ İTMİŞDİR SULTĀN-I OŞMĀN ĤĀN YAZICI İBRĀHİM
EFENDİYE YALI-I MEZKŪRİ BAĤŞ U AŤĀ VİRDİKLERİNDE
OLAN NEŞİDE TĀRĪĤİYEDİR Kİ İDE MUŞĀDİF

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ĥāzret-i Sultān-ı ‘Oşmān ebbedullah sermedā
Zāt-ı pāki güher-i en‘ āmla manzūm pādişa
2. Bedr-i cūdi leyle-yi kadr-i ni‘ am baĤşın münir
MaĤla‘ -ı fecr-i kerem şems-i sahā zıll-ı Ĥudā
3. İrtifā‘ -yı rab‘ ı meskūniden itdi intiĤāb
Semt-i Ĥāk Mekke-yi pākide bir sāĤil-i serā
4. Bendeni baĤr u dādı didi görsün bendeñi
Bir kenār-ı zıll-ı Ĥār itdi kerem kân-ı ‘aĤā
5. Devlet ü ‘izz ü sa‘ ādet şĤĤat u behcet ile
Meymenetlü ola kuvvetlü saña bu yalı şehā
6. Dā‘ iyān çeşmine eşmed ‘ayn-ı a‘ dāya diken
Ola aĤbāba feraĤ aĤyāra ġam ser-tā-be-pā
7. Fevc-i bād-ı himmet-i şāĤı irüp tārĤine
Mevc-i baĤr-ı luĤf-ı şāĤı derim yālī şafā
8. Her ġünüñ ‘id ide Bārī kıla her ‘idiñ sa‘ id
Niçe emşāline ir şaġ ol hemişe serverā

9. Țab' iyā tekrār idüp eyler du' ā tārīhile
Şad hezārān 'ide irsün 'aţf eyle şad salhā

27

DÖRT 'ADED TEVĀRİĖ CÜLŪS-I SULTĀN 'OŞMĀN HĀNDA
İNŞĀ OLUNAN TĀRİĖLERDİR

10. Cāe küllü'l-ĥalkı henvū bi'l-cülūs
Merĥaban bik ĥānuna rabbi kefā
11. Rafi'an eydi'd-du' ā i verreĥū
Mehhil 'Oşmān İbn-i Sultān Mustafā
12. Lemmā celese ale't-taĥti şedde seyfü'l-veĥār
Ezalle'l -'ibāde bi- tārīĥi zılli cebbār
13. İmdādı kırkların yetişdi bu sāl
Eĥsamtüm min ĥablü māleküm min zevāl
14. Beşşirü't tārīĥe bi's-şavti'r-rufā'
Şedde-i seyfe's-şulĥi sultānü'ş-şücā'

(Bu şiirin devamında “Bu üç satırın her biri başka başka tārīĥ olup satır-ı āhir Eyyüb-ı Enşārīde kılıc ĥuşandığını mutazammındır ma' al-cülūs” şeklinde bir açıklama vardır.)

28

24a

ÖTEDEN BERÜ ĖA'İDE ĀL-İ 'OŞMĀNİ BA'DE TEŞRİFİ'L-
CÜLŪS HĀZRET ALEMDĀR HĀBĪB EKREM ŞALLİ-ALLAH
TE'ĀLĀ 'ALEYHİ-VESELLEM OLAN EBĪ EYŪBU ENSĀRĪ
'ALEYH-İ RIDVĀNÜ'L-BĀRĪ TŪRBE-İ ŞERĪFELERİNDEN
KILIC ĖUŞANMAĖA SULTĀN-I 'OŞMĀN ĀLĀY-I AZĪMLE

GİTDİKLERİNDE İNŞÂ OLUNAN TÂRİH NEŞİDESİDİR Kİ Bİ' L
İSTİD' Â TANZİM VÂKİ' KERDE BÛD

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Luṭf-1 Bārīden temevvüc itdiñ raḥmet-i nīm
Taḥt-1 ālīcenaḥı teşrīf eyledi şāh-1 cisim
2. Penç-şenbe rûzı ki penç rûzı-yı evvel rebī'
Ḥāzret-i Eyyûbe dek quruldı alāy-1 ' aẓīm
3. Ālimān-1 ehl-i dīn erkān-1 devletle bile
Heft o cāğ serverleri rûkbān-1 esb-i bī-adīm
4. Cümle erbāb-1 düvel tertīb ile hep gitdiler
Tiğ-i ' adli der-miyān itmek için zıll-1 kerīm
5. Merḳad-1 pāk ' alemdārı ziyāret ādeti
Al-i ' Oşmāna bu ḥaşlet oldı ḳanûn-1 ḳadīm
6. Bāb-1 şāhīden dirildi her dü cānib yeñiçeri
Tā irişdi fātiḥiñ cāmi' sine toldı ḥarīm
7. Ḥāzret-i Dāvud nebī köçekleri andan öte
Ḳal' aya varınca şaf şaf muntaẓam dürr-i naẓīm
8. Ḥāric-i sūrdan dizildi arabacı tobciyān
Andan aşağı sipāhiyle silaḥdārān muḳīm
9. Rütbe rütbe olmayan alḳışlayup Eyyûbda
Devletile biñ yaşa dir çāvuşān ile za' im

10. Degme at çekmez vücūd aşlından ata binmemiş
Tayy-ı menzil eyledi olduğda sāat çār u nīm
11. Rākib liş şecāat-i ferr-i şevketile gelüp
İtdi bāb-ı türbeye başdı kadem şāh-ı hālīm
12. Vech-i envār-ı hayā tālī‘ ile zāt-ı vecīh
Girdi ādāb huşū‘ ile maqāma dil-i selīm
13. Rek‘ atīñ-i nāfile idüp edā kıldı du‘ā
Eyleye luḡf-ı icābet ḡayr-ı maqşūduñ ‘alīm
14. Türbe-yi cennet maqām-ı hālidi erkān ile
Kıldı tekmlān ziyāret şāh-ı elḡāf-ı ‘amīm
15. ‘İzz yemīnile miyān-ı şāha seyf-i şevketiñ
Seyyid-i sādāt sā‘ adet bendeni itdi kavīm
16. Çün tamam oldu cem‘ ī-i dāb u ādāb u nūsūk
Ric‘ ate ‘atf-ı ‘inān buyırdılar zāt-ı hekīm
17. İnqītā‘ tabile berrān rücū‘ ı men‘ idüp
Cānib-i baḡre teveccüh eyledi ‘ālī ü sīm
18. Ol şecā‘ at şān süvār-ı şandal-ı şāhı olup
Baḡr ile oldu revān ol baḡr-ı elḡāf-ı yemīm
- 24b 19. Taḡta teşrīfinden evvel münkesif idi cihān
Rüz-ı ālāy gicesi oldu hevā ḡāyet maḡīm
20. Vaḡt-i ḡaribden tā seḡer ḡoşca ‘aceb yaḡmur yaḡup
Tārḡ-ı şıḡletle hemīn oldu zemīn ‘anber şemīm

21. Pāk irüp ʿ arzı semādan olıcaķ raķmet nizūl
Ruy-ı seng-i sūķa virdi revnaķ-ı beyzā-yı sīm
22. Geldiler ālāya kırķlar didiler tārīhini
Eski çerki yayıķdı bārānile Rabb-ı Raķīm
23. Yā le-müsteşriķın bi-tārīhihi
Ķul kevkebü'l-muzıyyi tale ʿ a

29

YAZICI İBRĀHİM EFENDİ ĦAREMEYN-İ MUĦTEREMEYN
KİTABETİNE ĶADİME ĶIRIM ÜZRE DEVĀT TAĶINDIĶLARI
REBİʿ -ÜL-EVVELİŅ ON BEŞİNCİ PAZAR GÜNİNE
MUŞĀDEFESİNDE MAĦŞŪŞ ADAM GÖNDERŪP ACĀLETEN
İNŞĀ VE KENDİLERİNE İRSĀL OLUNAN TĀRİĦDİR

Müstef ʿ ilün Müstef ʿ ilün Müstef ʿ ilün Müstef ʿ ilün

1. En ʿ ām u fażla şad-be-şad Ħamd u şenāyā-yı şamed
Vefķ-i Ħulūş üzere raşd geldi ķalemle sür ʿ ate
2. Māni ʿ midir muḗıye kes luḗf itmede ol her nefes
Oldır gıyāş-ı feryād-res ifzāl ider zī zur ʿ ate
3. Satr-ı kase m nun vel-ķalem bu naşşile medfū ʿ elem
Artmaķda nūr gitdi zulum geldi revāc bu Ħırfete
4. Ola devāt maymun liķā cer-i ķalem bula beķā
Şad rütbeye bi ʿ l-irtikā sen ir maķām-ı rif ʿ ate
5. Ħad yok Ħudā iĦsānına oldu sezā bu şānına
MaĦsūd ķılup aķrānına da ʿ im şükür bu merĦute

6. Taḥdinet için bu ni‘ meti mebzül gerek dil himmeti
Eyle revā her hāceti sende muḫīm ol ḥıdmete
7. Vaḫt işin atma yarına göster güler yüz cārına
Kevniñ inanma varına raḫmetlidir yol ğurbete
8. Her ān küşād vir bābına raḫm it hüner erbābına
İkrām idüp aḫbābına düşme ‘ adūdan ğaflete
9. Bu posta er derviş gerek encāmını teftiḫ gerek
Dil levḫine tenḫiḫ gerek pīr naḫımını zī-bī‘ ate
10. Virmiş Ḥudā ḫalb-i ḫefiḫ ḫılmış saña refḫı refiḫ
Bu rütbe-i ‘ āli ḫaḫiḫ oldu sezā ḫadriyyete
11. ḫabr u sükün ḫilm u edeb ḫıdḫ u ḫıyānet sende hep
Selb olmada külli-yi ta‘ b vācib ḫenā bu devlete
12. Çarḫ ādeme virmez amān ta‘ ḫibdedir baḫşı yaman
Sende ğanimet bil hemān irmez çok el bu fırsata
13. Her ḫāl ola Bārī mu‘ in ide ḫaḫālardan emīn
Tevfiḫ ola işde ḫarīn tīsīr ire her sīrete
- 25a 14. ‘ Āli ola rütbeñ seniñ maḫhūr ola her düşmeniñ
Artsun çerāğda revğanıñ ḫāḫır irüp cem‘ iyyete
15. ḫab‘ ī du‘ ā bu‘ dü’l-ḫenā vācib miḫālidir saña
Sen dā’im it yā Rabbenā irsün rüteb tā ğāyete
16. Olsun hemīḫe dil ḫavī cārī ḫalem zātı ceri
ḫālī‘ selīs kevkeb muzi tāriḫ yeter ketbiyyete

Mefā' ilün Mefā' ilün fa' ülün

1. Kerīmā ki fazlet ' amīmü'l-enām bād
Va tevfiķ-i bārī refiķat müdām bād
2. Devāt şud be-devlet şehā āleti
Devāmat be-devlet ki ber-kām bād
3. Bedānī ki devlet şeved ve ez devāt
Elf-rā bübivend betā lām bād
4. ' Aţāyet çü kevşer seĥā selsebīl
Sebīlhā-yı luţfet heme ' am bād
5. Tū Baĥdād-ı Ŧab' ī kerem Dicle est
Tū Mışreş çü Nili ki in' am bād
6. Ĥafīzun ' alīmün vedūd tāriĥat būd
Ki maĥfūz u müşfiķ dil ārām bād
7. Be-se nām-ı Yezdān-ı tefe' ül ĥoş āmed
Nümāyende yümneş şeref tām bād
8. Merĥabān İbrāhim be-mektūbin u melfūz
Ķad cera'l-ķalem be-tāriĥahū fī-levĥin maĥfūz
9. Du' ā -yı ĥāme in tāriĥ davāt rā
Dilā ' ālem be-ķeffet ber-merām bād
10. Devāt-ı devlet āşarı taķup uçler didi tāriĥ
Efendilik beĥim saña mübārek bād sa' ādet bād

HEM-CİVĀRIMIZ HİZİR AĞAZĀDE KÜPELİ HĀFİZ
BALŤACILAR KETHŪDĀSİ OLDIKLARINDA İNŞĀ OLUNAN
NEŞĪDE-İ MUTAŤAMMĪNE TĀRĪHDİR

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

1. Neşr olıcağ luṭf-ı Hudā ṭoldı zemīn müjde şadā
‘ Ayyūka dek çıksa n'ola böyle laṭifāne nidā
2. İḥsān-ı hağ ‘ālem şemūl hep ḥaşşa mendfur‘ u uşūl
Şāhān ḥuşuş en‘ām vaşūl olmağda her dem sermedā
3. Rŭkn şehnişāhı hezīr erkānları ādāb-ı şı‘ār
Ḥaşşa teberdār-ı müşār ḥidmetde ser eyler fedā
- 25b 4. Bu zümre-yi tā‘at mağar ser-tā-kağem ehl-i hüner
Bu fırkaya ḥüsn-i nağar eyler şeh-i Rŭstem edā
5. İḳlīm-i heft u çār bucağ ṭolu bülend nām-ı ocağ
Āđ balṭacı yedi nacak yoğ bu ocağdan mā-ādā
6. Eṭrāf-ı şāhān bunların eknāf-ı sulṭān bunların
Yol ile erkān bunların sā’irler eyler iḳtidā
7. Yolla gelür şadra gülān şubḥ u mesā ḥidmet ḳılan
Tā dip olur serkeş olan ādet budur tā ibtidā
8. Ellisini gecse yemek olur helāl nān u nemek
Ḳalmaz aña hic şu dimeğ şāhdan kerem umar gedā
9. Rŭtbe vücūd oldun ḳıdem ğurbet ğama dār-ı ‘adem
Nefiḥ-i sŭrŭr dem bu dem şıḥḥat yeter rŭḥa ğıdā

10. Tevfîk ile teşvîk ola rağm-ı ‘ adū taṭvîk ola
Ḥayra müdām tesvîk ola şād ola tâc ḥandân revā
11. Tebrîk şadā ṭoldı zemân himmet idüp çār-ı güzîn
Tārîḥ oqurlar güll-i hîn ehlân u sehlân kethüdā

32

İRÂN KÂDÎ-ASKERÎ DİMEKLE MA‘ RÛF ‘ ABDULLAH EFENDÎ
ŞADR-I FETVÂYA TEŞRİFLERİNDE İNŞÂ OLUNAN
TÂRİHLERİ Fİ 28 REBİ‘ Ü‘ L-EVVEL SENE 1168

Fā‘ilâtün Fā‘ilâtün Fā‘ilün

1. Fāzl-ı ‘ Abdullah aqıtdı ol ḥabîb
Mültekâ baḥr-ı ‘ aleme bād-ı ṭîb
2. Meclisi şadrü’l-şerî‘ a sūz durer
Nazm-ı fetvâsında Behcet-veş muṭîb
3. Şeyḥ-i sünnî şeyḥ-i sünnî şeyḥ-i dîn
Şekl-i ekmel üzre her müşkil mucîb
4. Zeyl‘i eyler göreydi ihtiyâr
Olsa muḥtâr-ı zemân olmaz ‘ acîb
5. Bu muḥîṭ-i faḫiḥe bir hân koy
Virdigi fetvâlarında ol muşîb
6. Ḥayr ile dâ’im işâret itmede
Ehl-i ‘ aleme müjdeler câhil ğarîb
7. Ḥall ile şâḥib hedāye kendisi
Virmede kâfi cevâb olmuş naşîb

8. Mesend-i fetvāda dā'im ide haḳ
Ḥāline lāyık maḥal zātı necīb
9. İftihār-i 'ālemin bel 'ālemīn
Şeyh-i dīn u şeyh-i İslām bī-merīb
10. Her olur olmaz cevābıñ ḳat'ī
Gelmemiş hic böyle bu şadra nesīb
- 26a 11. Derd-i eşkāle vefāsı tiz eşer
Şerbeti nabza muvāfık bir ṭabīb
12. Ḥayme-yi atlasda mişli bī-nişin
Görmemiş aşla felek böyle lebīb
13. Bu ḥanīfe sīretinde zī-'ulūm
Sālde sīb u ḥalde şeyb u ḳāl edīb
14. Nüşa-yı tevfiḳı bāz u bend idüp
Ola icrā dā'imā şer'ī ḥabīb
15. Bu es-suūd vaḳte tāriḥ Ṭab'iyā
Şadr-ı fütüy buldı İrānile zīb

33

SĀBIḲĀN ŞADRĀZAM MUŞTAFPA PAŞADAN CĀNĪB-İ MĪRĪYE
TEVECCÜH İDEN ḲADIRĠA LİMĀNINDAKİ SARĀY-I
SULTĀN OŞMĀN ḤĀN YAZICI İBRĀHĪM EFENDĪYE BAḤŞ U
'AṬĀ BUYURDIḲLARINDA BĪ'L-İSTĪD'Ā' İNŞĀ VE
FĪRĪSTĀDE OLUNAN NEŞĪDEDİR

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1. H̄abbezā h̄üsrev-i Cem şāh-ı ‘ adālet-i iķbāl
Kıble-yi dergehine itdi mülük-ı istiķbāl
2. Zıll-ı haķ müşfik-i h̄alk dāvir-i devrān el-H̄aķķ
Münbi‘ -yi cūd u ‘ aṭā muṭī-yi envāi nevāl
3. Kān sühā u kerem cevhere-yi yektā-yı zāt
Dürre-yi tāk-ı Selāṭīn azām-ı ferrüh-ı fāl
4. Ma‘ den-i elṭāf-ı cezīl mün‘ im-i ihsān cemīl
Mazhar-ı fażl-ı H̄udā-yı muğfil-i şad şad ifzāl
5. H̄ancer-i şavleti miftāh-ı kenūz-ı devlet
Fātiḥ-ı ebvāb-ı luṭufhāne en‘ ām-ı kemāl
6. H̄amd-ı fettāhile dil-i medḥet-i şāh-ı kevne
Açdı bāb-ı suḥanı güll-i nehār u leyāl
7. Mülce-yi mülk ü milel menzil-i ḥācet menedsin
Çapuna kim süre yüz menzile irdi fi-esḥāl
8. Nerd-bān olsa sūtūrum ṭabķāt-ı medḥe
İremez kaçır-ı ṭar bahāne-yi luṭfuna ḥayāl
9. Dāverā zī keremā luṭfile ihsān itdiñ
Şükriñ biñde birine mecāl emr-i muḥāl
10. Ṭab‘ iyā vaķt-i du‘ ādır eyle tazarru‘ H̄aķķa
Hāzr-ı āmīn oldı geldi ğaybdanda ricāl
11. Ey ḥudāvend-i cihān dā’im olup taḥtında
Gelmeye mihr-i cihān-tāb-ı vücūduna zevāl

12. Olasın t̄ac-ı sa'adetile ser-efr̄az-ı zam̄an
Rehberin Hıẓr u ma'yiniñ ola Rabb-ı müta'āl
13. H̄adim-i şādıkını luḫfile mümt̄az itdiñ
Dürlü ez'āf-ı ni'am-ı baḫşın idüp istikmāl
- 26b 14. Himmet-i üçler ile buldu kemālī tārīḫ
Bir serāy oldı 'aḫā cevher-i dürr-i māl-a-māl
15. Rabbic'āl maḫāme İbrāhime nūran ve sürūrā
Vec'āl sa'ye zevvārihī şafā'en ve hubūrā
16. Vecma' mine't-ḫāifinīne ḫavlehū minhū ḫāifin
Vāftaḫ mışra'ay bi-ebīhi li-zi'l-havāici medūrā
17. Felemmā ḫadihtümü'l-beyte rafa'tü's-savte bi-tārīḫihi
Ce'alallāhū celleve 'alā beyteküm le-ma'mūrā

34

Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'ülün

1. Serāy-ı āsmān-ı rif'at şeref bād
Büyüt-ı 'Āli ğurf a'lā erākīn
2. Müferriḫ şafālar vüs'atda meydān
Hevāsı 'anberīn itmekde ḫākin
3. Teyemmünde ola şol sağ teberrik
Açılsun revzen-i baḫt-ı emākīn
4. Şer-ā-ser bu serā ḫolsun feraḫla
İlāhī ḫürmetine ism-i pākın

5. Efendi hazretiñ haq dā'im itsün
Helāk olsun aña her kim tuta kin
6. Çıķup kırklarla bir tārīķ düşürdüm
Şafā-yı hātırile ola sākin

35

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

1. Dād-ı cem dārā şiyem sulţānımıñ
Taht-ı 'ālībahtı olsun bir ayağ
2. Seyf-i kâti' remh-i saţ' ile şehā
Urula her düşmeniñ bağrına dāğ
3. Yürür ise kurd ile koyun sezā
'Adl ile hayvanlara dağ üstü bāğ
4. Luţfi meşmül cihān-ı ber- pādişa
İtmede hadd emīni dem dem çerāğ
5. Hān-ı 'Osmān-ı 'Abdullah devletse
Salţanatda tā kıyāmet ola şağ
6. Yazıcı İbrāhīm Efendiye o şeh
Bir serāy bahş eyledi Vehbi firāğ
7. Ola meymün u mübārek bu serā
Kıla her emrinde Mevlā yüzüñ ağ
8. Mazhar-ı tevfik-i yezdānı olup
Ola ef'ālinde üstün mişāl yağ

27a

9. Nüh felek turduķca tursun böyle zāt
Şağola devlet ile şad sāla çağ
10. Elsin-i ʿālemde medhiñ zıkr olup
Şāha vaşşāfiñ ola ehl-i belāğ
11. Bu serāyı her günler Tabʿ iyā
Didiler taḥsīnle tāriḥ ey konağ

36

ÜSKÜDĀRDA BÜLBÜL DERESİ NĀM MEVĶİʿDEKİ TEKYE-i
NAĶŞİBENDİYE ʿATİĶA-I ÖZBEKYEDE EL-ĶACC
ʿABDURRAĶMĀN BELĶİNİÑ MEVLŪD –I ŞERİF ZİYĀFETİNE
MEDUF OLDUĞUMUZDA ĶAŞKER ŞEYĶ ÖMER EFENDİ
MERĶŪM OL VAĶT ĶAYĀTDA OLUP ANLAR DAĶI OL
MAĶALDE VE OL YER TEKYE ŞEYĶŪʿL-ES-SEYYİD ĶĀCİ
ĶĀCE EFENDİ VE EYŪB-U ENŞĀRİ TEKYESİNDEN
VESĀʾİRDEN SULTĀN ZĀDE İNŞĀ ŞUD SENE 1167 RECEP 21

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Üsküdarıñ deresi bülbüli elḥāmı ne ḥoş
Diñler ağāzelerin her işiden tayı-ı vüḥuş
2. Gecse tāzḥin-i hevākāra n'ola böyle fiğān
Tā deründan kopar anlarda bu feryād-ı ḥuruş
3. Cümle murgāna bu ḥāl gelse ʿaceb mi kuş o da
Bāğbanide gūruñ oldu bu demde o da kuş
4. Ķılsa eşḥārda nevā cāna geçer nāle-yi şeb
Bu müeşşir nefse her dili mermer āşā gūş

5. Atlas-ı çarha çıkup sağlığınıñ gulgulesi
‘Andelibāna edā oldı aşāfirdeki coş
6. Sünbül-i müjde peyām yaydı bahārıñ қоhusuñ
Būy-ı miskile cihānıñ қалmadı bir yeri boş
7. Penc-i aklām kef ile çiğdem aқālimi tutup
Yazdı kırtaş-ı çemen üzre benefişle nuқūş
8. Dürlü ezhār ile zeyn oldı basıt u eşcār
Bāğçe u bostānla bāğ buқalemun hāzra firūş
9. Meclis-i ‘ārāste қılıp fül ile fulyā semt semt
Yed beyed zerrin қadeh ü devrinde der erbāb nūş
10. Mevc-i kemhā-yı çemen yonca-yi humrā u sefid
Revnaқ-ı ebri virip vech-i zemīn oldı be-şūş
11. Sebz-i gūn pisteriniñ kisteri papadya u pād
Қarabaş yaşdıғına қoydu kelhebekleri dūş
12. Al şaқāyıқ duvağıñ keşfile arz itdi razıñ
Zülf-i ‘arūs görünüp aқlı alur böyle dūrūş
13. Қā’im-i hidmet olup lāle etek belde muқim
Elde fīncān göbegi tuta tuta қалmadı hūş
14. Misk-i Rūmı қоқudup burnuna çarh-ı felegin
Rūh-ı īsāca buhūr-ı merīm olur nefha reşūş
15. Gej külāhile çıkup şeyh-i şükūfe gülerek
Elde sünbül teberi var el virir ise қonūş

27b

16. Yāsemen k̄ad tağıdıp zūlf-i k̄aranfil k̄oḡusun
Şanki ʿanber bu imiş ġıll-ı dimāġ oldı ġaşūş
17. Dürr edā ġüfteye olmuşdı şedef teng-i revıyy
Āl-i şiʿre olur isem ne ġam incüli çavuş
18. Bedā-yı lāle ḡoş olur ġülşeni zeyne Ṭabʿî
Erguvān-ı saḡnıñ maḡtaʿ-ı ḡatmîside ḡoş

37

TĀRĪḤ-İ ʿİD-I FİṬİR Fİ SENE 1171 BĀ-ṬALEB-İ YAZICI
İBRĀHİM EFENDİ ĠAFER-ALLAHÜ TEʿĀLĀ ZŪNŪBEHŪ VE
SETERE ʿUYŪBEHU BİʿN-NEBĪYYİ VE ĀLĪHİ ŞALLALLĀHÜ
TEʿĀLĀ ʿALEYHİ VE SELLEM

Mefāʿilün Mefāʿilün Faʿülün

1. Şenāensümme şükren lil-ḡavî
ʿAlāʿîdin saʿîdin eymenî
2. Telāleʿtiʿl-merretü min hilālin
Bedā min maḡlaʿil-ferāḡiʿl-āliyyî
3. Teveccehtüʿs-saʿādātiʿs-seniyye
Bilā raybin mineʿs-saʿdiʿs-şafıyyî
4. Mezaʿl-ʿusru ḡuziʿl-yüsreyni erriḡ
Fe-büşrān biʿs-sürürîʿd-dāʿimî
5. Fefî tārīḡinā remzün laḡifün
Li-elḡāfın cerā ḡalemüʿl-celiyyî

6. Teğarra' ne'l-ilāhe leküm ve du'āyen
Bi-meddi'l-'ömri bi's-sa'di's-seniyyi
7. Ve 'ömri'n-nesli ve'l-hasebi'r-refi' i
Va zadallah mecden yā veliyyi

38

KATİBÜ'L HARAMEYN İBRĀHİM EFENDİ MERHŪMUŃ
DÜNYĀYA OđLI İSMĀİL DEHDİ TULŪ'NDAN MUMĀ-'İLEYH
TARAFINDAN MŪJDESİYLE GELAN HĀŞEKİ OTURUP İŞBU
TARİH-İ VİLĀDET HENŪZ DAđI İSMİ ŐONMADIN İNŞĀ VE
İRSĀL OLUNUP BA'DE LEYĀLİN İSMİ İSMĀ'İL LAŐABI
DEHDİ ŐONMUŞDUR SENE Fİ 1170 CEMĀZİYŪ'LEVVEL 11
YEVM-İ ŐELĀSE VAŐT-İ EZĀN-I MAğRİB

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Dide rüşen ola toğdı meh-riķāb
Şevķ ola çarhıñ medāri özü şeb
2. Bu şafıyyullah şelāle ced-be-ced
Hoş şafā āmed şafā 'āli-neseb
3. Ders-i İdrisiden olsun müstefid
Fażl-ı İşhāķile olsun müntehib
4. Şavt-ı dāvedı edāsın güş iden
Olalar lebbeyk ile hıdmetde hep
5. Bu Süleymān-ı cihān olsunda gör
Ola dāmen būsı dā'im leb-be-leb

- 28a
6. Çün ħalilullah ile hem-nām peder
Oğlı İsmāil gibi münķād-ı āb
 7. Şabr-ı Eyyūb ‘ömr-i Nūĥ tevā melnūp
Re’y-i şalāĥla ola zūhdī laķab
 8. Nūr-ı Aĥmed ĥürmeti sellem ‘aleyh
Bu nesebden ola mensūb-ı edeb
 9. Mıřr-ı baĥtıñ Yūsufi olsun ‘aziz
Pāyine yüz süre erbāb-ı edeb
 10. Mūnisiñ Ĥızr ola İlyās hem-demiñ
‘Unşırımı berr-i Şām baĥr-ı Ĥaleb
 11. Rūĥ bula ‘īsā nefes āsā kelām
İrmeye dünyāda ařlā hic ta‘ab
 12. Dest-i beyzādan kerem Mūsālanup
Ola ‘ālem ġarķa-yı nūr zeheb
 13. Hūd-veř ġālib olup maġlūb-ı ‘adū
Düşmeniniñ başına ĥāřāk ĥařeb
 14. Zü’l-kefl-i aĥlāķ-ı ĥüsnünden cihān
İķtibās-ı luţfuñ itsünler şaleb
 15. Şaġ u sālem ola döndükce felek
Baĥt-ı yāver devletile bi-küreb
 16. ‘Aķl u fikrinde Şu‘ aybī zihn olup
Naĥl-ı āmālı ola tevfiķ-i şu‘ab

17. Ola zü'l-ķarīnin edā tedbīr ŧinās
Cünbiŧ-i 'irfānile ŧöhret ŧarab
18. Dāniŧ-ı Loķmānile hikmet ķarīn
Ola ıŧġāda ķulaġı münŧeķeb
19. Yemen-i teŧrīfine tārīķ ŧab'ıyā
Çeŧm-i 'ālem rüŧnā ceyyed-i lenseb

39

TĀRĪĖ BERĀY-I ĖUDŪM-I RAMAZĀN-I ŧERĪF VE BĀ-
TEZKĪRE FĪRĪSTĀDE KERDEN İBRĀHĪM EFENDĪ RĀ FĪ SENE
1170

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Olunca cānib-i ġarb-ı ŧerefden mĀh-ı nev lāmi'
Ėudūmuñ meymenet maṭla' ide sulṭānıma ŧāni'
2. Sa' ādet menzilet ravza bu ŧeb teŧrīf idüp kevnı
Cihānı nevde ġarķ itdi ķanādīl feraķ-ı cāmi'
3. ŧafā-yı ġāṭır-ı zī-ŧānla ŧıḥḥat-ı selāmetle
Neŧāṭ-ı ebnāṭ-ı ṭab' a ķıt' a olmaya māni'
4. Seķer-i temcīd u tevḥīd ilāhīde müezzınler
İder kesb-i ŧafā her cān ķulaġıyla olan sāmi'
5. ŧebinde nev-be-nev zevk u ŧafālar olmada yer yer
Eger ŧad gice olsaydı yine dil olmaya ķani'
6. Bu eyyāmda olan ġālet bulunmaz 'ıdıle süverde
Senīn-i ŧad-be-ŧad emŧāl irerse cānına ṭāmi'

- 28b
7. Beher rüz tarz-ı nev lezzet olur peydâ cedîdâne
Bunı ikrâr ider yetmiş iki milletde ki şânı^ç
 8. Hıuşûşâ vaqt-i iftârda olan hâlet hilâvetine
Bu zevkden dur ola âmmî münâfık dîdesi dâmi^ç
 9. Nedir ol cilve-yi iftârındır ol ni^ç met-ı Settâr
Nefis-i enfes-i en^ç am gedâ u bâye hep şâyi^ç
 10. Donanmış sükkeri maḫbûḫla fağfûr-ı cîn-i eḫbâḫ
‘Aḫîḫ-i ‘anberîn şerbetle iftâr şâ’ime nâfi^ç
 11. Düşünsün sefere luḫfuñ saḫâ meydânına yer yer
Ola en^ç âma ḫalḫ şeb^ç ân cihânda ḫalemiye ḫâyi^ç
 12. Hezâr emşâl mişal âşâla işâl ola şihḫatle
Felek döndükce durdursun seni ol ḫazret u eni^ç
 13. Du‘â -yı Ṭab‘îyâ her şeb ola gündüzleriñ ‘îdin
İrüp her giceler ḫadere niyâzlar olmaya zâyı^ç
 14. Getürdüm bir du‘â mışrâ^ç ını şulṫânıma târiḫ
Mübârek ola eyyâm-ı hilâl-ı nev şeref ṫâli^ç

40

TÂRİḤ-İ İD-İ AḌḤÂ Kİ İNŞA ŞUD U BE-ṬALEB-İ KÂTİBÜ‘L
ḤARAMEYN İBRÂHİM EFENDİ İRSÂL ŞUD Fİ SENE 1170

Meḫâ‘ilün Meḫâ‘ilün Fa‘ülün

1. Zihî ayîn-i İslâmı ḫoş a‘lâ
Müzekkâ şer^ç -i muḫtârı müsellâ

2. Bu eyyāma irişdin Һamdulillah
Sa‘īd ide bu ‘īdi Һađ te‘ālā
3. Žađāyā vācib oldu ehl-i dīne
Vücūbı şall u enđarla müđellā
4. İğer Kevşer bu emre mümteşiller
Mümessek ‘anberīn sükkerden ađlā
5. Bu dīn u devletiň ađrānı meslūb
Mađāmāt-ı đavānīn oldu bālā
6. Yedi ıđlīimde đavr-ı āl-i Oşmān
Secallāt-ı milelde oldu imlā
7. Bu erkāna nazīr olmaz cihānda
Bu eđvāriň bulunmaz mişli aşlā
8. Şecā‘ atde ebū-đālib mehābet
Ne đoş ayīne-yi ‘adli mücellā
9. Edā-yı İskenderī Sulđān ‘Oşmān
Müebbed ide tağt u bağt-ı Mevlā
10. Ricāl-i devletinden đaşşā yārı
Umūr-ı Mekkeye olan Mevlā
11. Ki ya‘nī Һazret İbrāhim Efendi
Aña đātem lağab ağrı vü evlā
12. Đađınmış parmağına đātem-ı cūd
Sađā berinde delv-i luğfı müdlā

- 29a
13. Cihāna münbaşı̇ iḥsān-ı aḥsen
‘Aṭāya anda evfer ekşer ālā
 14. Ḥaşeyn ola vücūduñ ḥaşeyn ḥaḫda
Mu‘ammer olasin sālāen fālā
 15. Saña niçe fedā ser ola ḫurbān
Medāric ola a‘lā ḫadri vālā
 16. Ve fi’l eshāri ed‘ūke bi-ḫayrin
Felī zikrun leke’z-zikra’l-cemīlā
 17. İlāhī ‘avnüke fi külli emrin
Fekün bi’l-hayri lin-nāsi delīlā
 18. Sezā vir sen şalā erbāb-ı şı‘re
Gelür mi Ṭab‘iyā nesce bu kālā
 19. Şebiñ ḫadar ola dā’im bu du‘āmız
Ola tārīḫ nehārīñ ‘id-ı aḫḫā

41

ÖKÜZ LİMĀNI NĀM MAḤALDE ÜSKÜDĀR CĀNİBİNDE
MUḤADDEMEN KEŞF OLUNDIĞINA TĀRİḤ İNŞĀ OLMİŞ İDİ
NEŞİDE-İ TEKMİLİNE ḲARİB MAḤŞÜŞ İBRĀHİM EFENDİ
TALEBİYLE MEVḲİ‘-İ MEZBŪRDAKİ ÇEŞMENİN TĀRİḤİDİR
Kİ SULTĀN OŞMĀN ḤAZRETLERİNİN BAŞ ḲADINLARI
LEYLİ ḲADIN BÜNYĀDIDIR VELĀKİN İLE‘L-YEVM
YAZILMIŞDIR.

Müstef‘ilün Fe‘ülün Müstef‘ilün Fe‘ülün

1. H ayr ata l ayık el-Haqq b oye ma hall-i bihter
İŖbu meberr atile tevfi e oldu ma zar
2. A dı g l-i sa  vet Ŗad g n e b g-ı c da
B lb l Ŗen -k r ne gam eylerise devr-i  enber
3. T t  me el dem-be-dem s kker a ar dilinden
T v Ŗa per ferr n-i  umrica  ul ul eyler
4. G rse bu t k  dirdi Mi  m r Sin n  ferin
Uymaz bu resm-i p ke bir r s n-ı k hen ver
5. Evvel Ŗeh-i cih ndan nu k-ı h m y n ile
Ŗ ret pez r oldu bu Ŗekl-i g r b  l -Ŗer
6. Ta s n iderdi Bihz d g reydi b yde Ŗekli
 ar k Ŗe-yi cih nda yokdur bu t ka hem-ser
7. D men-i b s z ll-ı Haqq id p bir ehl-i berr t
 ıldı ric  bu hayrı kendi ide hoŖ a ter
8. Oldı kab l niy zı ezin-i h m y n ile
Ol hazret-i baŖ  adın  urdu bin -y  berter
9. İŖmet-i rid ye iffet oldu iz r-ı rif  at
Leyli  adın hazreti  ıldı bu hayrı yekser
10. Derg h-ı ha da ma b l olsun bu hayr-ı c ri
A dı ca  b-ı  eŖme hayr ile dola defter
11. Ecr-i cez l u cem l el af-ı ha dan irs n
R z-ı cez da olsun me c r-ı hacc-ı ekber

29b

12. Muhtâc idi bu mevki' âb-ı lezîze Tab'î
Kand-ı nebâtdan ahlâ şundi atâşa sükker
13. İç ' âfiyetler olsun âb-ı hayât-ı Hızır
Cânîñ göziñ açılsun seyir eyleyim aḡzer
14. Ma' nâsı biñ lafzîñ al añla ' Arab dilinden
Bir ' anberince târiḡ nüş eyle mâ-yı kevşer

42

EYŖAN TĀRĪHEŞ KĪ ÇEŞME-İ SĀBIŖA İÇÜN İKĪ ' ADED
TARĪḡ SĪPARİŞ OLINMAĞIN BİRİ EVVELKİ BİRİ BUDUR

Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilün

1. Şer-afifât-ı h'âtin-i şehnişâh-ı zemîn
İşmet-i âyât Ḥazret Leyli Kâdın ḡayrât ḡurüş
2. Dest-i Hızır himmeti peydâ idüp ' ayn-ı hayât
Bu mu' ammere kıldı icrâ sükker âsâ âb-ı ḡuş
3. Bâğ-ı cennetden midir mecrâsı aḡış sût midir
Lûleden berrâḡ çıkış bir aḡ gümüş mehveş ḡaĖuş
4. Tâ boğazdan teşne-leb berren u baḡren cân atar
Bir şu kim göz görmemiş işitmemiş mişlini ḡuş
5. Ṭal' atı ḡüyâ kamer leme' ânı ḡürşid iḡtibâs
Sûk-ı ' atşâne metâ' -yı neyyirin eyler fûrüş
6. Tâ başından döşeyüp mizâbını altun ile
Bu maḡâm iḡyâsına şular gibi aḡdı ḡurüş

7. Sa' y-ı hayrı mürde haqqıçün şafâ virmekdedir
Her dem itmekde tavâf insân u hayvân ile kuş
8. Hâzret-i Haq sa' yini meşkür idüp hayrîñ kabûl
Arta günden güne 'ömrüñ devlet ile zât-ı hüş
9. Hıdmet tevârîh ile Tab'î du' â meşgûl iken
Düşdi bir meşrebce târih cām-ı kevşer ile nüş

43

MERHÛM YAZICI İBRÂHİM EFENDİ SULTÂN MUŞTAFÂ HÂN
TAHTA CÛLÛSUNDAN ŞOÑRA MERHÛM RAĞİB MEHMED
PAŞA VEZÂRETİNDE MEVËUFÂT MANŞİBİYLE VE ÇERÂĞI
HURÛC VE İRSÂL-İ LİHYE MURÂD EYLEDİKLERİNDE OL
VAKİT BALÇACI HENÛZ REF' OLINMAMIŞ İDİ 'AZİM ALÂY
İLE SARÂY-I 'ATİKA VARUP OCAĞLARI KÂ'İDESİ ÜZRE
ANDA ŞAĞAL ŞALIVERDİKLERİNDE KADİ DESTÂR İLE VE
OL ALÂY KONAĞLARINA DA'VET VE ZİYÂFETLER
EYLEDİKLERİ İRSÂL-İ LİHYEYE TÂRİHDİR Fİ 25 ŞAFER
YEVİM-İ ISNEYN SENE 1171

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Bârekallah bârekallah neyyir âyât oldu rîş
Nürıdır âsâ maṭla' -ı rûya mirât oldu rîş
2. Hilye-yi vechinde ziynet lihye ber-vech-i kemâl
Veche-yi hayrile inşâ-yı vücuhât oldu rîş
3. Geldi bu yüzden zühûra sünnet-i hayrû'l-varî
Reyb ü şeksiz maṭla' -ı 'izz ü saādât oldu rîş

- 30a
4. Gerçe āmāl-ı derūn-ı ādemi bī-gāyedir
Bu cihānda cümleden maḫṣūd bi'l-zāt oldu rīṣ
 5. İrdi bu maḫlūbe ḫamd olsun efendi ḫazreti
Kevkeb-i mevḫūfı tesyīr-i medārāt oldu rīṣ
 6. Ḥaḫḫ te'ālā ide terfī'-yi medāric gün-be-gün
Maḫz-ı ḫayr encām-ı ḫāle ḫayr alāmāt oldu rīṣ
 7. Ma'den-i yüzden çıkan cevherle tāriḫ Ṭab'iyā
Āfitāb-ı ḫüsn-i İbrāhīme zerrāt oldu rīṣ

44

YAZICI İBRĀHİM EFENDİ BERİD-İ ÇĀVUŞ ALİ ÇELEBİ İLE
FAḪİRE İD-İ ADḤA TĀRİḤİNİ SİPĀRİŞ BUYURDIKLARINDA
‘ARABİ ḲASİDE OLMAḲ ÜZRE BER VECHİ ME’MÜR İŞBU
ḲAŞİDE İNŞĀ OLUNUP YİNE MEZBUR ÇAVUŞ YEDİLE İRSĀL
ŞUD

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eşraḫat envāru aḫmāri'-sürür
Bis-su'üditilke'l-eflākü tedür
2. İncelet min ufḫihā ṣemsü'n-necāḫ
Bin-neşāṭi şāriḫan metne's-şudür
3. Ḳad ḫake's-sa'dü's-sa'id ṭālī'ān
Fevḫa cevvi'lyümni ze'l-bedri'l-büdür
4. Lā teḫaf fallāhü ḫayrun ḫāfızan
Kün şafiyyel-bāli küll-külle'l-ümür

5. Hālıku'l-ḥalkı mu'ınün nāşırın
Hāfızun min külli muḥtālin faḥūr
6. Küvvetü'l-hussādi süddet-i nazreten
Lā yürā min 'aynihā mīn ba' di nūr
7. Ḳad ḥamākallāhū fi ḥışnı ḥaşın
Mīn ḥamidātin ale'l-a' dāi sur
8. Tilke eltāfün bihā ütütümü
Faḥmedühü fi'l-āşāyā ve'l-bükür
9. Fukte'l-aḳrāne bi-ḥüsni'l-ḥaşleti
Kün şekūran zāke fazlün min şekūr
10. Ente baḥru'l-ḥilmi yüsrun mevcühü
Ḳad cere'l-aḳdāmü min tayyi'-küdür
11. Yā gıyāşel-müstegīşine eġiş
Ve's-tecīb mā-küntü ed' üyā ğafūr
12. Rabbi ḥıfzan bi'l-ebi veb-neyhi min
Ḥādisātın müziyātın fi'd-dühür
13. Rabbi şubnün min 'aşıfın ğussani kerīm
Zerreten mā ağberre verdī ḥaddi ḥūr
14. Rabbi zid' ilmen ve fazlen fihimā
Ḳıh müşāren bi'l-benāni fi'z-zükür
15. Rabbi bārik āidehüm tārīḥuhū
Zāleti'l-aḫzānü ḳad cāle's-sürūr

16. Kāne Ṭab‘i mücrimen ḥayre'd-du‘ā
Ṣümme za’llāhü ekber bi’n-nuḥūr

45

İBRĀHİM EFENDİNİN İKİNCİ OĞLI MUḤAMMED SAİD
DÜNYĀYA GELDİKDE KENDÜLER BİR MANZŪM TĀRİḤ
İNŞĀSINDA ELFĀZİ PERİŞĀN OLICAĞ FAḤİRİ ḲONAĞINA
DA‘VET VE OL TARİḤİ TA‘MİR ‘AḲİBİNDE OL MAḤALDE
NEV TĀRİḤ İNŞĀ OLUNUP KENDÜLERİNE VERİLDİ SENE
1172 CEMAZİYEL-EVVEL15

Mefā‘ilün Fa‘ülün Mefā‘ilün Fa‘ülün

1. Ṣenā-yı şad hezārān sipās u ḥamd-ı bī-ḥad
‘Aṭā-yı lā-yezāle ki elṭāfi lā-yu‘ad
2. Bu ḳurretü’l-uyūnı kerem ḳılınca Bārī
Münevver oldı ‘ālem ṭoğunca māh-ı es‘ad
3. Sa‘ādeti nümāyān kerāmeti hüveydā
Semimmī-yi faḥr ‘ālem durur bu nāmı emced
4. Ṭulū‘ da meymenet fer bilā-şükr ü bilā- reyb
Bedīhī-yi sa‘ādet şeref be-şān-ı mürşad
5. Feraḥfezā-yı vālid neşāṭ-ver-i vālide
Hemīşe şağ ola valde vālid-i muvallid
6. Meḥāsin u mekārım mehāmdi-yi aşikār
Ki hem-nām-ı Muḥammed Ḥudā sellem tā-ebed
7. Ferīd-i ‘ömr ide Ḥaḳḳ ferīd-i aşr ola ol
Ḳarīn-i yümn ü tevfiḳ ola ebī feraḥ ced

8. Selāmetle devāmı meserretle şafāyı
Kerem kıla Kerīmā mekārimi hezār şad
9. Du‘ā -yı Tab‘īyā bu kabūle ire tārīḥ
Sa‘īd ola hemīşe ki ṭal‘at-ı Muḥammed

46

VAḤT-İ ḤİTĀNDA DEHĀN-I ŞİBYĀNDAN ‘ALA ṬARİḲİ’L-
MUḤĀKĀT NEŞİDE –İ ḤİTĀNİYYEDİR Kİ MERḤŪM NİŞĀNCI
ALİ PAŞAZĀDE SİLEḤŞÖR-İ ḤĀZRET ŞEHRİYĀRI
MUḤAMMED BEGİŇ OĞLI ALİ BEĞ ḤİTĀNINIŇ TĀRİḤİNİ
MUTAẒAMMINDIR SENE 1172 Fİ ŞĀBAN 22

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Rif‘at-ı İslām refi‘ her rütbeden
Sünnet-i muḥtāra uymaz bir sünen
2. Şadr-ı mü‘mīn ṭīb-ı tevḥīde muḥall
VaḤt-i tahlīlinde bu misk-i ḥuten
3. Diller envār-ı hüdā ile ṭolu
Fikr ü zıkr-i ḥaḤdır evrād-ı dehen
4. Ḥamd-ı şad şükr-i bilā-ḥad tā-ebed
Ümmet-i AḤmedden itmiş zū‘l-minen
5. Oldı ḥoş ayīn-i tezyīn-i benīn
Ziyet-i sünnet ḥitān-ı bī-vehen
6. Ṭaraf-ı destār tellenüp sorgucla
Salṭanat güyā hemīn şāh-ı Yemen

- 31a
7. Da‘vet-i sür̄ide eylerken güzār
Şaṭr u serhenk u ḥuddām oldı zen
 8. Ba‘d-ı zīn ālā-yı vālā-ter ile
İḥtişāmāne edā bizdik gezen
 9. Mehterān sāzile ḥāhiş gösterip
Eyledik iḥvān ile garam-ı vaṭan
 10. Bu gelişle āḥir irdik menzile
Çıkdı kaşra yüce dōşek dōşeyen
 11. Yaydılar bālā muṭaṭṭan şilteler
Atlas u dībā nizāmī başka fen
 12. Muntazam bir naḥl-i serv āsā ile
Şem‘a elvān-ı şükūfe pür fiten
 13. Sağ u şol tervīc-kāra başlayub
Ḥile bābiñ açdılar ehl-i süḥan
 14. Toldı etrāf nice şad şıbyān ile
Ḥayret aldı n'ola ki bu encümen
 15. Ttdılar el üzre şāhīn-veş bizi
Biz ise bir gözi baḡluca toḡan
 16. Ağzımıza tat çalup sükker gibi
Şoñra acı aḡuyı bizdik yudan
 17. Bir şadāyı Allah Allah kopicak
Şīt-ı şıbyāna kulaḡ ttdı geçen

18. Cem' -i şıbyāndan ğarazsın gizleyüp
Bizdeki feryādı başdırmağ hemen
19. Bu arada nāle u feryād ile
Şem' alu bülbül gibi bizdik öten
20. Dilde bir parmağ bal olduğ 'āleme
Hırğa-yı yorgana çekdik baş esen
21. Düşmüşiken çārha demİle diyet
Elde tepsi bizden ister dem şemen
22. İtme çocukluk yeter gel kendine
Bu imiş kânün-ı üslüb-ı hasen
23. Tā hıttābī-yi elestden mü 'minin
Biz idik qal u belā kavliñ diyen
24. Gerçi şıbyānız hudāyı 'ālemiz
Bizleriz ilmü'l-yağın hağ dīn tutan
25. Rabbimiz birdir resūlı Muştafā
Sünnetine şer' ine biziz uyan
26. Ravza-yı pāk hākina bizden selām
Āl u aşhāb-ı kirāma cümleten
27. Şad hezārān hamd ile tarihimiz
Sünnet-i ābīñ kıldığ icrā tıfl iken
- 31b 28. Tāb' iyā sende du' ā kıl vaqtidir
Şıdğ u ihlāşile mağbüdür iden

29. Ez selḥaşverān-ı sultān-ı zamān
Kim Muḥammed Beg Efendi an-be-an
30. Ḥilm u ādābile men'ūt zātı ḥaḳ
İde me'mūn her ḥaḫā u ḥaḫreden
31. Zāde-yi erşed Alī Beg ḥāzretiñ
Şağ idüp ḥaḳ ḥānesini kıla şen
32. Şağda devlet şolda 'izzet ber devām
Ola şıḫḫatle selāmet der-be-den

47

ḲUYUMCU BAŞI DAMAD-I MUḤTEREMLERİ SEYYİD ALİ
EFENDİ ḤAZRETLERİNİÑ MUḤAMMED ŞĀKİR NĀM
MA'ŞŪMLARI SENE 1173 RAMAŻAN-I ŞERİF 28 DÜNYĀYA
TEŞRİFLERİNDE İNŞĀ OLUNAN TĀRİḤDİR Kİ ZİKR OLUNUR

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şarḳ-ı vālādan görindi nūr-ı şems-i fāḫre
Böyle envārı müşāhid ancaḳ 'ayn-ı sāhire
2. Māva-yı perdede tursun bu māh-ı nev ziyā
İrmesün cism-i laḫif āsāsı çeşm-i sāhire
3. Encüm-i seyyāre sa'ādetile hem encümen
Ola eḫrāfında eşrāf dā'iren mādā'ire
4. Mā-yı şavmıñ āḫiri hem māh-ı 'idiñ evveli
'Adilin şāhidile yümni nümāyān sā'ire

5. Böyle eyyām-ı şafā encām zuhūrı şān nişān
Rif ata bürhān-ı kâti‘ illet-i bî-sātire
6. Kevkeb-i es‘ ad feraḥ lem‘ -i meserret maṭla‘ iñ
Yümn-i teşrîfidir el-ḥaḳ nūr-ı ‘ ayn-ı bâḥire
7. Bu leyāli-yi şeref ḥāli yeter beter yeknese
İrtifa‘ şāne-yi ebher bir nişāndır nāzıra
8. Leyle-yi ḳadri geḳürdi mu‘ tekif ḥalvet-nişin
Bāġ-ı bātından münevver geldi ḥür-veş zāhire
9. Ṭoġdı meh āsā şafā-yı ‘ id-i ekberdir bugün
‘ id ḥicābından hilāliñ atdı dü leyl āḥire
10. Dād-ı ḥaḳ tevfiḳ-i muṭlaḳ böyle elṭāf müttesaḳ
‘ Ācizāne şükr-i bî-ḥadd u firāvān fāṭıra
11. Baḥt-ı es‘ ad fikr-i erşed ‘ ömr-i bî-ḥad ola med
Ṭab‘ iyā budur du‘ ā -yı dil cenāb-ı ḳādire
12. Ṭoġması kırḳ yılda birdir böyle necmiñ dir isen
Ṭoġmayan gün çoḳ toġar şey ki önlemez ḥāṭıra
13. Vālideyni bāb-ı luṭfa geldiler tāriḥ deyü
Yā Muḥammed eyle imdād nāmdāşın şākire

BUYURAN MA‘ŞŪM-I MŪKERREMLERİNE İNŞĀ OLUNUP
MUMĀ-İLEYH EFENDİ HĀZRETLERİNE İRSĀL ŞUDE TĀRĪH
FĪ RECEP 22 SENE 1180

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Tıgđı neyyir nev hilāl-i bī-‘ adıl
Mağdemine sāt-i eşref kefıl
2. Meymenet āsāyiş aħter maħz-ı ħayr
Böyle tāli‘ -yi kevkeb sa‘ da delıl
3. Ķarra-yi a‘ yundur ol ebrū hilāl
Gözler aydın geldi bir zāt-ı nebıl
4. İktibās-ı nūr iderse mäh-ı sezā
Neyyir-i a‘ zam gibi vechi cemıl
5. Aħterān-ı nūr-ı sa‘ deyn olsa ger
Āsmāniñ ħurresin eyler ħacıl
6. Serde iklil-i sa‘ ādet mültemi‘
Ĥüsni-i ħalka olmaya hec ħal-ı ħıl
7. Nāle-yi ħoşkār ile bülbül sesi
Eylemez te’sİRde neyler bu maħıl
8. ‘Andelīb elĥānla sükker-i dile
Niçe elťāf-ı ni‘ am olsun sebıl
9. Tıol ‘ömür ile mu‘ azzez kıla ħağ
Ola ‘ālemde niçe nesl-i nesıl

10. Şağ ola envār-ı ʿayn-ı vālideyn
Olsun ʿilm-i nāf̄ ile bī-miṣīl
11. Ser-firāz-ı ʿālem-i ʿirfān olup
Nev ʿarūsān-ı maʿārifde nahīl
12. Maḳdem-i ḫayrile ṣān bulsun peder
Rütbe-i ʿulyāya olsunlar ʿavīl
13. Vālid-i mācidleri Ḥaḳḳa ḫalīm
Hem selīm u hem ʿalīm ṣānı raʿīl
14. Ḥānedānıyla ṣafā u zevḳile
Ḥazret-i ḫaḳ eyleye ʿömrüñ ṭavīl
15. Ṭabʿiyā dāʿim tazarruʿ la niyāz
İde uğurlı oğul Rabb-ı vekīl
16. Ḳıldılar ḳırḳlar duʿā tāriḫ deyüp
Yaşımı itsün ferīd Ḥaḳḳ-ı Celīl
17. Ḥazreti Ḥızır-beni yānı olup
Olmaya cevri-i cihānile zelīl
18. Ola nemrūd-ı ʿadūlar ser-nigūn
İde Mevlā ʿālemi dost u ḫalīl

‘OŞMĀN NĀM NĀZENİN EFENDİYE NEŞİDE ŞUDE SENE 1167
ŞABAN 2

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Revişde serv-i sāmānı edā cünbiş hırāmānī
Nice taşvīr ider mānı bu hāl-ı ḥadd-i ‘Oşmānī
2. Dürr-i şebnemleri derden semen endām u sīm gerden
Edā hoşterdir ar‘ ardan hırām-ı ḳadd-i ‘Oşmānī
3. Muḳavves ḳaş kemānlanmış sihām ger pek yamānlanmış
Ḳatı pek bī-imānlanmış çekilmez derd-i ‘Oşmānī
4. Nedir ol ḡabḡab-ı dürrāḳ nedir ol lehce-yi berrāḳ
Nice inkār ider zerrāḳ bu dürr-i ferd-i ‘Oşmānī
5. Bu hāl-i serpmē hāl ile māl-ı sinn-i leyāl ile
Leb-i lā‘lini āl eyle olur mı şayd-ı ‘Oşmānī
6. Ne ‘anber fām siyeh kākül benaḳ ebrūsı şad-berk gül
Şaḳīḳde ṭurre-yi püsküll belā-yı ḳayd-ı ‘Oşmānī
7. Eger bezm-i dili ḡāh o müşerref ḳılsa çeşm āhū
Dir idem zāhide yā hū gör imdi vedd-i ‘Oşmānī
8. Görindi bu perizāda ḳapladı zāhid āzāde
Eger şaḡ olsa Bihzāda çelerdi ḥall-i ‘Oşmānī
9. Unutdı ṭa‘n-ı aḥbābı olunca ‘aşḳın erbābı
Ta‘allüm itdi her bābı açıldı verd-i ‘Oşmānī

10. Çü ‘ aşkı kıldı gūşide meyden oldı nūşide
Ferāğ-ı hırka-yı pūşide münib merd-i ‘ Oşmānī
11. Siyeh çeşm u siyeh ebrū siyeh müjgān siyeh gīsū
Siyāhiler ile her su dögünmez keyd-i ‘ Oşmānī
12. Kesm-i kılyoncu bir tāze gönül murğına şehbāza
Elinde telli yelpāze hicāb-ı sedd-i ‘ Oşmānī
13. Göğüste muntazam mercān gümüş zencireler her yan
Bu tavrile gören yārān olurlar şedd-i ‘ Oşmānī
14. Fiten maḥzen cefā-pişe ḥaylide diḳkat enrīse
Gelince meclis-i ‘ aşka göz oynar nerd-i ‘ Oşmānī
15. Kalem engüşt ile kaydı hezār ‘ ömrile şadrındı
Duzağ-ı zülfile şaydı ḥudā‘ -yı serd-i ‘ Oşmānī
16. Çözer ki dökmesin tā nāf güşāyım sīne her eknāf
Güher avīze gūş esnāf gümüş-veş cayd-ı ‘ Oşmānī
17. Laṭif ādāb zarīf meşreb şadā nāzıñ edā ağreb
Dizilmiş zülfeler aḳreb ser-ā-ser şeyd-i ‘ Oşmānī
18. Mekārim nesille ma‘ rūf meḥāsin aşılla mevşūf
Nesb-i bil-ā-tere ma‘ ṭūf ayā an cedd-i ‘ Oşmānī
19. Saña Ṭab‘ī yeter bende mürüvvet eyle gel sende
Gerek inşāf niyāz-mende bu ancak ḥadd-i ‘ Oşmānī

33a

HAZRET-İ SULTÂN ʿOŞMÂN HÂN TAHTA TEŞRİFLERİNDEN
 MUĞADDEM SENE 1166 RECEB-İ ŞERİFİNİN 23 GÜNÜ
 KILICCI HASEN İBRÂHİM EFENDİ YEDİYLE GERGEDÂN
 KARNINDA KABZA-YI HÜRŞİD-ŞEDİD LEMEʿÂN ENVAʿ-İ
 DÜRR-İ MERCÂNİLE ZERRİN GİLÂF-İ CEVHERDÂR-İ FERİD-İ
 ĞADDÂRE YAPILDIĞDA MŪMÂ-ʿİLEYH İBRÂHİM EFENDİ
 İLTİMÂSIYLA MEDH-İ ĞADDÂRE-İ ZERRİN-GİLÂF
 MEDHİNDE BİR NEŞİDEDİR

Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün

1. Şehir-i lajverd-i fâmide cevher çok ʿazîmâne
 Bulunmaz bu dürr-i yektâ güher maḥşûş ʿizâmâne
2. Hıyâm-ı müşk renk-i şahrâ-yı şâmîde kurulduĝda
 Bu tîĝ-i âfitâb-ı şarkla şubḥ irer hıyâmâne
3. Şavâʿ iĝ berĝ olup küffâr-ı bed-kârı helâkında
 Sezâ çarḥı geçüp olsaydı avîze ger zamâne
4. Çekilmiş beyza-yı anĝâ güherden tîĝ-i yektâ kim
 Ne görmüş dîde-yi Dâvud ne geçmişdir Süleymâna
5. Olur metlûvv ḥayâl mûr-ı kadem saṭr-ı güher şânı
 İrerse çeşm-i İdrîsile ḥikmet-bin-i Loĝmâna
6. ʿAşâ-yı muʿciz-i Mûsâ edâ ejderlenüp çıkısa
 Kurrâ-i ʿaynüʿl-ʿayn aʿdâ gelür mişâĝ u peymâna
7. Nazîriñ görmemiş çeşm-i felek bu çarḥ-i atlasda
 Süyûf-ı Rüstem u Behrâm degil mâlik bu yılmâna

8. Mehābet şark niyāmından eger berķ ursa yelmānī
Hezār bī-dīn u bī-millet düşer telķin-i imāna
9. Mücellā kabza-yı karın-ı faħhār ger gedānı kim
Ziyā rahş u cilā bahşı muṭanṭan iħtişāmāne
10. Niṭāk-ı rıķķ ‘atāk-ı bend-i zerrīni musahħardır
Miyānı şāh-ı Cem dārāt olan zāt-ı Kerīmāna
11. Hışım Cemşid ħudam Ĥüsrev kerem ħātem şiyem Rüstem
Ĥışāl-ı ħāzret-i zī’l-nūr gibi eṭvār ħalīmāne
12. Güher ziynet cevher kıymet ħarāc Mışr u Şām u Yemen
Mübārek ola ġaddāra cenāb-ı ħān-ı ‘Oşmāna
13. Ola şemşir-i ķahrile ser-i düşmenleri ġaltān
Vücūd-ı menba‘-yı cūdi emānet ola raħmāna
14. Ola ħurşid-i taħt işrākı ṭālī‘ baħt-ı sa‘d ile
Tenāvül eylesün sükker şarābı ṭoldı peymāna
15. Suturlāb-ı merāmı irtifā‘ mihr-i ķadr ile
Maķatı‘-yı menāl merkūz ola resm-i ķadīmāne
16. Ĥirāz-ı rütbe-i ulyā ħırās-ı evvelki vālā
Müyesser ola icrā-yı ħükümetler hekīmāne
17. Menābire ħümā-pervāz-ı rif‘atla şuūd eyle
Maħārīb-i ümem içre imām ol her imāmāne
18. Şafā bāġında zībā-yı merāmıñ üzre bülbüllen
Meşām-ı ġonçe-yi maķşūd ile çık serv-i sāmāna

19. Kudümüñla şeref bulsun yedi ıqlım u dört köşe
Du‘ā-yı celse e‘ azım oğur Ṭab‘ī yetimāne

51

33b

BİN-NİYĀBE ME‘AL KĀDĪ VÜDĀNĀYA GİDİLDİKDE
VARDAR YEÑİCELİ ŞERİF BEG ZĀDE VÜDĀNĀYA CİZYE
CİBĀYETİLE TEŞRİFLERİNDE TĀRİH SENE 1157 Fİ
MUHARREM

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Kefi tayy-bağş-ı kerem merkez-i elṭāf-ı ḥafī
Dürr-i yektā-yı süḥā gevhere femdir şadeḫi
2. Dem-i dārāt-ı ‘aṭā nüṣḥası ihyā eyler
Niçe bī-cān-ı hünerverle ma‘ ārif ḫireḫi
3. Yemm-i Nil cūdi Mıṣır itdi simāṭ-ı ni‘ amı
Ḳudemā ṭavrın aşup geçdi saḥā-yı seḫefi
4. Felegin necmi şıfır ayile gün devri raḳam
İdemez ḫarb u ḫesāb cümle derilse ḫaleḫi
5. Niçe erbāb-ı hikem hendese ārā-yı ḳalem
Çekemez cedvel-i iḫsānına bir ḫaṭṭ-ı vefi
6. Ḳonağı Hind ü Yemen dervişinin tekyesidir
Fuḳara ḫalkasına kendi idi şeyḫ-i şafī
7. Şeref-i nāmı Muḫammed ki Şerīf Beg nebī
Şiyemi pāki ḫanīḫāne sülūkı ḫanefi

8. Eb u ecdādı ḥasīb nesli nesīb beg-zāde
Ola ma' mūr-ı ebed dār u diyārı ṭarafı
9. Gelicek ḥaṭlu berāt cizye-yi tersālar içün
Bütevī cizye riḳāb eylediler ' arz tuḥafı
10. Hele sürāne sürür itdi naşārā-yı beled
Heme oynardı şafādan çalar olsaydı defi
11. Saña ḥil' at olalı ḥüsn edā rüşd ü zekā
Budur arzū-yı berāyā öpe ḥāk be-Necefi
12. Bu semāḥatle saña olsalar ' aşık yeridir
N'ola üftādelerin gün-be-gün artsa şağefi
13. Göremez çeşm-i felek da'ir-i çarḥında nazīr
Kef-i ḥātem idemez sencileyin başı-ı kefi
14. Açıla tā be-kıyām ehl-i niyāza bu kapu
Ola dil ḥāhi revā ḳalmaya aşlā esefi
15. Dil-i her yāre şafā fırça-yı ağyāra cefā
Düşe her yekdigir a' dā ola birden telefı
16. Yeñiden tāze-be-tāze irişe zevḳile şevḳ
Ola ebkār-ı ferahkār-ı ' arūsān zifāfi
17. Döne mādām ki felek devletile biñ yaşasın
Ṭoğa baḥtıñ güneşi görmeye aşlā ḥasefi
18. Ne ḳadar zıkr-i şenā eylese dil günde du'ā
Yine noḳşānladır ' afvile ḳıl sen ḥufefi

19. Didi Ṭab'î şeref-i maḳdeme târiḩ-i laṭîf
Ṭaḳımıñla düdāna buldı muḩaḳḳaḳ şerefi

52

34a

RŪM İLİNDE EYLENDE KA'İN KERBENİŞ NĀM MAḩALLE
GİDİLDİKDE OL MEVḴİ'DE Ā'YĀN-I BĪ-AḴRĀN OLAN
MAḩMŪD AGA MŪCEDDEDEN BİR SERĀY-I A'LĀ
BĪNASINDA KENDÜLERİN İSTİD'Ā'SIYLA İNŞĀ VŪ NAẒM
OLUNAN TĀRĪḩDİR SENE 1153 FĪ CEMĀZİYEL-EVVEL

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. Müferriḩ dil-güşā pāyü dilā reşk er midir bu
Nişānı bāḒ-ı firdevsiñ hevāsı nefḩa-yı gülbū
2. Şehā şāhāna ḩoş ṭaḳa şafā baḩş ider 'uşşāḳa
Per açsa meḩdi āfāḳa sezādır muntazam her sū
3. 'Aceb nīm şafālar Ḓara neşāṭ efzā feraḩ arā
Bu taḩt-ı kişver-i dārā şafā şaḩrāsına ḳarşu
4. Bu resm-i sa' d-ı bünyādı ki nev taşvīr icādı
Zihī pāk itmiş üstādı akıtmış ḳaşra billūr şu
5. Semimmī şāḩ-ı peyḒamber añā şiddiḳ ola rehber
Anıñ emrine fermānber niçe zāt-ı hüner bārū
6. Şaḩāda mekremet evşāf-ı ḩilmde meh gibi dilşāf
'Aceb zī-dād-ı zī-inşāf muvāfiḳ yek-diger dilrū
7. Ṭabīat bermeki reftār ṭarīḳat-ı aşfi eṭvār
ḩaḳiḳat ḩatmi işār nazīri yok bir aḩsen-i ḩū

8. Hıŝālīdır pesendīde muṭābık isme kendīde
Felekde çok dehen dīde mekārım-i hulkla dil-cū
9. Maḳarr-ı gevherin ŝanı şedef-veş Kerbeniş kānı
Cihānda yoḳ aña ŝānī dürr-i yektā yetīm incü
10. Leṭāfet merkezi cismi ne hūb Maḥmūd Aḡa kim
Ola mı vaŝfınıñ resmi ki noḳŝan olmaya ser-mū
11. Kerem bābı güŝā dā 'im zuyūf ikrāmına kā 'im
Beher şeb niçesi nā 'im olurlar güllere ḳarŝu
12. Dili ŝeydā idüp aḡaz-ı gülistān-ı hoş-pervāz
Niyāzile olup dem-sāz du'āya 'afv idüp bazı
13. Mübārek eylesün yārı bu ḳaŝr-ı hürrem eṭvārı
Feraḥ kesb ide her bārī gülān aḥbāb-ı ŝoḫbet gū
14. İlāhī ḳıl kerem bī-ḥad ebdāyet tā ḳıyām āmed
Zahīr olsun aña Aḥmed Muḥammed Muŝṭafā ŝallū
15. ŝalādır cümle yārāna gülān gelsün bu eyvāna
Cemī' an yār u mihmāna güŝā ŝubḥ u mesā kapu
16. Bu kaşr-ı ṭaḳ-ı a' lāya gerek tārīḥe sermāye
Niçe dāniŝ hūner sāye döker çok dīde-yi lü' lü
17. Didi Ṭab'ī 'aceb ra' nā bu tārīḥ -i mıŝrā' ıñ yektā
Pesend eyler gören cāna serāyı nev hevā ḥaḳ bu

SULṬĀN MAḤMŪD ḤĀN AḶSARĀYDA DÖRT YOL AZĠINDA
MŪCEDDEDEN BĪNĀ VE VAḶF EYLEDĠKLERĠ SEBĪL TĀRĪḶĠ
İNŞĀSINI BA‘Z-I EHĪBBĀ-YI NĪYĀZ-MEND
OḶUDUKLARINDA SEBĪL-Ġ MŪŞĀRŪN-‘ İLEYH ÜZRE
NEŞĪDE-YĠ TĀRĪḶDİR

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

34b

1. Zıll-ı ħudā-yı Kibriyā hem-nām-ı faḶr-ı enbiyā
HāḶan-ı ‘adl-ı etḶıyā Cemşid-i Dārā fer gibi
2. ŞiddiḶ-ı ‘izz-i salṭanat FārūḶ-ı dād-ı ma‘dalet
Zū’l-nūr-ı luḶf-ı mekremet gāyet şecī Ḷayder gibi
3. Dārā felek zū’l-irtifā‘ şevket fezā bī-ımtina‘
Feth eyledi niḶe Ḷılā‘ cedd-i şeh-i Ḷişver gibi
4. Ġāziü’l-gazāt MaḶmūd ḶĀn sa‘yi anıñ Ḷayra hemān
Zemzem sebīl itdi revān ta‘mında mā sūkker gibi
5. Görmiş midir ins ü perī bu bŪlbŪli ra‘nā teri
Ol sŪre-yi el-keḶşeri ezber oḶur şular gibi
6. Görse Ḷızır der mā hayāt-ı İskender dārā şıfāt
Lezzetde bir kand-ı nebāt ey teşne leb ‘anber gibi
7. BaḶ bu sebīl-i Ḷoş lebe ṭurmaz katup özi şebe
Destinde güyā maşraba ‘aşşānına şunar gibi
8. Bu AḶserāy sevḶinde ter muḶtāc idi māye beşer
Ġāyet maḶhallinde eşer oldu ‘aziz gevher gibi

9. Zer levha lev zerrin ‘aceb kılsın tahassüs günü hep
Yoğdur nazîr çekme ta‘b-ı simurğ-ı zîver per gibi
10. ‘İbret gözi eyler ‘ayân baqsun aña teşne lebân
Hep maşraba gül âbdân güyâ sebil-i mücmer gibi
11. Āb-ı kerem luğf-ı zerrîn reyyân ide her kemteriñ
Hulqımına düşmenleriñ batsun bu şu hañçer gibi
12. Kılsun Hudâ hayrıñ medîd tâ haşre dek devlet ebîd
Olsun müdâm ‘ömrüñ mezîd Nüh el-nebî enver gibi
13. Seyr eyleyüp eṭrâfını bu zîb ü ziyet ṭâkıñı
Ṭab‘î didi târiḫini ic ‘anberîn Kevşer gibi

54

SULTĀN ZĀMĀN VE PADİŞĀH-I VAḤT-İ AN SULTĀN
MUŞTĀFA ḤĀN BİN SULTĀN AḤMED ḤĀN ḤĀZRETLERİNİÑ
BİÑ YÜZ SEKSEN SENESİ ŞĀBAN-I ŞERİFİNİN ON BİRİNCİ
PAZAR İRTESİ GÜNİ ASR EZĀNİLE BERABER DÜNYĀYA
ṬULŪ‘ BUYURAN ŞEHZĀDE-İ SULTĀN MAḤMŪD
ḤĀZRETLERİ TEŞRİFLER[İNDE] İNŞĀ OLUNAN TĀRİḤDİR
SENE 1180 11 ŞĀBAN

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Merḥabā ey ḳara-yı ‘ayn-ı selāṭîn merḥabā
Merḥabā ey ğara-yı bedr-i ḥavāfîn merḥabā
2. Merḥabā ey nūr-ı çeşm-i mü‘mînin ḥākan-ı dîn
Merḥabā ey rûḫ-ı ‘ālem neyyîr-i ekber zîyâ

3. Seyyid-i kevneyn şerī' at-ı Muḥammed şıddıķ refıķ
Dād-ı Fārūķ ma' delet-ı ḫılmile zū'l-nūrın edā
4. Ḥayder-i Kerrār şecā' at Ḥamza kuvvet lā-cerem
Sıret-i ' Abbās mehābet kudret u nuşret tevā
5. Ey şeh-i şāhān-ı a' zam-ı şehriyār muḫteşem
Her havāfın u selāfın içre sensin muḫtedā
- 35a 6. Mesend-i ' āli-ḫilāfet ḫüsrev-i dārā şıfat
Pādişāhān-ı cihāndır kāhine nāşiye sā
7. Dergeh-i ' adlinde niçe ḫādimiñ nūşir-revān
Mülket-i dünyāya revnak virdi dād-ı rüşenā
8. Vāriş-i mülk-i Süleymān ḫāmī-yi dīn-i mabeyn
Kāmran-ı Cemşid-i Sulṫān Muştafā zıll-ı Ḥudā
9. Ḥalledullah tā kıyāmet eyyidullah tā ebed
Keserullah nesli bākī ola tā rüz-ı cezā
10. Ḥamdulillah ki ḫudāvend-i mu' azzam şāne haķ
Bir civanbaḫt-ı şeref-i şehzāde kıldı ' atā
11. Zāhir u bāhir cebininden anıñ nūr-ı şeref
Var nihadında muḫaķķaķ lem' -i iķbāl bi-merā
12. İki şehzāde mu' azzam her biri mihr-i cihān
Her dü nūr-ı çeşm-i şāh-ı heft-i kişver zū'l-' ulā
13. İkiside dād-ı haķ şun' -ı Ḥudā-yı lem-yezel
Birisidir cān-ı ' ālem birisi rūḫ-ı sivā

14. Birisi hürşid-i tal' at biri mäh-ı tâbdâr
Cümlesi dâ'im ola durduqca bu ' arz u semâ
15. Müjde-yi iqbâl ile dünyâ feraḥ buldı feraḥ
'îd-i ekberdir cihâna süver a' zam ber-şerâ
16. Pertev-i envâr sa' âdet mihr-i ' âlemtâb-ı cüd
İnşirâḥ-ı şadr-ı devlet rûḥ-ı cism-i her verâ
17. Açdı devletnâme-yi ümmîd-i dest-i rûzgâr
Oldun inşâ ḥân-ı şükr-i luḫf-ı Bârî şeh gedâ
18. Pür neşâṫ u pür feraḥ mecmû' a-dârân süḥan
Nüşâ neşâd elde bülbüldür ḫalem Behcet nidâ
19. Ey şeh-i kişver kerem küster ki İskender şiyem
Ḥayr-ı maḫdem ola ol hem-nâm-ı şâh-ı enbiyâ
20. Tâli' -yi şehzâde-yi ğara sa' id olsun sa' id
Meymenet maṫla' mübârek ola şâha ḫüsrevâ
21. Devlet ü iqbâl ile şağ olalar var olalar
Ḥıfz ide cümle ḫaṫâdan ol cenâb-ı Kibriyâ
22. Ṭab' iyâ târiḫini dir müjde gūyan feraḥ
Nâmdâşîñ şâhib-i Ḳur' an Muḫammed-i Muşṫafâ

55

İŞBU TÂRİḫİ YİNE MUŞṬAFA ḤÂN ḤAZRETLERİNİN EVVEL-
BE-EVVEL DÜNYĀYA TEŞRİF BUYURAN ŞEHZĀDE-İ
SULTĀN SELİM TĀRİḫİDİR OL VAḲT İNŞĀ OLUNMIŞIDI

MÜSVEDELER TEBYİZ OLUNDUĞDA BU MAHALLE KAYD
U TAHRİR OLUNMIŞDIR SENE 1170

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

- 35b
1. Sürür u sūr-ı şehh kerr u beyānda
Ṭulū' -yı müjdesi tā āsumānda
 2. Vücūdı kurretü'l- ' ayn dürr-i elḥaḳ
Anıñ zātı müşār-ün-bi'l-benānda
 3. Şeh-i ferḥunde fercām maḳdemile
Melāik ins ü cinī şādmānda
 4. Felekde ey melek zāde meleksin
Mu' ĩnin mālīkū'l-mülkdür her ānda
 5. Sen ey şehzāde-yi Ferruḥ civān baḥt
Olasın mişl-i Fārūḳ nām u şānda
 6. ııarsıñ rüşen āfāı ' aceb mi
Cebīn-i Muşafādan nūr ' ayānda
 7. Ola bu nesl-i pāk içre tenāsül
Şafā ıldıkca ecdādıñ cinānda
 8. Ayā sultān-ı ' ālem şāh-ı a' zam
Her ıqlīm ' adl u dādıñla amānda
 9. Oğul bāı ola yaşı da efzün
Niçe emşāl ola bu ḥānedānda

10. Süvārān-ı tevāriḥ menzil aldı
‘ Aceb Ṭab‘ ī-yi i lā-ġar aldı anda
11. Hezār güftār ile gelmiş tevāric
Selīm dil tārīḫi birdir cihānda
12. Güsteride nūr-ı Őems tār-ı ḫaŐ ber rūy-ı arz
Bes be-mā zıll-ı selīm tariḫ-i vaşfeş kerdem arz
13. Dāderā pāyine dāreyn nesl-i pāk Őāh-ı dīn
Her seḫergāh ‘ ayn-ı du‘ ā ez mā bā iŐān ‘ ayn-ı farz

56

RĀĠIB PAŞA İMĀMI EL-ḤACC MUŐṬAFĀ EFENDİ
YOĞURTCILAR KĀRḫANESİ İTTİŐĀLİNDE ALDIQLARI
KONAĞI YAPDIRDIQLARINDA BÜYÜK OṬALARINA
PENCERELERİ ÜZRE OLAN PERVĀZ ÜZRE LAJVERD
ZEMİNE TARḫ OLUNAN EBYĀTDİR

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Ziḫi mevi‘ semā erŐād
Menār-ı kevkeb-i ma‘ ad
2. Serāy-ı ḫoŐ hevā dilŐād
Mübārek bād mübārek bād
3. Felek rif‘ at kamer al‘ at
Biḫār lam‘ at zemīn vüs‘ at
4. Şeref ḫil‘ at yümni-ı sür‘ at
Muḫaa bī-naẓir uvvād

5. Maḳām-ı dil-güşā eşref
Sezāvār olunan maşraf
6. Bu şıdḳ-ı kālīmī a‘ref
Temāşa eyliyan ‘ubbād
7. Şafā envā‘nın kânı
Bülendâne her erkânı
- 36a 8. Bu resm üzere hoş imkânı
Olur zıhn idicek üstād
9. Felekde cevher-i yektā
Bulunmaz hic aña hem-tā
10. İden seyrānını hattā
Didi Haḳḳa neşāt ābād
11. Olundı gerçe çok huylā
Bulundı elde bu kimyā
12. Hevāsı hoş leb-i deryā
Sezā naḳş eylese Bihzād
13. Şabā eyler güzār eşhār
Nişār eyler ıtır-ı āşār
14. Dimāḡı tıb ile her bār
Mu‘aṭṭar itmede ol bād
15. Suḳūfī maṭla‘-yı Zühre
Nazāri gelmemiş dehre

16. Beher rūzenleri baħre
Nazāretde sūrūr ĩrād
17. Zārĭfāne edā mebnā
Selīs vādĭ aıķ ma' nā
18. Mūşāhid dĭde-yi bĭnā
Ne ħācet eylemek işhād
19. Bu ebyātım Şu eyvāna
Sezā yazılsa Őeyĥāne
20. Yeter bir sūz biñ iĥvāna
Olursa Ŧab' iyā irşād
21. Őenālar irdi encāma
Gerek endiŐe fercāma
22. Du' ādan ĥil' at u cāme
Ki ābādan ola bĭnyād
23. Mūbārek eylesĭn Bārĭ
Ķılup tevfiķini yārĭ
24. Uĥurlu ola her barĭ
Ķonaĥ-ı nev feraĥ evtād

57

TARĨĨ SENE 1174 OL VAĶT-i İNŞĀ ŞUD

Mefā' ilĭn Mefā' ilĭn Mefā' ilĭn Mefā' ilĭn

- 36b
1. Açılısun gönçe-yi handide-yi bāğ-ı meserret med
Tağılsun müjde-yi şādiş-i ʿālem semt semt her had
 2. Gülistān-ı felek kılsun güşā-yı verd-i saʿ diyyet
Feraḥ seyyāresi ıqlīm-i sebʿ ada ola esʿ ad
 3. amer-veş müstefād-ı her gönül nūr-ı şafā hūrşid
(Mısra silik olduğu için okunamamıştır.)
 4. ula aşıma nücüm-bāz-ı zemāniñ güft-i gūsuna
Fe-hüm billāhi kezzābün be-inān gūş bemī bāyed
 5. Nücüm aḥlāṭ ne bilsün ḥaṭṭ-ı levḫi saṭr-ı maḥfūzı
Suṭurlāb-ı teşā müderrinde irtifāʿ -yı münsedd
 6. omuş muʿ vecc olan fikr-i fesād encāma nām taḫvīm
Dil atmaz cānib-i ḥayr füyūḫa āşāra hic nikbed
 7. Ki münkir ḥaḫḫıñı elṭāfiñ o derbān der-i münker
Maʿ āşi mürtekib ḥükm-i muḡayyeble olur mürtedd
 8. Bu menḫūs fıra-yı encüm şümār süflī demār iken
Cehālet ḫāle olmuşlar peyām-ı gaybda müstemded
 9. Garı-ı lücce-yi telbīs eylesin olup cümle
Görindi sāḫil-i berzaḫ div eyler riḫāliñ şudd
 10. Ne mümkün eyleye taşdı bu ḫannāsan-ı dānişmend
Be-naşş-ı ḫazret-i urʿ an ider bed kallerin hep red
 11. İnanma ıl ḫader vācib olur emr-i ʿazīm ḫavfı
Ne sūd ol dīn u imāndan ki vāri dūzaḫ-ı aḫlad

12. Hezārān kere çıkmazken anıñ iķvāl-i bed kālı
Yine eyler suāl andan bu ay var mı dīv bir yed
13. Sevād pūşide dil ‘ amyā başiretdir cihān halkı
Bilürken aldanur aġvā-yı ġavīye denī selġad
14. anı en‘ ām-ı Rabbāni anı eshān-ı sūbhānı
Unutma luf-ı yezdānı reh-i adan idersen şad
15. udāya amd-ı bī-ad ki kerem mebzul beher bende
Bu bāndan oldılar merzū gerek amaq gerek emced
16. Bedīhī ni‘ met-i Bārī ne acet aña bir hāne
Sen ancak aa merbū ol nucūmiden idüp kef yed
17. Getürme ātıra nasi derūnuñ sa‘ de rab eyle
Gelür her sandıġın elbet iyüsan kendine elbet
18. Unutma ‘ ind-i annı bī-ad-ı şekk bulasın rif‘ at
Müdāmı üsn-i ann ile şaıdır sūnnet-i Amed
19. Tevekkül bābınıñ meftū dū mısrā‘ -yı ferayābı
Bu vüşā ‘ urvenin başı olur elbette müstes‘ add
20. Nedir bu semt-i necm-i nas-ı hicrānda teşāmlar
ururken fāl-ı ayr-ı kevkeb-i vaşl-ı nigār her hadd
21. Yazup ni‘ amü’l-vişāl nūnıñ alem acün ebrūlar
Cemālinden müşāheddir cevāb ey ni‘ am-ı şad şad
22. ılil-i ayme-yi alasda cem‘ -i nāzenini gör
Şafā-yı ‘ ıyşile oş lālelenmiş revnā-ı al ad

23. Sürür erbābı almağda felekden kām gūn-ā-gūn
Sen ey bī-dāniş-i encüm bün-i naḥside fāl müfred
- 37a 24. Kudüm-ı ḥayr-ı nev sāl u feraḥ fāl u sa‘ d ḥāle
Yeter bu ma‘ şrāt-ı āyāt şehāb-ı meymenet mevrid
25. Mübārek eylesün Bārī bu sāl-ı Behcet āşarı
Şafā u zevk eḥibbāya cefā a‘ dāya pīş ayed
26. Çehār eṭrāfi me‘ mūr bir ‘ aceb tārīḥ didi Ṭab‘ ī
Azīn sāl-ı meserret ki peyāmha-yı şafā āmed

58

DER ĀN VAQTİ Kİ BETÇE-Yİ MAḤBEREDĀR MERHŪM
MAQTŪL BE-SEYF-İ PĀDİŞĀH ‘ASR U ḤĀKAN EYN DEHR-İ
SULTĀN MUŞTAFĀ ḤĀN Kİ NĀMEŞ MUŞTAFĀ PAŞA BŪDĪ
VE NĀMI MAḤBEREDĀR LEVS BŪDĪ VE NĀMI BETÇE EŞ
MUḤAMMED Kİ MAḤLASEŞ EMĪN VE EZ ŞADĀT-I KİRĀM
BŪDİ Kİ BEMĀ ŪLFET KERD VE BEḤĀNE EM BEYTUTET
KERD VE ŞEBHĀ-YI CİYĀD ĀMED Ū REFT KERDE BŪDĪ
BA‘D EZ ZELZELE-İ UZMĀ Kİ EZ NUḤİSTİN-İ MĀHĀN-I SENE
1180 Kİ MUḤARREM EST TĀ BE MĀH-I DĀVUT DER ĀN
VAQT-I NEŞĪDE ŞUDĪM

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Ey āhū dīde-nā-dīde gülende dīde-yi divān
Selāsil-veş bu ḳayd-ı Ethemī serde perīşāne
2. O sīm-i gerdūnda der-çeşm bu el mikḥeldir ayrılmaz
Benem o sŪrmeli geh geh çeken o çeşm-i gerdāna

3. H̄ayāl-i ḥāl-i ‘ anber ḥabbeler avīze-yi dildir
Derūnum s̄āti kösteklidir gīsū-yı cānana
4. Göñül nāz riḳābında bu cān ol ruḥ-ı iki şaṭır
Süvār-ı eşheb-i ‘ aşkı sürer at tā dü çeşmāne
5. Seni ḥūri görüp girdikde firdevs-i vişāline
Olup rūḥum emīn atma imān vir nār-ı hicrāna
6. Şaḳın dil lāle-veş virmez ‘ adūya toḥm-ı esrārı
Müfettel ḡonçedir serr-i derūnı çıkmaz ā‘ yāna
7. Belī zānū-be-zānū laḥmiya laḥmek behr-i vaḥdet
Melāda bilememezlikle ne ḥoşdur ṭavr-ı bir kāne
8. Dil-ā-dil Mantıḳü’l-Ṭayride işler zü’l-cenāheyndir
Güşā per ṭair-i gülşen mezāk icrāda her yanı
9. Saña bir mālīk olmuş yok biz ise mālīk o memlūk
Melāk-ı sīne şāfide şafā her şeb mülūkāne
10. Ururlar gerçi ‘ av‘ av zümre ḥussādı dur-ā-dur
Gülāb olmaz yakīn şire dil atmak ḳanda şirāne
11. Olup tevcīr-i ḡarb şemse siyeh ḥil‘ atlanınca atlas
Ṭoḡar şems-i melāḥat şarḳ-ı nazīden münīrāne
12. Dil u cān u beden birden idüp āhınıñ istiḳbāl
Şafā āmed şenāsıyla ṭurur ḥıdmetde pīrāne
13. Dem-i teşrīfī ezḫādır ne mümkün olmak ḳurbān
Diriḡ olmaz fedā her var müselleme emr ü fermāna

14. Likā ḥānende vü seyyid ne bihter revnaḳ arādır
Olur bu zible bezm-i şafā-yı ıyş-ı nefisāne
- 37b 15. Müdām ol ṭīb-i ḥāṭır ‘ıṭr-ı ‘ayşide kılar devri
Be her ber aḥire nāz u niyāz eyler zarīfāne
16. Belī sevdā serāne ḥāb u rāḥatlar hırām ammā
Beşer ḥayşiyetince istirāḥat lāzım insana
17. Şenā mı gösterüp göz süzmelerle nāza āğazlar
Şafā-yı revḥa-yı baḥş rūḥa rūḥānī laṭīfāne
18. Kenār-ı cāme-yi ḥābide şoyunmaḳ fitnessi ḳopdı
Ṭaḡladı asker-i gīsū ḥavāric çıḳdı meydāna
19. Çözöldün ‘uḳde-yi gerden açıldı sīne-yi simin
Kān şadyāhu ḥuḳḳān disem cā’iz tür baḥāne
20. Bu şevḳe giḳeci bülbül göñl-i gül-sīne-yi yārda
Demekdir ey dil-i gönçe nedīmsin başla elḥāna
21. Şakın şarma tolaş naḡmeyle baḡı tā seḥergāhı
Budur āyīn-i bülbülüñ dil at el atma güldāne
22. Kerem fer bâḡbānlarda degildir bâḡ bozanlarda
Anıñiçün bâḡbān oldu anādil her gülistāna
23. Saña ey mürḡ-i dil yetmez mi gülruḡ şemmesinden bu
Sen ‘ārif ol yeter bir gül dimiş pīrānda ḳoḳana
24. Sipih-r-i lājverd-i fāme felek zerrīn ṭınāb ile
Ḳurup şemsiyye-yi şubḥı zālām getürdükde bir yana

25. Uyardı çeşm-i nergisi ne hoş oğşayı oğşayı
O şāh-ı şīve nāzile yürür mestāne mestāne
26. Toğunca aḡter-i iḡbāl olur elbette istiḡbāl
Niḡāh-ı dīde-yi maḡmūr ile ma' mur faḡirḡāne
27. Neşat ābād olup ḡaşr-ı göñül açdı feraḡ rūzun
Muḡibb ile ḡabīb eyler niyāz u nāz-ı edībāne
28. Seḡāb-ı cāme pūşiddin o meh ḡal' at dumanile
Geçüp şadr-ı dile nīm nīm tekellüm ḡoş besīmāne
29. Egerçi sözi-yi buḡten mişāl-i ḡahve ammā
Kef-i sīminde el üzre yeri var baḡ şu fincana
30. Deḡan ol āh-ı dildir ki çekildi tā leb-i yāre
Nezāketle dehen būs-ı dem-ā-demdir beligāne
31. ḡitām-i bezm-i ' aşḡ olmaz müdām ārāste bu meclis
Mey-i şāf-ı muḡabbet her dü cānib ḡolu peymāne
32. Muḡaḡḡaḡ ḡāl-i ' aşḡ böyle muşaddıḡdır başiret bīn
Düşer ' aşḡ ibtidā maşūḡa andan ' aşıḡ olana
33. Mey-i ' aşḡ nūş idüp evvel ol mecüb-ı cihān-ārā
Bu meyden ba' d-ı zīn şundun dile peymāne-i mel' āne
34. Ta' aşşub-pīşe kān münkir bu ḡālāt-ı füyüzātı
Bedāhet-i afitābāne ne hācet aña bir hāne
35. Ne bilsün lezzet-i ' aşḡı beşer şūret baḡar sīret
Velī sūretde iretde sen ol ādem iriş şāne

36. Çü nākış zer mişāl ādem ayārında tamām olmaz
Düşüp ol zergir ‘ aşıkın ocağına meger yāne
- 38a 37. Eger şūrīde dil-i şeydā gönlün pīri gülşen ol
Ḥabībiñ çün mürid oldu teselli ile şeyhāne
38. O ḥad ki gönçelenmişdir durulmuş gönçeden a‘ lā
Ḳasem-i Ḥaḳḳa inan Ḥaḳḳa haḳīkat gönçe boyana
39. Unutma aḥsen-i takvīmi daḥil itme yeter sūfi
Ne ān ki gönçede gülde olur bu āna ḥaḳ āna
40. Ten-i ‘ aşıkda rūḥ ancak ‘ aşkıdır gerçe şadıḳsa
Saña rūhānī dem kāfi ḥafifāne ḥafıyyāne
41. Zenaḥdān Yūsuf-ı ‘ aşkıñ ölü çāh-ı feraḥ cāhı
Dile terciḥ olundu çeh muḳarrer oldu cāhāne
42. Ne mümkün seyr-i ḡabḡabdan ola ṭabīb-i çeşm-i cān
Müdām ayrılmaz ol dīde ṭoyulmaz böyle serāna
43. O fem bir Ḥaḳḳa-yi gevher ferīd-i dürreye kāndır
Yaḥūd bir kān-ı elfāz-ı güher-bār cevher efşāna
44. O dendān-ı lü‘ lü berrāk nizām-ı levḥa-yı mercān
Lebi ma‘ cūn-ı sükker mi deyü şordum lebibāne
45. Dil-i şīrine nisbetle revāk ḳanda nebāt kanda
Zihī aḥlā zihī a‘ lā diyiş ṭatlu bedi‘ āne
46. Ḳaçan güftara geldikde melek reftār edālarla
Süḥan ḳaddiñ dehenden al ne ḥācet sükker satana

47. Ceb̄in-i ŧem^ç -i k̄afura fitil-i turre zi-bende
Görünce mürġ-1 dil uçdı hevā-yı sünbülüstāna
48. Gülū-yı s̄im ġuluvv sevdāsına düŧmüş ħarāmī ħāl
Boğazda lenger-i endāz fitendir baġ ŧu ħorŧana
49. Egerçi sa^ç id-i s̄iminden el var fitneye ammā
Uyulsun yine ol eller ki irdi luġf-1 iġsāna
50. Yuyup el-bezm-i meyden dil ayaġı çekdi dir iken
Görünce ol lebi mey-nūŧ çekdi ŧab^ç -1 virāne
51. Mücessem ç̄izi taŧv̄irde hünerver Māni ü Bihzād
Ĥayātı mūti ġamzendir iden taŧv̄ir-i cismāna
52. Yesāġ-1 ser feraġı eyledin ħanūn-1 müsteħen
Vallā nāle-yi ^ç aŧġım çıkardı tā ger zeman
53. Rūħuñ ŧevġıyla rüŧendir çerāġ-1 ħānemiz her ŧeb
Ses itmez dil yanar ŧevġ-1 cemāle oldı pervāne
54. Tekellūf ber-ħaraf teklif-i girānı degil meŧreb
Ĥanā^ç at-i nefħa-yı būs ġonçe gülħad nesimāne
55. Güher r̄iz eyledin ŧab^ç ī gedānı ŧā^ç irān içre
İdelden ħalīb-1 deycūr mey-i ^ç aŧġın firūzāne
56. Yed-i beyzānile hem-dest olup Hārūn-1 diltābı
Fürūġ-1 s̄ā^ç idinden dergeh-i ŧi^ç rim irdi t̄abāna
57. Dem-i cān-baħŧ-1 cānāndan ħayāt encām olup nazım
Feŧāħat ħal ħavālible ma^ç ānisi selisāne

RŪM İLİNDE VĀQİ‘ VŪDİNA NĀM KAZAYA KAĐI OLAN
 MUĤAMMED EFENDİ NĀM KİMESNEYE NİYĀBETLE
 REFĀKATİMİZDE OL MAĤALL MESİRE-GĀHLARINDAN
 KÖPRÜ OVASI NĀM SEYR-GĀHA BİNĀ EYLEDİĞİ KAŞR
 TĀRİHİDİR Kİ ANDA NİÇE NİÇE KÖŞKLER VAR

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Gül-i nev ğonçe-yi bāĝa hezār āsā hoş elĥānım
 Şemīm nefĥa-yı zülf-i dilārā bŷy-ı reyĥānım
2. Diyār-ı Rŷma dek çekdi nigārıñ cezbe-yi ‘aşkı
 Dü dünyā ğülşenidir miskin-i mürĝ-ı ĝiribānım
3. Libās-ı atlas-ı çarĥide yoĝ bu ĥil‘ at-ı fāĥir
 ĝiyelden kisve-yi müşk-fām-ı ĝisŷyı perişānım
4. Bŷkŷlmüş turre-yi müşĝinile bir ketĥudāsın kim
 ‘Aşĝ oyununda pek düştüm benem ol turre-yi ĥaftānım
5. Nezāketle sürŷp aĝyārını düşdŷkce hep ĥırsız
 ĝöñŷl çiftci elinde bir toĝan bilmedi şānım
6. Süreyyā-yı melāĥat tal‘ at olmuş her nevāĥisi
 Żalām-ı evvelki fikri ĝidermiş şāh-ı ĥŷbānım
7. Hevā sŷnbŷl ki bādı ĝŷl turābı fŷll ki ābı mŷl
 Bu çār ‘unşurla zīb āver civānım saña miĥmānım
8. İrem bāĝile bostānı leb-ā-leb la‘ l-i leblerle
 Şabaĥŷ’l-ĥayra maţla‘ dır ez-işān miĥr-i raĥşānım

9. Müferrih dilgüşā a' lā mesīre bu diyār içre
Bilāhaddir ne mümkün ad olur elbette noqşānım
10. Mesīre kühlerinden bir küh nāmı Köpri ovası
Dü şad heftād çinārın yaşdanur serv-i hırāmānı
11. İki göz köpri zuhrundan geçerler āb-ı cārīsi
Lisān-ı hāl ile ider büyür gül ' anber ic cānım
12. Leb-i āb-ı şeker lezzet çemen-zār ibrişüm āsā
Ser-ā-ser qaşr-ı şād mebnāsı mehdinde kuşurdanım
13. Be her qaşrı bu ırmağa ki karşı bāğçe ü bāğa
O hoş nālānde -yi bülbülde kaldı güş-ı hayrānım
14. Suḥā-yı dil-i hüner Qadı Efendi zīd ' irfāna
Kuşur bulduğda her qaşra kurulsun didi bünyānım
15. Bu ' asī mevķi'-yi muhtār idüp qaşra binā kurdı
Safāletdikce yād itsün deyü aḥbāb u akrānım
16. Zihī qaşr-ı mu' allā kim semā rif' at felek mirşad
Suturlāb irtifā' ile didi ' ulvide eyvānım
17. Bu rab' -ı dāiri temsīh-i terbi' i idüp üstād
Dimiş eṭrāf-ı çārı ' unşur-ı çārdan nişānanım
18. Hevāsı hoş u ābı kand turābı müşk bādı hūb
Bu eyvāna gelür anlar ki dir açulun ezhānım
19. İrer dem zevķe bir qaḥve içeydim qaşr-ı ' alāyda
Eger sīmin beden yāra ile hem-dest olsa fincanım

20. Olup mi' mār-ı ʾTab'iden bu resme naqş-ı tārîhi
Büyür köşk-i şafâ faḥde hevâ-yı kesble sulṭānım

60

39a

SENE 1161

CEBEḤĀNE-Yİ 'ĀMİRE-İ ʾKADİM OCĀĞI MERĠŪB
ÇORBACILARINDAN BAĠDĀDĪ MEḤMED AĠANIŅ
DÜNYĀYA OĠLI GELDİKDE TĀRĪḤ

Müfte'ilün Fāilün Müfte'ilün Fāilün

1. ʾToġdı bu şeb mehcebin ġarḳa-yı nūr dil ezīn
Ḥāne u dār u diyār oldu meserret rehin
2. Alnı ḳamer kaş hilāl rūḫları ġonçe delāl
Cümle benān sīm ḫilāl aḳ gümüş eller semīn
3. Ḥāl-i rūḫı fūlfüle naġme uyar bülbüle
Şıytı feraḫ ġulġule virdi neşat'ālemīn
4. Gerçi beden küçücük ḳadr u bahā büyücek
Davūd nebīye köçek oldu çeküp erdemīn
5. Ulu ocaḳdır ulu iş bu cebe-ḫānelü
Cümlesi Mevlā ḳulu 'asker-i zāt elimīn
6. Ceng eriniñ 'acibi girmez aña ecnebī
Pīrleri Davūd nebī zümre-yi nuşret ḳarīn
7. Bil ocaġın pīrini al ele tedbīrini
Ḥoşca güzel pīrini ṭutmaġa sa'y it hemīn

8. Bu ocağ eskiçeri uymaya yeñiçeri
Her işi pākiçeri pīrleri gāyet metīn
9. Gerek ise saña baş çek dilini atma taş
Eyleme lücc u şavaş ol edeb üzre mekīn
10. Cümlesi hep ceng eri seyfile tūfeng eri
Ġardaya ahenk eri anlara Mevlā mu' īn
11. 'īd idelim biz bugün eyleyüp a' lā düğün
On birinci bölüğün kevkebi oldu mübīn
12. Her kaçan oğlan toğar dest-i feraḥ ser-oğlan
Düşmenini kin boğar göricek aḥter güzīn
13. Ḥak ide ' ömrüñ uzun sūr ide her gündüzün
Bu ocağ içre sözün diñle de bu nāzenin
14. Uğrı acık baḥtiyār ola misünn ihtiyār
' İzz ü sa' ādet karar ola bu rif' at nişīn
15. Dilde şenā Ṭab' iyā her dem u her ḥāliya
Nāmla şān-ı bī-riyā tola zamān u zemīn
16. Bir diziliş pāk nizām cevher-i tārīḥ tamām
Ola keremde müdām zāt-ı Muḥammed Emīn

DAHI İSTİD'Â OLUNDUĞDA MUMÂ-'İLEYH 'ABDULLAH
EFENDİ DAHI VE EHL-İ NEVBET KİYÂS OLUNDUĞDA
TÂRİHDİR

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Zihî revnağ fezâ-yı taht-ı vâlâ baht-ı 'Oşmânî
Zihî eşref -i tulû' neyyir-i sîret Süleymânî
2. Fiyâgoreş hüner kuşvâ-yı 'iber zihni Aristâlis
Sikender menkıbet diğkat eşer hikmetde Lokmânî
3. Şadâkat gâr refik ister ola 'adlinde Fârûkı
Halimiyyetde 'uffânı şeca'ât-i Hayder akrânî
- 39b 4. Yemîni meymenet hullet yesârın mes'adet 'illet
İmâm-ı aţhar-ı millet zafer nuşret nerimânî
5. Semimmi eşref-i mürsel cenâbı Muştafâ cân kim
Muhabbet ehl-i 'alem ancak budur yokdur aña şânî
6. Gazâleti zamân asâ 'ulûmı eyledi ihyâ
Suyûtı i' tibârile çok 'âlem buldı itkânî
7. Bu fikr-i şâbi şevketcedir divân-ı hüsrevde
Felâtün rütbe tertîb-i humâyûmı bu erkânî
8. Cevâmi' dende hoş mecmû' huzûr-ı fâ'izü'l-nûrî
Şafâ-yı zıkr-i 'alem ile şıyâm rûz-ı sultânî
9. Zemân-ı 'adl u dâdında 'ulûm-ı erbâbı rif'atde
Nişan-ı rif'at-ı şanıñ budur akvâ-yı serhânî

10. Niçe dānā-yı bī-behre nişin genc-i miḥnetken
Bu taqrīb ile cem' itdi ol ezhān-ı perīşānı
11. Huşūşā niçe zī- fāka kemend atmışken afāka
' Aceb mevķi' de infāka muvaffaq dest-i ihsānı
12. Şeref ezher ki sa' d ebher tavāli' meymenet aḥter
Müneccim itsün istihrāc hemīşe sa' d-ı keyvānı
13. Duḡūl-ı ḥalka-yı ders-i hużūr-ı ḥazret-i sultān
Olinca seyyid ' Abdullah Efendi-yi Karamani
14. Du' ā-yı devletiñ tezkār u tekrārında her şeb rüz
Didi tārīḥ şükür ola irişdi vü hep Yezdāni
15. Dü çeşmi çıkdı ḥussādın görince luḡfını şāhiñ
Eḥibbāya şafā-yı dil feraḥşād oldu erzāni
16. Şadā-yı müjde ' ayyūka ser-i peyveste olsaydı
Ulü' l-el-bāba bu rütbe mücerred luḡf-ı Rabbāni
17. Maḡām tebrikine basit maḡāldan Ṭab' iyā maḡşūd
Rica bārīden ancaḡ mazhar-ı tevfiḡ ide anı
18. Beḡā devlet-i şāh-ı cihāna farz-ı du' ā her dem
İcābet vaḡtidir Ḥaḡka niyāz eyle ḥulūşānı
19. Ḥudāya zıllını da 'im kıla tā ḥaşre dek ḡā 'im
Virüp şehzādekān-ı pākine ' ömr-i firāvānı

MERHŪM HAREMEYN YAZICISI ‘ABDULLAH EFENDİNİN
 KETHŪDĀLIGI VE UMŪRUNU GÖRMEKDE MUHTEMEDİN
 ‘ALEYHLİĞİ HİDMETİNDE OLAN ŞĀHZĀDE VEKİL-İ HARCİ
 MOLLĀ İSMĀ‘İL VESĀTETİYLE ŞEREFYĀB-I ZUHŪR OLAN
 HİDMET-İ FİRĀŞET-İ CELĪLE BU ‘ACEZİNİ ĀDEM VE
 AĦĦAR-I ‘ĀLEM VE AĦVEC-İ VE EFKARİYYETİ MŪSELLEM
 SİYĀHĪ-ZĀDE ‘ALĪ ‘AFĀ ANHŪM EL-MELİKŪ’L KŪVĀ EL-
 ‘ULĀ YERİNE ‘ARŪZ-I VĀRĪD OLDUĞUNDA ‘İNĀYET U ‘AVN-
 I HĀZRET-İ BĀRĪ YĀRĪ OLICAĞ İŞBU MĪDHAT-I Şİ‘ĀR-I
 EŞ‘ĀRİ BER-VECH-İ KĀŞĪDE İNŞĀ VE BU MAĦALLE KAYD
 VE İMLĀ OLUNDI VE VAĦT-İ NEŞĪDEDE TĀRAF-I MŪMĀ-
 ‘İLEYH MERHŪM ‘ABDULLAH EFENDİ HĀYĀTTA OLMAGIN
 BĀ YED-İ MŪŞĀRŪN-‘İLEYH MOLLĀ ‘İSMĀ‘İL İRSĀL ŞUD
 SENE 1180

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

40a

1. ‘Azm-ı iħrām-ı seṇā-dil baş açık yalın ayak
 Tā’if-i şükr be-fî ‘adem ser be-ħāk-ı iştıyāk
2. Ħayli dem ki dīde-i dildir esīr-i intizār
 Ğulle ḥasret seḷāsıl nāḥīdem hicr i‘tināk
3. Dest-i zī-himmetle muḥall oldun aĝlāl-ı ğamum
 Ħamd ola eşref menāle neyl ile kıldı ‘atağ
4. Nefs-i emmārem ğünāha tāze dil çabük kıyām
 Yüz dutar mı tã‘ata oldun şağalım saçım ağ
5. Gitdi ‘ömr-i nāzeninim ḥayr-ı ālemden āl tehī
 Ağ şağalımla süpürsem bārī ḥākin pīr-i mensāk

6. Şāhib-i mi' rāc ki şāh-ı taht u tāk-ı enbiyā
Cevher-i iklil-i ser hayl-i rūsul bi' l-ittifāk
7. Fatiha-yı mushaf-ı şer' i mübin hādī-i dīn
Ḥatime defter-i peygamber-i yasin bī-şikāk
8. Seyyid-i kevneyn imām-ı kıbleteynsin muktedā
Uydular cem' -i rūsül şaf şaf saña aşhāb siyāk
9. Neyyir-i eflāk peygāmhā-yı şıdk āsar-ı dīn
Dürr-i yektā-yı bihār-ı mevczen şiddik u şāk
10. Mihr-i raşşān-ı cihān-ı kābe- kavseyn irtifā'
Bedr-i "sübhāne' lezî esrā" maķām-ı ibtilāk
11. Dergeh-i ihsānına muhtāc seniñ şāh u gedā
Cümleye kehf-i imān ol dergeh-i luţf ittisāk
12. Ḥutbe-i levlāk ezānın işidüp ezān-ı halk
Ba' de-zīn geldi vücūda 'arş u ferş seb' tabāk
13. Kıurretü'l-' ayn el-nebīyyin nūr-ı çeşm-i mürselīn
Ḥātem-i hatmūñle oldı eb irsāl-i infilāk
14. Mu' cizāt-ı beyyinātıñ ebheri Furķān berī
Parmagın darbıyla oldı gökde ki māh inşikāk
15. Mu' cizātıñ 'adı yok ez-cümle āhū nuţk irüp
Ḥaķ resūlsun nāmıñ ey Aḥmed Muḥammed didi çaķ
16. Niçe sāl ki sebze-i ḥāl vādī-i berriden şecer
Nuţk irüp taşdıķe geldi ka' r-ı ḥāki yer taraķ

17. Dest-i pākinde tekellüm eyledi bī-dil hicr
İşba^ç -1 sīminden aqđı çeşme-i āb-1 revāk
18. Bir işāretle tutuldu femde bu cihāñ dili
Söyledi insan gibi üstür feşāhāt inñitāk
19. Zātı nūr-1 āyātı nūrı der ki düşmez sāyesi
Mehcemālin görüp inkār idene nārdır turāk
20. Na^ç tınıñ Haqqın edā mümkün midir kān-1 kemāl
Her ne deñlü olsalar meddāhların medh-i iştibāk
21. Telhi-yi zehr-i mu^ç āşı geçdi tā cān u ciger
Yalıñız dil neylesün oldı hevā nefis irtifāk
- 40b 22. Desti hırmān u helāke dil-i giribānımı virir
Elde iken halka-1 bāb-1 şefā^ç at i^ç tilāk
23. Ümmetinden olduğum devlet yeter imān ile
Dest-i ümmīd-i ^ç ināyet dāmen-i luğf irtitāk
24. Rāyet-efrāz-1 nübüvvet server-i peygamberān
Mālik-i mülk-i şefā^ç at şāhib-i tāc u Burāk
25. Ravza-yı cennet-meşāmiñ hākine yüzler sürüp
Lihyemi çarüb idüp silsem süpürsem tāz-ķāk
26. Cān u ruğum āstān-1 rif^ç atıñ yaşdanmada
Bu vücūd-1 ma^ç şiyet ālūd ise düşdi uzaķ
27. ^ç Arz u semt-i Hicāza ol tehī sermāyeden
Gıtmede İrān u Tūrāndan saña ehl-i ^ç ırāk

28. Efdāl-ı ins ü meleksin mürsel-i insan u cin
Ümmetiñ hayr-ı ümem bendeñse hayr-ı'ı çulak
29. Cürm ü işyān ile memlū defterim ser-tā-be-pā
Sen şefā' at kānına kaldı işim menzil ırāk
30. Vaqfa minā-yı kensiyyetde nev bütdār iken
Geldi peygām-ı firāset müjdesiyle ittīlāk
31. Vār-ı 'ömrü baḥşile kıldım fedā bu ḥāke cān
Büy-ı müşgin müjdeden kes-i dimāğ oldun dihağ
32. Maqşad ancağ intisābdır āsitān-ı ravzaya
Eşgin bālin zībā pisterim ḥāk-ı iltişāk
33. Böyle 'ālī ḥidmete lāyık mıyım elṭāf-ı Ḥağğ
Ḥidmet-i şükriyle şeb-rüz eyledim teşmīr-i sāk
34. Ey ḥabīb-i Rabb-ı 'izzet ey ṭabīb-i her ḫulūb
El-meded senden şefā' at olmayam nār iḥtirāk
35. Şad şalātile taḥiyyāt şad selām ile dūrūd
Zātına aşḫābına olsun ilā yevmi't-talak
36. 'Arz u a' lām-ı ferāset neyyir-i a' zam gibi
Maşrıq-ı 'ayn-ı süḥā lem' ayla envār-ı inşirāk
37. Luṭf-ı 'Abdullah Efendi ḥazret dā'im ola
Bir çerāğ-ı efrūḫte kıldı lem' ası eflāk-ı sebāk
38. Ol cenāb-ı Kibriyā maqşūduna na'il idüp
Devletin müzdād ide 'ömri ola zī-insimāk

39. Dest-i İsmā'īl Efendi ile geldi destime
Elleri var olsun anıñ dilleri sükker mezāk
40. Şöyle mesrūr oldu dil-i taqririni ta' bīr-i maḥall
Ḥaqq Te'ālāya şād u ḥandān eyleye bi' l-intibāk
41. Secde-i şükr ile rūyuñ ḥāke sürsem Ṭab'iyā
'Uhdesinde gelmege ni' metiñ kadar mı yaq
42. Rişte-yi medḥe daḥi çok nazm-ı dürr eyler idim
Kāfiyem tenk neyleyim ellerde fāk dilde tuzak
- 41a 43. Haddin aşmışdır kuşurum 'afv-ı Mevlādır niyāz
Na're-yi eyne'l-meferrī duymaya asi kulak
44. Böyle güftār-ı perişān inbākından 'arz
Bir bahāne ola mı gufrāna böyle intisāk
45. Ḥazret-i şāh risālet ḥürmetiçün Rabbenā
Naqş-ı rahmetile ferrin ola bu āmāl-ı tāk
46. Baḥr-ı fazl u rahmet u gufrāna yoqdur intihān
Her ne deñlü olsa cürmile günāha ıqtırak
47. Oldum vaḥşetfezā kim cümle vā-nefesi diye
Ey diyān vā-ümmeṭi senden meded 'āl-inṭāk
48. Niçe yüz biñ kere biñ olsun şalātile selām
Ravza-i zī şānına her dem irişsün bi-l-fevāk

MÜNTEKİL-I ÂHİRET OLAN SULTÂN MUŞTAFÂ ÂŞRINDA GEREK DÂR-I SA'ÂDET AĞALARINA GEREK TEBERDÂRÂN GÜRŪHUNA KEMÂL-İ ĞAZABINDAN OCAĖ-I TEBERDÂRÂN REF' U AĖA CERÂĖLARI ZU'ÂMANIÑ HÂL-İ HAYÂTLARINDA ZE'ÂMETLERİNİ KAĖREN ÂĖARA TEVCİHDE RESŪL EFENDİ MERĖŪMUÑ KIZINIÑ KIZINI TŪTAN ŖANTŪR BEĖ AĖASI ĖACI MUŞTAFÂ AĖANIÑ ZE'ÂMETİNİ ŪZERİNDEN REF' VE CÂME ŖŪYI ZÂDEYE VİRMİŖİDİ ORDU-YI HUMÂYŪN ŖUMNUDA MUĖSİN OĖLU VEZİR 1187 CŪLŪS-I ĖAMİDİDE YİNE ZE'ÂMET-İ MŪMÂ-İLEYH ĖACI MUŞTAFÂ AĖAYA TEVCİH U İNÂYET OLUNDUĖDA İNŖÂ ŖUD

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün

1. Ėudâniñ luğfi bî-Ėad bî-nihâye
Ėuşâd bâb-ı kerem bây u gedâya
2. 'UĖŪl-ı 'alem idrâkinden 'âciz
Verâ-yı perde mağfi mâverâya
3. Ŗenâ-yı lâ-bu' d Ŗeker-i firâvân
Ola Ėamdı hezâr-bârı Ėudâya
4. Ta'alluğ idicek ĖaĖdan irâde
Murâda neyl ile kaÇ' ide pâye
5. Olur Ŗabr ile vuslat her merâma
DimiŖler ki ferĖaddır sabra mâye
6. Serây-ı köhnede derd eksik olmaz
TaĖammŪl itmelŪ dürlŪ cefâyâ

7. Olur ʿasrîñ sonunda büsr-i hazır
Şalât-ı şükre tekbir âl edāya
8. Buyurmuşdur Hüdā lâ-taknetüyı
Ümîdi kesmemek vâcib sevāya
9. Kişiniñ nānı itmez ğayra ğayrı
Gelür āhirine bî-mirāye
10. Çekilür vaqt olur dürlü elemeler
Gider bu vakt gelür nevbet şafāya
11. Feraĥ ayyā mıdır defʿ oldı ekdār
Orayı at deründan bak şuraya
12. Mübārek ola sulţānım zeʿāmet
Keremdir pâdişāhın bu ħimāye
13. Şecāʿ atlü mehābetlü şehinşāh
Ĥamîd Ĥān ħazretine tur duʿāya
14. Zihî enʿām zihî iĥsān-ı aĥsen
Gice gündüz duruş ħamd-ı şenāya
15. Hemîşe ħācc-ı Mustafā aĝanıñ
Serinden zāʿil olmaya bu sāye
16. Müdām ola hemîn ʿizzet saʿādet
Merātib irişe ʿali-ü'l-ʿulāya
17. Daĝı sulţānım orduda mukîmken
Biri müjde kılop didi gedāya

18. ‘Aṭıvetlü vezīr-i şadr-ı‘ azam
Ze‘āmet luṭfını kıldı ağaya
19. Derūna bir şafā baḥş itdi oldum
Lisānlar olmaya kadar edāya
20. Şehā bu cānibe teşrīfden evvel
Güşā güş oldu lebü macerāya
21. Sa‘ādet-hāneye teşrīfñizde
Su‘āllendim gulām-ı hoş liķāya
22. Didi ḥamd ola işler muntazamdır
Olandan arz-ı riķāb ḥüsrevāya
23. Şükür ḥaṭṭ-ı hümāyünile sultān
‘İnāyet kıldı sen iḥsān revāya
24. Bu uz mā ni‘mete irgürdi Bārī
Hemīn it secde şükre bī-nihāyet
25. Yeridir Ṭab‘iyā eyle du‘āyı
Melekler diyeler amīn du‘āya
26. Re‘āya ol emīn cümle ḥaṭādan
Re‘āyan ola mer‘ī eller a‘yā

64

41b

İŞBU FAKİRİÑ MEFĀTİḤ-ÜT DÜRİYYE ŞERḤİ TAḤRİZİDİR
Kİ PÜR MA‘ĀRİF ĀŞRİMİZİN NİHRİR-İ MÜDERRİSİN-İ
KİRĀMDAN ŞÜKRÜ-ZĀDE SEYYİD FEYŻULLAH SERMED
EFENDİ ḤAZRETLERİ İNŞĀ BUYURMUŞLARDIR

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. H̄abbezā bu eṣer-i bi-hemtā
Görmedi mişlini ' ayn-ı ' ulemā
2. Metni bir dürre iken nā meşķüb
Oldı bu şerhile şimdi mergüb
3. H̄all olup nükteleri ser-tā-ser
Yok tevaķķuf idicek zerrece yer
4. Gerçe miftāh idi genc hünere
Boğaydı tālibine çok şemere
5. Anı şerh itmekile bir kāmīl
Tālebān oldı māle vāşıl
6. Şerhe tevfiķ virip hāzret-i hāķ
Şārihi feyze idüp müstağraķ
7. H̄āmerin deste alup bī-pervā
İtdi bu minneti bu tarzā ihyā
8. Çeşm-i inşāfile eyle nazarı
Kıl ķadr-ı daħle sezā-vār mı perī
9. H̄aķ bu ğayetile hūb olmuş
Hatt-ı dilber gibi maħcūb olmuş
10. Şa' b olan yerleri itmiş taħķiķ
Kalmamış beyhude bir baħş-ı ' amīķ

11. Şafhalar kâc idelerle pürdür satrı
Satrı bir külçe dizilmiş dürdür
12. Açılıp her nükte-yi maşşūda
Sehl olur vāşıl olan maşşūda
13. Eşer-i kuvvet-i ilhām budur
Nüşa-yı pāk dilārām budur
14. Sebkiniñ hüsni bedihi-i celī
İsm-i şāriḥ ki miqdārı c Ali
15. Talebe kıldı simāt-ı amāde
Kilk-i nigīn-i Siyāhī-zāde
16. Şāhib-i tabc selīm u naqqad
Bu kadar ancak olur isti c dād
17. Ey hudāvend-i kerīm u a c lām
Şāriḥ ile rehīn ikrām
18. Anı da rinde-i me c mūr eyle
Dīde-i hāsedini kör eyle
19. Bunuñ emşāli niçe pāk eşeri
İde taşşil-i kefi pür-hüneri
20. Vaşf-ı zātında çok oldu taşşir
güçle aşırını itdim taşşir
21. Sāl-ı taşşirizim iderlerse ḥesāb
Fenn-i cibr ile mümāris-i aḥbāb

22. Sî u heft itmekle zamm-ı sâle
Cezr alup vâkıf ola aḥvâle
23. Nıṣf-ı sâle ola da ḥad-i manzûm
Kıla bu cezre maḳsûm
24. Hâric-i kısmet olur hefde ‘aded
Şanma bu remzi şaḳın müsteba‘d
25. Sermedâ san‘ata düşdi ḥâme
Giymege ḥall ide odur ‘allâme
26. Sâldan san‘atı bilmek degil iş
Şan‘atla kıla sâlıdır pîş
27. Böyle nuṭḳ itdi yer ‘adem bî-bâk
Mütemerrin olan eyler idrâk

65

SERMED EFENDİ HAZRETLERİNİN FAKİR HAQQINDAKİ
TAQRİZLERİNE BER NEHCİ ŞÜKRÂN VE BER TARİK-İ
İ‘TİZÂRÂNE İNŞÂ OLUNUP ANLARA İRSÂL ŞUD

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Hüsni-zannile yürürler fazlâ
Aḥsen-i sîretle edâ zurefâ
2. Şürefâ rütbede âli-şandır
Hızır edâ zâtı ḥayât-ı cândır
3. Pür-hüner mâhir her fenn u edeb
Zann ider kendi gibi ‘âlemi hep

4. Ma' -y1 zā medḥe sezā olmayanı
Yine luṭfile ider medḥ anı
5. Ne görmedir bu kerem ki o kerīm
İde taḳbīḥe sezā-y1 tekrīm
6. Ne ḳadar zemme sezā ise biri
Her mezemmetden ider anı biri
7. Bu ḥisāl-i ḥasene anda iken
O durur ğayret-i cinsine çeken
8. Ne luṭfudur ki ḥacāletde ḳomaz
Ben gibi dūmı sefāletde ḳomaz
9. Ḥadden ezyed ki hezarān hezār
Ḥumḳımı serr_itmede her bār
10. Ḥaḳ bu ki zātı şerīf na' t-1 şerīf
Heme o zāi' ḥalīf şānı zarīf
11. Ḥak na' lında hüner hic yoğiken
Ne hünerlerle o ger şuc çoğiken
12. Belī tavşīf-i 'allāma ḳılır
Kişi kendindekini iyüce bilür
- 42a 13. Bin şekl uğrısın ādem şayma
Hüner esrārıma maḥrem sayma
14. Bendeyi şanma ' amīḳ bir şığdır
Nīm na' lbāra diger ḥām-i tığdır

15. Bu libāsile giyinmiş ŧanma
ŧoyar erbābı apuk aldanma
16. Āriyetce giymem bir ıplağ
Cāfcāfı bŧlbŧl edālı aylağ
17. Hażm-ı nefis itmek iŧn sŧylerim
Bu hağikatdir ki mecāzı dimezem
18. Sŧzlerim dilde hemān dilde degil
Elde bir hoş gŧrinŧr eyledede degil
19. Dirseler ni‘ mete kŧfrān olma
Saņa lāyık na‘ mā ŧŧkrān olma
20. Ni‘ meti hağğı niŧn mŧnkersin
Bŧyle ni‘ metlere bı-řākirsin
21. Bu ‘ itābile mu‘ ātib olıcağ
Kişi sŧz diñlemek pek alağ
22. Fażl-ı hağdır bu liyāğatle degil
Gŧnde biñ ŧŧkr rikŧ‘ a egil
23. Ni‘ meti ŧağıřına yoğ gayet
‘ Adde gelmez ni‘ amı ok gayet
24. Ni‘ metinden biri bu tağrızdir
Bendeye lāyık olan tā‘ rızdir
25. Dil-i pŧr řāne řenā layık mı
Bŧyle meş‘ ŧnda kirāma layık mı

26. Olmaya medḥe sezā bu miḳdār
Şāḥibü'l-beyt edrī mā-fī 'd-dār
27. Bu da birer meye idi bī-ramī
Deli dil olan böyle ider bayrāmı
28. Ḥüsn-i ta' bīrle geḫer zāt-ı kirām
Dilleri medḥe elīf faḫr-ı i' zām
29. Ḥaḫ te' ālāya emānet o vücūd
Böle her demde selāmet o vücūd
30. Ola maşḫūb sa' ādet dā'imi
Ḥidmetinde ola biñ biñ ḫa'im
31. Maḫşad-ı aḫşasına nā'il ide ḫaḫ
Maḫlab-ı a' lāsına vāşıl ide ḫaḫ
32. Rif' ati rāyic ola her bārı
Ḥıfz ide envā' -ı kederden Bārī
33. Ṭab' iyā geldi bakti gir şade
İḫtiyārāne yeter gel madde
34. Böyle ḫulı u ḫanadı mecrūha
Kim cebire şara bu matrūḫa
35. Fenn-i cebri bilemem ki şaram
Bir bilürde bulamam ki şoram
36. ḫanda biz ḫanda şehā isti' dād
Bu ḫayālata meddigimden istimdād

37. Cezrile m̄-lā-cezrī bilemezsem eger
Ḥatāyen elde düşer çok ḥata ʾāte_meger
38. Ne zamīme kılayım ki neye taḫsīm
Ḥāric kısmet ola nev ter kıyam
39. Şanʿatı şalgına ʿarz hoşdur
Böyle beyhūde emek çekdiğimiz de boşdur
40. Ḥaşılı ʿallāma olan añlar imiş
Ḳanı ʿallāma ki ḫolsun o bir iş
41. Şırça libāsıyla teni serçe ola
Niçe fehm eyliye ki sırr ceh ola
42. Gerçi lā-yuḫşa ḫuşur mişl-i ḥaşşa
Baḫma noḫşanıma ʿafv eyle şehā
43. Żāt-ı pāk-i kirāmdan ma ʾmül
İʿtizārım ola indinde ḫabül

66

HEM CİVĀRIMIZDA MÜSTEʿCİREN SĀKİN KOYUN KĀTİBİ
MUŞTAFĀ EFENDİ AŞÇILAR YAZICISI OLDUĞDA İNŞĀ VE
İRSĀL ŞUD SENE 1188

Mefāʿilün Mefāʿilün Faʿülün

1. Zihī Ferḫat zihī Behcet meserret
Tücāh-ı dūstanda cāh-ı rifʿat
2. Emekdārān revāgan-ı ocağ
Hemīşe bulalar her demde ʿizzet

3. Ser-efrāz-ı ümem şāhib kılmadır
Hüner bir noktadan oldu ibāret
4. Kalemdir halk olan evvel-be-evvel
Yeter ancak şeref aña bu hilkat
5. Serir-i saltanatda dā'im olsun
Şeh-i a' lā himem şiddik sadakat
6. Hüküm Fārūḫ edā hilminde zū'l-nūr
Mu' ādil yok aña Hayder şecā' at
7. Matābiḫ-i ' avāmer kayda merbūḫ
Hüner-ver yazu perver lāzım elbet
8. Mübārek bād mübārek bād efendi
Saña yazılacak şāhāne şan' at
9. Olasın mazhar-ı ' avnü'l-ḫaşı
Mu' iniñ ola dā'im Rabb-ı ' izzet
10. Ḥasudan düşdi yasa oldu me' yūs
Cem' iān dostların şād oldu kat kat
11. Hezārān şükr-i Yezdān ola her ān
Kerem ḫaḫḫın ' aẓim ni' met bu ni' met
12. Bu luḫf-ı maḫz-ı en' ām-ı ḫudādır
Yemīninde kalem solda raḫāmet
13. Ma' ārif kānıdır erbāb-ı aḫlām
' Avārif şān olur erḫām şānā' at

14. Hudāya hamd-ı bî-ḥad şükr-i bî-‘add
Kitabetle ‘aṭā kıldı şerāfet
15. Şeh-i vālā hısm-ı sultān Ḥamīd Ḥān
Vücūdı ola bākī tā kıyāmet
16. Serāy-ı ḥaşşına maḥşüş ocağ çok
Ocağlar ide hoş-dār-ı ṭabāḥat
17. Gerek lā-büdd-i Yazıcı Efendi
Henüz buldı yerin şimdi kitābet
18. Umūrunda muvaffaḫ ide Bārī
Her işinde ire çokdan i‘ānet
19. Merātib gülleri edilsün güşāde
Serdir bülbülleri sağıkda gāyet
20. Olasın sağı u sālīm dā’ire gele
Bulasın dā’imā şıḥḥat selāmet
21. Niyāz-ı Ṭab‘iyā budur Ḥudādan
Sığa ile feraḥla arta devlet

67

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

42b

1. Ḥayy-ı üçler nev ḥayāt bulmuş iken nitdi ḫader
Gitdi elden mateminde ḫaldı erbāb-ı hüner
2. Kā‘be ḫaḫkı cümle züvvār-ı maḫāmıñ ḡamdadır
Bu maṭāf-ı müftehir ḫāli kılan me’yūs döner

3. İftihār-ı hem-civārān idi zātın şöyle kim
Müjde-yi teşrîfine qurbān için cān virdiler
4. Ārzu eyler idi cīrān süre na' line yüz
Hāk-i pāye varmağa hācib hicābdı perdedir
5. Ey ma' ārif kānı sulţānım seniñçün cümlemiz
Yas u mātemde berāber aşğar ekber ser-be-ser
6. Gerçi kim rütbe şināsan bilmişidi qadrini
Ni' metiñ şükründe noqşān itdiler cümle meger
7. Bu ğarīq-i bahr-ı hasret şānı lāyık mı fedā
Hāzret-i Hāqqa yeminim mevce-yi ğam aşdı ser
8. İtmezem lāf şāhid-i ' adl mıdır ancak qal-i şāf
Yoqla şāf qalbi bulunmaz anda lafdan bir eşer
9. Tāli' iñ kej Tāb' iyā sanqı mudārāt-ı felek
Baqt müsā' id olmayınca böylolur böyle gider
10. Qanda olsa dūstanı elbet gönül dirler bilür
Rū-be-rū görmekte hāl ğayrı didi ehl-i nazār
11. Neyl-i maqşūd ile ma' būd ide mes' ūd ulu cūd
' Ömr ola sermāye-yi vuşlat metā' ı mu' teber
12. Rütbe-i ' ulyāya merqāt-i şafādan qıl şuūd
Hacc-ı ekberdir nişān isticābet bu yiter

HEM CİVĀRIMIZ ʿULŪFE KĀTİB HĀCİ AĦMED EFENDİ
HĀCEGĀN-I HĖRĀSĀNĪSİ KEREM BUYURULDUĞDA İNŞĀ
ŞUD FĪ 5 ZİLHİCCE SENE 1188

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

1. Ricāl-i devletiñ zīb-i ser ünvānı HĖrāsānī
Budur āyīn-i sulţān ricāl-i şānı HĖrāsānī
2. Rūʿūs-ı hʿāce kānīde müdevver tarhı vefk āsā
Raşadla ʿonma bir şekl-i ʿazas HĖnı HĖrāsānī
3. Nişān-ı rifʿat şāndır bu tĀc-ı nüsc nüşha-yı devlet
Ķılar zir-i taşarruf niçe pīrānı HĖrāsānī
4. Suţurlāb-ı felekde şems-i muhtĀc irtifāʿ almaĶ
Dolanmaz bir güneşdir irtifāʿ kānı HĖrāsānī
5. Ziyā-yı şöhret-i nāmı yayılmış rubʿ-ı meskūne
Terīn haţţ-ı nigāra riĶ-i nūrānı HĖrāsānī
6. Sezā idi defī evvel bu lūţfa AĦmed Efendi
Sebeb-i teʿcile tebcil müdāmanı HĖrāsānī
7. Umūr evĶatına merhūn nikātı cümlesinden bir
Libās-ı vaĶt-ı saʿd imiş bilen anı HĖrāsānī
8. Mübārek eylesün Bārī niyāz ancak budur ʿTabʿi
Geçürdi rütbede başa her aĶrānı HĖrāsānī
9. Düşürdüm bir şafālu vaĶtini mışrāʿ-ı şāniniñ
Virir tārīhimiz keyf-i mülūkānı HĖrāsānī

SEYYİDÜ'Ş-ŞEYH EL-ḤACI YAḤYĀ EFENDİ
TELĀMİZESİNDEN TĀBĪ EFENDİNİN ĞAZELİDİR

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Ben ol rütbe-i giriftār-I cemāl-i dil-rübā oldum
Ki güyā gāleyim der pençe-i mihr-i semā oldum
2. Hevālandım şemīm-i zülf-i müşgīn-i dil-ārādan
‘ Aceb ben gird-bādı vādi-i Çīn u Ḥıṭā oldum
3. Uruldum ğamze vü ebrū-yı cānān-ı sitem-kīşe
Diriĝa zaḥm-ḥār-ı nāvek-i ḳavs-i ḳazā oldum
4. Şununca cāmı açdı siyeh sinin ol seḫer sāz nāz
Zafer-yāb-ı tılsım-ı daḫme-yi ketm u ḫafā oldum
5. Olaldan Ṭab‘ iyā ol gül firārın māl-i ḫüsni
Belāĝat gülşeninde bülbül-i naĝme serā oldum

İŞBU ĞAZEL BĪ-HEM-TĀ-YI SULTĀN BA-YEZĪD
YEMENĪCĪLERĪ İÇİNDE TĀBĪ EFENDİ KENDÜ ELLERİYLE
FAḲĪRE VĪRDĪKLERİNDE OLAN NAZĪR-İ FAḲĪRĀNE

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. ‘ Acep şūrīde meşreb ‘ andelīb naĝme derā oldum
Gül-i ter şāḫ-ı zībā ḳāmete mürĝ-i nevā oldum
2. Sevād-ı ‘ anberīni zülf-i müşg būya boyandı cān
Nüvişte ḳılḳalemle serde sevdā levḫ edā oldum

3. ' İnān-ı ihtiyārı elden oldu turre tayy itdi
Sarıldı gerdāna mār-ı siyeh temsīm қаzā oldum
4. Ne mümkün geçmemek serden çıkınca leşger-i gīsū
Süvār-ı fitne-yi meydān қалınca gerd-i pā oldum
5. Dir hūsn-i dil-ārāya belī dil-i müntesib ammā
Eli müjgan ' aşalu hācibāne mübtelā oldum
6. Қarışmak kār-ı lingīn ile kār-vān-ı sūhāndāne
Giriş sūhicedir ammā muāf-ı Tabiyā oldum
7. Şeker güftārı gördüm Ṭab' iyā reftār-ı tūṭide
Gül içre bülbül-i güyā iken sünbül hevā oldum

43b-44a (Bu sayfalar silik olduğundan okunamamıştır.)

71

44b

EL-MUḤAMMES MİNE'L-MÜTE' ADDİDE
ĠAZEL MERḤŪM ĠANİZĀDE NĀDİRİ EFENDİ TAḤMĪS
OLUNUP NA'T-I PĀK-İ ḤABĪB-İ EKREM ŞALLĪ-İ ALLAH
TE'ĀLA' ALEYHŪ VE SELLEM ḤAZRETLERİNİ
MUTAẒAMMINDIR

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1

Ey қаşı yāsīne müşgīn u ' alemṭā nigāra
Āyetü'l-nūr beқ urur dā'im yüzünde aşikār
Ey ḥabībini bedr-i vālā lem' -i neyyir kāmkar
Ey cemāli şem' -i bezm-ārā-yı қurb-ı gerd-kār
Cebrāil avāre-yi nūr-ı rūḥuñ pervāne var

2

Seyr-i sücân elezzî isrâda sübhâni yola
Mescidini secde-gâh itdi muhaqqâksın kula
Mu' ciz-i mi' râc-ı taḥkîke kamerler şaqq ola
Maṭlab-ı a' lâ-yı o ednâda cây itsen n'ola
Tîr-veş itdin maḳâm-ı kâbe-ḳavseyni gezâr

3

Sen güher müşgâya ancaḳ rûz-ı vâveylâ dilek
Reh-nümâ-yı râh-ı ḥaḳsın muḳtedâ-yı menselek
Dinmese levlâk levlâk ḳanda ins ü cân melek
Şem' -i zâtıñ olmasa dönmezdi fânûs-ı felek
Bunca eşkâl u şuver ḳanda olurdu aşikâr

4

Maḳdemi pâkıñ cihâna ' âlemi tenvîr için
Nûr-ı râh-ı müstekîmi sâlike ṭabşîr için
Ḳalb-i dünyâ naḳl-ı uḳbâ küşe-yi tekbîr için
' Âcizân-ı maḥşer üzre zıllını tekşîr için
Şaḳladı dâr-ı fenâda sâyeni perverdigâr

5

' İzz-i teşrîfinle küffârıñ şarardı çehresi
Sâcidin oldu şanemler irdi zâtıñ behresi
Lem' -i vechinden bozuldu âfitâbın mühresi
Heybet-i ' azmiñle çâk oldu sipihriñ zühresi
Ḥalḳ-ı ' âlem şandılar şaqq oldu mâh-ı tâb-dâr

6

Nesl-i Hâşimin ḳarışı mül zebânındır faşîḥ
Cümle Maḥmûd der ḥisâliñ sermedâ yoḳdur ḳabîḥ
Zâtına dirler meliḥ evşâfına dirler melîḥ

Āsumānı āstānın zann idüp bekler Mesîh
Ümmetinden olmağa çekmekde dā'im intizār

7

Sall-i yā Rabb-ı 'ali hayr-ül-enām el-tāhiri
Hātem-ür-rüsül el-emîn el-vaḥi bedr-i el-fāḥiri
Mazhar-ı luḫf-ı şefā' at ile Ṭab'î çākeri
Yā resûlullah bir ednā çākeretde Nādiri
Gerçi cürmü çoḫdur ammā luḫfuna yoḫdur şümār

72

45a

ĠAZEL-İ MERḤŪM 'ULVİ EFENDİ TAḤMİS ŞUDE
Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ülün

1

'Aşḫla füzün olmada ḡam-ı dāmen öpülmez
Ka'ildi gönül hefte bir görse görölmez
Hicrān elemi girye nemi ḡāyeti bulmaz
Bitmez yüregim yaraları işler oñulmaz
Şabr ile gönül çare nedir bitmez iş olmaz

2

İklīm-i ḫüsn içre 'aceb şevketi dārā
Ḳayd oldı siyeh kākülüne niçe üsārā
Mümkün mi ire vaşf-ı ruḫa diḫḫat-i ārā
Günden güne artarsa n'ola ḫüsn-i dil-ārā
Gülzār-ı cināniñ gül-i ra' nāları şolmaz

3

'Aşḫın olalı 'aḫd-ı derün ey ruḫ-ı gülgün
Fāriḡ olamam gelse defi ḫaḫḫ-ı hümāyün
Ḳanı' evvele mi rü' yetine dīde pür-ḫün

Ruhsārına baqdıķca olur Őevķ-i dil efzūn
Bu eski meŐeldir belī didāra toyulmaz

4

Firķatle ciger-hūn olalı dīdelerim benim
Āhile nevā Őubħ u mesā artmada naĝmem
Tā böyle cefā kıldı Őehā sākī-yi pūr ĝam
Peymāne gibi hasret-i la' linle dem-ā-dem
Bir demi geķer dīdelerim ķan ile ıolmaz

5

ıab'ī ĥaber-i Őūmı eger virse redīler
Aldanma Őaķın kaŐdı kim eyler ĥasedīler
Eksik mi olur arada hic böyle gidiler
'Ulvī ķulını ĥıŐmile dūr itdi didiler
Ol Őāh-ı keremden bu edālar hic umulmaz

73

ĜAZEL-İ EMİN EFENDİ ĖAZRETLERİ TAĞMİS ŞUDE
Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1

Ėāk-ı rāhiñ kühl-i dīde-yi müŐkbar oldıķca sen
Nagme-sāz olmaķda diller ĝonķe var olduķca sen
Nev bütü feryād ķopar nāza süvār oldukca sen
Tāzelendi dilde derdüm tāb-dār olduķda sen
Artmada āh u enīnim Őīve-kār olduķca sen

2

Künc-i ĝamda nāle-yi Şeb-gir-i hicr-i yār ile
Şeb Őeħer fikr-i ĥayāl-i dil-i Őabā reftār ile
Şeh-levend u ĝül-menende 'aŐķını eş'ār ile

45b

‘Andelīb-i dil ğazel söyler figān u zār ile
‘Āzim-i bezm-i şafā-yı gülfirār olduğca sen

3

Gerçi ebrū-yı taħassür çarhı zulmet-zen ider
İşve ü şiveyle teşrifñ dili rüşen ider
Yasemen-veş kametiñ serv-i hırāma menn ider
T̄arz-ı ref̄tārñ gören tāvūs qarısı zann ider
Nāzile uşşāka qarşu reh-güzār olduğca sen

4

Bāde nūş olduğda āl-i gül ruħı yağma kılar
Şabr u ārām-ı derūn-ı ehl-i derdi ter-be-ter
Luţf idüp bezm-i dile tali‘ olunca rū-yı kamer
Lezzet-i la‘l-i lebinden ‘āşıka zemzem şunar
Reşk ider meclisde sāġar neş‘e-dār olduğca sen

5

Şeme-yi ümmīd-i iħsān ile fām-ı zülfüne
Can atar üftādeler ‘anber meşām-ı zülfüne
T̄ab‘iyā pā bend olup nā-çār ġarām-ı zülfüne
Düş olur çāker-i emiñ-i üftādam zülfüne
Her seher hāhişker şayd-ı şikār olduğca sen

74

DİGER ĞAZEL-İ EMİN EFENDİ HAZRETLERİ ŞUDE

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1

Cefā-yı çarh-ı ġaddardan dile gelmiş iken ikrāh
Seri āzāde-yi ‘aşk-ı dil-ārādan idüp bī-cāh
Yeñi sevdāya bend itdim dil-i divāne eyvāh

Göñül düşdi yine bir dām-ı zülf-i dilbere nāgāh
Ger olsa vaşlı rūzı ‘āķıbet itmez idim hic āh

2

Göreldeñ kām-i Leylī edā-yı kadd-i hūrunuñ
Ne ğam küh-i miñen içre tavaṭṭun itse Mecnūnuñ
Reh-i ṭal‘ at medāra munṭazır ḥasretle meftūnuñ
Olaldan tā ḥayāl-i dīde būs-ı la‘ l-i mey-gūnıñ
Ĝam-ı ‘aşkıñla oldum ey sitemker hem-dem u hem-rāh

3

Fütāde dilleri sūzende kıldı hicriniñ nārı
Reh-i ‘aşkıñda pā-māl oldı ‘ömrüm ‘ömrümüñ vārı
Göñül ümmīd iderken mū miyān-i cilve-yi yārı
Şeref-yāb eyledin ‘uşşāķa karşı bezm-i aġyārı
Nedir karşıñ bu vaz‘-ı nā-sezādan olmadıķ āġāh

4

46a Kimi çarḥ-ı denīden çāk-ı girye eyleyüp her bār
Kimi eyler şabādan cevriye ğaddarlıġı eş‘ār
Kimi feryād ider ‘aşkıñdan kimi ṭa‘n-ı ‘adūdan zār
Ne ‘aşķ-ı şūḥ-ı ehl-i dil derer ne ṭa‘ne-yi aġyār
İden yārdan sitemdir kadd-i ehl-i derdi hep kūtāh

5

İdelden levḥ-i ḥāṭırda nuķuş-ı ḥüsnini imlā
Ḥayāl-i ḥāl-i müşġiniñ şu‘ūr eyledi yaġma
Enīn u āhla şubḥ u mesā hem-dem dil-i şeydā
Görünmez ḥāb u rāḥat dīdeye şeb tā seḥer aşlā
Olaldan göñlüme mirāt-ı ruḥsārıñ temāşā-ġāh

6

Görinmez kıl kadar dünyā ayā zülf-i kemend sensiz
Dile rūḥ-ı revansın sen olur mı derd-mend sensiz
Ḥarām olsun ḥırām eylerse dil serv-i bülend sensiz
Dil-i Ya‘ kûbuma ey dilber-i Yûsuf menend sensiz
Olur beytü’l ḥazen ger olsa gülzār içre ‘ işret-gāh

7

Nevā-yı derd-mendāne teraḥḥum kıl ruḥı gül-bū
Cefā u cevr u āzār u sitekler niçe bir pāyū
Faḫrīriñ Ṭab‘ iyā ancak cemāliñ idiser arzū
Emīne bāḡ-ı ḥüsnünden begim bahş eyle şeftālū
Zekāt-ı naḡd-ı ḥüsnündür ‘ aṭādan itme istikrāh

75

DİĞER EMİN EFENDİ HAZRETLERİNİN ĞAZELLERİ TAḤMİS
OLUNMUŞDIR

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1

Ney gibi nāle-yi dil sīne semen-būlara mı
Çeşmi āhūlara dil-cūlara dārā-fere mi
Ārzū-yı bezm-gehi ḥūr-ı irem-i manzara mı
Teşnelik dilde ‘ aceb būs leb-i kevsere mi
Bilemem bādeye mi sākī-yi gül-ruḥlara mı

2

Ğonçe fem tāze şiyem kehl-i safāhān-ı işre
Çeşm-i āşık düşeli noḡta döker bu ciğere
Niçe ṭāḡat getüre bülbul-i güyā hicre
‘ Andelībiñ şeb u rüz zār gülistān içre
Güle mi gülşene mi yoḡsa ruḥı dilbere mi

3

Hasret-i la' l-i lebiñ kâmet mi eyledi yâ
İtmede bezm-i vişâli dil-i sūzân hıylâ
Şabr u ārâmı gidüp bî-sersâmân-ı güyâ
Aklımiñ böyle perişânlığı her dem ayâ
Turre-yi zülfe mi ruhsâra mı ebrûlara mı

4

46b Bezm-i ağıyâr-ı denî pişeye her şeb maḥrem
Olalı şüh-ı cihân dīde-yi ' aşık-ı pür-nem
Çarḥ-ı ğaddâr-ı sitemkâra mı şekvâ kılsam
Zahm-ı hicrânıñ ucundan kime feryâd itsem
Müjgin dīdeye mi ğamzeye mi ḥaçere mi

5

Tab' -ı dildāye düşüp dâr-ı miḥen yâd eylense
Âh-ı seḥer-ġāhı kılar vird u ġarâ 'im dilene
Eylesem ḥastalığım arz o mu' aḥḥara teline
Kime virsem ki iriše nāmem Emīn yâr eline
Mürġ-i çâpük pere mi bād-ı seḥer ḥayyizlere mi

76

ĠAZEL-İ FĀZİL MEZĀĖI EFENDİ TAḤMİS OLUNMUŞDUR

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1

Dimāġa nefḥa-yı zülf-i perişāndan eṣer gelmez
Şabâ bigānelik eyler hevâlarda eser gelmez
Ġarībe dâr-ı ġurbetde peyâm-ı tâze ter gelmez
Gidüp peyk-i nesīm eglendi mürġ-ı nāma per gelmez
' Aceb yâd illere düşdün ki aṣlâ bir ḥaber gelmez

2

Niyāz itdim bu deñlü rüz-ı firķat ķadd-i ŧimsāda
Reh-i peygāmını manzār dūŧürme çeŧm-i nā-ŧāda
Ne hoŧ va' dine ħulf itdin ħamınla ey perī-zāda
Peyām-ı vaŧl için oldu berīd-i dilde āmāde
Velī ķorķum budur ki olduħı cāna gider gelmez

3

Ruħ-ı ħülzārım aldırđım her ān zār-ı hezārām ben
Nihāl-i sade ħār ile enīs u yār-ı ħarem ben
Ṭulū' -yı kevkib-i vaŧla dem-ā-dem intizārım ben
Gice tā ŧubħ olunca hicr ile encüm-i ŧümārem ben
Ĥayāl-i hāb rāħat-ı dīdeme ŧeb-tā-seħer gelmez

4

Gehī cevri-i felekden dīde-yi ħasret elem pür-nem
Gehī sehm-i raķīb-i bed-liķādan ṭa' na-yı bed-fem
Gehī ħançer gehī tize urur ħam leŧgeri dem dem
Gehī seng-i sitem eksik ki dūd-ı yaŧ-ı ħam
Ĥarībin başına ħurbet diyārında neler gelmez

5

Gelür yüsür ü feraħ ķılmaz fütāde böyle 'usretle
Ĥama pāyān olur āħir gelür ŧādı sa' ādetle
İrersin sen daħı Ṭab' i murāda ħali himmetle
Hele ŧükrüm Mezākı hep budur ümīd-i vuŧlatla
Geçer eyyām-ı firķat göz yumup açmaķ ķadar gelmez

77

47a

ĖAZEL-İ ÜSKÜDĀRI LEVENDİ TAĞMİS OLUNMUŧDUR
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1

Dil-i dildāde dil eḥcāre maḥrem cāre bīgāne
Gel ey gül ol gül-i ifḥāra maḥrem ḥāra bīgāne
Olaldan ser-be-ser destāra maḥrem tāre bīgāne
Göñül olmaḡ diler gülzāra maḥrem zāre bīgāne
Beni eyler felek aḡyāra maḥrem yāre bīgāne

2

Şafā-yı sāat-i ülfet gehī çār yek gehī nīmdi
Geçüp sāl-ı emek bī-ḥad görünce dir geçen kimdi
Bilemez yine ḥıdmetler sadākat-pīşeler imdi
Raḡībe hem-dem ‘āşıkdan kaçır mehpāreler şimdi
Niçün olmaz ‘aceb bīmāra maḥrem-dāra bīgāne

3

Nigārīñ cevri bī-gavır ḡomuşken cā-yı mātemde
Nuḡūd-ı cān u dil bezli bulunmaz baḡş-ı ḥātemde
Taḡammüller taḡallümler şu deñlü var ki ādemde
Benim Manşūr-ı ‘aşḡ olmaḡ geçer göñlümden ‘ālemde
Ne mümkün kākül-i dildāde maḥrem-dāra bīgāne

4

Görülden dīdeler ḡavr-ı ḡırāz-ı turre-yi şeb-tāb
‘İnān-ı iḡtiyār gitdi amān ey Fārs-ı eşheb
Yanarsa sīneler sūz-ı sītemle ateşi meşreb
Döner mi nāza yanmaḡtan baḡın pervāneler her şeb
Anıñçün olmuşum efkāra maḥrem-kāra bīgāne

5

Atarsa ḡab‘iyā seng-i ḡased bu şı‘re her fecre
ḡubār-ı zerre-bār olmaz ḡicāb āyīne-yi fecre
Teḡāfül ḡıl ḡasūd atsun vücūduñ sūziş-i hicre

Murādın şā'ir-i rindānelikse dehr-i dūn icre
Levendi 'āķıl ol eş'āra mahrem 'āra bigāne

78

MERĤŪM GAZEL PEYĀMĪ ÇELEBĪ EL-KĀTĪB TAĤMĪS ŐUDE
Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1

Ruĥları āl ender āl sŭkker dehān olmuş gider
Lebleri mercān o cānān tuĥfe cān olmuş gider
Sŭnbŭl-i kākŭl perīřān-ı gŭl niřān olmuş gider
Mest gŭrdŭm yāri aşup cihān olmuş gider
Ĥaņcer-i bŭrrān elinde bī-amān olmuş gider

2

Kerr-i nāzından ki Őeydā dilleri itmekde zār
Şem' āl-i ruĥsāra yaķmıř niĥesin pervāne-vār
Muĥteđāsı ĥŭsnŭn icrā eyleyŭb ol şive-kār
Eşheb-i nāziñ 'inān-ı 'iőveye olmuş sŭvār
Ėamze-yi şimşir ĥekmiő ĥahramān olmuş gider

3

47b Var iken āyīne-yi řineñ gibi 'uőőāķa tāb
İtmede mirāt-ı İskender yanında iĥticāb
Ol hilāl ebrīñ gŭrŭlden meh olur ebrŭ-niķāb
Yāri gŭrdŭm zer-kŭhle ĥacaletinden āfitāb
Cānibi ĥarbtı tŭtup peyk-i devān olmuş gider

4

Bezm-i āġyāra dŭőŭrmŭő ney nigārı rŭzgār
Ĥurre-yi mŭőőginiñ itmiő bad-ı sar řar tārūmār
Meclis-i nādāna hem-bezm olalı şem' -i menār

İdeli bîgâneler ol dürr-i pâki der-kenâr
Cüy-ı eşkim pâyine âb-ı revân olmuş gider

5

Müjgen-i kıttalîñ âlât-ı hicâzî kıllanup
Ârzûsı câna dek ol bî-niyâzı kıllanup
Tab'îyâ ol şüh' inân-ı işvebâzı kıllanup
Ol şehi gördüm Peyâmi esb-i nâzı kıllanup
Râh-ı istiğnâl tıttmuş kâmurân olmuş gider

79

ĞAZEL-İ EMİN EFENDİ HAZRETLERİ TAHMİS
OLUNMUŞDUR

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1

Devr-i baht iqbâle dâ'ir çarhda devrân münkıatı'
Sâat-i eşrefde taâli' mâh tâbân münkıatı'
Olmadı kânûn-ı dilden nâr-ı hierân münkıatı'
Bir kebîse sâla irdik vaşl-ı cânân münkıatı'
Bî-kerem bir şâha kıul olduğ ki ihsân münkıatı'

2

Muħannet ülfet oldu dil cekdikce istiğnâları
Cevr ü ğadriñ ey cefâ cü geçdi hep ra' nâları
Bî-ħayâl oldu o hâlin hâl olan eşnâları
Şemm iderken bul zülf-i yâr-ı müsteşnâları
Hicrile olmağ muhâldir şimdi giryân münkıatı'

3

Şem' a-yı ħasretle mumlı mürĝ-i diltâr neylesün
Giceci feryâdile gündüz fiĝânîñ pilsün

Hāline o kendü feryādile bağrın neylesün
Bülbülüñ nālānına ta' n itme zāhid neylesün
Olmayıver günden güne bu gülistān münatı'

4

add-ı ' acem gördi şiyem dilber melek ister gönül
İşfahānı şeh derinde bendelik ister gönül
Rāhat-ı Tebriz-i bezme gencelik ister gönül
Cilve bağş oldığ ' arağdan büselik ister gönül
Şiddet-i bād-ı şimālden nuta dermān münatı'

5

48a

ab' iyā bağş-ı şabādan olsa taşvır şāhına
Bu perişān hāli bir bir itse ta' bir şāhına
Şöyle taşvır böyle ta' bir kılsa te'sir şāhına
' Arz-ı hāliñ eyle tağrır ey Emīn vir şāhına
Dirler ammā neyleyim ' adl üzre divān münatı'

80

AZEL-İ EMİN EFENDİ HAZRETLERİ TAĞMİS
OLUNMUŞDUR

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1

Rişte-yi tiğ-i cefāya ceri payāndır ilāc
Sine-yi bimar-ı ' aşa habb-ı ihsāndır ilāc
Cerh-i cāna bir civān şāhib-i ' irfāndır ilāc
Zāhidā zađm-ı derūna vaşl-ı cānāndır ilāc
Haste-yi ' aşa habib sahiğ-ı Lođmāndır ilāc

2

Nev meh-i ğafletle serden niçeler eyler güzer
Er irer sırta eger dünyā deger bezl itse zer
Varını şarf it müheyyā eyle bezme mähzur
Sīne-i mirātına kılmak dilersen sen nazār
Mest idersin bāde-yi aḫmerle āsāndır ilāc

3

Yār hezār ülfet olur mümkün degildir ihtişāş
Kimde cān var ki disün gel seyf-i istingā-yı āş
Pend idüp didi bunu bir ḫāce dānā-yı ḫāmid
İtmek istersen raḫībāndan o mürġı ger ḫalāş
El urup tīġ ile esbe ʿazm-i meydāndır ilāc

4

Girye u cevr u sitemle bu gönül kaygudadır
Yine dil itmez ferāġı dīdesi āhūdadır
Her tarafından mübtelālar naʿra-yı yā hūdadır
Çāke çāk itsen dili mecrūḫını beyhūdedir
Leblerin būs itmekçün izn-i sulṫāndır ilāc

5

Ṭabʿiyā düş pāy pāre luṫfını eyle ricā
Rū sürüp ḫākine eyle būs zeyl-i irticā
Gözleyüp diḫḫat neşāṫıñ arz-ı ḫāl it cā-be-cā
Ger dilersen vaşl-ı cānānı Emīn kılmā ilticā
Şāh-ı ıḫlīm-i ḫüsünden emred fermāndır ilāc

81

ĠAZEL-İ MERḫŪM BAHĀİ EFENDİ TAḫMİS ŞUDE
Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

1

Nihāl-i tāze gül-ḥad serv-ḳad-i bī-dād neylersin
Enīn ü girye ü nālāna dil-i mu‘ tād neylersin
Fiḡān u āh u zār olmaḡdadır müzdād neylersin
Daḡıtdıñ hāb-ı nāz-ı yārı ey feryād neylersin
İdüp fitneyle dünyāyı ḡarāb-ābād neylersin

2

48b

Raḡībe ḡāneni dosta hümā-yı ber-hevā ammā
Ḥazer ḡılsın ḡazīnāndan ṡutar āh u nevā ammā
ṡaḡassürle dili bīmār idüp baḡrım şevā ammā
İdersin gerçi her derde ṡabībim bir devā ammā
Cünün-ı ehl-i ‘aşḡ olunca māder-zād neylersin

3

Zenaḡdān üzre ḡāl encüm şümārım şām-ı zülfünde
Dimāḡı ḡastene ancaḡ devā bu ḡām-ı zülfünde
Geçince zaḡm-ı müjḡānıñ idem ārām-ı zülfünde
Dil-i mecrūḡa raḡm eylese ḡalsun dām-ı zülfünde
Şikeste bāl olan murḡı idüp azād neylersin

4

Siyeh kāküllerin seyf-i müsellel-veş çıkup her-dem
Cünūd-ı aḡlı tār eyler döküp laḡd-ı ciḡerden dem
Reh-i ḡüsn-i dil-ārāda geçüp serden niçe ādem
Şehīd tiḡ-i ‘aşḡ-ı yārdır ser cümle-yi ‘ālem
Olup şimşire dest ey ḡamzesi cellād neylersin

5

Ḳıyāmetler ḡopardın bād-ı şar şar ḡayda uğratdın
Meta‘ -yı şabr-ı ‘uşşāḡı perīşān ḡāceye şatdın
Hile tār itmege cem‘ iyyet-i efkārı cān atdın

Varıp gīsū-yı zūlf-i yāri birbirine k̄atdın
Yine bir f̄itne taḥr̄ik eyledin ey bād neylersin

6

Giderse Çine taṣv̄iri o ṣūḥuñ ger sezā Ḥaḳḳā
Hilāl ebrū gönül ārā cemāli maṭla^ˆ-yı ġarā
Niçe ehl-i ṣūver āciz bu ṣekli itmede imlā
Güzel taṣv̄ir idersin ḥāl u ḥaṭṭ dilberi ammā
Fūsūn u f̄itneye geldikde ey Bihzād neylersin

7

ˆ Aceb b̄igāne meṣrebsin hele ey b̄i-vefāsında
Ne bu ṭavr u edāsında ne bu cev̄r u cefāsında
Dil-i b̄imār Ṭab^ˆ iyā n'olur eyle ṣifāsında
Bahāi-veṣ degilsin k̄ābil-i feyż-i ṣafāsında
Tekellūf ber-ṭaraf ey ḥāṭır-ı nā-ṣād neylersin

82

TAḤM̄IS-İ ĞAZEL-İ NED̄İM

Mefā^ˆ ilün Mefā^ˆ ilün Mefā^ˆ ilün Mefā^ˆ ilün

1

Žam̄irā merci^ˆ-yi sūnbülde istiḥzā^ˆ ma hem-vār ol
Ṣabā-veṣ ser-güzeṣt-i zūlf-i yār ile ḥoṣ eṭvār ol
Der-i ˆ aşḳından ayrılmam sen ister ise cev̄vār ol
Hücūm-ı nāle-yi ṣebḡir iden ṣalām ḥāberdār ol
Beni b̄i-dār-ı hicrān eyledin sen daḡi b̄i-mār ol

2

49a

Gül üzre ṣebnemin āsā araḳ eṭrāfa dek inmiş
Ṭaḡılmış asker-i gīsū o s̄im eknāfa dek inmiş
Ṣoyunmuş cāme ḥāb icre izār cefcāfa dek inmiş

Çözölmüş dügmeler çāk-ı girībān nāfe dek inmiş
Buña şabır olur mı zāhidā sen ‘ aşık-ı zār ol

3

Nolur tārīk-i hicrānı giderse kevkeb-i mes‘ ūd
Müşerref eylese bezm-i kudūmı meymenet merşūd
Müheyyā lāzım-ı ‘ işret piyāle intizār ālūd
Hemān ser meclīs-i rindāne gelmendir seniñ maqşūd
Gel ey bigāne meşreb bāde içmezsen kadeh-kār ol

4

Füsūnda bī-bedelsin sen fūnūn-ı fitnede māhir
Hele huşşāfa tutdurdık hıyal bahşında mūm āhir
Desisen tılsımı feshine ka’ildim behi sāhir
Varup bir derd-mendi aldayup meger itme tek kāfir
Dilersen ādem oldır yāre kes kan ic ciger h‘ār ol

5

Felekde bīnde bir düşmez kişiye böyle bir fırsat
Niğār āmādedir meclīs ele girmiş iken ruşat
Yine çok gördi bu luḫfi bize devrān-ı genc-sīret
Ola cānāna vü peymānede el virmeye vuşlat
Nedir bu cevriñ ayā ey sipihr-i dūn niğūn-sār ol

6

Müzemzem cur‘ a-i zevk vişāliñ şerbet-i Loqmān
Diriğ itdin anı Ṭab‘ idan ey bī-raḫm u bī-dermān
Dil-i mecrūḫa çareñ yok hemān kaşdiñ helāk-ı cān
Nedimāniñ budur ancak sūzı ey āfet-i devrān
Gözüñ gibi beni bī-mār kıldiñ sende bīmār ol

SONUÇ

Tab'î 18. yüzyıl Divân şâirlerindedir. Beyitlerinden hareketle anladığımız kadarıyla birçok dile ilgi duymuş, kendini geliştirmiş bir şahsiyettir. Nedîm gibi büyük bir şâire tahmis yazmıştır.

Tab'î başarılı bir tarih düşürücüsüdür diyebiliriz. Divânının büyük bölümü tarihlerden oluşur. Divânda sünnet törenine kadar uzanan sosyal hayatın izlerini bulabiliriz. 18. yüzyılın en önemli özelliklerinden bir olan “mahallileşmenin” bir sonucu olarak kaza, mahalle isimleri de divânda yerini bulmuştur. Ayrıca şiirlerinde deyimler, veciz sözler de sıkça geçer.

Tab'î kendi nazmını inciye benzetir ve kendi söyleyişini bülbül edasında nitelendirir.

Tab'î Allah'a sığınan bir kul portresi çizer. Herşeyin Allah'a ait olduğunu bilir. Ara ara gel-gitler yaşayarak ümitli bir yapıdan karamsar bir yapıya da geçer ama neticede Allah'a sığınır. Tab'î'ye göre hüküm de ferman da O'nundur.

Tasavvufî unsurlara divânda pek rastlamayız. Bunun nedeni Tab'î'nin tarihlere daha fazla yer vermesi olarak gösterilebilir. Bunun yanında cemiyet unsurunu başarıyla şiirlerine yansıtmıştır. Devlet ricâlinin yaptırdığı köşk, sebil, çeşme, yalı gibi mimâri unsurlara târih düşmüştür.

Günlük hayatın içerisinde olan Tab'î birçok dile vâkıf bir şâirdir. Divânda Arapça, Farsça, Ermenice, Boşnakça, Tatarca, Kürtçe, Rumca ifâdelere rastlamaktayız. Bunun yanı sıra gezdiği yerlerdeki ayrıntılı tasvirleri şiirlerine başarıyla yansıtan bir entelektüeldir.

Tab'î sadece gazel ve tahmislerinde sevgiliyi ele alsa da sevgiliyi şiirlerinde başarılı bir şekilde çeşitli unsurlarıyla yansıtmıştır.

Tab'î Divânında başta târih olmak üzere, kaside, gazel ve tahmisler bulunmaktadır. Şâir söz sanatlarını başarıyla uygulamıştır. Tab'î yukarıda değindiğimiz özellikleriyle 18. yüzyıl divân şâirleri arasına eklenen başarılı bir şâirdir.

KAYNAKÇA

- Çalışkan, A. (1999). Fuzûlî'nin Su Kasidesi ve Şerhi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1963). Necâti Bey Divânı'nın Tahlili, İstanbul: MEB Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2000). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2000). Türk Şiir Bilgisi, Ankara: TDK Yayınları.
- Efe, A. (2000). Osmanlı Padişahları, Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2005). Fuzûlî Dîvânı, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Günay, R. (2005). Mimar Sinan, İstanbul: YKY.
- İpekten, H. (2001). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İpekten, H. (1998). Bâki, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Levend, A. S. (1984). Divân Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Mengi, M. (2000). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mengi, M. (1991). Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî, Ankara: AKM Yayınları.
- Onay, A. T. (1993). Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ölümünün Üçyüzeşinci Yılında Nef'î. (1991). Ankara: AKM Yayınları.
- Özön, M. (1979). Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Pala, İ. (2007). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pala, İ. (2002). Divân Edebiyatı, İstanbul: L M Yayınları.
- Sarı, M. (2007). Askerî Muhammed Dîvânının Tenkitli Metni, Ankara: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

- Sarı, M. (2007a). Edebiyat Araştırmaları, Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi.
- Sefercioğlu, M. N. (2001). Nev'î Divânı'nın Tahlili, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şemseddin, S. (2006). Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şemseddin, S. (1311). Kâmusu'l-Âlâm, İstanbul: İstanbul Mihran Matbaası.
- Şükün, Z. (1994). Farsça-Türkçe Lûgat (Ferheng-i Ziyâ), İstanbul: MEB Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1963). Necati Beg Divanı, İstanbul: MEB Yayınları.
- Tolasa, H. (2001). Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (1977). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tuman, M. N. (2001). Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Yahya, H. (2008). Allah'ın İsimleri, İstanbul: Araştırma Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (1992). Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Yurttaş, M. N. (2007). Feyzî Halil Bey Divânı, Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divânı'nın İncelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

EKLER

Ek	Sayfa
Ek 1: Tab'î Divânî'nin ilk sayfası	266
Ek 2: Tab'î Divânî'nin son sayfası	267

